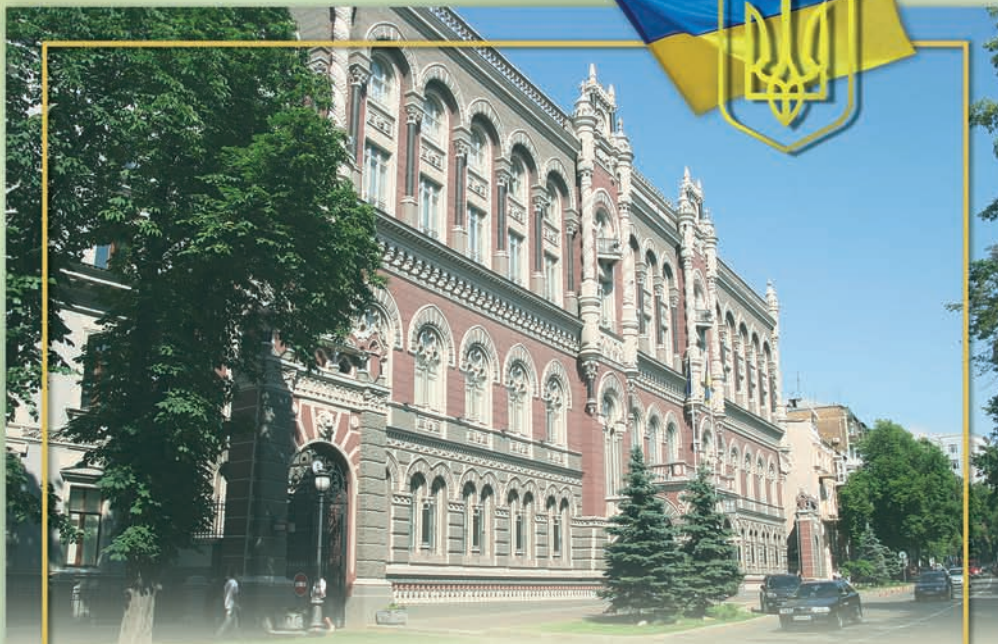

Шановні колеги, банкіри, фінансисти!
Щиро вітаємо вас із професійним святом –
Днем банківських працівників!

Є професії, які становлять основу добробуту країни, її фундамент. Банківський працівник – одна з них.

Після понад двадцяти років незалежності Україна нарешті ступила на шлях розвитку та відбудови. За ці роки банківський сектор гідно здолав чимало випробувань. Але нині на всіх нас лежить нелегка ноша – утримання стабільності та стійкості не лише банківської, а й усієї фінансово-кредитної системи країни. Ми розуміємо, що вона потребує суттєвих змін, тому вже зараз нами розпочато роботу над довгостроковою “Стратегією розвитку банківської системи до 2020 року”.

Нинішня ситуація в Україні вимагає жертвовної самовіддачі, високого професіоналізму і патріотизму. Віримо, що своєю наполегливою працею ви зможете забезпечити належне функціонування вітчизняних банків, гарантувати надійне зберігання та примноження вкладів громадян, зміцнювати їхню довіру до банківської сфери, сприяти підвищенню добробуту українського народу та розвитку економіки України. Через відродження фінансової системи ми зможемо здолати труднощі і забезпечити потужний стимул розвитку економіки нашої країни.

Висловлюємо вам щирі слова подяки та найкращі побажання. Зичимо високих професійних здобутків, довіри клієнтів, стабільного розвитку вітчизняних фінансових установ, міцного здоров'я, достатку, сімейного замирення, взаєморозуміння та миру! Нехай кожен новий день дарує вам радість життя, втілює мрії та сподівання на краще.

Правління Національного банку України

№ 5 (219) Травень 2014

Здано до друку 30.04.2014 р.

Засновник і видавець:
Національний банк України

Адреса: вул. Інститутська, 9, Київ-601, 01601, Україна

Свідоцтво про реєстрацію
КВ № 20467-10267 ПР від 06.12.2013 р.

Видається у комплекті з електронною версією
на CD-диску додатка "Законодавчі і нормативні акти
з банківської діяльності"

Дизайн: редакція періодичних видань
Національного банку України

Надруковано з готового оригінал-макета
відділом організації видавничого забезпечення
Головного управління
господарського забезпечення
Національного банку України

КОНТАКТИ

Адреса редакції:

просп. Науки, 7, Київ-28, 03028, Україна

(адреса для листування:

Редакції періодичних видань,

вул. Інститутська, 9, Київ-601, 01601, Україна)

Тел./факси: (044) 524-96-25, 525-38-25

Тел.: (044) 527-39-44, 527-38-06, 527-31-77

E-mail: litvinova@bank.gov.ua

http://www.bank.gov.ua

Адреса друкарні:

просп. Науки, 7, Київ-28, 03028, Україна

Формат 60 × 90 / 8

Друк на цифровому обладнанні

Фіз. друк. арк. 10

Умовн. друк. арк. 10

Обл.-вид. арк. 12

При передруку матеріалів, опублікованих у журналі,
посилання на "Вісник Національного банку України"
обов'язкове.

Редакція може публікувати матеріали
в порядку обговорення, не поділяючи думку автора.
Відповідальність за точність викладених фактів несе автор,
а за зміст рекламних матеріалів – рекламодавець.

Передплатний індекс 74132

© Національний банк України, 2014

ISSN 2310-2624

ВІСНИК

Національного банку України

Щомісячний науково-практичний журнал
Національного банку України

Видається з березня 1995 року

Журнал "Вісник Національного банку України"
внесено до нового "Переліку наукових фахових видань України,
в яких можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття
наукових ступенів доктора і кандидата наук" (економічні науки).
Підстава: постанова президії ВАК України від 10.02.2010 р. № 1-05/1

Журнал рекомендовано до друку Вченою радою
Київського національного економічного університету ім. Вадима Гетьмана
(протокол від 02.12.1999 р. № 4)
та Вченою радою Університету банківської справи Національного банку України (м. Київ)
(протокол від 13.03.2009 р. № 7)

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

Петрик Олександр Іванович (голова)
Бажал Юрій Миколайович
Барановський Олександр Іванович
Боровецький Ришард
Вовчак Ольга Дмитрівна
Вожвов Анатолій Павлович
Гальчинський Анатолій Степанович
Гесць Валерій Михайлович
Кіресев Олександр Іванович
Коваленко Олена Іванівна
Козьменко Сергій Миколайович
Круглик Сергій Вікторович
Лютій Ігор Олексійович
Мітнік Стефан
Міщенко Володимир Іванович

Мороз Анатолій Миколайович
Патріац Людмила Миколаївна
Расєвський Костянтин Євгенійович
Ричаківська Віра Іванівна
Савлук Михайло Іванович
Сенищ Павло Миколайович
Смолженко Тамара Степанівна
Стельмах Володимир Семенович
Тридід Олександр Миколайович
Федосов Віктор Михайлович
Шаров Олександр Миколайович
Шевчук Анатолій Васильович
Шульга Наталія Петрівна
Щербак Олена Анатоліївна

РЕДАКЦІЯ ПЕРІОДИЧНИХ ВИДАНЬ НБУ

Головний редактор
Заступник головного редактора
Начальник відділу з випуску журналу "Вісник НБУ"
Заступник начальника відділу
Редактор
Відповідальний секретар
Головний художник
Дизайн і верстка:
Коректор
Оператор
Переклад:
Розповсюдження:
Фото:
Черговий редактор

ПАТРИЦАЦЬ Л.М.
КРОХМАЛЮК Д.І.
ПІДВИСОЦЬКИЙ Р.В.
МАТВИЙЧУК Ю.Г.
ПАЦЕРА М.М.
ЛІПІНСЬКА С.М.
КОЗИЦЬКА С.Г.
ХАРУК О.В., НЕВСЬКИЙ Д.О.
ТРИФОНОВА О.М.
ЛИТВИНОВА Н.В.
МАРЧЕНКО О.В., ОСЬМАК О.Г.
ТРИКИША А.І.
БЕЗШТАНЬКО Д.В., КОЗИЦЬКА С.Г.,
КУЗЬМА Н.І., НЕГРЕБЕЦЬКИЙ В.С.
ПІДВИСОЦЬКИЙ Р.В.

Електронна версія цього номера журналу буде доступна
у розділі "Публікації" Офіційного інтернет-представництва
Національного банку України
у листопаді 2014 року

ВІСНИК

Національного банку України

*Monthly scientific and practical journal
of the National Bank of Ukraine*

Published since March 1995

The journal "Herald of the National Bank of Ukraine" is registered in the new
"List of scientific professional editions of Ukraine, in which results
of theses for obtaining of a PhD degree (Economics) can be published".
Grounds: Resolution of the Higher Attestation Commission of Ukraine
No. 1-05/1 of 10 February 2010

The journal was recommended for publication
by the Academic Council
of the Vadym Hetman National Economic University (Minutes No. 4 of 2 December 1999)
and by the Academic Council
of the University of Banking of the National Bank of Ukraine (Minutes No. 7 of 13 March 2009)

EDITORIAL STAFF:

Oleksandr Petryk (the Chairman)
Yurii Bazhal
Oleksandr Baranovskyi
Ryszard Borowiecki
Olha Vovchak
Anatolii Vozhzhov
Anatolii Halchynskyi
Valerii Heiets
Oleksandr Kirieiev
Olena Kovalenko
Serhii Kozmenko
Serhii Kruhlyk
Ihor Liutyi
Stefan Mitnik
Volodymyr Mishchenko

Anatolii Moroz
Liudmyla Patrikats
Kostiantyn Raievskyi
Vira Rychakivska
Mykhailo Savluk
Pavlo Senyshch
Tamara Smovzhenko
Volodymyr Stelmakh
Oleksandr Trydid
Viktor Fedosov
Oleksandr Sharov
Anatolii Shevchuk
Nataliia Shulha
Olena Shcherbakova

EDITORIAL BOARD OF NBU PERIODICALS:

Editor-in-Chief:
Deputy Editor-in-Chief:
Head of the Division for Issue of the "Herald of the NBU":
Deputy Head of the Division:
Editor:
Responsible Secretary:
Chief Designer:
Designers:
Proofreader:
Computer-aided composition:
Translators:
Distribution Agent:
Photos:
Duty Editor:

LIUDMYLA PATRIKATS
DMYTRO KROKHMALIUK
ROMAN PIDVYSOTSKYI
YURI MATVIICHUK
MYKOLA PATSERA
SVITLANA LIPINSKA
SVITLANA KOZYTSKA
OKSANA KHARUK, DMYTRO NEVSKYI
OLENA TRYFONOVA
NATALIYA LYTVYNOVA
OLENA MARCHENKO, OLEKSANDR OSMAK
ANDRII TRYKISHA
DMYTRO BEZSHTANKO, SVITLANA KOZYTSKA,
NATALIYA KUZMA, VLADYSLAV NEHREBETSKYI
ROMAN PIDVYSOTSKYI

The electronic version of the publication will be available
in the Publications section of the official web-site
of the National Bank of Ukraine
in November 2014

No. 5 (219)
May 2014

Authorized publication:
30 April 2014

Founder and publisher:
National Bank of Ukraine

Address:

9 Instytutska Street, Kyiv, 01601, Ukraine

Registration certificate:

KB No. 20467-10267 ПП of 6 December 2013

The journal comes with a CD supplement
"Legislative and Normative Acts on Banking"

Designed by the Editorial Board
of NBU Periodicals

Printed by the Printed Materials Division
of the NBU Main Administrative Office

CONTACTS

Address of the Editorial Office:
7 Nauky Avenue, Kyiv, 03028, Ukraine

Address for correspondence:
Editorial Board of NBU Periodicals,
9 Instytutska Street, Kyiv, 01601, Ukraine
Tel./fax: (+ 38 044) 524-96-25, 525-38-25
Tel.: (+30 044) 527-39-44, 527-38-06, 527-31-77

E-mail: litvinova@bank.gov.ua
<http://www.bank.gov.ua>

Address of the Printing House:
7 Nauky Avenue, Kyiv, 03028, Ukraine

Format 60 × 90 / 8

Digital printing

Physical printed sheets: 10

Conventional printed sheets: 10

Publisher's sheets: 12

For reprinting materials published herein
the reference to the journal
"Herald of the National Bank of Ukraine"
is compulsory.

The Editorial Office can publish materials
being under discussion, not sharing the author's opinion.
The author bears responsibility for the accuracy of the materials;
the advertiser bears responsibility
for the content of promotional materials.

Subscription index: 74132

© National Bank of Ukraine, 2014

ЗМІСТ

ЦЕНТРАЛЬНИЙ БАНК

Вітання Правління Національного банку України з нагоди професійного свята – Дня банківських працівників	1
Хроніка найважливіших подій і рішень. Березень 2014 року	79

МАКРОЕКОНОМІКА

С.Кубів Банківська система України: пріоритети розвитку	6
А.Гриценко Системна криза як наслідок базової деструкції економіки України і шляхи її подолання	8
С.Циганов, Т.Табакова Фіскальна і монетарна політика – складові забезпечення макрофінансової стабільності національної економіки	34
О.Васильєв Принципи скорингового моделювання	40

БАНКНОТИ І МОНЕТИ

Поповнення готівково-грошового обігу банкнотами номіналами 2 і 20 гривень у квітні 2014 року	7
Про випуск пам'ятної медалі "Небесна сотня на варті"	44
Про введення в обіг пам'ятної монети "Ягнятко"	62
Про введення в обіг пам'ятної монети "75 років Запорізької області"	63
Про введення в обіг пам'ятної монети "70 років Херсонській області"	63
Поповнення готівково-грошового обігу розмінною монетою номіналом 25 копійок із низьковуглецевої сталі	77

БАНКИ УКРАЇНИ

Д.Гладких Джерела доходів і напрямки витрат українських банків за підсумками 2013 року	13
О.Дзюблюк, О.Владимир Іноземний капітал у банківській системі України: вплив на розвиток валютного ринку та діяльність банків	26
Зміни і доповнення до Державного реєстру банків, внесені у березні 2014 р.	33
Основні показники діяльності банків України на 1 квітня 2014 року	45

В.Сухотеплий

Модель кризової та прогноз післякризової динаміки активів банківської системи України	56
---	----

Р.Підвисоцький

Завершальний етап Банківської футзальної ліги засвідчив зрослу майстерність команд-учасниць	74
Динаміка фінансового стану банків України на 1 квітня 2014 року	76

ЕКОНОМІЧНА ОСВІТА

О.Тридід, І.Пасічник

Харківський інститут банківської справи: дорога до знань довжиною у 70 років	18
Студентський внесок у розвиток банківництва	66

СВІТОВА ЕКОНОМІКА

В.Селіверстов

Оцінювання впливу інструментів монетарної політики Євросистеми на цінову стабільність	46
---	----

ФІНАНСИ, БІЗНЕС, СОЦІУМ

Ю.Матвійчук

Євроінтеграційний поступ України: перспективи і виклики	52
---	----

Н.Кузьма

У Моринцях відновлено дубову алею пам'яті Шевченка	64
--	----

НОВІ КНИГИ

М.Савлук

Регулювання діяльності банків: модернізація чи консерватизм?	65
--	----

ФІНАНСОВИЙ РИНОК

Ю.Єльнікова

Сучасна інфраструктура ринку похідних фінансових інструментів	67
Офіційний курс гривні щодо іноземних валют, який встановлюється Національним банком України один раз на місяць (за березень 2014 року)	71
Офіційний курс гривні щодо іноземних валют, який встановлюється Національним банком України щоденно (за березень 2014 року)	72
Основні монетарні параметри грошово-кредитного ринку України у березні 2014 року	75
Ринок державних цінних паперів України у березні 2014 року	78

Вимоги до авторів щодо оформлення та подання творів	III стор. обкладинки
---	----------------------

CONTENTS

CENTRAL BANK

Congratulations of the Board of the National Bank of Ukraine on the occasion of the Day of Bank Employees	1
Chronicle of the most important events and resolutions. March 2014	79

MACROECONOMICS

Stepan Kubiv Banking system of Ukraine: development priorities	6
Andrii Hrytsenko Systemic crisis as a result of the basic destruction of Ukraine's economy and ways of its overcoming	8
Serhii Tsyhanov, Tetiana Tabakova Fiscal policy and monetary policy are the components ensuring macro-financial stability of the national economy	34
Oleksii Vasyliiev Scoring modeling principles	40

BANKNOTES AND COINS

Replenishment of money circulation with the 2 hryvnia and 20 hryvnia banknotes in April 2014	7
On issuing the commemorative medal "Celestial Hundred is on Guard"	44
Putting into circulation the commemorative coin "Aries (Little Ram)"	62
Putting into circulation the commemorative coin "75 Years of the Zaporizhia Oblast"	63
Putting into circulation the commemorative coin "70 Years of the Kherson Oblast"	63
Replenishment of money circulation with the 25 kopiyka small coin made of low-carbon steel	77

BANKS OF UKRAINE

Dmytro Hladkykh Income sources and directions of expenses of Ukrainian banks by the 2013 results	13
Oleksandr Dziubliuk, Olha Vladymyr Foreign capital in the banking system of Ukraine: an impact on the currency market development and banks activity	26
Amendments to the State Register of Banks, which were made in March 2014	33
Basic indices of banks of Ukraine activities as of 1 April 2014	45

Volodymyr Sukhotepli

The crisis dynamics model of the Ukrainian banking system's assets and a forecast of the post-crisis dynamics of the assets	56
---	----

Roman Pidvysotskyi

Closing stage of the Banks' Futsal League demonstrated the developed skill of participant teams	74
Dynamics of financial performance of banks of Ukraine as of 1 April 2014	76

ECONOMIC EDUCATION

Oleksandr Trydid, Iryna Pasichnyk

Kharkiv Institute of Banking – the 70-year way to knowledge	18
Students' contribution to the development of banking	66

WORLD ECONOMY

Valerii Seliverstov

Assessment of the influence of Eurosystem monetary policy instruments upon price stability	46
--	----

FINANCE, BUSINESS, SOCIETY

Yurii Matviichuk

European integration progress of Ukraine: prospects and challenges	52
--	----

Nataliia Kuzma

The oak alley in memory of Taras Shevchenko was restored in Moryntsi village	64
--	----

NEW BOOKS

Mykhailo Savluk

Banks' activities regulation: modernization or conservatism?	65
--	----

FINANCIAL MARKET

Yuliia Yelnikova

Modern infrastructure of the financial derivatives market	67
Official exchange rate of hryvnia against foreign currencies, which is established by the National Bank of Ukraine monthly (for March 2014)	71
Official exchange rate of hryvnia against foreign currencies, which is established by the National Bank of Ukraine daily (for March 2014)	72
Main parameters of the monetary market of Ukraine in March 2014	75
Government securities of Ukraine market in March 2014	78

Requirements to authors concerning materials presentation	3rd page of the cover
---	-----------------------

Акценти/

■ **Степан Кубів**
Stepan Kubiv

Голова Національного банку України
Governor of the National Bank of Ukraine

Банківська система України: пріоритети розвитку

Banking system of Ukraine: development priorities

Сьогодні перед Україною стоїть україн нелегке завдання — зміцнити незалежність, насамперед економічну. Його доводиться вирішувати в дуже складних економічних і геополітичних умовах. Наш єдиний шлях — реформування усіх сфер життя — від менталітету, ставлення до виконуваної роботи і до радикального оновлення економічної політики. Реформи — це завжди болісний процес, який потребує не лише часу, а й значних фінансових та людських ресурсів у поєднанні з невичерпним оптимізмом та відданістю своїй справі.

Суттєвих змін потребують і банківська система, і діяльність Національного банку України. Нині ми зосереджені на стабілізації на грошово-кредитному ринку. Водночас уже розпочато роботу над підготовкою довгострокової “Стратегії розвитку банківської системи до 2020 року”. До її розроблення запрошені провідні фінансові експерти і банки. Визначено чіткі цілі, завдання, терміни їх виконання та механізми контролю. У Національному банку створено проектний офіс і спеціальний підрозділ, який здійснюватиме реформи в структурі Національного банку України та координуватиме реформування банківської системи.

Тож нині пріоритетами в роботі Національного банку є:

1. РЕФОРМУВАННЯ МОНЕТАРНОЇ ТА ВАЛЮТНОЇ ПОЛІТИКИ

У лютому Національний банк перейшов до використання гнучкого курсу гривні. Сьогодні триває адаптація економіки та громадян до нових, прозорих правил гри. Позитивний результат переходу до гнучкого курсоутворення очікується в перспективі приблизно через 3–6 місяців. Зокрема це сприятиме підвищенню цінової конкурентоспроможності експортної продукції та відповідному поліпшенню сальдо поточного рахунку платіжного балансу.

У стратегії реалізації монетарної політики наша найближча ціль — стабілізація ситуації, проведення аналізу фінансового ринку та напрацювання необхідних нормативно-правових актів. У поточному році будуть завершені необхідні технічні приготування для того, щоб Національний банк підійшов до запровадження режиму інфляційного таргетування, де інфляційні очікування стануть основним “якорем” нової монетарної політики.

Такий підхід допоможе забезпечити стабільність внутрішніх цін, подолати дисбаланс у зовнішньому секторі, полегшить процес поступового відновлення вичерпаних міжнародних резервів та суттєво поліпшить ефективність фінансової політики держави.

2. ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАБІЛЬНОСТІ ТА ПРОЗОРОСТІ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ

Національний банк України всебічно підтримує ліквідність банківської системи, одночасно посилюючи контроль за діяльністю банків. Після проведення необхідної діагностики банки повинні будуть забезпечити належний рівень капіталізації.

Нашим першочерговим завданням розвитку в цій царині є збереження ліквідності й відновлення довіри до банківської системи. Ми продовжимо роботу щодо вдосконалення системи корпоративного управління в банках, а також імплементації принципів нагляду за банками на консолідованій основі. Метою цієї роботи є створення потужного та прозорого фінансового сектору.

3. КООРДИНАЦІЯ ЗУСИЛЬ НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ ІЗ СУСПІЛЬСТВОМ, ОРГАНАМИ ВЛАДИ ТА БАНКІВСЬКОЮ СПІЛЬНОТОЮ

Зусилля і дії Національного банку мають бути зрозумілими суспільству і ринку. У цьому сенсі основними принципами роботи НБУ є незалежність і прозорість. Тільки незалежний

погляд на економіку з боку центрального банку, правильно сформульовані й пояснені суспільству цілі та спроможність їх досягнення дадуть змогу знайти правильний баланс інтересів НБУ і банківського сектору.

Ми зацікавлені в ефективній співпраці з урядом, професійними учасниками ринку, засобами масової інформації. Бо така взаємодія дає змогу Національному банку України реалізовувати власну політику та виконувати свої функції виключно в інтересах

стабільності валютного та грошово-кредитного ринку. Інформаційна політика базуватиметься на засадах взаємної довіри, поваги, надання зваженої, об'єктивної й оперативної інформації.

Поглиблюється співпраця та посилюється взаєморозуміння з банками — на регулярній основі проводяться зустрічі з головами правління банків. Це допомагає оперативно реагувати на всі виклики та гострі проблеми, які виникають у банківській

системі. Також спільні з банками зусилля спрямовуються на поліпшення інвестиційного клімату в державі.

Ми переконані, що належний рівень взаємодії між Національним банком, урядом, суспільством та учасниками ринку дасть змогу вже у цьому році досягти суттєвого прогресу в стабілізації фінансового ринку і буде найважливішим елементом подальшого розвитку реального сектору економіки.

Банкноти України/

Поповнення готівково-грошового обігу банкнотами номіналами 2 і 20 гривень у квітні 2014 року

Replenishment of money circulation with the 2 hryvnia and 20 hryvnia banknotes in April 2014

Готівково-грошовий обіг в Україні, починаючи з 1 квітня 2014 року, поповнено банкнотами номіналами 2 і 20 гривень. Це здійснено на підставі постанови Правління Національного банку України від 25 грудня 2013 року № 542 з метою забезпечення готівкового обігу та відповідно до статей 34 і 35 Закону України “Про Національний банк України”.

Банкноти номіналами 2 і 20 гривень вводяться в обіг в межах планового випуску, їхній дизайн не відрізняється від дизайну банкнот гривні відповідних номіналів зразка 2003-го та наступних років, окрім зазначеного на них року — 2013 та підпису Соркіна І. В., котрий із 11 січня 2013 до 24 лютого 2014 року обіймав посаду Голови Національного банку України.

БАНКНОТА НОМІНАЛОМ 2 ГРИВНІ Лицьовий бік

Зворотний бік

БАНКНОТА НОМІНАЛОМ 20 ГРИВЕНЬ Лицьовий бік

Зворотний бік

Точка зору науковця/

■ **Андрій Гриценко**
Andrii Grytsenko

Заступник директора Державної установи "Інститут економіки та прогнозування Національної академії наук України", член-кореспондент Національної академії наук України, доктор економічних наук, професор

Sc.D. (Economics), Professor,
Deputy Director of the Institute for Economics and Forecasting of the National Academy of Sciences of Ukraine,
corresponding member of the National Academy of Sciences of Ukraine
E-mail: agrytsenko@ief.org.ua

Системна криза як наслідок базової деструкції економіки України і шляхи її подолання

Systemic crisis as a result of the basic destruction of Ukraine's economy and ways of its overcoming

Показано, що глибинним підґрунтям системної кризи в Україні є базова деструкція економіки, яка виникла внаслідок поєднання інверсійного типу ринкової трансформації та глобалізації. Це призвело до того, що Україна на основі ринкових законів пристосувалася до окремих фрагментів світового ринку в ролі сировинного придатка. Базова деструкція зумовила формування цілої низки диспропорцій і суперечностей. Для подолання деструкції необхідне створення базового господарського комплексу внутрішнього соціально-економічного розвитку.

The basic economy destruction that occurred due to combination of the inversion type of market transformation and globalization is the underlying reason of the systemic crisis in Ukraine. It caused the fact that Ukraine adapted to certain world market fragments in the capacity of a raw materials appendage on the basis of market laws. The basic destruction led to formation of a number of disproportions and contradictions. To overcome the destruction it is necessary to create the basic economic complex of the internal social and economic development.

Ключові слова: системна криза, базова деструкція, структурне реформування, базовий господарський комплекс внутрішнього розвитку.

Key words: systemic crisis, basic destruction, structural reformation, basic economic complex of the internal development.

ПОЄДНАННЯ ІНВЕРСІЙНОЇ РИНКОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ З ГЛОБАЛІЗАЦІЄЮ – ПРИЧИНА БАЗОВОЇ ДЕСТРУКЦІЇ

Україна перебуває у системній кризі, яка охоплює всі складові суспільства: економіку, соціальну сферу, політику, духовність, морально-етичні засади, ментальність тощо. Такі кризи не минають безслідно. Вони або руйнують суспільство, або стають початком кардинального оновлення. Україна – в біфуркаційному просторі, коли панує невизначеність і навіть незначні в звичному сенсі події мо-

жуть мати доленосні наслідки. В цей час роль суб'єктивного фактора незмірно зростає. Від дій громадян України, всієї спільноти і кожного зокрема залежить майбутнє. Але щоб правильно діяти в такій ситуації, потрібно розуміти глибинні чинники кризи і власні помилки.

У результаті попереднього історичного соціально-економічного розвитку Україна потрапила в **петлеподібну пастку**. Перед останнім десятиліттям ХХ століття вона була однією з найбільш високоіндустріалізованих країн світу з відповідною галузевою структурою і досить розвинутими

високими технологіями в окремих секторах. Зараз галузева структура набагато гірша, загальний рівень виробництва досі не досяг 1990 року, рівень розширення населення за доходами надмірно високий тощо. Інверсійний тип ринкової трансформації, поєднаний із глобалізаційними процесами, призвів до того, що Україна не будувала свого внутрішнього ринку, не створила відповідного споживчого та виробничого попиту і пропозиції, не задовольнила базових потреб населення, а зразу у визначальній частині пристосувалася до фрагментів зовнішніх ринків у ролі сировинного придатка.

Україна не створила базового господарського комплексу внутрішнього соціально-економічного розвитку. Її структура в основоположних моментах визначається не внутрішніми потребами економічного розвитку, а зовнішнім попитом сировинного характеру (відношення експорту до ВВП коливається в Україні близько 50%). Країни, в яких ринкові відносини будувалися за класичним (а не інверсійним) типом, спочатку насичували внутрішній ринок, а потім уже в секторах, у яких вони мали порівнянні переваги, виходили на зовнішній ринок. Якщо навіть унаслідок глобалізації внутрішня структура змінювалася, такі зміни відбувалися на базі розвинутого внутрішнього ринку й усували його відносні недосконалості.

Ця базова деформація проявляється в цілій низці похідних деформацій і диспропорцій: економічне зростання на основі ринкових механізмів означає для України погіршення структури економіки (підвищення частки сировинних галузей) та підготовку ще глибшої кризи; Україну лихоманить більше за інші країни від скорочення зовнішнього попиту; у неї одні з найнижчих (навіть серед країн колишнього СРСР) заробітні плати (хоча економічний потенціал, незважаючи на втрати, ще високий); її ВВП коливається залежно від світових цін на метали, а не у відповідь на економічну політику уряду; вона не має належного економічного суверенітету; зростання доходів веде не до розвитку внутрішнього ринку та виробництва, а до зростання обсягів імпорту, погіршення торговельного балансу, підвищення навантаження на державний бюджет і накопичення боргів; пільгові режими для населення надають більше переваг заможним громадянам, ніж бідним тощо.

Ще одним наслідком інверсійної ринкової трансформації є формування *двоїстої інституційної структури суспільства та суб'єктів господарювання*, спрямованих не на розвиток виробництва шляхом підвищення конкурентоспроможності чи застосування інновацій, а на швидке збагачення за рахунок різних схем. Двоїстість інституційної структури полягає в тому, що за формально правильними нормами ховається протилежний їм зміст. Тіньова економіка прикрита легальними формами. Типовими явищами були відкати, відбирання бізнесу, виконане за формально правильною юридичною процеду-

рою, використання політичної влади для нарощування власного бізнесу і, навпаки, використання бізнесу для отримання влади тощо.

Наслідком базової деформації стала деформація соціальної структури суспільства, глибоке розшарування населення за доходами і статками. Невеликі групи власників, скориставшись низькою вартістю робочої сили в Україні і світовою кон'юктурою на сировинні товари, швидко накопи-

Наслідком базової деформації стала деформація соціальної структури суспільства, глибоке розшарування населення за доходами і статками

чили великі статки, отримали політичну владу, значною мірою приватизували державу. Політична боротьба велася переважно за доступ до державних ресурсів і владних механізмів як засобів реалізації приватно-корпоративних інтересів. Середній і малий бізнес не розвивався належним чином. Середній клас як база соціальної структури демократичного суспільства не сформувався. Його частка, за оцінками, не перевищує 15 відсотків. А без середнього класу не може бути демократичного суспільства.

Україна не вибудувала свого внутрішнього ринку, не створила відповідного споживчого та виробничого попиту і пропозицій, не задовольнила базових потреб населення, а одразу пристосувалася до фрагментів зовнішніх ринків у ролі сировинного придатка

Якщо середній клас становить більшість населення, то на виборах він приводить до парламенту політичні сили, котрі виражають його інтереси. Вони, у свою чергу, формують підзвітний їм уряд, який забезпечує відповідну політику в інтересах народної більшості. Демократичність стає процесом, який забезпечується автоматично в результаті виборів. Якщо ж середній клас не становить більшості населення, то до влади приходять різноманітні корпоративні групи, які володіють більшим фінансовим ресурсом і політичною активністю. На цій основі формуються відповідні стереотипи мислення і поведінки владних суб'єктів, які все дужче відриваються від потреб та інтересів більшості населення і живуть у власному вимірі. Таким чином, в економіці, соціальній сфері, в інституційній структурі суспільства накопичуються диспропорції і суперечності, які не можуть не ви-

литися в глибоку загальну кризу.

До цього ще додаються цивілізаційні чинники, про які писав відомий американський соціолог і політолог С.Хантінгтон ще у 1996 році і які, на жаль, актуалізувалися нині [3, с. 255–258]. Але ці проблеми могли б не бути актуалізованими, якби вони не наклалися на відтворення і накопичення базових соціально-економічних деформацій. Про це свідчить і характер розвитку кризових подій. Усе почалося з мирного протесту проти невідпущення Угоди про асоціацію з ЄС, потім вилилося у загальну гостру кризу, що включала широку народну підтримку спротиву діючій владі, збройні сутички, а зараз переросло у міжнародний конфлікт за участі провідних світових гравців і з військовим протистоянням.

Безумовно, першочерговим завданням є вихід із гострої політичної кризи, неможливий без того, аби почути Схід і Захід України, голос народу, який у більшості своїй бажає миру і єдності. Але без подолання базової соціально-економічної деформації неможливий стабільний подальший соціально-економічний розвиток. В основі будь-якого реформування лежать структурні реформи, тому що вони стосуються зміни співвідношення базових елементів, а не лише функціональних зв'язків. Оскільки економічна система має безліч структурних аспектів і підсистем, оскільки існує безліч підходів до структурних реформ. Можна розглядати галузеву, відтворювальну, інституційну структури, реформування структури енергетичного сектору, банківської та фінансової систем, пенсійного забезпечення, можна підлаштовувати структуру однієї системи до структури іншої тощо. Вибір підходу до структурної реформування залежить від панівної методології та ідеології, що на ній базується.

СТРУКТУРНІ РЕФОРМИ: ПІДХОДИ І РЕКОМЕНДАЦІЇ ЗАРУБІЖНИХ ЕКСПЕРТІВ

Порівняймо підходи західних експертів до структурних реформ в Україні із завданнями структурного реформування економіки, що впливають з урахування її специфіки та місця в світогосподарських зв'язках. До найпроблемніших ділянок структурних реформ західними експертами [4] віднесені:

1. Установи (органи державної влади та управління):

- слабкий захист прав власності;
- корупція, додаткові платежі, які не мають документального підтвердження, і хабарі, фаворитизм у рішеннях чиновників на користь пов'язаних осіб і підприємств;
- низький рівень незалежності судової влади, котра зазнала впливу виконавчої гілки влади, кримінального тиску і корупції;
- мала ефективність правової системи щодо врегулювання складних суперечок та оцінки дій уряду;
- недостатня прозорість державної політики;
- низький рівень стандартів аудиту і звітності;
- слабкий правовий захист інтересів міноритарних акціонерів;
- ненадійність поліцейських служб у забезпеченні законності та правопорядку.

2. Врегулювання підприємницької діяльності та сфери послуг:

- ринкове домінування декількох бізнес-груп і низька ефективність антимонопольної політики у сфері розвитку конкуренції;
 - податки, що знижують привабливість інвестицій;
 - адміністративні перепони, які створюють невпевненість у виконанні комерційних угод;
 - ліцензійні вимоги, дотримання яких займає багато часу і є дуже дорогою процедурою;
 - слабка ефективність митних процедур.
3. Відкритість для зовнішньої торгівлі і прямих іноземних інвестицій:
- нетарифні бар'єри, що обмежують свободу торгівлі;
 - низький рівень проведення інвестиційної політики з багатьма галузевими обмеженнями, бюрократія.

Україні було б доцільно розробити середньострокову стратегію структурних реформ, яка повинна забезпечити послідовний і комплексний підхід до виправлення структурних недоліків

4. Фінансова інертність ринку:

- недостатня стійкість банків;
- слабка доступність фінансових послуг для приватного бізнесу;
- погано розвинуте фінансування з використанням місцевих фондів ринків;
- низький рівень розвитку регулювання та нагляду за фондовими біржами.

5. Інновації:

- обмежена передача технологій за допомогою прямих іноземних інвестицій;

- слабкий кластер розвитку.

Західні експерти для подолання цих недоліків виробили ряд рекомендацій. На їхню думку, Україні було б доцільно розробити середньострокову стратегію структурних реформ. Така стратегія повинна забезпечити послідовний і комплексний підхід до виправлення структурних недоліків. Із цією метою стратегія має включати такі основні елементи:

1) чіткі пріоритети реформ, необхідних для забезпечення повномасштабних позитивних змін;

2) визначені терміни реалізації цих пріоритетів з урахуванням нагальності реформ і часу, необхідного для розробки політичних заходів, їх впровадження й отримання результатів (короткострокові і середньострокові пріоритети);

3) відповідна послідовність реформ з урахуванням їхнього взаємозв'язку і можливості використання синергетичного ефекту.

Акцент має бути зроблений на створенні міцної правової бази, на ефективному застосуванні норм і правил та виконанні закону. Зокрема, це матиме важливе значення для зміцнення судової системи, спрощення або скасування обтяжливих постанов уряду, посилення антикорупційних заходів, у тому числі шляхом боротьби з відмиванням грошей, і зміцнення фінансової системи. На основі аналізу рекомендацій експертів Європейського банку реконструкції та розвитку, Європейського Союзу, Світового банку й Організації економічного співробітництва та розвитку можна виокремити ряд пропонованих ними пріоритетних напрямів реформ.

Установи:

- продовжити реформу системи правосуддя — деполітизація судів та забезпечення справедливого вирішення комерційних спорів;
- створити незалежний інститут бізнес-омбудсмена (Business Ombudsman Institution) на додаток до існуючої системи антикорупційної звітності й механізму реагування;
- зміцнити адміністративні, судові та оперативні органи в галузі захисту прав власності;
- уникати частих змін правил, зменшити затримку термінів запровадження нових правил і забезпечити їхнє ефективне виконання (уникати адміністративних рішень);

- підвищити ефективність роботи правоохоронних органів.

Регулювання підприємницької діяльності і сфери послуг:

- не допускати частих фрагментарних змін у законах, котрі регулюють державні закупівлі;
- створити систему моніторингу для забезпечення належного здійснення державних закупівель;
- упорядкувати адміністративні процедури ліцензування та видачі дозволів на ведення бізнесу;
- зменшити затримки при відшкодуванні ПДВ, у тому числі для міжнародних компаній, і уникати використання векселів.

Відкритість для зовнішньої торгівлі та прямих іноземних інвестицій, інновацій:

- ліквідувати обмеження для іноземних інвестицій і торговельні обмеження відповідно до зобов'язань у рамках Світової організації торгівлі;
- забезпечити повне виконання вимог Митного кодексу.

Фінансова інертність (негнучкість) ринку:

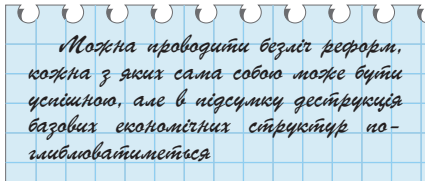
- гарантування повної реалізації рекомендацій Програми оцінки фінансового сектору (FSAP) 2008 року і рекомендацій у рамках проведених 2013 року консультацій за статтею IV (зобов'язання щодо валютного режиму) Угоди Міжнародного валютного фонду, в тому числі у напрямках зміцнення загальної нормативно-правової бази та нагляду, а також усунення перешкод на шляху розвитку ринків капіталу;
- забезпечити послідовне здійснення нагляду на консолідованій основі, банківських санацій і прийняття закону про розкриття бенефіціарних власників.

На додаток до названих вище пріоритетів необхідна розробка відповідної політики та індикаторів для конкретних галузей, зокрема в газовому та енергетичному секторах, що буде корисним і для стимулювання економічного зростання в Україні [4].

УКРАЇНЬСЬКА СПЕЦИФІКА СТРАТЕГІЇ РЕФОРМ

Усі проблеми, відображені в аналізі західних експертів, мають місце, а запропоновані заходи — належне обґрунтування і повинні втілюватися в життя. Цей підхід базується на ліберальній методології та відповідній їй ідеології, що панують на Заході. Його суть полягає в тому, щоб усу-

нути перешкоди і створити умови для вільного виявлення ринкових сил і свобод людини, які й вирішать усі інші завдання розвитку. Тому рекомендації за структурного реформування мають переважно інституційний характер і спрямовані на повнішу реалізацію ринкових принципів та соціальних стандартів.

Але в аналізі та пропозиціях західних експертів не враховано головну структурну проблему України. Вона полягає в необхідності подолати базову деструкцію, яка лежить в основі всіх інших структурних деформацій. Можна проводити безліч реформ, кожна з яких сама собою може бути успішною, але в підсумку деструкція базових економічних структур поглиблюватиметься. Саме так і відбувалося в Україні.

Головне завдання полягає в структурному реформуванні, спрямованому на створення в Україні **базового господарського комплексу внутрішнього розвитку і відповідної йому інституційної архітектури**, які стали б основою розвитку внутрішнього ринку, зміни правил гри в економіці та суспільстві, вирішення соціальних проблем та нарощування експортного потенціалу, але вже на здоровій, а не деформованій структурній основі. Такий комплекс не може бути створений лише на базі ринкових принципів (вони спрямовують розвиток структури у вже сформованому сировинному напрямі), а потребує цілеспрямованої державної економічної політики.

Якщо виконувати тільки рекомендації західних експертів, не враховуючи специфіку ситуації в Україні, то це призведе до поглиблення базової деструкції і похідних від неї економічних диспропорцій. Механізми подолання базової деструкції та формування основ збалансованого структурного розвитку повинні:

- виходити з оцінки реальних потреб (не попиту) населення, суб'єктів господарювання і держави, з одного боку, матеріальних і трудових ресурсів — з другого;
- забезпечити відповідну монетизацію цих потреб (формування попиту) і рух ресурсів для їх задоволен-

ня (формування пропозиції), що передбачає зміну парадигми і механізмів грошово-кредитної та фіскальної політики;

• бути націленими на вирішення трьох пріоритетних завдань:

- 1) задоволення базових потреб відтворення життєдіяльності людей (харчування, житло, здоров'я);
- 2) розвиток інфраструктури (дороги, транспорт, зв'язок);
- 3) створення умов для інноваційного розвитку (освіта, наука, інновації).

Перша складова включає проблеми харчування, житла і здоров'я. Населення України, на жаль, не має умов для раціонального харчування. Певна частина людей навіть не забезпечена продуктами належної калорійності. І в середньому в Україні нині рівень споживання на душу населення м'яса, молока і молокопродуктів, яєць, цукру, фруктів і ягід на 10 і більше відсотків нижче, ніж у 1989 році. Людина, яка погано харчується, не може добре працювати, бути здоровою, інноваційною і таке інше. Водночас в Україні є належні ресурси для вирішення проблеми раціонального харчування. Справа лише в організації.

Слід зазначити, що ця проблема не вирішується просто як наслідок розв'язання інших проблем: необхідності підвищення заробітної плати, зростання обсягів виробництва. Базова структурна деформація, про яку йшлося вище, веде до того, що при структурних трансформаціях за ліберальною методологією, спрямованою на вивільнення ринкових сил, із ринкових структур випадають цілі населені пункти, групи людей, які не матимуть належних джерел існування в ринковій економіці. Мова йде не про те, що дана методологія погана, а про те, що вона за своєю суттю не націлена на вирішення цих проблем.

Базова структурна деформація є наслідком дії ринкових законів, які раціоналізують структуру в глобальному вимірі. Просто у цій раціоналізації не знаходиться місця певним структурам соціально-економічного простору (містам, селам, заводам, фабрикам, установам, людським спільнотам і навіть країнам), які сформувались на іншій структурній основі і не можуть просто миттєво зникнути. До речі, проблеми, які виникли у Греції, — наслідок структурних реформ на основі глобальної раціоналізації.

РОЛЬ ДЕРЖАВИ У ПОДОЛАННІ БАЗОВОЇ СТРУКТУРНОЇ ДЕФОРМАЦІЇ

Подолати базову структурну деформацію неможливо без активної ролі держави, яка своєю структурною політикою коригує дії ринкових законів і спрямовує економічний розвиток у потрібне для суспільства русло. Одним з інструментів вирішення структурних проблем є державні програми. Доцільно прийняти державну програму "Раціональне харчування", в якій передбачити, з одного боку, стимулювання виробництва продуктів харчування для внутрішнього ринку шляхом державно-приватного партнерства уряду й асоціацій виробників із погодженням фінансових механізмів і ціноутворення, а з другого — монетизації попиту населення до рівня виробництва на внутрішньому ринку. Якщо непрацююча людина одержує навіть емісійні гроші на продукти харчування, які виробляються в країні, то це не веде до інфляції, бо гроші в даному випадку виконують лише функцію засобу обігу, що дає можливість реалізуватися реально створеній вартості. Вся проблема полягає у розумінні суті справи, у здатності організувати рух ресурсів і в знаходженні механізмів поєднання товарів і грошових потоків, призначених для їх реалізації. Можна скористатися досвідом розвинутих країн, коли малозабезпечені громадяни отримують продукти харчування тільки за спеціальними платіжними картками (до речі, це буде цікаво і для банків).

В Україні цілком достатньо матеріальних і людських ресурсів, щоб забезпечити харчування населення на рівні раціональних норм. Чому ж це не робиться? Не тому, що економіка не здатна виробити необхідну кількість продуктів належної якості, а тому що населення не може пред'явити попит на ці товари. Його реальна потреба не монетизована. А не монетизована вона тому, що люди недостатньо заробляють. Заробітки ж залежать від структури економіки, зайнятості, рівня продуктивності праці та інших факторів, у тому числі й зайнятості у виробництві продуктів харчування. І якщо структура виробництва визначається наполовину зовнішнім, а не внутрішнім попитом, а для збереження конкурентоспроможності за істотно меншої продуктивності праці порівняно із західними країнами необ-

хідною умовою є низька вартість робочої сили і, відповідно, нижчий рівень оплати праці, то ніякі інституційні реформи, спрямовані на вивільнення ринкових сил, не допоможуть. Необхідна державна структурна політика, спрямована, з одного боку, на залучення додаткових матеріальних і трудових ресурсів для виробництва продуктів харчування, а з другого — на монетизацію потреб і створення механізмів поєднання цього виду попиту з пропозицією товарів.

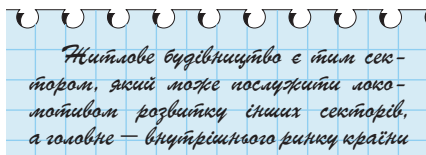
Так само можна підійти і до житлової проблеми, яка за належної організації вирішується в середньостроковій перспективі. Необхідно тільки скоригувати парадигму грошово-кредитної політики, яка в нових умовах перестала відповідати економічним реаліям. Це проявляється в тому, що банківська система, маючи ресурси, не може їх дати в необхідних обсягах в економіку, оскільки немає надійних позичальників. А економіка, відчуваючи потребу в грошах, не може взяти їх у банківської системи через високі процентні ставки. Необхідним є створення державно-публічних безприбуткових інститутів розвитку, які могли б, використовуючи бюджетні кошти і рефінансування центрального банку, забезпечувати скоординоване фінансування мобілізації матеріальних ресурсів та монетизації базових потреб.

Такі установи могли б давати кредити громадянам, котрі потребують поліпшення житлових умов, прив'язуючи використання цих кредитів до будівельних організацій і забезпечуючи відкритість процедур та публічний контроль над усім процесом. До речі, це також було б ефективним антикорупційним заходом. Житло, що будується, до погашення кредиту могло б служити заставою. Такий кредитний борг може "висісти" скільки завгодно довго, не завдаючи шкоди економіці і не породжуючи інфляцію. Це дає можливість диференціювати терміни повернення кредиту залежно від доходів позичальника. Держава і суспільство в такому випадку виконують свою функцію регулювання грошово-кредитних потоків в інтересах задоволення потреб членів суспільства і бізнесових структур. Житлове будівництво є тим сектором, який може стати локомотивом розвитку інших секторів, а головне — внутрішнього ринку країни.

Такий підхід можна застосувати і до будівництва доріг, і до інших інфраструктурних проєктів. Хороші до-

роги є кінцевим суспільним благом, яке не може бути оцінене економічним критерієм прибутковості. Як в особистому житті житло є кінцевим споживчим благом, і до нього не застосовується критерій прибутковості, так і в суспільному житті дороги є кінцевим суспільним благом. Якщо є матеріальні і трудові ресурси для будівництва доріг, не може бути в масштабі суспільства грошових і фінансових причин для відмови від вирішення цих завдань [1, с. 13–15].

Такий підхід у поєднанні з концепцією сумісно-розділеної діяльності [2] може бути застосований і до вирішення соціальних проблем. Наприклад, до проблем вищої освіти. У суспільстві поширений підхід, за яким безплатна освіта вважається важливим соціальним завоюванням. Певною мірою це так і є. Але освіта не може бути взагалі безплатною. Все питання в тому, хто за неї платить. Якщо платить суспільство за допомогою держави, то втрачається безпосередній зв'язок між ефективністю навчальної діяльності громадя-

нина і її фінансуванням. Водночас за все (так чи інакше) платять громадяни. І люди, котрі отримали освіту безплатно, потім через податки повертають гроші за неї до державного бюджету. Відповідно до методології сумісно-розділених відносин потрібно змінити механізм фінансування освітньої діяльності, прив'язавши його на кожному етапі до громадянина. Як це можна зробити?

Вищу освіту громадяни оплачують або самостійно, або (якщо вони не в змозі цього зробити) у випадку вступу до вищого навчального закладу автоматично отримують кредит на роки навчання від державної фінансової установи. Такі кошти за певними процедурами надходять до вишів і використовуються для фінансування навчання та стипендії (за необхідності), яка обумовлюється відповідною угодою. Після навчання, ставши до роботи, громадянин протягом 3–7 років повертає кредит або, як варіант, три роки відпрацьовує в державному секторі. Можливе і доцільне впровадження системи знижок щодо кредитної заборгованості за відмінне навчання, видатні досягнення, роботу в пріоритетній галузі тощо.

Такий механізм дає змогу зробити громадянина більш відповідальним за свою освіту без збільшення обсягів фінансування. Держава тут виконує лише функції усунення розривів і просторово-часового узгодження в русі коштів, спрямованих на освіту. А якщо мати на увазі, що державно-публічна фінансово-кредитна безприбуткова установа, яка займається кредитуванням освіти, може використовувати ще й кошти рефінансування центрального банку, а не тільки бюджетні асигнування, то ми отримаємо економію цих коштів і можливість використовувати їх на вирішення інших завдань [1, с. 15–16]. Це відповідає і критеріям справедливості: платить той, хто користується благом.

Такий підхід частково можна застосувати і до вирішення інших соціальних проблем (охорони здоров'я, пенсійного забезпечення тощо). Тут структурне та інституційне реформування перебувають в органічному сполученні. Цілеспрямована зміна структури економічної діяльності, потоків благ і грошей досягається за рахунок інституційних перетворень на основі поєднання ринкових і реципрокних принципів. Формування інноваційного типу розвитку економіки також передбачає поєднання інституційних та структурних підходів, ринковості та реципрокності, свободи підприємницької діяльності та участі держави. Така методологія може бути застосована для вирішення всієї низки соціально-економічних проблем суспільства. Однак стрижневим напрямом усього реформування суспільства має стати подолання базової соціально-економічної деструкції і створення базового господарського комплексу внутрішнього розвитку.

Література

1. Гесь В. М., Гриценко А. А. Вихід з кризи // *Економіка України*. — 2013. — № 6 (611). — С. 13–15.
2. Гриценко А. А. *Развитие форм обмена, стоимости и денег*. — К.: "Основа", 2005. — 192 с.
3. Хантингтон С. *Столкновение цивилизаций*. — М.: АСТ, 2003. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.e-reading.ws/chapter.php/61484/2/Hantington_-_Stolknovenie_civilizacii.html.
4. Beata Jajko. *Structural reforms — boosting potential growth in Ukraine* // *Analytical Note 62013 Article IV Consultation with Ukraine*.

■ **Дмитро Гладких**
Dmytro Hladkykh

Кандидат економічних наук, доцент
Ph.D. (Economics), Associate Professor
E-mail: dgladkikh@ukr.net

Джерела доходів і напрями витрат українських банків за підсумками 2013 року

Income sources and directions of expenses of Ukrainian banks by the 2013 results

Продовжуємо серію публікацій, присвячених аналізу результатів діяльності банківської системи України за підсумками 2013 року. У попередньому номері журналу "Вісник НБУ" було опубліковано аналіз ключових показників діяльності банків, зроблений нашим постійним позаштатним оглядачем на основі даних фінансової звітності банківських установ (структури активів, зобов'язань, капіталу, інформації про прибутки і збитки) станом на 01.01.2014 р. У цьому матеріалі автор досліджує основні тенденції в структурі доходів і витрат деяких банків України, чий показники виявилися найвищими або найнижчими у банківській системі.

Зауважимо, що дестабілізація ситуації у фінансовій сфері на початку 2014 року, безумовно, позначилася і на структурі доходів та витрат банків, проте наголошуємо, що в матеріалі аналізуються показники за результатами 2013 року. Також зазначимо, що даний експрес-аналіз, коментарі та висновки автора відображають його власну точку зору і не є офіційною оцінкою діяльності банків з боку Національного банку України.

We continue a series of publications analyzing banking system of Ukraine operation by the results of 2013. In the previous issue of the "Herald of the NBU", there was published the analysis of key indices of banks of Ukraine activities, which was made on the ground of data of financial reports of banking institutions (structure of assets, liabilities and capital, information about gains and losses) as of 1 January 2014 by our permanent out-of-staff observer. In this article, the author investigates main trends in the structure of income and expenses of some banks of Ukraine whose indices were found to be the highest or the lowest in the banking system.

There is no doubt that destabilization of the situation in the financial area at the beginning of 2014 affected the structure of income and expenses of banks. Nevertheless, we emphasize that the article deals with indices for 2013. We also take notice of the fact that the express-analysis given in the article as well as author's comments and conclusions reflect his own point of view, and they are not the official assessment of banks' activities by the National Bank of Ukraine.

Структура доходів і витрат банківської установи дає можливість у загальних рисах описати її фінансовий стан, прибутковість, масштаб операцій порівняно з конкурентами, основні напрями діяльності, якість кредитного портфеля, ступінь участі у формуванні податкових надходжень бюджету. Цей перелік показників далеко не вичерпаний, однак свідчить про те, що аналіз складових банківських доходів і витрат є необхідною передумовою для визначення доцільності співпраці з тим чи іншим банком потенційних клієнтів, вкладників, інвесторів, інших банків.

Вихідними даними для аналізу структури доходів і витрат окремих банків і банківської системи в цілому є розгорнута інформація про прибутки і збитки банків України, яка публікується щоквартально.

Динаміка доходів банківської системи протягом 2009–2013 рр. (див.

таблицю 1) дає можливість визначити такі основні тенденції:

- процентні доходи на рівні 80–85% традиційно домінують у структурі валових доходів. Це пояснюється тим, що кредитування в різних формах було і залишається основним напрямом банківської діяльності;
- комісійні доходи (11–14%) є другим за питомою вагою джерелом банківського прибутку, значення якого поступово зростає завдяки розширенню переліку банківських операцій, впровадженню нових продуктів і технологій, збільшенню кількості клієнтів і споживачів банківських послуг;
- частка доходів від торговельних операцій (включно з валютними операціями та торгівлею цінними паперами) в останні роки не перевищує 1–3% унаслідок низької курсової маржі (для валютних операцій) та волатильності на ринку цінних паперів, що іноді навіть провокує локальні збитки.

Далі розглянемо структуру банківських доходів у розрізі окремих установ. Як було зазначено вище, процентні доходи банківської системи в цілому в останні роки коливаються в межах 80–85% від загального обсягу отриманих доходів. Отже, якщо певний банк має питому вагу процентних доходів на рівні 80%, то цей банк є "середньостатистичним". Якщо ж частка процентних доходів якогось банку становить 25% чи 99%, це вже є підставою для запитання про причини такого відхилення від загальної тенденції. Причин може бути кілька — як позитивних, так і негативних.

Наприклад, питома вага процентних доходів банку *X* низька. З одного боку, це може свідчити про те, що цей банк має проблемний кредитний портфель, який не забезпечує надходження процентних доходів, з другого, — що банк *X* не має можливості знайти надійних позичальників чи свідомо не

Таблиця 1. Структура доходів банківської системи у 2009–2013 рр.

Показники	2009 р.		2010 р.		2011 р.		2012 р.		2013 р.	
	Млрд. грн.	%	Млрд. грн.	%	Млрд. грн.	%	Млрд. грн.	%	Млрд. грн.	%
Процентні доходи	119.1	85	113.3	83	113.4	80	119.3	80	132.3	80
Комісійні доходи	16.1	12	15.4	11	18.5	13	20.0	14	23.1	14
Результат від торговельних операцій	2.0	1	3.0	2	3.4	2	4.4	3	3.6	2
Інші доходи	3.2	2	4.3	3	6.9	5	4.9	3	6.5	4
Разом	140.4	100	136.0	100	142.2	100	148.6	100	165.5	100

розвиває кредитування з різних причин. Отже, кредитний портфель банку Х або невеликий, або “поганий”. Для банку це, безумовно, негативна ситуація, що потребує виправлення. Водночас банк може успішно займатися кредитуванням, мати якісний кредитний портфель достатнього обсягу, але при цьому настільки активно займатися торговельними операціями чи наданням різноманітних банківських послуг, що питома вага процентних доходів на тлі інших доходів буде невеликою. Така ситуація є цілком нормальною.

Інший приклад: питома вага процентних доходів банку У становить 90%. Це може свідчити як про його “консерватизм” (банк має задовільний кредитний портфель, свідомо орієнтується переважно на отримання доходів від кредитної діяльності і не прагне пропонувати клієнтам широкий асортимент банківських послуг), так і бути наслідком незадовіль-

ної організації роботи з розширення номенклатури послуг, невдалої тарифної політики, відсутності стратегії розвитку мережі відділень.

Зауважимо також, що деякі банки за результатами діяльності в 2013 році мають від’ємний результат від торговельних операцій (тобто збитки). Це також може провокувати надмірно високе значення частки процентних доходів.

У таблиці 2 наведено перелік банків з високою ($\geq 95\%$) і низькою ($\leq 50\%$) питомаю вагою процентних доходів у структурі доходів.

Серед зазначених у таблиці 2 банків є нові, зареєстровані протягом 2013 року, котрі мають велику або малу питому вагу процентних доходів у структурі валового доходу. Такий результат може пояснюватись або відносно невеликим (поки що) обсягом комісійних доходів (Держзембанк, “Гефест”, “Портал”, Інвестиційно-трастовий банк), або високими темпами нарощування комісійних доходів на тлі повільнішого (поки що) зростання кредитного портфеля (“Розрахунковий центр”, “Михайлівський”, “Юнісон”).

Вище зазначено причини, внаслідок яких процентні доходи банку можуть бути надмірно великими чи аномально малими. У зв’язку з цим зазначимо, що відповідно до впливу аналогічних різноманітних причин комісійні доходи і результат від торговельних операцій також можуть суттєво відхилятися від середніх значень по банківській системі. Такі відхилення самі собою, без урахування інших показників доходів, не свідчать про якісь здобутки чи негаразди конкретного банку, проте, безумовно, потребують подальшого дослідження причин їхнього виникнення.

Отже, таблиці 3 і 4 містять перелік банків, котрі мають велику чи малу (порівняно із середніми показниками по банківській системі) питому вагу комісійних доходів і доходів від торговельних операцій.

При цьому слід звернути увагу на те, що новостворені банки “Гефест”, Держзембанк, Інвестиційно-трасто-

вий банк, “Авангард”, “Портал”, “Розрахунковий центр” (див. таблицю 3) абсолютно закономірно ще не встигли побудувати розгалужену мережу точок продажу та забезпечити суттєві комісійні доходи від клієнтського обслуговування.

Натомість банк “Михайлівський” (див. таблицю 4) – також новий банк, але значну частку доходів від торговельних операцій у його валових доходах можемо пояснити незначними (поки що) обсягами кредитування та комісійним результатом.

Розглянувши в загальних рисах існуючі пропорції банківських доходів, проаналізуємо на предмет збалансованості структуру банківських витрат. У таблиці 5 наведено структуру витрат банківської системи протягом 2009–2013 років.

Аналіз даних таблиці 5 дає підстави стверджувати, що структура витрат банківської системи України в цілому відображає такі основні тенденції:

- процентні витрати, питома вага яких коливається в межах 38–49%, є основною статтею банківських видатків;

- частка адміністративних та інших операційних витрат (включно з витратами на персонал, оренду, утримання основних засобів, господарськими, комунальними, транспортними витратами тощо) становить 21–35%;

- відрахування в страхові резерви є наступною за розмірами частки позицією в структурі витрат, що коливається в межах від 15 до 38%;

- комісійні витрати стабільно становлять 2% від валових витрат;

- обсяг надходжень податку на прибуток у цілому по банківській системі в 2009–2010 рр. був від’ємним, у 2011 році банки сплатили до бюджету 1.2 млрд. грн., у 2012-му – 379 млн. грн., а протягом 2013 року обсяг сплаченого податку на прибуток сягнув позначки 1.6 млрд. грн.

Іноді виникають ситуації, коли окремі статті банківських доходів можуть бути від’ємними. Насамперед це стосується результату від торговельних операцій. У цьому випадку аналіз структури доходів певного банку суттєво ускладнюється внаслідок того, що питома вага інших дохідних статей може не виправдано зростати.

Подібні випадки трапляються і в процесі аналізу структури витрат, проте “найпроблемнішою” серед витратних статей є відрахування до страхових резервів. Адже обсяг страхових резервів може збільшуватися не лише завдя-

Таблиця 2. Банки, що мають найбільшу і найменшу питому вагу процентних доходів за результатами діяльності в 2013 році

Банки, що мають найбільшу ($\geq 95\%$) питому вагу процентних доходів	Значення показника, %
Держзембанк	100
“Гефест”	100
Інвестиційно-трастовий банк	100
“Портал”	100
“Фінансова ініціатива”	99
“Національні інвестиції”	98
АСВІО-банк	98
Фортуна-банк	98
Кредит-оптима-банк	98
Юнекс-банк	96
Промекономбанк	96
Європромбанк	96
“Софійський”	95
Місто-банк	95
Банки, що мають найменшу ($\leq 50\%$) питому вагу процентних доходів	Значення показника, %
“Розрахунковий центр”	6
“Ренесанс-капітал”	25
Грін-банк	25
“Траст”	31
“Форум”	34
БТА-банк	41
“Михайлівський”	46
“Альянс”	49
“Юнісон”	50

Таблиця 3. Банки, що мають найбільшу і найменшу питому вагу комісійних доходів за результатами діяльності в 2013 році

Банки, що мають найбільшу (≥ 30%) питому вагу комісійних доходів	Значення показника, %
"Траст"	49
Укркомунбанк	45
Дельта-банк	37
"Національний кредит"	37
Інтеграл-банк	36
Терра-банк	35
Східно-промисловий банк	34
Вернум-банк	34
Комінвестбанк	32
Прайм-банк	32
"Фамільний"	30
"Велес"	30
Банки, що мають найменшу (≤ 2%) питому вагу комісійних доходів	Значення показника, %
"Гефест"	0
Держзембанк	0
Інвестиційно-трастовий банк	0
"Авангард"	0
Альпарі-банк	0
Інтербанк	0
"Портал"	1
Платинум-банк	1
"Альянс"	1
Промекономбанк	1
АСВІО-банк	1
"Фінансовий партнер"	1
"Даніель"	2
"Конкорд"	2
"Фінансова ініціатива"	2
Кредит-оптима-банк	2
ДіВі-банк	2
"Розрахунковий центр"	2
Український банк реконструкції та розвитку	2

ки зростанню кредитного портфеля (що добре), а й унаслідок погіршення його якості (що погано). Так само скорочення витрат на формування резервів може свідчити не лише про зменшення обсягу працюючого кредитного портфеля (що погано), а й про поліпшення його якості (що добре). Єдиним відносно надійним показником, який міг би зарадити в цій ситуації, є відношення сформованих резервів до кредитного портфеля станом на звітну дату (чим менший цей коефіцієнт, тим вища якість кредитного портфеля, якщо, звичайно, банк не приховує свої

Таблиця 4. Банки, що мають найбільшу питому вагу доходів від торговельних операцій або збитки від них за результатами діяльності в 2013 році

Банки, що мають найбільшу (≥ 15%) питому вагу доходів від торговельних операцій	Значення показника, %
"Альянс"	49
"Михайлівський"	45
Стібанк	37
"Меркурій"	28
Агрокомбанк	19
"Хрещатик"	18
"Контракт"	17
БМ-банк	17
Радикал-банк	16
Експобанк	16
Актабанк	15
Дойче-банк ДБУ	15
Банки, що мають значні (≥ 10 млн. грн.) збитки від торговельних операцій	Значення показника, тис. грн.
Альфа-банк	-137 549
Укрсоцбанк	-103 464
Кредитпромбанк	-76 628
ВТБ-банк	-73 148
Банк "3/4"	-55 390
Омега-банк	-49 188
Інтеграл-банк	-46 496
Брокбізнесбанк	-32 352
"Форум"	-20 810
"Фінансова ініціатива"	-20 232
СЕБ-корпоративний банк	-17 534
Ідея-банк	-16 700
"Національні інвестиції"	-16 592
"Русский стандарт"	-11 887
Фідобанк	-10 592

негаразди і коректно класифікує надані кредити). Проте щоквартальна розгорнута інформація про прибутки і збитки банків не містить даних про структуру їхніх активів та обсяги кредитних портфелів. Таким чином, під час аналізу структури витрат окремих банківських установ маємо враховувати описану вище проблему оцінки витрат на формування резервів.

Таблиці 6 і 7 містять перелік банків, котрі впродовж 2013 року здійснили найбільші витрати на формування страхових резервів і отримали найбільші доходи від зменшення страхових резервів. Якщо точніше, це були не доходи, а зменшення витрат.

Як зазначалося вище, процентні витрати банківської системи в цілому

Таблиця 6. Банки, які протягом 2013 року здійснили найбільші абсолютні витрати на формування страхових резервів і отримали найбільші доходи від зменшення страхових резервів

Банки, що здійснили найбільші витрати на формування страхових резервів (≥ 300 млн. грн.)	Значення показника, тис. грн.
Промінвестбанк	3 035 513
Укресімбанк	2 783 005
Ощадбанк	2 735 911
Приватбанк	2 668 608
Райффайзен-банк "Аваль"	1 673 646
Дельта-банк	1 303 764
ВТБ-банк	1 280 065
Перший український міжнародний банк	1 020 566
Альфа-банк	989 339
"Форум"	973 995
ОТП-банк	958 656
Укрсоцбанк	935 752
Платинум-банк	569 520
Дочірній банк Сбербанку Росії	428 135
ДіВі-банк	398 252
"Фінансова ініціатива"	392 591
ІНГ-банк Україна	388 351
"Русский стандарт"	357 835
Омега-банк	312 298
Банки, що отримали значний дохід від зменшення страхових резервів (≥ 10 млн. грн.)	Значення показника, тис. грн.
Укргазбанк	354 989
"Надра"	297 359
Правекс-банк	144 346
"Преміум"	87 441
Експобанк	61 162
Родовід-банк	52 758
"Аркада"	35 097
Універсал-банк	33 611
Інтеграл-банк	33 111
Фідобанк	30 532
Прокредит-банк	24 598
"Національний кредит"	22 857
"Золоті ворота"	22 837
"Капітал"	21 061
Індустріалбанк	19 335
"Морський"	14 619
Марфін-банк	14 455
Укргазпромбанк	12 790
Енергобанк	11 921

в останні роки коливаються в межах 38–49% від загального обсягу видатків. Отже, якщо у певного банку частка процентних витрат становить 50%, то цей банк є "середньостатистичним". Якщо ж питома вага процентних витрат банку суттєво відхиляється у той чи інший бік від цього значення, виникає запитання про причини такого відхилення від загальної тенденції. Поясненню цьому може бути кілька, і всі вони не можуть вважатися однозначно позитивними чи негативними.

У таблиці 8 наведено перелік банків, котрі мають найбільшу і найменшу питому вагу процентних витрат.

Стосовно верхньої частини таблиці 8, тобто банків із відносно великими процентними витратами, то більшість

Таблиця 5. Структура витрат банківської системи в 2009–2013 рр.

Показники	2009 р.		2010 р.		2011 р.		2012 р.		2013 р.	
	Млрд. грн.	%	Млрд. грн.	%	Млрд. грн.	%	Млрд. грн.	%	Млрд. грн.	%
Процентні витрати	65.4	38	61.4	41	59.5	40	68.2	47	80.9	49
Комісійні витрати	3.0	2	2.7	2	3.1	2	3.1	2	4.0	2
Адміністративні та інші операційні витрати	36.6	21	39.1	26	50.4	34	50.0	35	52.4	32
Витрати на формування резервів	66.1	38	45.8	31	35.5	24	20.9	15	25.2	16
Інші витрати	1.4	1	0.1	0	0.2	0	1.1	1	0.0	0
Податок на прибуток	-0.7	0	-0.1	0	1.2	1	0.4	0	1.6	1
Разом	171.9	100	149.0	100	149.9	100	143.7	100	164.0	100

Таблиця 7. Банки, що протягом 2013 року здійснили найбільші відносні витрати на формування страхових резервів (≥ 30% валових витрат)		
Назва банку	Відсотки від валових витрат	Тис. грн.
"Юніон стандарт"	80	97 319
Грін-банк	72	93 831
"Аксіома"	65	84 801
"Конкорд"	63	21 165
Омега-банк	62	312 298
Унікомбанк	59	46 505
Інтербанк	56	30 019
"Ринкові технології"	52	70 013
ІНГ-банк Україна	49	388 351
ДіВі-банк	45	398 252
"Велес"	43	11 851
Промінвестбанк	42	3 035 513
КСГ-банк	42	20 011
"Кліринговий дім"	39	142 684
Меліор-банк	38	26 491
Класик-банк	37	49 787
"Форум"	36	973 995
Реал-банк	35	170 063
Ідея-банк	33	266 102
Фінанс-банк	31	8 339
Місто-банк	31	71 372
"Альянс"	30	5 253

із них дійсно мають значні обсяги залучених строкових коштів (переважно фізичних осіб). Тому закономірно фіксують суттєві абсолютні і відносні витрати на сплату відсотків за цими пасивами. Проте наявність у таблиці 8 нових банків ("Розрахунковий центр", "Гефест", "Авангард", Держзембанк, Інвестиційно-трастовий банк, "Михайлівський", "Юнісон", "Портал") як таких, що мають незначну питому вагу процентних витрат у структурі валових витрат, також має пояснення. Ці банки ще не встигли сформувати значний портфель строкових зобов'язань і, відповідно, мають за ним порівняно невеликі процентні витрати.

Питома вага адміністративних та інших операційних витрат (що охоплюють витрати на персонал, оренду, утримання основних засобів, господарські, комунальні, транспортні витрати тощо) в цілому по банківській системі в останні роки коливається в межах від 21 до 35%, а за 2013 рік становить 32%.

Таблиця 9 містить перелік банків, що мають найбільшу і найменшу питому вагу адміністративних та інших операційних витрат.

Стосовно банківських установ, які мають відносно невелику частку адміністративних та інших операційних витрат (нижня частина таблиці 9), то це не є свідченням якоїсь аномальної економії даних банків на персоналі чи господарських витратах, а є лише ознакою відносно значних процентних, комісійних витрат і витрат на форму-

Таблиця 8. Банки, котрі мають найбільшу і найменшу питому вагу процентних витрат за результатами діяльності в 2013 році	
Банки, котрі мають найбільшу (≥ 70%) питому вагу процентних витрат	Значення показника, %
Родовід-банк	96
"Капітал"	83
"Морський"	82
"Національні інвестиції"	82
Укргазбанк	81
"Український фінансовий світ"	76
ВіЕйБі-банк	76
Укрінбанк	75
"Порто-Франко"	74
"Золоті ворота"	74
Євробанк	74
Фінбанк	73
"Київська Русь"	72
"Камбіо"	72
Єврогазбанк	71
Авант-банк	71
"Даніель"	71
"Демарк"	70
Актив-банк	70
Брокбізнесбанк	70
Банки, котрі мають найменшу (≤ 15%) питому вагу процентних витрат	Значення показника, %
"Розрахунковий центр"	0
"Гефест"	0
"Авангард"	0
Альпарі-банк	1
Держзембанк	1
Інвестиційно-трастовий банк	2
Дойче-банк ДБУ	3
"Центр"	4
"Ренесанс-капітал"	6
Фінанс-банк	6
ІНГ-банк Україна	7
"Велес"	8
Грін-банк	9
СЕБ-корпоративний банк	9
"Михайлівський"	11
"Юніон стандарт"	11
"Юнісон"	12
Східно-промисловий банк	14
"Портал"	14
"Ринкові технології"	15

вання страхових резервів у структурі видатків. Натомість потрапляння у верхню частину цієї таблиці нових банків ("Гефест", Держзембанк, "Розрахунковий центр", "Авангард", Інвестиційно-трастовий банк, "Юнісон", "Михайлівський", "Портал") як таких, що демонструють значну питому вагу адміністративних та інших операційних витрат, також має пояснення. Адже ці банки, перебуваючи на початковому етапі свого розвитку, здійснюють відносно великі непроцентні витрати на персонал, оренду, утримання основних засобів, господарські, комунальні, транспортні видатки порівняно з відносно незначними витратами на сплату відсотків, формування резервів та комісійними.

Таблиця 9. Банки, що мають найбільшу і найменшу питому вагу адміністративних та інших операційних витрат за результатами діяльності в 2013 році	
Банки, що мають найбільшу (≥ 75%) питому вагу адміністративних та інших операційних витрат	Значення показника, %
"Гефест"	100
Держзембанк	98
Український банк реконструкції та розвитку	96
"Розрахунковий центр"	96
Східно-промисловий банк	94
"Авангард"	91
Інвестиційно-трастовий банк	91
Фінексбанк	84
СЕБ-корпоративний банк	84
"Юнісон"	83
"Ренесанс-капітал"	81
"Михайлівський"	79
"Портал"	79
"Центр"	78
Альпарі-банк	78
Комерційний індустріальний банк	77
Банки, що мають найменшу (≤ 15%) питому вагу адміністративних та інших операційних витрат	Значення показника, %
ДіВі-банк	5
"Аксіома"	8
Класикбанк	9
Унікомбанк	9
Грін-банк	10
Фортуна-банк	11
Реал-банк	13
Укресімбанк	13
"Національні інвестиції"	14
"Конкорд"	15

Ще одним показником, який характеризує ефективність витрат банку, є коефіцієнт CIR (Cost Income Ratio) – відношення адміністративних та інших операційних витрат до валового доходу. Зрозуміло, що чим менше значення цього показника, тим ефективніше (за інших рівних умов) функціонує банківська установа. Значення цього коефіцієнта для банківської системи в цілому за 2013 рік становило 32% порівняно з 34% за 2012-й та 35% – за 2011 рік. Поступове зменшення значення цього показника для банківської системи в цілому свідчить про послідовне оздоровлення структури витрат завдяки підвищенню їхньої ефективності. Таблиця 10 містить перелік банків, котрі мають найменші та найбільші значення цього показника.

Високе відношення адміністративних та інших операційних витрат до валового доходу в деяких банків можемо також пояснити тим, що певний банк у звітному році мав значне падіння рівня валового доходу або ще "не встиг" досягнути прийняттого рівня доходності при тому, що всі прямі витрати на забезпечення власної діяльності (персонал, оренда,

Таблиця 10. Банки, що мають найменше і найбільше відношення адміністративних та інших операційних витрат до валового доходу за підсумками 2013 року	
Банки, що мають найменше (≤ 15%) відношення адміністративних та інших операційних витрат до валового доходу	Значення показника, %
ДіВі-банк	5
"Аксіома"	8
Унікомбанк	9
Класик-банк	9
Грін-банк	10
Фортуна-банк	11
Укресімбанк	13
Сітібанк	13
"Альянс"	14
"Національні інвестиції"	14
"Конкорд"	14
Банки, що мають найбільше (≥ 80%) відношення адміністративних та інших операційних витрат до валового доходу	Значення показника, %
Інвестиційно-трастовий банк	187
"Преміум"	136
Держзембанк	126
"Портал"	99
Український банк реконструкції та розвитку	96
"Гіфест"	95
"Розрахунковий центр"	93
Піреус-банк МКБ	92
"Михайлівський"	89
"Авангард"	87
Східно-промисловий банк	86
"Юнісон"	83
Правекс-банк	81
Фінексбанк	80

охорона, комунальні платежі тощо) він уже сплачує в повному обсязі. Передусім це стосується таких новостворених протягом 2013 року банків: Інвестиційно-трастовий банк, Держзембанк, "Портал", "Гіфест", "Розрахунковий центр", "Михайлівський", "Авангард", "Юнісон".

Одним з основних показників діяльності будь-якого суб'єкта підприємництва є абсолютний розмір фінансового результату. Значення фінансового результату для банківської системи в цілому за підсумками 2013 року становить 1.4 млрд. грн. При цьому в 2012 році прибуток становив 4.9 млрд. грн. За результатами діяльності в 2013 році абсолютна більшість (160) банків має додатне значення цього показника, поточні збитки констатують лише 20 банківських установ (за підсумками 2012 року кількість прибуткових банків становила 156, збиткових – 19).

Збитковість банку протягом звітного періоду може бути викликана низкою об'єктивних причин, серед яких: необхідність формування страхових резервів під активні операції (у

Таблиця 11. Банки, що сплатили до бюджету найбільші (≥ 10 млн. грн.) суми податку на прибуток протягом 2013 року	
Назва банку	Сума сплаченого податку на прибуток, тис. грн.
Приватбанк	278 336
Ощадбанк	278 222
Райффайзен-банк "Аваль"	245 679
Укресімбанк	128 800
Креді Агріколь-банк	99 498
ОТП-банк	88 770
Перший український міжнародний банк	88 242
Сітібанк	76 371
Укрсоцбанк	70 866
ВІЕЙБІ-банк	67 438
Дочірній банк Сбербанку Росії	65 236
Укрсіббанк	49 281
"Надра"	37 554
ВТБ-банк	33 113
Альфа-банк	33 047
Прокредит-банк	29 795
"Русский стандарт"	15 476
Платинум-банк	14 636
ВІЕС-банк	14 525
"Південний"	12 657
ІНГ-банк Україна	12 409
Всеукраїнський банк розвитку	11 454
Укрбізнесбанк	10 292

тому числі і під "нові" кредити), стрімке зростання портфеля відносно "дорогих" роздрібних депозитів, підвищення відсоткових ставок за депозитами з метою збереження необхідного обсягу портфеля пасивів, розширення мережі відділень тощо. Отже, для великого й адекватно капіталізованого банку одноразова (за один рік) фіксація збитку також не є чимось аномальним або критичним.

Банк, як і будь-яка інша комерційна структура, що працює з метою отримання максимального прибутку в інтересах своїх власників, повинен щоквартально сплачувати податок на прибуток. Витрати на сплату податку на прибуток усієї банківської системи за 2013 рік становили 1.6 млрд. грн. (за 2012 рік – 379 млн. грн.). Таблиця 11 містить перелік банків, які сплатили до бюджету найбільші (≥ 10 млн. грн.) суми податку на прибуток протягом 2013 року.

У випадку, якщо той чи інший банк з різних причин не бажає фіксувати поточний прибуток і сплачувати з нього відповідний податок, існують кілька інструментів мінімізації фінансового результату. Найпростіший і найпоширеніший із них – поповнення страхових резервів. Адже будь-який банк має кредитний портфель, цінні папери, дебіторську заборгованість та інші активи, під які необхідно формувати

резерви. У разі потреби банк має технічні можливості штучно погіршувати чи поліпшувати якість окремих активів, відповідно їх класифікуючи. Тобто залежно від поточної ситуації та власних потреб – "малювати" прибуток чи збиток потрібного розміру.

Не можемо стверджувати, що такі маніпуляції мають масовий характер чи несуть суттєву загрозу наповненню бюджету (враховуючи, будемо відверті, незначні суми податку на прибуток, які сплачує банківський сектор порівняно з іншими галузями економіки). Проте технічні можливості "оптимізації" оподаткування банків існують і можуть використовуватись окремими учасниками ринку. У цьому контексті слід особливо відзначити банки, наведені в таблиці 11, як такі, що беруть активну участь у формуванні податкових надходжень до бюджету.

ВИСНОВКИ

1. У структурі доходів банківської системи в 2009–2013 рр. домінують процентні доходи (80–85%), комісійні доходи становлять 11–14%, доходи від торговельних операцій не перевищують 1–3%.

2. У структурі витрат банківської системи домінують процентні витрати (38–49%), адміністративні та інші операційні витрати становлять 21–35%, відрахування до страхових резервів дорівнюють 15–38%, комісійні витрати становлять 2% від валових витрат.

3. У статті наведено банки, показники доходів і витрат яких за результатами діяльності в 2013 році найсуттєвіше відрізняються від середніх по банківській системі. Жоден із зазначених показників сам по собі, безвідносно до інших, не є остаточним свідченням стабільності чи негараздів у тій чи іншій банківській установі. Проте потенційним клієнтам, вкладникам, інвесторам, іншим банкам рішення про співпрацю з певним банком слід приймати зокрема з урахуванням аналізу структури його доходів і витрат.

4. Новостворені протягом звітного періоду банківські установи на початковій стадії свого розвитку закономірно можуть мати спотворену структуру доходів і витрат. Зокрема, надмірну питому вагу процентних або комісійних доходів, незначні процентні витрати, значні відносні адміністративні та інші операційні витрати. З часом ці диспропорції розвитку нових банків мають поступово вирівнятися.

Нотатки з нагоди ювілею/

■ **Олександр Тридід**
Oleksandr Trydid

Директор Харківського інституту банківської справи
 Університету банківської справи Національного банку України,
 доктор економічних наук, професор

Sc.D., Professor

Director of the Kharkiv Institute of Banking of the University of Banking of the National Bank of Ukraine

■ **Ірина Пасічник**
Iryna Pasichnyk

Заступник директора Харківського інституту банківської справи
 Університету банківської справи Національного банку України,
 кандидат економічних наук, доцент

Ph.D., Associate Professor,

Deputy Director of Kharkiv Institute of Banking of the University of Banking of the National Bank of Ukraine

Харківський інститут банківської справи: дорога до знань довжиною у 70 років

Kharkiv Institute of Banking – the 70-year way to knowledge

16 травня 2014 року Харківський інститут банківської справи Університету банківської справи Національного банку України відзначив 70-річний ювілей. Розпочавши свою діяльність ще у важкі часи Другої світової війни як обліково-кредитний технікум, він постійно вдосконалював систему навчання та примножував науково-технічну базу, гідно виконуючи свій головний обов'язок – готувати висококваліфікованих спеціалістів для банківської системи держави. Новим етапом та потужним стимулом у розвитку інституту стало його приєднання до Університету банківської справи НБУ, завдяки підтримці якого перед навчальним закладом відкрилися нові професійні горизонти. За останні роки в інституті стрімко впроваджуються сучасні інноваційні технології підготовки кадрів, систематично та успішно ведеться науково-дослідна робота, поглиблюється співпраця з іноземними колегами.

On 16 May 2014, the Kharkiv Institute of Banking of the University of Banking of the National Bank of Ukraine celebrated its 70-year anniversary. Having begun its activity during tough times of the Second World War, the educational establishment gradually improved the educational system and increased the scientific and technical base, executing its principal duty – to train highly qualified specialists for country's banking system. Institute's accession to the NBU University of Banking became a new stage and powerful stimulus for its development. Owing to the support from the University, new vistas have opened up for the Institute. During the last years, the Institute was rapidly implementing up-to-date innovation technologies of teaching. It systematically carries out successful scientific researches and deepens cooperation with foreign colleagues.

Нині Харківський інститут банківської справи УБС НБУ – найстарший серед профільних вищих навчальних закладів Слобожанщини. Він має значний досвід підготовки фахівців для фінансово-банківської системи, виборів міцну конкурентну позицію серед освітніх установ України. Найголовніший здобуток за сім десятиліть копіїткої праці

– вагомий кадровий внесок у розвиток банківництва держави. Навчальний заклад підготував для України цілу плеяду видатних і успішних банкірів та фінансистів.

Історія Харківського інституту банківської справи – це насамперед історія неординарних особистостей, які його створювали, і тих, хто в ньому здобував освіту. За 70 років діяль-

ності навчальний заклад пройшов великий шлях, крок за кроком зростаючи, зміцнюючи свою науково-практичну і матеріальну базу та випускаючи зі своїх стін гідних молодих спеціалістів. Знаковий ювілей – привід ще раз згадати, як усе починалося і чим може пишатися сьогодні Харківський інститут банківської справи УБС НБУ.

ВІД ТЕХНІКУМУ – ДО ВИЩОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

Харківський інститут банківської справи починає свою історію наприкінці Другої світової війни. 6 травня 1944 року було засновано Харківський обліково-кредитний технікум Держбанку СРСР, який почав готувати кредитних інспекторів та бухгалтерів для фінансово-кредитного сектору. У ті нелегкі часи гостро стояла проблема відновлення банківської системи, якій бракувало висококваліфікованих спеціалістів. План прийому на перший навчальний рік (1944/1945 рр.) становив 200 учнів. Згідно з наказом Держбанку СРСР № 61 першим керівником освітнього закладу стає Вольдемар Дролле. Колектив технікуму тоді налічував лише 15 педагогів, а в навчальному плані закладу були переважно загальноосвітні предмети. Через брак кваліфікованих викладачів єдиною навчальною дисципліною з підготовки спеціалістів у 1944 році були “Банківські обчислення” – курс, який читав Олександр Карібов.

Свого приміщення в технікуму на той час не було. Керівництву навчального закладу доводилось орендувати в Харківській обласній конторі Держбанку СРСР корпус площею 240 квадратних метрів. У поводенні часи в країні не вистачало не лише підручників, учні не мали навіть зошитів – конспекти доводилося писати на шматках старих газет, а роль класних дощок виконувала підлога, на якій викладачі малювали схеми і таблиці.

Уже за рік на посаді директора Вольдемара Дролле змінює новий керівник технікуму – Євген Вовк. Після нього у 1947 році директором стає радник фінансової служби III рангу Іван Дробко, який обіймав цю посаду вісім років.

У 1949 році камерний обліково-кредитний технікум перетворюється на великий навчальний заклад – Харківський фінансово-кредитний технікум, до складу якого було включено три харківські технікуми фінансового профілю. Таке рішення прийняла Рада Міністрів СРСР. Відтоді навчальний заклад розпочинає підготовку фахівців для установ Держбанку та Держтрудошадкас.

На початку 1950-х років професійний спектр підготовки фахівців розширюється – крім кредитних ін-

Харківський інститут банківської справи Університету банківської справи Національного банку України.

спекторів та бухгалтерів, до переліку спеціалізацій закладу додано фінансистів. 27 червня 1952 року в технікумі, крім денного та вечірнього відділень, відкривається і заочне з філіями в Одеській, Дніпропетровській, Львівській, Чернівецькій та Сталінській областях УРСР.

1 січня 1955 року Харківський фінансово-кредитний технікум було реорганізовано в обліково-кредитний технікум Держбанку СРСР. Змінюється й керівництво навчального закладу. Відповідно до наказу Держбанку СРСР № 182 від 2 квітня 1955 року технікум очолює Анатолій Найден. Коли через шість років його перевели на посаду керівника Харківської обласної контори Держбанку СРСР, замість нього на чолі освітньої установи став Борис Ковалевський. Тоді ж у технікумі починає формуватися постійний педагогічний колектив. Серед висококваліфікованих педагогів того часу варто згадати Євдокію Самарську, Надію Сторчеву, Якова Шкодніка, Михайла Марченка, Любов Абрамченко.

На початку 1960-х років на уроках математики та бухгалтерського обліку було впроваджено перші технологічні новинки – електромеханічні контролюючі пристрої з пультом керування в окремій аудиторії “ХУКТ-2”. У 1964 році в технікумі відкривається

Екзамен з аналізу балансу в учнів-заочників приймає викладач Я.В.Шкоднік. 1950-ті роки.

Перший випуск Харківського обліково-кредитного технікуму. 1946 рік.

аудиторія програмного навчання, в якій 30 електромеханічних пристроїв “ХУКТ-3” використовували при вивченні предметів “Облік та оперативна техніка у Держбанку”, “Організація та планування кредиту”, “Математика” та “Фізика”.

У ті часи практичні заняття проходили в навчальному банку при технікумі й у міському управлінні Харківської обласної контори Держбанку, де студенти виконували обов'язки інспекторів з обслуговування клієнтів, здійснювали погашення позик, видачу та прийом готівкових грошей. Постійний зв'язок із банківськими установами підтримувався й під час теоретичного навчання, адже заняття в технікумі проводили керівники банківської системи області.

Завдяки досягненням Харківського обліково-кредитного технікуму в підготовці банківських працівників навчальний заклад здобуває статус опорного методичного центру серед інших навчальних закладів Держбанку СРСР.

Кабінет механізованого обліку. 1960-ті роки.

На початку 1970-х років економічні процеси в країні почали динамічно розвиватися. Відповідно система потребувала поліпшення роботи банківських установ, для чого необхідні були високопрофесійні фахівці. А отже, роль Харківського обліково-кредитного технікуму постійно зростала — на базі восьмирічної та середньої освіти навчальний заклад готував фахівців із таких спеціальностей:

- “Фінансування та кредитування сільського господарства”;
- “Облік та оперативна техніка у Держбанку”;
- “Грошовий обіг і кредит”;
- “Облік в ощадкасах”.

Значна увага приділялася підготовці спеціалістів для ощадних кас, мережа яких у той час швидко зростала. З 1966 року при технікумі відкриваються курси підвищення кваліфікації працівників Держбанку та ощадних кас, на яких за сім років пройшли перепідготовку понад 1400 працівників системи Держбанку СРСР. Тоді ж у навчальний процес активно впроваджуються новітні технології — збільшується кількість обчислювальних машин “ХУКТ-2” та вводяться в експлуатацію досконаліші засоби для програмованого опитування “УКМ-4ММ”.

За успішне впровадження новітніх технічних засобів у навчальний процес Харківський технікум посідає провідні позиції в державі серед інших навчальних закладів фінансового профілю. У березні 1966 року саме в Харкові проходить Загальносоюзна конференція з програмного навчання в системі навчальних закладів Держбанку СРСР, за результатами якої наказом Правління Держбанку СРСР на Харківський обліко-

Застосування у навчальному процесі перших електричних рахувальних машин “Елка -50”.

во-кредитний технікум покладено завдання розробити й надрукувати посібники щодо застосування технічних засобів у навчальному процесі. Ці матеріали згодом стали інструкцією для інших профільних навчальних закладів.

У 1971 році директором обліково-кредитного технікуму призначають Ксенію Радченко. В цей час технікум починає активно розбудовуватися — в межах Олексіївського житлового масиву зводяться новий навчально-лабораторний корпус та гуртожиток.

У 1976 році технікум очолює його випускниця Людмила Ходирева. Саме вона керувала навчальним закладом найдовше — понад 20 років. Під її керівництвом формувалася основний педагогічний склад. В цей період до технікуму активно приходять працювати молоді викладачі, але в колективі залишаються лише кращі з кращих.

У середині 1980-х років у технікумі з'являються перші комп'ютери. Два навчальні кабінети обладнують під комп'ютерні класи. За успішну комп'ютеризацію навчального про-

Корпус інституту. 1980 рік.

Опитування по курсу “Основи практичного використання ПЕОМ “Роботрон — 17-15”.

цесу у 1989 році Харківський обліково-кредитний технікум посідає перше місце в огляді-конкурсі технікумів Держбанку СРСР. Свідченням високих досягнень навчального закладу став перехідний Червоний прапор Державного банку СРСР, який технікум отримав на честь перемоги у Всесоюзному соціалістичному змаганні серед профільних закладів Держбанку СРСР.

15 жовтня 1992 року відповідно до наказу Національного банку України обліково-кредитний технікум перейменовано у Харківський технікум банківської справи, а вже за три роки освітня установа змінює статус — із технікуму на коледж і отримує II рівень акредитації.

У другій половині 1990-х років у державі активно розбудовується система вищої освіти України, до якої впевнено входить і Харківський банківський коледж. Навчальний заклад отримує від Міністерства освіти право готувати фахівців за напрямом “Економіка і підприємництво” зі спеціальності “Банківська справа”. В цей період зі стін коледжу випускаються перші бакалаври.

У 1996 році в коледжі спільно з фахівцями освітньої організації “Дизайн для навчання інтернешнел” (Design for Learning International) та за підтримки фонду “Ноу-хау” (Know-How, Великобританія) починає впроваджуватися дистанційне навчання. Тоді ж на базі коледжу відкривається навчально-тренувальний банк, обладнаний справжнім програмним забезпеченням.

НОВЕ ТИСЯЧОЛІТТЯ – ПЕРІОД ДИНАМІЧНОГО РОЗВИТКУ НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

Важливі зміни в діяльності Харківського банківського коледжу відбулися в новітню добу. 1 вересня 2000 року згідно з постановою Правління Національного банку України та наказом Національного банку України навчальний заклад реорганізовано в Харківську філію Української академії банківської справи Національного банку України. Новостворений вищий навчальний заклад очолив академік Академії економічних наук України, доктор економічних наук, професор Олег Васюренко. У 2001 році навчальний заклад стає офіційним членом Харківського банківського союзу. А вже протягом наступних трьох років у Харківській фі-

лії відкриваються й нові спеціальності “Облік і аудит”, “Фінанси”, а навчальний заклад визнають акредитованим за III рівнем з наряду підготовки “Економіка і підприємництво” за спеціальністю “Банківська справа”. Заклад отримує дозвіл від Міністерства освіти і науки України на відкриття екстернатної форми навчання та підготовчих курсів.

13 травня 2004 року Харківська філія Української академії банківської справи НБУ стає Харківським банківським інститутом Української академії банківської справи НБУ — багатофункціональним, високопрофесійним і конкурентоспроможним вищим навчальним закладом з підготовки фахівців банківської справи та фінансів. Інститут починає активну та плідну співпрацю із провідними банківськими установами, укладаються перші довготермінові договори на проходження студентами практики на базі комерційних банків. Така співпраця допомагає вирішити і проблему працевлаштування. Фахівці провідних фінансових установ та банків активно залучаються до навчального процесу інституту: їх як членів журі запрошують на професійні конкурси серед студентів. В інституті запроваджуються перші іменні стипендії від комерційних банків.

Отримуючи широкий простір для реалізації програм із практичної підготовки студентів у банках, заклад продовжує вдосконалювати і власний осередок практичної роботи — на базі навчально-тренувальної станції відкриваються навчально-тренувальні фірми. Вихованці інституту розпочинають активну наукову діяльність, об'єднуються в студентські клуби за інтересами.

У 2005 році навчальний заклад отримує ліцензію на підготовку магістрів зі спеціальностей “Банківська справа”, “Фінанси” та “Облік і аудит”. Наступного року зі стін інституту випускаються перші магістри, а освітня установа отримує IV, найвищий рівень акредитації.

ХАРКІВСЬКИЙ ІНСТИТУТ БАНКІВСЬКОЇ СПРАВИ У СКЛАДІ УНІВЕРСИТЕТУ БАНКІВСЬКОЇ СПРАВИ НБУ: НОВИЙ СТАТУС – НОВІ ДОСЯГНЕННЯ!

2006 рік дає початок нової ери в історії навчального закладу та виходу Харківського інсти-

туту банківської справи на європейський рівень освіти. На підставі розпорядження Кабінету Міністрів України від 15.06.2006 р. № 331-р та постанови Правління Національного банку України від 14.07.2006 р. № 265 у Києві створено Університет банківської справи НБУ, до складу якого увійшли три навчальні заклади Національного банку України, а саме: Львівський інститут банківської справи, Черкаський інститут банківської справи та Харківський інститут банківської справи. 3 27 лютого 2007 року за рішенням трудового колективу ректором новоствореного сучасного вищого навчального закладу з підготовки банкірів та фінансистів стає доктор економічних наук, професор Тамара Смовженко.

Разом зі структурною реорганізацією в Києві відбуваються організаційні зміни і в харківському осередку університету. В 2007 році новим керівником Харківського інституту банківської справи УБС НБУ стає доктор економічних наук, професор Олександр Тридід.

Приєднання до Університету банківської справи відкрило перед навчальним закладом нові перспективи. Зокрема потужна підтримка університету і Національного банку України дала змогу значно поліпшити матеріально-технічну базу ХІБС. Нині інститут оснащений усім необхідним для навчального процесу технічним обладнанням. До послуг студентської молоді — інтерактивні методи навчання із застосуванням “кейс-методу”, ситуаційних вправ, інтерактивного читання, аудіювання тощо, а також тренінгова система навчання “Світова торгівля” (Word shop), яка дає змогу студентам розробляти власні бізнес-плани, про-

Практичне заняття
у комп'ютерній аудиторії.

екти й опановувати практичні навички їх втілення. В навчальному арсеналі ХІБС — майже 400 комп'ютерів, які забезпечують студентам та викладачам вільний доступ до мережі Інтернет. Комп'ютеризована та обладнана сучасною технікою бібліотека інституту, фонд якої постійно поповнюється новими виданнями. При ХІБС розташовано сектор видавничого виробництва Університету банківської справи НБУ,

Навчально-тренувальний банк інституту.

Заняття на базі навчально-тренувальної станції.

Практичне заняття у навчально-тренувальній фірмі.

який випускає навчально-методичну літературу, створену науково-педагогічними працівниками.

Гордість інституту — навчально-тренувальний комплекс, який повністю відповідає умовам роботи реальної банківської установи. За підтримки Університету банківської справи база навчально-тренувального комплексу суттєво оновилося. Сьогодні це аналог справжнього банку, який разом із навчально-тренувальними фірмами обладнаний персональними робочими місцями, сучасною комп'ютерною технікою. У навчальному процесі використовується реальне програмне забезпечення, зокрема, операційна система АБС 2, Парус 8.5.2, 1С: Бухгалтерія 8.0, 1С: Підприємство 8.0 та інше. Для здійснення міжбанківських розрахунків Університет банківської справи запровадив у своїх підрозділах функціонування дворівневої навчально-тренувальної внутрішньобанківської платіжної системи УБС НБУ з використанням платіжної системи “Енігма”, яка забезпечує взаємодію навчально-тренувальних банків інститутів при здійсненні міжбанківських розрахунків у режимі он-лайн.

У цьому комплексі також працюють чотири навчально-тренувальні фірми, функціонує студентський науковий клуб “Банкір” та віртуальний банк “Інтелбанк”. Привчаючись працювати в реальних умовах, студенти набувають професійних навичок, впевненості, а в майбутньому швидко

Практичне заняття у навчально-тренувальному банку.

адаптуються на робочому місці, що забезпечує їх визначальну конкурентну перевагу на ринку праці.

Аби тримати руку на пульсі сучасних банківських технологій та опановувати найсвіжіші знання, три випускові кафедри інституту мають навчально-наукові центри при управлінні Національного банку України в Харківській області, а також у Мегабанку, аудиторській фірмі “Фінанси і аудит”, на підприємствах ХМЗ “Світло шахтаря” та ДП “Завод радіореє” Там проводяться заняття зі студентами, слухачами курсів з підготовки до вступу та курсів з підвищення кваліфікації, науково-методичні семінари, захисти дипломних робіт студентів, виконуються спільні наукові дослідження.

До 65-літнього ювілею Харківський інститут банківської справи облаштував і власну Кімнату-музей історії грошей. В основі експозиції — архівні матеріали ХІБС та Харківського обласного управління НБУ, зокрема оригінальні зразки банківської

Відкриття Кімнати-музею історії грошей.

Кімната-музей історії грошей.

документації, цінних паперів банківських установ різних часів, колекція паперових грошей та монет, які широко використовуються викладачами у навчально-виховному процесі.

Пріоритетним напрямом роботи ХІБС УБС НБУ залишається безпосередня співпраця з банківськими установами та підприємствами, що дає змогу успішно вирішувати питання проходження виробничої, переддипломної практики студентами та працевлаштування випускників. На третьому курсі студенти проходять навчальну практику на базі навчально-тренувального комплексу, а вже на 4 та 5 курсах опановують професійний досвід безпосередньо в банках або на підприємствах. Нині Харківський інститут банківської справи УБС НБУ уклав майже 30 угод про співпрацю, зокрема, з управлінням Національного банку України в Харківській області, головним управлінням економіки Харківської обласної держадміністрації, а також Всеукраїнським банком розвитку, банками “Грант”, Мегабанк, Регіон-банком, Харківською обласною дирекцією Райффайзен-банку “Аваль”, Харківським регіональним управлінням Укрсиббанку, Харківським головним регіональним управлінням Приватбанку, Харківською міжрегіональною дирекцією Креді Агриколь-банку, аудиторською фірмою “Фінанси і аудит”, Харківською бісквітною фабрикою, страховою компанією “Еталон”, Промислово-страховою компанією, й іншими установами та підприємствами. Ще понад 50 комерційних банків та підприємств є базою для практичних занять студентів і стажування викладачів інституту.

Провідні банківські фахівці беруть активну участь у навчальному процесі та науковій діяльності закладу. Зокрема, нині захист дипломних робіт відбувається також на базі банків та підприємств за безпосередньої присутності потенційних роботодавців. Відповідно до обраної студентом теми дипломні дослідження охоплюють найактуальніші проблеми економіки та банківництва.

Міцний зв'язок ХІБС із банківськими та фінансовими установами, багаторічне членство в Харківському банківському союзі та якісний рівень підготовки випускників сукупно допомагають повністю вирішувати проблему працевлаштування. І напевно, найкращим показником успішної політики керівництва навчального за-

кладу є практично стовідсоткове працевлаштування випускників ХІБС. Серед усіх регіональних підрозділів Університету банківської справи НБУ Харківський інститут за цим показником посідає перше місце.

У 2013 році Харківський інститут банківської справи УБС НБУ відкрив нові магістерські спеціальності з галузі знань “Специфічні категорії”: “Бізнес-адміністрування” та “Управління фінансово-економічною безпекою”. Швидко впроваджується в роботу навчального закладу і форма дистанційного навчання. Для студентів, які отримують другу вищу освіту, вже розроблено майже 70 дистанційних курсів, більшість з яких розміщено в програмній оболонці Мудл (Moodle). Інститут має відповідну нормативно-правову базу, веб-сайт у мережі Інтернет (khibs.edu.ua), електронну бібліотеку та лабораторію дистанційного навчання для проведення експериментальних заходів. Дистанційне навчання відбувається в он-лайн-режимі за допомогою форумів, чатів та вебінарів.

Щорічно до наукового життя інституту залучається весь науково-педагогічний колектив інституту та понад 70% студентів. У нас плідно працює наукове студентське товариство. Воно створене понад десять років тому й об'єднує дев'ять студентських наукових клубів за різними напрямками. Учасники клубів працюють над кафедральними науково-дослідними роботами, беруть участь у щорічних всеукраїнських та міжнародних конференціях, олімпіадах, засвідчуючи високий рівень знань. Важливою подією в житті інституту є Всеукраїнська конференція “Наукові дослідження молоді – вирішенню проблем європейської інтеграції”. Цей захід щорічно проводиться на базі навчального закладу та збирає студентів і молодих учених зі всієї України. За наказом Міністерства освіти і науки України в Харківському інституті банківської справи щороку проводиться Всеукраїнський конкурс студентських наукових робіт зі спеціальності “Банківська справа”. Багато років поспіль стимулом для професійного зростання студентів є творчі конкурси “Кращий за професією” та “Молоді і здібні”. Традиційно на ці заходи запрошуються поважні гості – представники провідних українських банків, які не лише оцінюють презентації молодих фахівців, а й пропонують їм роботу в майбутньому.

Заняття у лінгвафонному кабінеті.

Творчі та наукові досягнення молоді аналізує координаційна рада інституту і вносить їх до банку даних “Обдарованість”. За цією статистикою найкращі студенти інституту отримують шанс навчатися в аспірантурі Університету банківської справи НБУ, що дуже престижно. Крім того, щосеместру активні й талановиті студенти Харківського інституту банківської справи отримують понад 30 іменних стипендій від Національного банку України, Університету банківської справи НБУ, комерційних банків, міської та обласної адміністрацій.

Науково-дослідна робота інституту спрямована на реалізацію основних засад Концепції наукової школи “Банківництво в системі сталого економічного розвитку”. Вчені ХІБС УБС НБУ досліджують чимало актуальних питань, які сприяють зміцненню національної економіки. Зокрема, розробляють економіко-математичні моделі динаміки показників зовнішнього сектору економіки України і спільну стратегію розвитку банківського сектору Харківського регіону до 2015 року в рамках співпраці з Науково-дослідним центром

Кращі студенти інституту.

індустріальних проблем розвитку Національної академії наук України, моделюють поведінку платників податків з урахуванням економічних та соціально-психологічних факторів мотивації, вивчають методику оцінки фінансової безпеки підприємства та досліджують міжбанківський ринок інвестиційних проектів. Нині науковці інституту працюють над створенням алгоритмів та програм, спроможних аналізувати ефективність банківської діяльності в умовах швидких змін зовнішнього економічного середовища за допомогою інтервальної арифметики. У ХІБС уже розроблено спеціалізовані програмні калькулятори, оригінальність яких підтверджена сімома свідоцтвами про реєстрацію авторських прав на твір.

На базі інституту видається збірник наукових праць “Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики”, який внесено до переліку фахових видань України.

Про вагомі результати наукової діяльності викладачів ХІБС свідчать їхні численні досягнення: молоді вчені інституту тричі ставали переможцями Щорічного обласного конкурсу на здобуття стипендії Харківської обласної державної адміністрації ім. М.І.Туган-Барановського в номінації “Економіка” та у конкурсі “Вища школа Харківщини – кращі імена”. Колеги та засоби мас-медіа також високо оцінюють роботу науковців і педагогів ХІБС, які систематично отримують дипломи в номінаціях “краща стаття” та “краща монографія” за наукові публікації. У 2012 році Редакція періодичних видань НБУ нагородила доктора економічних наук, професора, за-

ступника директора з наукової роботи і міжнародних зв'язків Галину Азаренкову дипломом у номінації “ТОП – 20 авторитетних докторів наук – авторів журналу “Вісник Національного банку України”. Завідувач науково-дослідної лабораторії інституту, кандидат технічних наук, старший науковий співробітник Валерій Дубницький нагороджений медаллю “20 лет АН ПРЭ” (Академія наук прикладної радіоелектроніки, м. Харків).

Лише за останні три роки викладачі та науковці ХІБС опублікували понад 50 монографій, видали 7 підручників і 34 посібники, які отримали гриф Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України та надрукували понад 400 наукових статей. Визнали роботу колективу ХІБС і за кордоном – за результатами Міжнародного конкурсу “Наука і освіта” (2013 рік), який проходить під патронатом Оксфордського клубу ректорів, підготовлений науковцями інституту “Англо-український словник сучасної банківської термінології” став переможцем у номінації “Кращий навчальний посібник”.

За сім років діяльності у складі Університету банківської справи НБУ ХІБС значно поліпшив якісний склад колективу – сьогодні серед висококваліфікованих науково-педагогічних працівників майже 10% докторів наук і професорів, 54% кандидатів наук та ще 23% викладачів наразі працюють над дисертаційними дослідженнями.

Нового якісного рівня завдяки сприянню Університету банківської справи НБУ набула і співпраця з іноземними колегами. Нині Харківський інститут банківської справи підтримує ділові, наукові та культурні зв'язки з 14 іноземними партнерами, серед яких Польський державний університет (м. Пінськ, Білорусь), Фінансовий університет при уряді Російської Федерації (м. Москва, Росія), Швейцарський корпус експертів (м. Цюрих, Швейцарія), Вища школа – Банківський інститут (м. Прага, Чехія), Вища школа Університету прикладних наук Федерального банку Німеччини (м. Гахенбург, Німеччина) та інші. Впродовж останніх років навчальний заклад також розпочав плідну співпрацю з Консорціумом з удосконалення менеджменту освіти в Україні (Consortium for Enhancement of Ukrainian Management Education, CEUME) і Українською асоціацією з розвитку менеджменту та бізнес-освіти в Украї-

Круглий стіл за участі Швейцарського корпусу експертів.

ні, а також з Університетом Іллінойс-Спрінгфілд (США) та Вищою школою Університету прикладних наук Федерального банку Німеччини. Щорічно в рамках міжнародної співпраці проводяться гостьові лекції викладачів інституту на базі іноземних вищих навчальних закладів та залучаються іноземні фахівці до проведення лекцій у Харківському інституті банківської справи, публікуються наукові статті в міжнародних виданнях навчальних закладів-партнерів. Університет банківської справи НБУ разом зі Швейцарським корпусом експертів реалізували спільний проект – “Міжнародний досвід та навчання фахівців для банківської сфери України”, в рамках якого проходили візити швейцарських експертів-лекторів з метою читання лекцій на банківську тематику для студентів та працівників українських банків. Крім того, ХІБС бере активну участь у грантових програмах Європейського Союзу. За два останні роки інститут подав три заявки на проведення наукових конференцій студентів.

Студенти й аспіранти ХІБС УБС НБУ проходять стажування за кордоном у банках Німеччини, Білорусі та Швейцарії. Завдяки активній міжнародній співпраці інституту магістри отримали змогу навчатися за програмами “подвійного диплома” на базі іноземних вишів-партнерів – Балтійської міжнародної академії (м. Рига, Латвія), Університету Міколаса Ромеріса (м. Вільнюс, Литва), Вищої школи менеджменту в Барселоні (м. Барселона, Іспанія), Університету школи Салезіан Саррія (м. Барселона, Іспанія) та Швейцарської бізнес-школи (м. Монтре, Швейцарія). Розширення міжнародного співробітництва у науково-освітній сфері є невід'ємною складовою розвитку інституту.

Читальний зал бібліотеки.

Аби відповідати стандартам сучасного вищого навчального закладу, Харківський інститут банківської справи УБС НБУ створив усі умови для повноцінного та комфортного студентського життя. Зокрема, до послуг молоді — сучасний гуртожиток, тренажерний зал та спортивні секції. Осередком культурного і творчого життя ХІБС є молодіжний центр, який організовує активне дозвілля студентів, додає їм сил та натхнення для подальшого опанування наук. Сьогодні при центрі працюють вокальний і хореографічний гуртки та клуб “Журналіст”, який випускає студентську газету “Наша справа”. Вихованцем молодіжного центру є потужна команда КВН Університету банківської справи НБУ “Банкомат”, яка у 2013 році стала чемпіоном Асоціації КВН України. Творчі колективи центру — хореографічні ансамблі “Контрасти”, “Комільфо”, театр вогню “Веста” і вокальний ансамбль “Мелос” — неодноразово ставали лауреатами всеукраїнських та міжнародних фестивалів та конкурсів. Професіоналізм творчих колективів інституту визнано на найвищому рівні. Так, за наказом Міністерства освіти і науки України у 2009 році вокальному ансамблю “Мелос” присвоєно почесне звання “Зразковий художній колектив”.

За вісім років у складі УБС НБУ Харківський інститут банківської справи високо підняв свою планку і завдяки підтримці Університету перетворився на потужний європей-

ський вищий навчальний заклад, впевнено тримаючи лідерство з підготовки банкірів та фінансистів у східній частині України.

І все ж головним критерієм престижності вищого навчального закладу є його випускники, і в цьому сенсі нашому “ювіляру” справді є чим пишатися. За 70 років діяльності навчальний заклад випустив понад 40 тисяч висококваліфікованих спеціалістів. Серед них — відомі в Україні банкіри-керівники, організатори банківської справи, фінансисти, фахівці, які працюють на різних посадах у системі Національного банку України,

комерційних банках і зробили значний внесок у розбудову національної банківської системи. Всі вони пишаються своєю альма-матер, що відкрила перед ними шлях у професію. І хоч за сім десятиліть неодноразово змінювалася назва і статус інституту, його керівники та персональний склад колективу, проте незмінною залишається головна місія Харківського інституту банківської справи Університету банківської справи НБУ — виховання порядних, освічених і талановитих людей, які не просто знаються на своїй професії, а й люблять її!

Випускники 2014 року.

Спортивний зал — центр для розвитку фізичної культури студентів.

Команда КВН “Банкомат” — чемпіони Ліги КВН України.

Виступ хореографічного ансамблю “Контрасти”.

Дослідження/■ **Олександр Дзюблюк**
*Oleksandr Dzyublyuk**Доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри банківської справи
Тернопільського національного економічного університету**Sc.D., Professor, Head of the Banking Business Department of the Ternopil National Economic University*■ **Ольга Владимир**
*Olha Vladymyr**Кандидат економічних наук, доцент кафедри менеджменту інноваційної діяльності
та підприємництва Тернопільського національного технічного університету імені Івана Пулюя**Ph.D., Associate Professor of the Management of Innovation Activity and the Entrepreneurship Department
of the Ternopil National Technical University named after Ivan Pului*

Іноземний капітал у банківській системі України: вплив на розвиток валютного ринку та діяльність банків

Foreign capital in the banking system of Ukraine: an impact on the currency market development and banks activity

У статті розглянуто частку та структуру іноземного капіталу в банківській системі України, визначено його позитивний і негативний вплив на розвиток валютного ринку та банківської системи загалом, проведено порівняльний аналіз діяльності вітчизняних банків і банків з іноземним капіталом, обґрунтовано необхідність, а також можливі шляхи зміцнення позицій вітчизняних банків на валютному ринку України.

The article considers the proportion and structure of the foreign capital in Ukraine's banking system. There are detected its positive and negative impacts on the development of the banking system in general and currency market in particular. There is given the comparative analysis of activities of domestic and foreign-owned banks. The authors ground the necessity and possible ways to strengthen positions of domestic banks on the currency market of Ukraine.

Ключові слова: вітчизняні банки, іноземні банки, іноземний капітал, валютний ринок, банківська система, Національний банк України.

Key words: domestic banks, foreign-owned banks, foreign capital, currency market, banking system, National Bank of Ukraine.

Одним із головних напрямів банківського бізнесу, який важко розвивати, вдосконалювати й поглиблювати без інтеграції в зовнішній світ, без проникнення на внутрішні ринки іноземних банків є валютна діяльність. Вітчизняна банківська система давно включилась у процес прискореної інтеграції шляхом розширення

присутності в ній іноземного капіталу. Проте функціонування іноземних банків на вітчизняному ринку дотепер неоднозначно сприймається науковцями та практиками. Одні намагаються на забезпеченні лібералізаційних умов для їх входження, інші — на застосуванні різних обмежень та регулюванні даного процесу. Остан-

нім часом, особливо у кризовий та посткризовий періоди, науковців, практиків і громадськість почали турбувати питання втечі іноземного капіталу з банківської системи України та пов'язані з цим негативні явища: зниження її капіталізації, послаблення конкуренції, погіршення якості банківського обслуговування.

З метою визначення точки рівноваги між позитивами та негативами інтернаціоналізації банківського бізнесу, зміцнення конкурентних позицій вітчизняних банків на національному валютному ринку та визначення шляхів удосконалення розвитку банківської системи України відповідно до національних інтересів вважаємо за необхідне поглибити дослідження присутності іноземних банків у контексті з'ясування їхнього впливу на діяльність вітчизняних, розвиток валютного ринку України та банківської системи загалом.

ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ ПРИСУТНОСТІ ІНОЗЕМНИХ БАНКІВ ДЛЯ РОЗВИТКУ ВАЛЮТНОГО РИНКУ УКРАЇНИ

Зважаючи на значну відкритість національної економіки, поступову лібералізацію доступу іноземного капіталу в банківську систему, зумовлену гострою нестачею капіталу в країні, а також тиском із боку міжнародних фінансових організацій, котрі висували вимоги щодо зняття обмежень у доступі іноземним банкам у вітчизняний банківський сектор, вважаємо, що Україні потрібна виважена політика послідовної інтеграції.

Як засвідчив світовий досвід, надмірна лібералізація та відсутність ефективних регулятивних механізмів призвели до виникнення кризових явищ, найчутливішими до яких виявилися банківські установи, насамперед, активно задіяні у валютних відносинах. Якщо на початкових етапах лібералізації економік країн Центральної і Східної Європи західні експерти і працівники міжнародних фінансових організацій переконували керівництво багатьох країн у тому, що присутність іноземних банків позитивно впливає на розвиток економіки перехідного типу [1, с. 18], то нині навіть спеціалісти МВФ визнають, що присутність іноземних банків може додавати приймаючій країні з ринком, що розвивається, проблем, а не надавати переваги. У сучасному світі налічується понад 100 країн, у яких введено ті чи інші обмеження доступу іноземних банків на внутрішні ринки банківських послуг [2, с. 46].

Безумовно, входження іноземних банків у банківську систему України, спричинене глобалізацією та інтеграцією, є об'єктивно необхідним процесом, що сприяє припливу ка-

піталу, поживленню ринкової конкуренції, поліпшенню банківського обслуговування. Водночас цей процес не позбавлений певних ризиків, наприклад, загрози втрати вітчизняними банками власних позицій на валютному ринку України.

Тому, щоб знайти правильне рішення щодо визначення умов подальшого функціонування іноземного банківського капіталу в нашій країні, слід об'єктивно підійти до визначення та врахування всіх переваг і недоліків присутності іноземних банків як для розвитку валютного ринку України, так і для банківської системи та країни загалом.

Серед плюсів присутності іноземних банків, передусім для розвитку валютного ринку України, можна виділити такі:

- наповнення вітчизняного валютного ринку ресурсами та зменшення залежності від внутрішньої обмеженості валютних коштів;
- незначне здешевлення вартості валютних ресурсів за умов стабільного валютного курсу та відсутності ажіотажного попиту на іноземну валюту;
- розширення можливостей щодо ефективного розміщення капіталу та масштабів проектного фінансування і прямих іноземних інвестицій;
- встановлення та розширення відносин між національними й іноземними банками, що сприятиме здійсненню швидкого та якісного валютного обслуговування власних і клієнтських інтересів;
- розширення доступу до міжнародних валютних ринків та ринків капіталів;
- удосконалення та розширення спектра виконуваних банками валютних операцій;
- удосконалення організаційних процесів у валютній діяльності: підвищення якості аналізу та прогнозування динаміки розвитку, підвищення якості управління ризиками, впровадження сучасних банківських технологій і міжнародного досвіду здійснення валютних операцій, підвищення стандартів та якості валютного обслуговування, вдосконалення корпоративного управління;
- посилення конкуренції та підвищення ефективності функціонування банківських установ як головних учасників системи валютних відносин;
- розвиток ринкової інфраструк-

тури: розширення суб'єктного та кількісного складу учасників валютного ринку.

При визначенні негативних проявів надмірної концентрації іноземного капіталу у банківській системі України слід розглядати їх окремо за такими сферами впливу: 1) вітчизняні комерційні банки як суб'єкти валютних відносин; 2) валютний ринок; 3) банківська система в цілому.

У діяльності вітчизняних комерційних банків як суб'єктів валютних відносин спостерігаються тенденції щодо погіршення конкурентоспроможності, порушення рівноправних умов діяльності (низька капіталізація, обмежений доступ до валютних ресурсів тощо), втрата найпривабливіших клієнтів та найвигідніших валютних операцій, а отже, й послаблення їхніх позицій у валютній діяльності.

Вплив на функціонування валютного ринку проявляється у: порівняно швидкому зростанні та переважанні частки іноземних банків на ньому; зростанні нестабільності на ринку внаслідок підвищеної вразливості фінансового сектору країни до світових валютно-фінансових криз, постійних змін на міжнародних ринках цін позичкових капіталів; переважанні операцій спекулятивного характеру та спекулятивних змін попиту і пропозиції іноземних валют; підвищенні загрози впливу капіталів за кордон і посиленні волатильності валютних курсів; підвищенні ризику залежного розвитку та нав'язуванні іноземними банками своїх правил гри в боротьбі за клієнта і витісненні вітчизняних банків із цього ринку.

Виявом впливу посилення концентрації іноземного капіталу на всю банківську систему є: порушення рівноваги та спричинення тиску на вітчизняну банківську систему сильними гравцями міжнародного рівня; збільшення її залежності і вразливості до зовнішніх шоків, коливань на світових валютно-фінансових ринках та у банківських системах країн походження іноземних банків, імовірне перенесення їхніх ризиків та тенденцій розвитку на вітчизняну банківську сферу; прихід іноземних банків, що не мають високих міжнародних рейтингів і достатнього обсягу капіталу; ризики банкрутства головного офісу іноземного банку; зниження довіри населення до банків; експансія іноземного капіталу та втрата націо-

нальної приналежності внутрішньою банківською системою.

Отже, вважаємо, що дії регулятивного характеру щодо допуску іноземних банків усе ж повинні застосовуватись, аби запобігти входженню у вітчизняну банківську систему іноземних банків із низькими рейтингами та ненадійною репутацією. Але при цьому важливою умовою, яка повинна виконуватись, є реалізація програми вдосконалення вітчизняної банківської системи, зокрема у контексті зміцнення банківських установ України.

НЕОБХІДНІСТЬ ЗМІЦНЕННЯ ПОЗИЦІЙ ВІТЧИЗНЯНИХ БАНКІВ НА ВАЛЮТНОМУ РИНКУ УКРАЇНИ

Прихильники приходу зовнішніх інвестицій у вітчизняну банківську систему наголошують на необхідності створення рівноправних умов для іноземних банків та їхніх філій без застосування обмежень і захисних бар'єрів щодо іноземного капіталу з метою забезпечення умов добросовісної конкуренції. Однак слід розуміти, що така "рівність" призведе до нерівності у конкурентній боротьбі на користь саме іноземних банків, оскільки вони мають більші можливості щодо доступу до значних обсягів ресурсної бази і надання ширшого асортименту послуг володіють кращими банківськими технологіями і рівнем менеджменту порівняно з вітчизняними банками. Зазначене вище сприятиме швидкому освоєнню ними значних та привабливих сегментів ринку, передусім валютного, і залученню кращих корпоративних клієнтів, витісненню вітчизняних банків у менш привабливі й більш ризикові сфери малого бізнесу та обслуговування населення. За такої "рівності" вітчизняні банки не зможуть протистояти іноземним. Для прикладу, ринкова капіталізація найбільшого європейського банку Дойче банку (Deutsche Bank) у 2011 році становила 36 млрд. євро (48.1 млрд. доларів), активи – 2.16 трлн. євро (2.88 трлн. доларів) [4], тоді як власний капітал усієї банківської системи України станом на 01.02.2014 р. становив 195.3 млрд. грн. (21.7 млрд. доларів США), активи – 1 219.8 млрд. грн. (135.5 млрд. доларів США) [5, с. 45; 13].

Надмірній концентрації іноземних банків на одному з сегментів ринку банківських послуг із метою

уникнення подальшої монополізації і диктату цін на банківські послуги варто протистояти шляхом нормування активів Національним банком України [6, с. 44]. Оскільки іноземні банки є елементом глобалізації та міжнародного банківського бізнесу, глибоко пов'язаного з валютною діяльністю, то простежується тенденція до завоювання ними лідерських позицій на валютному ринку України. Як свідчать дані таблиці 1, банки з вітчизняним капіталом уже поступилися зарубіжним у валютному кредитуванні юридичних та фізичних осіб, їхня частка ринку за цими операціями на 01.01.2014 р. становила відповідно 35.77% та 12.89%. Якщо загальні активи в іноземній валюті у вітчизняних банків становили 36.12%, то у банків із іноземним капіталом – 63.88%.

Простежується тенденція щодо зниження активності банків із вітчизняним капіталом і при залученні коштів юридичних та фізичних осіб на валютні депозити. Якщо станом на 1 жовтня 2009 року частка на ринку вітчизняних банків за цими операціями становила відповідно 57.6% та 50.84% [7], то в січні 2014 року вона була вже 40.52% та 35.77%. Дані таблиці 1 свідчать, що банки з іноземним капіталом домінують у кредитно-депозитних операціях. Наприклад, їхня частка на ринку з кредитування юридичних та фізичних осіб станом на 01.01.2014 р. становила відповідно 55.32% та 81.86%, або в середньому – 68.59%, тоді як частка ринку вітчизняних банків за цими операціями сягала відповідно лише 44.68% та 18.14%, або в середньому 31.41%.

Переважаючі позиції посідають банки з іноземним капіталом і при залученні коштів – як у національній, так і в іноземних валютах у юридичних та фізичних осіб. Якщо частка таких операцій, здійснюваних банками з вітчизняним капіталом, станом на січень 2014 року становила відповідно 45.55% та 38.67% ринку, то банків з іноземним капіталом – 54.45% та 61.33%. Частка ринку банків з іноземним капіталом за загальними зобов'язаннями у січні 2014 року становила 58.16% порівняно з 41.84% – частки банків із вітчизняним капіталом.

Така ситуація свідчить про те, що без застосування оптимізаційних заходів у сфері вітчизняної банківської практики та за наявності ліберальних

умов присутності й функціонування іноземних банків важко буде забезпечити стабільний розвиток банківської системи та валютного ринку України, а вітчизняним банкам – утримувати власні позиції на цьому ринку.

ІНОЗЕМНИЙ КАПІТАЛ У БАНКІВСЬКІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНИ

Згідно зі статистикою кількість банків з іноземним капіталом в Україні у 2013 році зменшилася на чотири одиниці. Станом на 1 січня 2014 року функціонувало 49 банків з іноземним капіталом, 19 із них – це банки зі 100-відсотковим іноземним капіталом, хоча насправді ще у 14 банків розмір статутного капіталу наближений до стовідсоткового, в межах 96.03–99.99% (див. таблицю 2). Тож можна стверджувати, що станом на 01.01.2014 р. не 19, а 33 банки України фактично повністю належали іноземним власникам.

Із 15 банків, що формують I групу, лише 5 – із вітчизняним капіталом, із 20 банків II групи – 11, із 23 банків III групи – 15, із 122 банків IV групи – 100. Це свідчить про те, що іноземний капітал сконцентрований у найбільш надійних та сильних гравців ринку, тоді як банки з чистим вітчизняним капіталом належать до слабших.

Розглядаючи структуру іноземного капіталу в банківській системі України за країнами походження (див. графік 1), варто зазначити, що впродовж останніх кількох років спостерігається швидке зростання частки російських інвесторів, яке, на думку Р.Корнилюка, підкріплюється геополітичними цілями їхніх власників. Науковець зазначає: "Якби прихід росіян на український ринок ґрунтувався виключно на економічних інтересах, навряд чи інвестори в особі держави та нафтових магнатів північно-східного сусіда продовжували б активно вкладати кошти у нерентабельний банківський бізнес. Адже показники рентабельності капіталу (ROE) російських банків більше нагадують динаміку ROE покинутих західними інвесторами банків, ніж криві рентабельності європейських установ, котрі залишилися на ринку" [10].

Що ж до частки іноземного капіталу в банківській системі України загалом, то можемо зазначити, що вона зростала до 2011 року включно,

з 2012 року спостерігався спад і станом на 1 січня 2014 року становила 34% (див. графік 2). Така тенденція викликала занепокоєння у економістів та громадськості. Зокрема директор економічних програм Центру Разумкова В. Юрчишин зазначив, що з України йдуть банки, головні акціонери яких знаходяться в економічно розвинутих європейських країнах. На їхнє місце приходять українські

та російські установи, які не мають тривалої стабільності й високої довіри. Цей чинник викликає занепокоєння з приводу здатності банківської системи протистояти системним кризам [12].

На думку О.Соскіна, вихід іноземного капіталу з банківської системи України призведе до її занепаду, оскільки вона тримається лише завдяки європейським банкам, які від-

крили в Україні свої дочірні банки. Саме завдяки банкам з іноземним капіталом вітчизняній фінансовій системі у 2008 році вдалося втриматися, і якщо вони зараз підуть, то це викличе її крах [14].

Справді, у період валютно-фінансової кризи та посткризового відновлення антикризова політика іноземних банків полягала в закріпленні позицій на ринку банківських послуг

Таблиця 1. Показники діяльності банків станом на 01.01 2014 р.

Активи банків України												
	Кошти в інших банках			Кредити і заборгованість юридичних осіб			Кредити і заборгованість фізичних осіб			Загальні активи		
	усього	у т. ч. в іноземних валютах	%	усього	у т. ч. в іноземних валютах	%	усього	у т. ч. в іноземних валютах	%	усього	у т. ч. в іноземних валютах	%
Банки з іноземним капіталом (96–100%)	4 088 702	2 499 459	61.13	166 141 663	93 830 281	56.47	49 157 326	15 398 293	31.32	317 382 060	143 330 147	45.16
Усі банки з іноземним капіталом	11 270 815	8 993 840	79.79	361 843 605	150 248 896	41.52	118 699 029	36 888 866	31.07	720 310 138	300 333 625	41.69
Банки з вітчизняним капіталом	22 135 112	10 010 419	45.22	292 302 219	83 677 920	28.62	26 326 856	5 462 830	20.75	557 198 513	169 877 499	30.48
%	66.26	52.67		44.68	35.77		18.14	12.89		43.61	36.12	
Усього по банківській системі	26 892 144 33 405 926	17 908 672 19 004 259	66.60 56.88	573 674 228 654 145 824	213 688 439 233 926 816	37.25 35.76	134 079 618 145 082 122	49 893 145 42 351 695	37.21 29.19	1 145 135 954 1 277 508 651	456 969 631 470 211 125	39.91 36.80
Зобов'язання банків України												
	Кошти в інших банках			Кошти юридичних осіб			Кошти юридичних осіб на вимогу					
	усього	у т. ч. в іноземних валютах	%	усього	у т. ч. в іноземних валютах	%	усього	у т. ч. в іноземних валютах	%			
Банки з іноземним капіталом (96–100%)				61 813 664	53 412 712	86.40	77 556 934	28 745 427	37.06	42 014 673	14 269 366	33.96
Усі банки з іноземним капіталом				113 570 975	76 384 388	67.25	142 111 708	49 354 330	34.72	77 782 437	24 234 272	31.15
Банки з вітчизняним капіталом				95 282 936	23 626 843	24.79	118 910 151	33 626 910	28.27	59 558 854	19 757 835	33.17
%				45.62	23.62		45.55	40.52		43.36	44.91	
Усього по банківській системі				208 853 911	100 011 231	47.88	261 021 859	82 981 240	31.79	137 341 291	43 992 108	32.03
	Кошти фізичних осіб			Кошти фізичних осіб на вимогу			Загальні зобов'язання					
	усього	у т. ч. в іноземних валютах	%	усього	у т. ч. в іноземних валютах	%	усього	у т. ч. в іноземних валютах	%			
Банки з іноземним капіталом (96–100%)				99 664 293	47 115 511	47.27	24 772 684	8 930 181	36.04	273 515 987	156 638 633	57.26
Усі банки з іноземним капіталом				270 986 528	121 270 523	44.75	52 781 893	14 980 986	28.38	630 916 039	320 036 902	50.72
Банки з вітчизняним капіталом				170 905 846	67 561 403	39.53	29 746 576	6 168 441	20.73	453 993 648	179 348 140	39.50
%				38.67	35.77		36.04	29.16		41.84	35.91	
Усього по банківській системі				441 892 374	188 831 927	42.73	82 528 470	21 149 427	25.62	1 084 909 687	499 385 041	46.03
Капітал банків України												
	Статутний капітал		Нерозподілений прибуток / непокритий збиток		Усього власного капіталу		Усього зобов'язань					
Банки з іноземним капіталом (96–100%)	48 187 272		–19 830 710		43 866 073		273 515 987					
Усі банки з іноземним капіталом	82 210 501		–21 747 955		89 394 099		630 916 039					
Банки з вітчизняним капіталом	101 767 954		–25 165 526		103 204 865		453 993 648					
%	55.31		53.64		53.58		41.84					
Усього по банківській системі	183 978 454		–46 913 481		192 598 964		1 084 909 687					
Фінансові результати діяльності банків України												
	Результат від операцій з іноземною валютою		Результати від переоцінки іноземної валюти		Чистий прибуток / збиток банку							
Банки з іноземним капіталом (96–100%)	1 637 242		–61 702		–1 374 406							
Усі банки з іноземним капіталом	2 525 036		–160 419		948 901							
Банки з вітчизняним капіталом	–8 292		2 314		487 403							
%	0.32		1.46		33.93							
Усього по банківській системі	2 516 744		–158 104		1 436 304							

Джерело: розраховано за матеріалами [8].

Таблиця 2. Банки з іноземним капіталом станом на 01.01.2014 р.

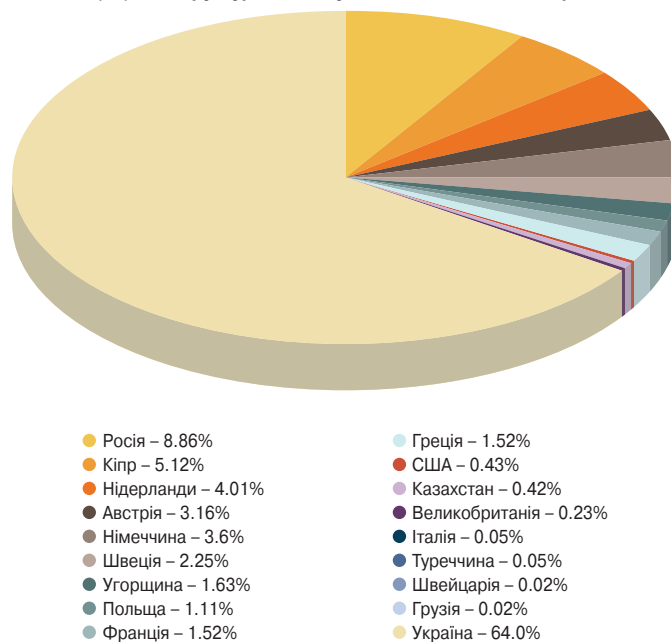
№ п/п	Назва банку	Країна походження капіталу	Частка акцій, що належить нерезидентам, %	Група	№ п/п	Назва банку	Країна походження капіталу	Частка акцій, що належить нерезидентам, %	Група
1	Альфа-банк	Кіпр, Росія	100	I	26	Марфін-банк	Кіпр	99.8813	IV
2	Дочірній банк Сбербанку Росії	Росія	100	I	27	Кредобанк	Польща	99.5655	III
3	ОТП-банк	Угорщина	100	II	28	Ідея-банк	Польща	99.0604	IV
4	ІНГ-банк "Україна"	Нідерланди	100	II	29	Профінбанк	Франція	98.1003	IV
5	"Кредит-Дніпро"	Кіпр	100	II	30	Промінвестбанк	Росія	97.8502	I
6	Правекс-банк	Італія	100	III	31	"Петрокомерц-Україна"	Росія	96.4835	IV
7	Сітібанк	США	100	III	32	Райффайзен банк "Аваль"	Австрія	96.3658	I
8	ДІВІ-банк	Кіпр	100	III	33	"Форум"	Німеччина	96.0635	II
9	Платинум-банк	Кіпр	100	III	34	"Надра"	Австрія	89.9659	I
10	"Русский стандарт"	Росія	100	III	35	Енергобанк	Росія, Кіпр	89.5879	IV
11	Прокредит-банк	Німеччина, Великобританія	100	IV	36	Західкомбанк	Великобританія	51.0	IV
12	БМ-банк	Росія	100	IV	37	БТА-банк	Казахстан	49.9863	II
13	АСТРА-банк	Греція	100	IV	38	Укрбудінвестбанк	Швейцарія	37.1445	IV
14	Дойче-банк ДБУ	Німеччина	100	IV	39	Експобанк	Кіпр	34.1852	III
15	Кредит-Європа-банк	Нідерланди	100	IV	40	Дельта-банк	США	30.1088	I
16	СЕБ-корпоративний банк	Швеція	100	IV	41	Укрсоцбанк	Австрія	26.2693	I
17	"Траст"	Росія	100	IV	42	Приватбанк	Кіпр	24.99	I
18	Кредитвестбанк	Туреччина	100	IV	43	Банк Кіпру	Кіпр	22.7853	IV
19	"Юнісон"	Кіпр	100	IV	44	"Народний капітал"	Швеція	20.4633	IV
20	Укрсиббанк	Франція, Великобританія	99.9995	I	45	Фідобанк	Кіпр	20.0	II
21	Креді Агриколь-банк	Франція	99.9955	II	46	Банк "Перший"	Грузія	19.395	IV
22	Піреус-банк МКБ	Греція	99.9873	IV	47	"Національний кредит"	Росія	19.076	IV
23	ВТБ-банк	Росія	99.9737	I	48	ВіЕйБі банк	Кіпр, Росія	17.31	II
24	Універсал-банк	Нідерланди	99.9645	II	49	Мегабанк	Німеччина	15.0	III
25	ВіЕс-банк	Австрія	99.9230	IV					

Джерело: складено за матеріалами [9].

України завдяки доступу до фінансових ресурсів материнських груп, що сприяло стабілізації вітчизняної банківської системи. Підтримати капіталізацію іноземних банків в Україні допомогли не лише материнські структури та національні уряди країн-донорів, а й фінансові організації. Протягом 2008–2009 рр. ЄБРР надав близько 800 млн. доларів для рефінансування ряду українських банків у формі викупу акцій і субординованих кредитів, Світовий банк – 400 млн. доларів, МФК – 125 млн. доларів [15, с. 150]. Практично всі підтримані ЄБРР фінансові інститути, крім державних, належали іноземним власникам.

Натомість низка вітчизняних банків була змушена оголошувати технічні дефолти перед іноземними кредиторами і вести переговори про реструктуризацію боргу або ж погоджуватись на запровадження тимчасової адміністрації, націоналізацію

Графік 1. Структура капіталу банківської системи України

Джерело: [5, с. 70–72; 9; 11].

чи ліквідацію. О.Соскін наголошує, що вихід великих європейських банків — це посилення тенденцій, котрі призводять до краху банківської системи України [14].

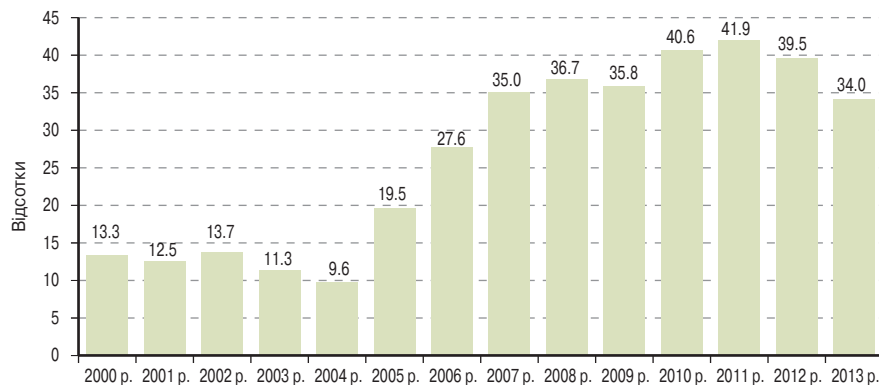
За офіційними даними Національного банку України, на 01.04.2013 р. 9 банків було визнано збитковими. Станом на 05.03.2014 р. у стадії ліквідації перебували 25 банків, у тому числі в 14 банках ліквідатори вживали заходів щодо виключення їх із Єдиного державного реєстру юридичних і фізичних осіб-підприємців відповідно до вимог статті 98 Закону України “Про банки і банківську діяльність” [16].

Тому слід поставити запитання: чи за таких обставин, за такої кво-лості вітчизняної банківської систе-ми ще не назріло питання її оздоров-лення не лише завдяки збереженню високої частки великих європей-ських банків у ній, а й шляхом реор-ганізаційних дій із метою формуван-ня конкурентоспроможних, стабіль-них, надійних, із доброю репутацією вітчизняних банків? Досліджуючи проблему втечі іноземного капіталу, Р.Корнилюк дійшов висновку, що відплив іноземних інвестицій — це насправді зміна стратегії або пере-розподіл ринку безпосередньо між іноземними інвесторами. Напри-клад, ВАБанк ізраїльські акціонери продали кіпро-українському інвес-тору, Фольксбанк продано Дочірньо-му банку Сбербанку Росії, Хоум Кре-дит Банк (Home Credit Bank) в Україні проданий акціонерам “Платинум-банку” [17].

Потрібно зазначити, що банки, з яких вийшли європейські інвесто-ри, не були найбільшими або систем-ними. Аналіз динаміки активів за 2003–2012 рр. засвідчив, що країну покидали інвестори банків другого ешелону, обсяг активів яких різко зменшився після кризи й становив близько 10 мільярдів гривень на поча-ток 2012 року. Іншою групою фінан-сових інституцій, акціонери яких по-кидали український ринок, були не-великі банки з обсягом активів менше 4 мільярдів гривень, і зміна їхніх влас-ників суттєво не впливала на банків-ську систему. Водночас найбільші за-хідноєвропейські банки з розвину-тою територіальною мережею й акти-вами понад 20 мільярдів гривень за-лишаються на ринку, попри суттєві втрати ринкової частки, викликані проблемною заборгованістю [10].

Незважаючи на складну ситуацію

Графік 2. Частка іноземного капіталу в банківській системі України

Джерело: [13].

в банківській системі України, три-вав прихід нових іноземних інвесто-рів. У січні 2009 року Внешеко-номбанк, що належить уряду Росії, викупив 75% акцій системного Пром-інвестбанку. Влітку 2009 року ЄБРР та німецький державний банк розви-тку KfW придбали в цілому 30% акцій Мегабанку. У вересні Дойче банк (ФРН) відкрив дочірній банк в Укра-їні. Також збільшилася частка нере-зидентів у таких системних банках, як Укрсиббанк, “Форум”, ВіЕйБі Банк [15, с. 150]. Отже, незважаючи на кризу, банківська експансія три-ває, і транснаціональний капітал із кількох геополітичних полюсів пла-нети стимулює конкурентну бороть-бу за поділ українського банківсько-го ринку.

Розглядаючи питання втечі іно-земного капіталу, слід зазначити, що воно турбує не лише недостатньо розвинуту банківську систему України. Наприклад, за повідомлен-ням агентства Блумберг (Bloomberg) кількість іноземних банків, що пра-цюють у Швейцарії, скорочується че-рез тиск на країну стосовно необхід-ності скасування банківської таєм-ниці, а також посилення регулюван-ня. Згідно з даними швейцарської Асоціації іноземних банків із початку 2012 року до травня 2013 року кіль-кість іноземних банків у Швейцарії зменшилося зі 145 до 129, а обсяг ак-тивів в управлінні іноземних банків скоротився у 2008–2012 роках на 25% — до 870.700 млрд. швейцарських франків (921 млрд. доларів), оскільки клієнти поступово виводять кошти з них [18].

Це свідчить про те, що за сучасних умов глобалізації та відкритості рин-ків питання міграції капіталів із бан-ківської системи однієї країни в іншу — явище постійне і відповідає харак-теру дії вільного ринку. Тому покла-

дати надії на іноземні банки як на стабілізатор вітчизняної банківської системи — досить ризиковано. Необ-хідно формувати здоров’я банків-ської системи України передусім на банках із вітчизняним капіталом, здатних конкурувати з іноземними.

ШЛЯХИ ЗМІЦНЕННЯ ПОЗИЦІЙ ВІТЧИЗНЯНИХ БАНКІВ НА ВАЛЮТНОМУ РИНКУ УКРАЇНИ

Процеси, що відбуваються у бан-ківській системі України, свід-чать про необхідність зміцнення пе-редусім її національної складової. Банкам із вітчизняним капіталом важко конкурувати з іноземними — у них обмежений доступ до валют-них ресурсів, вони загалом поступа-ються технологіями ведення банків-ського бізнесу. Назріла необхідність проведення банківської реформи, основною метою якої є розвиток та зміцнення банківської системи України шляхом оздоровлення її ві-тчизняної складової, наприклад, че-рез механізми реорганізації та кон-солідації своїх банків.

Вважаємо, одним із напрямів зміцнення позицій вітчизняних бан-ків на валютному ринку є підвищення рівня їх капіталізації передусім шля-хом реорганізаційних перетворень у банківській системі. Слід нагадати, що конкурентна боротьба за капітал у сучасному глобалізованому світі сприяла поглибленню процесів кон-центрації і централізації банківського бізнесу в низці держав. Процеси злит-тя тривають у США та Західній Євро-пі вже кілька десятиліть. Наприклад, тільки за першу половину 1990-х років у Швейцарії кількість банків зменши-лася на 24%, у Франції — на 22%, у Ні-меччині — на 20%, в Іспанії — на 15%, у США — на 18% [19]. З метою збере-ження їх прибутковості і захищеності

від недружнього поглинання іншими європейськими банківськими об'єднаннями у 2004–2006 роках об'єдналися європейські банки: іспанський банк Бі-Ес-Сі-Ейч (BSCH) із британським Еббі Нешенел (Abbey National), іспанський банк Банко Більбао Віскайя Архентарія (Banko Bilbao Vizcaya Argentaria) з італійським Національним Банком Праці/Банка Націонале дель Лаворо (Banca Nazionale del Lavoro), італійський Унікредіт (Uni Credito) з німецьким Х'юпо Фаайнцбанк (HypoVereinsbank). З цією ж метою об'єдналися американські банки Джей Пі Морган Чейз ("JP Morgan Chase") і Бенк Уан ("Bank One"), обсяг активів утвореного об'єднання Джей Пі Морган Енд Ко ("JP Morgan & Co") становить 1.1 трлн. доларів порівняно з 1.2 трлн. доларів у Сітігруп ("Citigroup") [20, с. 53].

Слід зазначити, що консолідація вітчизняних банків для валютного ринку України матиме такі позитивні результати:

1. Зміцнення фінансової стійкості банківських установ, а отже, підвищення можливостей щодо дотримання нормативних вимог та виконання регуляторних заходів, прийнятих НБУ стосовно впливу на стан валютних відносин, що сприятиме ефективній реалізації валютної політики держави та стабільному розвитку внутрішнього валютного ринку;

2. Пожвавлення ринкової конкуренції, оскільки підвищення конкурентної боротьби за клієнта і зміцнення позиції на валютному ринку сприятиме як поліпшенню рівня обслуговування, розширенню спектра валютних послуг, так і зниженню їх вартості;

3. Підвищення бар'єра входження на валютний ринок його потенційних учасників тощо.

Серед негативів об'єднання банків можна назвати загрозу монополізації валютного ринку. Однак розрахований на основі індексу Херфіндала-Хіршмана індекс концентрації сукупного банківського капіталу становить 407.34 [21, с. 11], що свідчить про низьку конкуренцію капіталу серед банківських установ України (до речі, монопольним ринок вважається тоді, коли $I_{hh} \geq 1800$). Тому можна стверджувати, що в Україні є всі підстави для концентрації й консолідації банківського капіталу.

Враховуючи міжнародну практику, а також із метою посилення своїх

позицій на валютному ринку країни вітчизняні банки можуть об'єднуватися як між собою, так і створювати тимчасові об'єднання з іноземними банками чи бути учасниками міжнародного банківського консорціуму, але за умови обов'язкового збереження самостійності. Так, наприклад, австралійський банк Партнершип Песіфік (Partnership Pacific) створено за участі Бенк ов Емеріка (Bank of America) (США), Бенк ов Нью Саус Вейлс (Bank of New South Wales (Австралія) і Банк ов Токіо – Міцубіші ЮЕфДжей (Bank of Tokyo – Mitsubishi UFJ (Японія)) з метою фінансування гірничорудної промисловості в Австралії та на островах Тихого океану. Європейсько-Бразильян Бенк (European-Brazilian Bank) створено за участі Бенк ов Емеріка, Банку ду Бразіл (Banco do Brazil) (Бразилія), Дойче банк (Deutsche Bank) (Німеччина) і Дай Ічі Каньюо Бенк (Dai-Ichi Kangyo Bank) (Японія) саме з метою обслуговування міжнародної діяльності [22, с. 28].

Кумулюванню можливостей у веденні валютної діяльності сприятиме й створення небанківських холдингів шляхом об'єднання навколо банку, скажімо, страхових, туристичних, пенсійних, лізингових чи інвестиційних компаній, що розширюватиме коло клієнтів та джерела залучення ресурсів для виконання, з одного боку, традиційних, а з другого – розвитку нових валютних операцій.

Отже, консолідація банківського бізнесу сприятиме розширенню валютних відносин, диверсифікації валютних ризиків, зменшенню витрат за рахунок ефекту масштабу, здешевленню вартості валютних ресурсів, збільшенню обсягів інвестицій, поліпшенню організаційного і фінансово-валютного менеджменту, розширенню доступу до новітніх банківських технологій у валютному бізнесі.

Водночас із метою зміцнення та розширення власних позицій на валютному ринку вітчизняним банкам України слід приділяти особливу увагу підвищенню професіоналізму в здійсненні валютних операцій, зокрема у напрямках:

- удосконалення методів та підвищення якості обслуговування клієнтів при проведенні традиційних валютних операцій;
- впровадження нових валютних операцій, нових технологій та правил ведення валютної діяльності;

- розширення меж валютної діяльності шляхом поєднання безпосередньо валютних операцій з іншими напрямками банківської діяльності.

ВИСНОВКИ

Отже, для гарантування національної безпеки, задоволення потреб національної економіки, запобігання кризи української банківської системи, зміцнення позицій вітчизняних банків на національному валютному ринку України потрібні міцні, стабільні та надійні банки, які складуть гідну конкуренцію іноземним. Для цього необхідно розробити і реалізувати стратегію розвитку банківської системи України в умовах інтегрованого світу, яка визначить пріоритетні завдання щодо захисту вітчизняної банківської системи від негативного впливу зовнішніх факторів та зміцнення позицій вітчизняних банків на валютному ринку з метою забезпечення успішних економічних перетворень і безпеки держави. Це зумовлено:

— по-перше, тим, що ізоляція від іноземного капіталу за сучасних умов фінансової глобалізації та активної участі України у міжнародних відносинах призводить до обмеження насиченості вітчизняного валютного ринку ресурсами, гальмування розвитку валютної діяльності банків, зниження їхньої конкурентоспроможності й ефективності обслуговування зовнішньоекономічної діяльності своїх клієнтів;

— по-друге, неконтрольоване зростання частки банків з іноземним капіталом загрожує витісненню банків із вітчизняним капіталом із внутрішнього валютного ринку, перетворення їх із маркет-мейкерів на маркет-юзерів.

Говорячи про необхідність регулювання процесів уходження іноземного капіталу в банківську систему України, ми не маємо на увазі суворої регламентації напрямів діяльності та створення необґрунтованих бар'єрів для іноземних банків з одночасним забезпеченням усіляких протекцій для вітчизняних банків. Зрозуміло, що вплив іноземного, передусім європейського, капіталу не є позитивним явищем. Зі зменшенням кількості західних інвесторів гальмуватиметься розвиток ризик-менеджменту, впровадження європейських стандартів та прозорості банківського бізнесу. Ми пропонуємо шукати шляхи

розвитку та зміцнення банківської системи України передусім у її вітчизняній складовій, а також захистити її від припливу ненадійного та незацікавленого в національному розвитку економіки України капіталу.

Література

1. Верников А. В. Иностранные банки и качество корпоративного управления / А. В. Верников // Деньги и кредит. — 2004. — № 9. — С. 14–18.
2. Иванов Е. Валютная либерализация и национальная экономика / Е. Иванов, М. Ершов // Деньги и кредит. — 2003. — № 6. — С. 44–47.
3. Смовженко Т. Проблеми та перспективи розвитку банківської системи в умовах євроінтеграції України. Організаційний аспект / Т. Смовженко, О. Другов // Вісник Національного банку України. — 2005. — № 11. — С. 34–37.
4. Deutsche Bank став найбільшим банком Європи за активами // [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.epravda.com.ua/news/2012/03/27/319891/>.
5. Основні показники діяльності банків України на 1 травня 2013 року // Вісник Національного банку України. — 2013. — № 6. — С. 45.
6. Дзюблук О. Глобалізаційні процеси та участь іноземного капіталу у розвитку вітчизняної банківської системи / О. Дзюблук // Банківська справа. — 2008. — № 2. — С. 37–45.
7. Владимир О. М. Банки в системе организации валютных отношений в условиях рыночных трансформаций экономики Украины: Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук: 08.00.08 / Владимир Ольга Михайлівна. — Тернопіль, 2012. — 196 с.
8. Дані фінансової звітності банків

України. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/category?cat_id=64097.

9. Довідник банківських установ України. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua/control/uk/bankdict/search>.

10. Корнилюк Р. Іноземні банки в Україні: виживають сильніші / Роман Корнилюк // Реальна економіка, 30.01.2013 р. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://real-economy.com.ua/publication/22/33205.html>.

11. Інформація про власників істотної участі у банку. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=51343>.

12. Відхід з України іноземних банків знижує стійкість банківської системи. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.razumkov.org.ua/ukr/expert.php?news_id=3902.

13. Основні показники діяльності банків. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=36807.

14. Вихід іноземного капіталу з банківської системи України призведе до її занепаду — О. Соскін / Українські національні новини. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.unn.com.ua/uk/exclusive/566836-vihid-inozemnogo-kapitalu-z-bankivskoyi-sistemi-ukrayini-prizvede-do-yiyi-zanepadu-%E2%80%93-o.soskin>.

15. Корнилюк Р. В. Ретроспективний аналіз діяльності іноземних банків в Україні / Р. В. Корнилюк // Економіка і регіон. — 2010. — № 3 (26). — С. 146–152.

16. Перелік банків України, які знаходяться на ліквідації за станом на 28.08.2013 р. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/category?cat_id=64097.

http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/category?cat_id=64097.

17. Іноземні банки в Україні. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://bankografo.com/inozemniy-kapital-v-bankah-ukrayini-statistika-za-2000-2012-roki.html>.

18. Швейцарію покидають іноземні банки // Ukrainian journal Економіст. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://ua-ekonomist.com/2757-shveytariyu-pokidayut-inozemn-banki.html>.

19. World Economic and Financial Surveys Global Financial Stability Report. Market Developments and issues April 2007. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.imf.org/external/pubs/ft/gfsr/2007/01/index.htm>.

20. Черкашина К. Ф. Підвищення рівня капіталізації банків як передумова інтеграції до європейського фінансового ринку / К. Ф. Черкашина // Актуальні проблеми економіки. — 2005. — № 3 (45). — С. 49–55.

21. Довгань Ж. Взаємозв'язок рівня концентрації капіталу в банківській системі України та її фінансової стійкості / Ж. Довгань // Наука й економіка. — 2013. — № 1. — С. 7–15.

22. Кириченко М. Інтернаціоналізація банківської діяльності: досвід країн Центрально-Східної Європи і перспективи для України / М. Кириченко // Вісник Національного банку України. — 2006. — № 8. — С. 25–28.

23. Владимир О. Можливості зміцнення позицій вітчизняних банків на валютному ринку України / О. Владимир, В. Паляниця // Соціально-економічні проблеми і держава. — 2013. — Вип. 1 (8). — С. 87–98. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://sepd.tntu.edu.ua/images/stories/pdf/2013/13vomvru.pdf>.

Інформація з першоджерел

Зміни і доповнення до Державного реєстру банків, внесені у березні 2014 р.¹ Amendments to the State Register of Banks, which were made in March 2014

Назва банку	Вид товариства	Зареєстрований статутний капітал, грн.	Дата реєстрації банку	Реєстраційний номер	Юридична адреса	Банківська ліцензія:	
						номер	дата видачі
м. Київ і Київська область							
ПУБЛІЧНЕ АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО "УКРОСЦБАНК"	ПАТ	2 468 022 837	27.09.1991 р.	3	м. Київ, вул. Ковпака, 29	5	05.10.2011 р.
ПУБЛІЧНЕ АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО "АСТРА БАНК"	ПАТ	150 104 850	28.11.2007 р.	319	м. Київ, просп. Героїв Сталінграда, 16, літера В	241	01.11.2013 р.
ПУБЛІЧНЕ АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО "БАНК МИХАЙЛІВСЬКИЙ"	ПАТ	500 000 000	14.06.2013 р.	345	м. Київ, пров. Рильський, 10–12/3	268	14.06.2013 р.

¹ «Офіційний список банків України, включених до Державного реєстру банків» опубліковано у «Віснику НБУ» № 2, 2014 р. Зміни і доповнення, внесені до Державного реєстру банків, виділено червоним кольором. Назви банків подаються за орфографією статутів.

Матеріали для «Вісника НБУ» підготувала головний економіст департаменту реєстрації, ліцензування та реорганізації банків Національного банку України Олена Сілецька.

■ **Сергій Циганов**
Serhii Tsyhanov

Доктор економічних наук, професор кафедри міжнародних фінансів Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка
Sc.D. (Economics), Professor of the International Finance Department of the Institute of International Relations of the Taras Shevchenko National University of Kyiv

■ **Тетяна Табакова**
Tetiana Tabakova

Аспірант кафедри фінансів Державного вищого навчального закладу "Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана"
Ph.D. student of the Department of Finance of the Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman
E-mail: tabakova.tetiana@gmail.com

Фіскальна і монетарна політика — складові забезпечення макрофінансової стабільності національної економіки

Fiscal policy and monetary policy
are the components ensuring macro-financial
stability of the national economy

Досліджено роль і значення, які відіграє фіскальна (бюджетно-податкова) та монетарна (грошово-кредитна) політика в системі забезпечення макрофінансової стабільності, проаналізовано поточну макроекономічну ситуацію в Україні та виокремлено основні шляхи досягнення сталого економічного розвитку в сучасних умовах.

The article investigates the role and importance of the fiscal (budgetary and tax) policy as well as of the monetary (monetary and credit) policy in the system of the macro-economic stability ensuring. There is discussed the present macroeconomic situation in Ukraine, and there are given main ways to achieve the sustainable economic development in modern conditions.

Ключові слова: фіскальна, монетарна політика, макрофінансова стабільність, національна економіка, ВВП, облікова ставка, монетизація економіки.

Key words: fiscal policy, monetary policy, macro-financial stability, national economy, GDP, discount rate, monetization of the economy.

РОЛЬ ФІСКАЛЬНОЇ ТА МОНЕТАРНОЇ ПОЛІТИКИ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ СТАБІЛІЗАЦІЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Державне управління економікою в умовах її відновлення після наслідків кризи може бути ефективним та дієвим лише в разі узгодженості фіскальної та монетарної політики. При цьому на особливу увагу заслуговує потреба реалізації в Україні довгостро-

кових орієнтирів економічної стратегії, збільшення величини бюджетних коштів, які виділяються на розвиток народного господарства, у поєднанні зі збереженням валютної та монетарної стабільності згідно із цільовими орієнтирами діяльності Національного банку України. У минулі роки реалізація фіскальної та монетарної політики виявилася недостатньо узгодженою та, як наслідок, призвела до появи проблем, з якими економіка не може впо-

ратися без державної підтримки. Слабкий рівень розвитку вторинного ринку цінних паперів, фінансування видатків бюджету за рахунок надходжень від приватизації майна, низька питома вага капітальних видатків бюджету (в середньому 2.3% від ВВП за 2007–2013 рр.) порівняно з поточними, високий рівень відсоткових ставок та інфляційних коливань послабили ефективність впливу бюджетно-податкової та грошово-кредитної політики на роз-

виток національної економіки.

Вивченню шляхів взаємоузгодження фінансової та монетарної політики для стабілізації ситуації в національному господарстві присвячено наукові праці багатьох зарубіжних та вітчизняних дослідників, зокрема А.Вагнера (A.Wagner), А.Пігу (A.Pigou), А.Сміта (A.Smith), Дж. М.Кейнса (J.M.Keynes), Д.Рікардо (D.Ricardo), А.Даниленка, В.Козюка, В.Міщенко, С.Науменкової, М.Савлука, В.Яременка та інших. Проте на сьогодні, зважаючи на макроекономічну та макроринкову нестабільність в Україні, дослідження бюджетно-податкової та грошово-кредитної політики як засобів забезпечення рівноваги в національному господарстві залишається актуальним.

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МАКРОФІНАНСОВОЇ СТАБІЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

В умовах нестійкої економічної ситуації у світовій фінансовій системі першочерговим є розроблення дієздатної фінансової та монетарної політики, яка дасть змогу стабілізувати становище у національному господарстві. Активне контрциклічне регулювання для зменшення негативних наслідків криз є однією з головних цілей застосування фінансових інструментів бюджетно-податкової політики в західних країнах. Аналогічні ж засоби в Україні лише частково використовуються з метою усунення непередбачуваних явищ, а монетарна політика характеризується значною самостійністю, що робить складним її використання для досягнення стабільності економічного розвитку.

За визначенням М.Фути (M.Foot) (Управління фінансових послуг Великобританії), фінансова стабільність — це стан, за якого спостерігаються монетарна стійкість, близький до природного рівень зайнятості населення, довіра до діяльності більшості фінансових інститутів та ринків, в економіці відсутні різкі зміни цін на реальні фінансові активи [7]. Гаррі Дж. Скіназі (G.J.Schinasi) (Департамент фінансів Міжнародного валютного фонду (International Monetary Fund)) пропонує інше визначення даного поняття, а саме як “здатність забезпечити ефективний розподіл фінансових ресурсів, управляти ризиками і створювати умови для функціонування економіки в кризових обставинах” [8].

На нашу думку, для стабілізації на-

Показники економічного розвитку України у 2007–2013 роках							
Показник	2007 р.	2008 р.	2009 р.	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2013 р.
Динаміка ВВП у порівнянних цінах, у відсотках до попереднього року	132.45	131.54	96.34	118.53	121.62	107.01	103.26
Інвестиції в основний капітал у порівнянних цінах, у відсотках до попереднього року	129.82	97.4	58.51	99.43	122.45	93.5	93.99
Рівень бюджетного дефіциту, у відсотках до ВВП	1.1	1.5	4.1	6.0	1.8	3.8	4.45
Рівень державного валового боргу, у відсотках до ВВП	12.31	20.0	34.81	39.9	36.32	36.61	40.16
Коефіцієнт монетизації економіки за агрегатом М3, %	55.0	53.31	52.43	54.61	51.62	54.24	62.48
Облікова ставка НБУ (на кінець періоду, %)	8.4	12.0	10.3	7.8	7.8	7.6	6.5
Індекс інфляції, %	116.6	122.31	112.3	109.11	104.62	99.82	100.5

Джерела: розраховано на основі [11, 12, 13].

ціональної економіки України необхідно побудувати стійку фінансову систему, яка ефективно функціонуватиме за будь-яких непередбачуваних подій завдяки протидії ризикам та забезпеченню ефективного розподілу суспільного продукту. Це може бути реалізовано шляхом скоординованості завдань та цілей монетарної політики з фінансовою завдяки посиленню контролю за інфляційними коливаннями та створенню сприятливих умов для розвитку народного господарства. Це перш за все означає утримання дефіциту бюджету на такому рівні, за якого можна уникнути його прямого емісійного фінансування центральним банком. Крім того, необхідно позбутися перекосів при розподілі суспільного продукту, адже одним із основних принципів макроринкової стабілізації є його справедливе та ефективне використання. Основою узгодженого проведення фінансової та монетарної політики має стати збереження балансу в процесі її здійснення, за якого держава акумулюватиме достатні обсяги фінансових ресурсів для вирішення основних завдань соціально-економічного розвитку країни. А інструменти грошово-кредитної політики, в свою чергу, будуть спрямовані не лише на цінову та фінансову стабільність держави, а й на макроекономічну шляхом їх відповідності цілям та завданням бюджетно-податкової політики.

СУЧАСНА МАКРОЕКОНОМІЧНА СИТУАЦІЯ В УКРАЇНІ

Економіка України характеризується циклічністю свого розвитку (див. таблицю). Стабільне фінансове становище держави є об'єктивною умовою її економічного зростання та досягнення суспільного добробуту.

Макроринковий та макроекономіч-

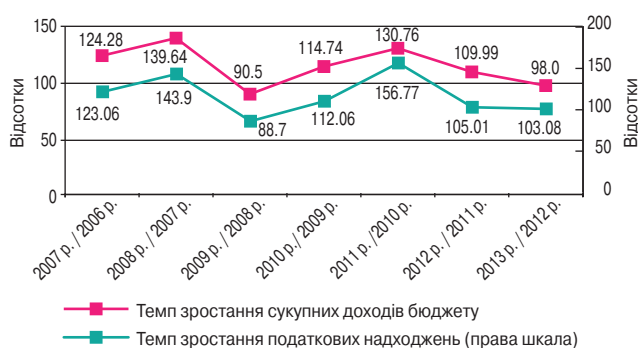
ні показники у 2007–2013 роках свідчать про те, що світова криза суттєво вплинула на національне господарство, Україна опинилася серед найбільш постраждалих держав на рівнем економічного спаду. Макроекономічна ситуація характеризується надзвичайно високими темпами падіння ВВП і промислового виробництва, інфляційні процеси є непередбачуваними і динамічними, спостерігається скорочення обсягів інвестицій і зростання рівня державного боргу. Динаміка облікової ставки НБУ свідчить про проведення стимулюючої монетарної політики (див. таблицю). Україна дуже повільно рухається до виходу з кризи, тож говорити про стабілізацію макроринкових показників ще доволі рано, адже становище країни залишається вкрай нестабільним. Про це зокрема свідчать рівень бюджетного дефіциту, який зріс майже в чотири рази порівняно з докризовим періодом, нестабільність курсу національної валюти, на яку, крім внутрішніх чинників, вагомий вплив мало від'ємне сальдо торговельного балансу.

ФІСКАЛЬНА ПОЛІТИКА ЯК СКЛАДОВА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МАКРОФІНАНСОВОЇ СТАБІЛІЗАЦІЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Ефективна фінансова політика насамперед має забезпечити необхідний обсяг фінансових ресурсів у вигляді податкових надходжень, котрі поповнюватимуть бюджет країни та матимуть стійкі темпи зростання. Крім того, вона повинна бути спрямована на підвищення ефективності витрат державних коштів, збільшення їх інвестиційної складової, а також має сприяти стабілізації рівня державного боргу та джерел його фінансування.

Важливим елементом фінансової

Графік 1. Динаміка доходів державного бюджету України за 2007–2013 роки

Джерело: [10].

політики держави є акумулювання достатнього обсягу фінансових ресурсів для реалізації покладених на неї завдань. Ш.Бланкарт слушно зазначає, що споконвічну тенденцією розвитку державного бюджету визначає головна мета уряду — збільшення державних видатків, яке призводить до перманентного посилення тягара оподаткування [3, с. 226]. Для протидії зовнішнім та внутрішнім ризикам та загрозам життєво необхідним є забезпечення сталого нарощування податкових надходжень, проте ці кошти мають зростати шляхом примноження величини суспільного продукту і розвитку економіки. В Україні задекларованою політикою уряду є зниження податкового тягара, простежується тенденція поступового зменшення податкових ставок, проте в дійсності існує досить високий формальний та неформальний тиск на легально працюючі підприємства [6].

Динаміка доходів державного бюджету за 2007–2013 роки свідчить про значні коливання та нестійкість надходжень, що, безумовно, є перешкодою на шляху до стабілізації економічного становища країни (див. графік 1).

Лише реальне зменшення податкового навантаження на суб'єкти господарювання та вдосконалення системи адміністрування податків сприятиме макрофінансовій стабілізації економіки і стане основою обґрунтованої та ефективної фіскальної політики держави, внаслідок якої країна отримає додаткові податкові надходження, матиме змогу витратити їх на стимулювання розвитку пріоритетних галузей економіки.

Не менш важливим елементом фіскальної політики держави є ефективне вкладення бюджетних коштів. Зі зростанням частки державних витрат у структурі ВВП зростає ступінь розвитку сектору фінансових корпорацій у

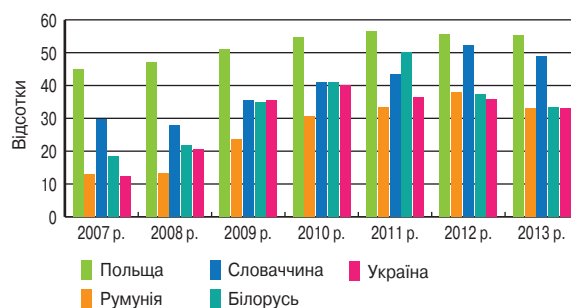
країні, а отже, з'являються більші можливості боргового фінансування потреб, і економіка отримує можливість зниження фіскального навантаження на домогосподарства та на сектор малого і середнього бізнесу [4, с. 216]. Частка бюджетних витрат¹ у ВВП в Україні досить висока порівняно з зарубіжними державами (за 2007–2013 роки 45.6% в середньому). У високорозвинутих країнах, таких як Франція та Великобританія, частка витрат бюджету відносно ВВП найвища (відповідно 55.3% та 48.2%² в середньому за останні сім років). Це є свідченням активного використання витрат бюджету як ефективного інструменту впливу на соціально-економічний стан країни.

Україна є лідером серед країн за швидкістю нарощування державних витрат у відсотках до ВВП, проте рівень життя порівняно з провідними державами світу, такими як, наприклад, США, Німеччина чи Японія, є невисоким, що свідчить про неефективність витрачання бюджетних коштів. Структура витрат державного бюджету свідчить, що на економічну діяльність у середньому за 2007–2013 рр. було виділено 3.7% від ВВП [13]. Для порівняння, у 2010 році витрати на економічну діяльність у Німеччині становили 4.7% від ВВП, у Швеції — 4.6% від ВВП [16]. Водночас витрати бюджету, спрямовані на бюрократичний апарат, в Україні значно перевищують відповідні показники зару-

¹ Сукупні державні витрати визначаються відповідно до ESA-95 (The European System of National and Regional Accounts — Європейська система національних і регіональних рахунків, що використовуються членами Європейського Союзу) § 8.99 і містять такий перелік статей: проміжне споживання, валове нагромадження капіталу, компенсація найманим працівникам, інші податки на продукцію, субсидії, податки з доходів, майна, соціальні допомоги і трансфери, капітальні трансфери й операції з активами.

² Розраховано на основі [14, 15].

Графік 2. Державний валовий борг відносно ВВП країн Європи у 2007–2013 роках*

* Рівень державного боргу відносно ВВП за 2013 рік є прогнозовим [15].

Джерело: складено на основі [14, 15].

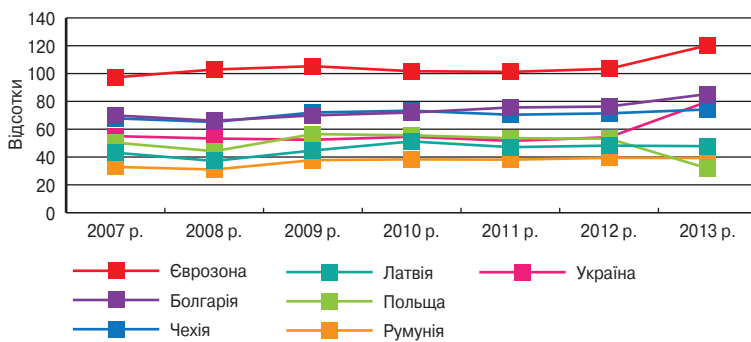
біжних країн. Зокрема, видатки на громадський порядок, безпеку та судову владу, які в середньому за 2007–2013 рр. становили відповідно 2.8% та 2.6% від ВВП [13]. Для порівняння: уряд Франції витрачає на громадський порядок 1.7% від ВВП, в Японії цей показник сягає 1.3% [16].

Тобто для стабілізації стану національного господарства у довгостроковій перспективі в Україні слід забезпечити підвищення рівня та ефективності вкладання бюджетних коштів шляхом збільшення питомої ваги витрат на розвиток та модернізацію економіки, скорочення витрат на підтримання бюрократичного апарату, зниження податкового тиску на суб'єкти господарювання, вдосконалення системи адміністрування податків, що сприятиме збільшенню обсягів власних коштів підприємств, які можуть бути спрямовані на інвестиційні цілі.

Співвідношення рівня державного боргу і ВВП країни, яке є не менш важливою складовою фіскальної політики, характеризує економічну ситуацію в державі, свідчить про можливість обслуговування державного боргу за рахунок перерозподілу ресурсів з виробництва товарів для внутрішнього споживання на виробництво експортних товарів. Спроможність фінансової системи країни фінансувати державні борги за рахунок власних ресурсів визначається цим показником (див. графік 2).

Як бачимо на графіку 2, рівень державного боргу відносно ВВП у 2007–2013 рр. в Україні є доволі низьким порівняно з країнами ЄС. Проте темпи зростання рівня державного боргу надзвичайно високі (майже в чотири рази за шість років (див. дані таблиці)), що негативно позначається на стійкості національної економіки. Основною же проблемою є не так наявність високого рівня прямого, як

Графік 3. Рівень монетизації ВВП у країнах Європи у 2007–2013 роках

Джерела: побудовано на основі [14, 17].

стрімке зростання гарантованого боргу починаючи з 2008 року, коли відбулося його різке збільшення на 41.27 млрд. грн. Сума гарантованого державою боргу на 31.01.2014 р. становила 105.16 млрд. грн. (17.97% від загальної суми валового державного боргу [13]). Таке суттєве нагромадження гарантованого державою боргу знижує ефективність витрачання бюджетних коштів і може призвести до виникнення кризи державної заборгованості в часі пред'явлення гарантованих вимог до оплати.

Скорочення рівня гарантованого державою боргу, зведення до мінімуму витрачання запозичених коштів на поточні потреби бюджету, зміцнення боргової безпеки країни шляхом розробки та реалізації обґрунтованої стратегії залучення позик в економіку України, спрямування позик на фінансування інституціональних змін, розвитку пріоритетних галузей економіки та інфраструктури, запровадження новітніх технологій з метою забезпечення майбутнього зростання доходів — усе це дасть змогу досягти макрофінансової стабільності національної економіки.

МОНЕТАРНА ПОЛІТИКА ЯК СКЛАДОВА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МАКРОФІНАНСОВОЇ СТАБІЛІЗАЦІЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Вирішення інфляційних проблем — одне з найважливіших завдань уряду. Інфляція дуже негативно впливає на економічний розвиток суспільства, зменшуючи обсяги нагромадження капіталів. За останні сім років інфляційні коливання в Україні були досить нерівномірними (див. таблицю) та спостерігався їхній високий рівень на фоні навіть таких країн, як Греція (в якій гармонізовані індекси споживчих цін досягли свого максимального значення у 2010 році і становили 4.7%),

Польща (4.2% у 2008 році), Великобританія (4.5% у 2011 році³).

Динаміка нагромадження фінансових ресурсів (за вимір взято грошовий агрегат широких грошей МЗ, див. графік 3) свідчить про зростання рівня монетизації ВВП в Україні у період із 2007-го до 2013 року порівняно з 2000–2006 роками (коли цей показник у середньому становив 33.4%) [4, с. 222].

Значення рівня монетизації ВВП, який є основним індикатором зусиль держави та Національного банку України і характеризує ефективність управління грошовою масою, має нерівномірну тенденцію в нашій державі (див. графік 3). В Україні, Польщі, Латвії спостерігається приблизно однаковий рівень монетизації ВВП, проте купівельна спроможність населення цих країн зовсім різна. Монетизація економіки повинна сприяти ефективному поповненню каналів грошового обігу необхідними коштами і створити основу для забезпечення зростання заощаджень населення, але для цього необхідно досягти безінфляційного приросту грошової маси у ВВП країни, зростання банківських депозитів та зниження доларизації економіки, збільшення інвестиційних вкладень у пріоритетні галузі економіки.

УЗГОДЖЕННЯ ЦІЛЕЙ ТА ОРІЄНТИРІВ ФІСКАЛЬНОЇ І МОНЕТАРНОЇ ПОЛІТИКИ ЗАДЛЯ СТАБІЛІЗАЦІЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Країни Європейського Союзу прагнуть створити необхідні умови для використання засобів бюджетно-податкової політики з метою досягнення економічної стійкості. Яскравим прикладом цього є укладення у 2012 році двадцятьма п'ятьма держава-

³ Розраховано на основі [14, 17].

ми Європейського Союзу фінансового пакту [9], який являє собою угоду про стабільність, координацію та управління в економічному й валютному союзі. Проте недостатню увагу приділено використанню інструментів монетарної політики, що у поєднанні з високою самостійністю національних банків створює умови, за яких підтримувати стабільність економіки вкрай складно. Тож очевидною є проблема взаємоузгодженості монетарної і фінансової політики на світовому рівні.

В Україні монетарна політика підпорядкована цілям зовнішньоторговельної діяльності, але зниження реального обмінного курсу гривні призводить до завищення цін в умовах високої залежності від імпортованої продукції. Тому цілком очевидно, що створити в Україні комплексну й дієву систему протидії внутрішнім та зовнішнім ризикам можна лише за умови тісної співпраці органів бюджетно-податкової системи із Національним банком. У нашій державі необхідність взаємодії фінансової та монетарної політики зокрема передбачена Основними засадами грошово-кредитної політики на 2013 рік [2]. Хоча на практиці неузгодженість і суперечності між НБУ та Кабінетом Міністрів України в питаннях економічної політики стали однією з основних причин відсутності досі в Україні єдиної антикризової стратегії та стабілізації економіки.

Координація грошово-кредитної та фінансової політики повинна полягати у виробленні та реалізації їх таким чином, щоб вони не суперечили одна одній і разом сприяли досягненню загальних цілей економічної політики, якими є стабільне економічне зростання та низький рівень безробіття за довгострокової цінової стабільності та зовнішньої стійкості. Дослідники виділяють основні на сьогоднішній день грошово-кредитної та бюджетно-податкової політики, які забезпечать їхню координацію:

- таргетування або зниження рівня інфляції;
- забезпечення адекватної боргової політики;
- фінансування дефіциту державного бюджету, в тому числі шляхом випуску державних цінних паперів і монетизації державного боргу;
- стимулювання економічного зростання;
- управління дефіцитом платіжного балансу [5].

Не можна не погодитись із викремленням саме цих складових,

адже їх комбінація дає змогу забезпечити стабілізацію економічного стану в країні, взаємодоповнення інструментів та методів монетарної і фінансової політики сприяє досягненню ефективного управління рівнем інфляції в країні, державним боргом, дефіцитом державного бюджету тощо. Проте встановити такий рівень розвитку відносин, за якого грошово-кредитна та бюджетно-податкова політика виступає як дві складові єдиного цілого, є надзвичайно складним завданням для держави, адже досить часто центральні банки за умов кризи спрямовують зусилля на вирішення не загальнодержавних, а власних проблем.

У різні історичні періоди уряди країн наголошували на пріоритетності чи то фінансової, чи монетарної політики, проте на сьогодні однозначно можна сказати, що ефективною і такою, яка буде втілювати тісні взаємодії та підпорядкування спільній меті їхньої діяльності. Сучасний варіант такої координації в розвинутих країнах спирається на поєднання кейнсіанського бачення бюджетно-податкової політики як автоматичного стабілізатора і неокласичного розуміння необхідності здійснення грошово-кредитної політики, зорієнтованої на забезпечення цінової стабільності. Завдяки цьому фінансова політика пом'якшує шоки за рахунок автоматичного пристосування податків та видатків до економічного циклу, а монетарна забезпечує неухильне дотримання цінової стабільності.

ВИСНОВКИ

На основі проведеного дослідження можна зробити висновок, що лише завдяки вдалому поєднанню інструментів грошово-кредитної та бюджетно-податкової політики Україна може досягти макрофінансової стабільності національної економіки. Подолання наслідків кризи потребує забезпечення реалізації програм довгострокового розвитку країни, сприяння зростанню добробуту населення, створення умов для модернізації галузей народного господарства, інвестування інноваційних, науково-дослідних та освітніх проектів, підвищення адаптивної здатності економічно активного населення, усунення перешкод для ведення бізнесу в ключових для країни напрямках, просуванню національних товарів на внутрішньому та міжнародному ринках, підвищенню конкурентоспроможності національ-

них підприємств шляхом впровадження у виробництво новітніх технологій тощо. Сучасна фінансова політика має здійснювати ефективний перерозподіл національного багатства, створюючи таким чином стимули для подальшого сталого розвитку суспільства. У свою чергу, монетарна політика має бути спрямована на забезпечення фінансової стабільності шляхом поступового зниження темпів і рівня інфляції, досягнення високого рівня зайнятості, підтримання стабільності національної грошової одиниці, процентних ставок та фінансових ринків. Правильне розставлення акцентів у соціально-економічній політиці держави зі створенням чіткого плану дій уряду дасть змогу позбутися сучасних проблем української економіки та досягти значних результатів.

Тож з метою досягнення макрофінансової стабільності національної економіки слід насамперед забезпечити: збільшення частки видатків на розвиток та модернізацію економіки, зведення до мінімуму витрачання боргових коштів на поточні потреби бюджету, безінфляційне зростання грошової маси у ВВП країни, приріст банківських депозитів та зниження доларизації економіки, побудову дієвого механізму координації фінансової та монетарної політики, спільною головною метою проведення якої стане сприяння соціально-економічному розвитку України.

Література

1. Закон України "Про Національний банк України" // *Відомості Верховної Ради України*. — 1999. — № 29 (зі змінами та доп. від 06.12.2012). — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/679-14/print1366702873685825>.
2. Основні засади грошово-кредитної політики на 2013 рік / Рішення Ради Національного банку України від 05.09.2012 № 16. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=127394.
3. Бланкарт Шарль. Державні фінанси в умовах демократії: Вступ до фінансової науки / Пер. знім. С.І.Терещенко та О.О.Терещенка; Передмова та наук. редактування В.М.Федосова. — К.: Либідь, 2000. — 654 с.
4. Зимовець В. В. Державна фінансова політика економічного розвитку // В.В.Зимовець; НАН України, Ін-т економіки та прогнозу. — К. — 2010. — 356 с.
5. Науменкова С., Міщенко С. Основні напрями координації грошово-

кредитної та бюджетно-податкової політики // *Вісник Національного банку України*. — 2012. — № 5. — С. 13—21.

6. Сибірянська Ю. В. Доходи бюджету: лише інструмент чи фінансова база здійснення видатків? — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Aprer/2008_4_2/66.pdf.

7. Foot, M. What is financial stability and how do we get it? / M.Foot // *Speech on Meeting of the Financial Services Authority and ACI (UK)*. — 2007. — 122 p.

8. Schinasi G. J. Safeguarding financial stability: theory and practice. — IMF: Washington D.C., 2005. — P. 100—101.

9. Treaty on Stability, Coordination and Governance in the Economic and Monetary Union. — March 2012. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.european-council.europa.eu/media/639235/st00scg26_en12.pdf.

10. Щомісячний моніторинг основних індикаторів бюджетної системи України станом на 01.01.2013 // Інститут бюджету та соціально-економічних досліджень. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.ibser.org.ua/UserFiles/File/Monthly%20Monit%202012/ukr/2012_12_budget_new_ukr.pdf.

11. Статистична інформація Державної служби статистики України. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.

12. Статистична інформація Національного банку України. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua>.

13. Річні звіти Міністерства фінансів України про виконання Закону України "Про Державний бюджет України" (на 2006—2013 роки). — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.minfin.gov.ua/control/uk/publish/archive/main?cat_id=51703.

14. Статистичні звіти Єврокомісії від 14.01.2014. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://ec.europa.eu/portal/page/portal/statistics/search_database.

15. Статистичні звіти World economic outlook від 05.01.2014. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://world-economic-outlook.fundthedata.org/>.

16. OECD (2013), "General government expenditure by function", in *National Accounts at a Glance 2013*, OECD Publishing. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://dx.doi.org/10.1787/na-glance-2013-19-en>.

17. Статистична інформація OECD (2014). — [Електронний ресурс] — Режим доступу: <http://stats.oecd.org/index.aspx?queryid=26670>.

Університет банківської справи Національного банку України (м. Київ) оголошує прийом вступників

Університет банківської справи Національного банку України (м. Київ) — профільний вищий навчальний заклад України IV рівня акредитації, який готує фахівців для Національного банку України і фінансово-кредитної сфери та підвищує їхню кваліфікацію. Він об'єднує Інститут магістерської та післядипломної освіти, Львівський інститут банківської справи, Харківський інститут банківської справи, Черкаський інститут банківської справи.

Навчання в університеті здійснюється за рахунок Національного банку України, а також за рахунок коштів юридичних та фізичних осіб.

Університет готує бакалаврів, спеціалістів і магістрів (у т. ч. іноземних громадян) за такими галузями знань:

- “Економіка та підприємництво”;
- “Специфічні категорії”;
- “Право”.

Перелік напрямів підготовки для здобуття освітньо-кваліфікаційного рівня бакалавра: ❖ 6.030508 фінанси і кредит ❖ 6.030509 облік і аудит ❖ 6.030502 економічна кібернетика ❖ 6.030505 управління персоналом і економіка праці ❖ 6.030503 міжнародна економіка ❖ 6.030401 правознавство Термін навчання – 4 роки	Перелік спеціальностей для здобуття освітньо-кваліфікаційного рівня магістра: ❖ 8.03050801 фінанси і кредит ❖ 8.03050802 банківська справа ❖ 8.03050901 облік і аудит ❖ 8.03050201 економічна кібернетика ❖ 8.03050501 управління персоналом і економіка праці Термін навчання – 1.5 року
Перелік спеціальностей для здобуття освітньо-кваліфікаційного рівня спеціаліста за освітньо-професійною програмою перепідготовки (друга вища освіта): ❖ 7.03050801 фінанси і кредит ❖ 7.03050802 банківська справа Термін навчання – 2.5 року	Перелік спеціальностей для здобуття освітньо-кваліфікаційного рівня магістра у галузі знань “Специфічні категорії” (денно-заочна форма підготовки з елементами дистанційного навчання): ❖ 8.18010016 бізнес-адміністрування ❖ 8.18010014 управління фінансово-економічною безпекою Термін навчання – 1.5 року

Університет надає унікальні можливості:

- участь у міжнародних науково-освітніх проектах і грантах;
- проходження практики у фінансово-кредитних установах Німеччини і Польщі;
- навчання у престижних ВНЗ за кордоном;
- двосторонній обмін студентами з іноземними ВНЗ;
- стажування науково-педагогічних працівників і студентів за кордоном.

Наші переваги: Університет банківської справи НБУ — це:

ІСТОРІЯ	Більш як 70-річний досвід роботи на ринку освітніх послуг
ЛІДЕРСТВО	Лідер серед українських ВНЗ спрямування: “Економіка, фінанси, управління, підприємництво” за версією Інституту інноваційних технологій і змісту освіти МОН України
ЗАТРЕБУВАНІСТЬ	Понад 93% працевлаштованих випускників
КОМФОРТ	Сучасна матеріально-технічна база – одна з найкращих серед ВНЗ України
УНІКАЛЬНІСТЬ	Об’єднані однією метою інститути у різних куточках України – Києві, Львові, Харкові, Черкасах
ЯКІСТЬ	Перший в Україні навчальний заклад економічного профілю IV рівня акредитації, сертифікований за міжнародними стандартами системи управління якістю ISO 9001-2000
ВИЗНАННЯ	Високий рівень роботи університету підтверджений найвищими нагородами всеукраїнських престижних конкурсів і виставок
ІНТЕГРАЦІЯ	Повноправне членство в потужних міжнародних організаціях

Контакти приймальної комісії Університету банківської справи Національного банку України (м. Київ):

Меда Наталія Степанівна – відповідальний секретар приймальної комісії УБС НБУ (м. Київ);
контактний тел. (044) 425-04-08.

Шулевська Оксана Богданівна – заступник відповідального секретаря приймальної комісії УБС НБУ (м. Київ);
контактний тел. (044) 230-16-03.

Інтернет-сайт: www.ubs.gov.ua

Контакти відбіркових комісій інститутів Університету банківської справи Національного банку України (м. Київ):
ІНСТИТУТ МАГІСТЕРСЬКОЇ ТА ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ОСВІТИ
м. Київ, вул. Білоруська, 17. Тел.: (044) 483-18-95.
E-mail: pk@ubs.gov.ua

ХАРКІВСЬКИЙ ІНСТИТУТ БАНКІВСЬКОЇ СПРАВИ
м. Харків, просп. Перемоги, 55. Тел.: (057) 338-55-81.
E-mail: pk@khibs.edu.ua

ЛЬВІВСЬКИЙ ІНСТИТУТ БАНКІВСЬКОЇ СПРАВИ
м. Львів, просп. Шевченка, 9. Тел.: (032) 297-72-14.
E-mail: vk@lbi.wubn.net

ЧЕРКАСЬКИЙ ІНСТИТУТ БАНКІВСЬКОЇ СПРАВИ
м. Черкаси, вул. В.Чорновола, 164. Тел.: (0472) 71-99-42.
E-mail: pk@cibs.ck.ua

■ **Олексій Васильєв**
Oleksii Vasyliiev

Доктор фізико-математичних наук, професор кафедри теоретичної фізики фізичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Sc.D., Professor of the Theoretical Physics Department of the Faculty of Physics of the Taras Shevchenko National University of Kyiv

Принципи скорингового моделювання

Scoring modeling principles

У статті проаналізовано основні методологічні підходи, які застосовуються при скоринговому моделюванні. Зокрема, розглянуто метод експертних оцінок, метод моделювання на основі лінійної рейтингової функції та методику створення скорингових моделей на основі штучних нейронних мереж. Досліджено також переваги та недоліки кожного підходу.

The article analyzes basic methodological approaches used in scoring modeling. In particular, there are considered the method of expert estimation, the method of modeling on the basis of linear rating function, and the methodology for creation of scoring models on the basis of artificial neural networks. The advantages and disadvantages of every approach are also discussed.

Ключові слова: скоринг, рейтингова функція, регресійна модель, штучна нейронна мережа.

Key words: scoring, rating function, regression model, artificial neural network.

ОСНОВНІ ВИДИ СКОРИНГОВОГО МОДЕЛЮВАННЯ

Системи скорингового оцінювання дедалі частіше застосовують суб'єкти сучасного вітчизняного ринку кредитування [1–7]. Основою таких систем оцінювання є здебільшого математичні моделі, які дають змогу розрахувати кредитний рейтинг потенційного позичальника. Базуючись на значенні рейтингу, банківський експерт робить висновки про доцільність чи недоцільність надання кредиту. В спрощеному вигляді процедура рейтингового оцінювання потенційного позичальника кредитної установи полягає у визначенні ряду параметрів чи характеристик позичальника (наприклад, шляхом анкетування), а потім розрахунку на основі цих характеристик рейтингу позичальника. Функція, за допомогою якої на основі характеристик позичальника розраховується його числовий рейтинг, називається рейтинговою функцією.

На перший погляд здається, що це проста схема. Проте її практична реалізація є вельми складною і потребує залучення значних ресурсів. Серед основних проблем, які доводиться

вирішувати при створенні скорингової моделі, виокремимо такі:

1. Надзвичайно важливе значення має набір параметрів (характеристик), які слід брати до уваги при розрахунку рейтингу позичальника. Такий набір параметрів є специфічним для кожної фінансово-економічної системи, а його визначення є окремим вельми складним завданням для експертів банку;

2. Ключовою при побудові скорингової моделі є процедура вибору та розрахунку параметрів рейтингової функції. Як правило, в процесі створення моделі загальний функціональний вигляд для рейтингової функції постулюється. Параметри, що входять до відповідного математичного виразу, розраховуються на основі статистичних даних. Проблема полягає в тому, що, зафіксувавши загальний вигляд для рейтингової функції, ми автоматично обмежуємо клас функціональних залежностей для визначення причинно-наслідкового зв'язку між параметрами (характеристиками) позичальника та його надійністю як отримувача кредиту. Оскільки вибір типу рейтингової функції здебільшого ґрунтується на певних інтуїтивних уявленнях дослідника чи експерта про

характер причинно-наслідкових зв'язків у фінансово-економічній системі, на цьому етапі в модель можуть бути внесені системні помилки;

3. Наріжним каменем у будь-якому скоринговому моделюванні є база даних зі статистичною інформацією про кредитні історії клієнтів. На основі цієї інформації фактично й визначаються основні параметри скорингової моделі. Відсутність чи наявність відповідної бази даних багато в чому визначає ефективність скорингового моделювання.

Крім зазначених суто “технологічних” факторів, слід взяти до уваги, що готова до використання скорингова модель є комерційним продуктом, який, за певних умов може істотно впливати на конкурентоспроможність банку на ринку кредитних послуг. Унаслідок цього прикладні і теоретичні розробки в даній сфері часто є комерційною таємницею. Ця обставина серйозно ускладнює відповідні наукові дослідження.

Є кілька концептуальних підходів щодо скорингового моделювання. Розглянемо три методики, які найчастіше використовуються на практиці. Це створення моделей на основі:

- експертного оцінювання [2];

- лінійних рейтингових функцій [3, 6–9];
- штучних нейронних мереж [10–12].

Кожний із цих підходів має свої переваги та недоліки, на яких ми в основному і зосередимо увагу.

МОДЕЛІ НА ОСНОВІ ЕКСПЕРТНОГО ОЦІНЮВАННЯ

Цей тип скорингового моделювання в певному сенсі є дещо інтуїтивним і зазвичай використовується у випадках, коли відчувається суттєва нестача статистичних даних або інформація щодо кредитно-фінансового ринку є неповною [2]. Основа методу полягає в тому, що для оцінювання залучаються експерти, кожен з яких фактично пропонує власну рейтингову функцію — як правило, це лінійні рейтингові функції. В результаті для позичальника визначається кілька рейтингів, їх кількість і вид залежать від чисельності експертів, які беруть участь в оцінюванні. Щоб на основі цієї інформації визначити справжній рейтинг позичальника, необхідно скористатися процедурою усереднення коефіцієнтів рейтингових функцій. Так, якщо кількість експертів, які беруть участь в оцінюванні, позначити через m , а через $x_1, x_2, \dots, x_n$ позначити числові значення параметрів, якими характеризується позичальник, то кожен з експертів визначатиме рейтинг позичальника відповідно до співвідношення:

$$f_i(x_1, x_2, \dots, x_n) = k_{i,1}x_1 + k_{i,2}x_2 + \dots + k_{i,n}x_n, \quad (1)$$

де $f_i(x_1, x_2, \dots, x_n)$ означає рейтингову функцію i -го експерта (індекс $i = 1, 2, \dots, m$), а через $k_{i,j}$ позначений коефіцієнт, що входить до виразу для рейтингової функції i -го експерта і відповідає характеристиці позичальника x_j (індекс $j = 1, 2, \dots, n$). Для побудови загальної рейтингової функції необхідно розраховувати середньоарифметичні значення для коефіцієнтів [2]:

$$k_j = \frac{k_{1,j} + k_{2,j} + \dots + k_{m,j}}{m}, \quad (2)$$

для всіх індексів $j = 1, 2, \dots, n$.

Рейтингова функція скорингової моделі визначатиметься при цьому таким чином:

$$f(x_1, x_2, \dots, x_n) = k_1x_1 + k_2x_2 + \dots + k_nx_n. \quad (3)$$

Тут наведено загальний алгоритм створення скорингової моделі на основі експертних оцінок. На практиці розрахунки можуть бути дещо складнішими. Наприклад, часто се-

ред факторів, які характеризують позичальника, є не кількісні — тобто такі, що не можуть бути виражені у вигляді числового значення. В рамках запропонованого підходу для врахування в скоринговій моделі таких факторів відбувається попереднє групування позичальників за відповідними якісними ознаками (наприклад, характер професійної діяльності позичальника чи конфесійна приналежність). Для кожної з груп певним експертом пропонується окрема рейтингова функція виду (1). Відповідні розрахунки (усереднення коефіцієнтів рейтингових функцій) виконуються за кожною окремою групою позичальників. Зрозуміло, що обсяг розрахунків у цьому випадку може значно збільшитися.

Ще один із варіантів скорингового моделювання на основі експертних оцінок передбачає використання теорії нечітких множин для класифікації позичальників за різними класами чи категоріями [2]. В загальних рисах процедура порівняно з попередньою дещо модифікується. Як і в першому підході, кожен з експертів, що бере участь в оцінюванні, пропонує свій варіант рейтингової функції, в результаті для позичальника створюється набір рейтингових оцінок. Однак за такого підходу замість усереднення коефіцієнтів рейтингових функцій виконується класифікація позичальника на основі набору рейтингів, отриманих від різних експертів. У цьому випадку необхідно знати ймовірності належності позичальника до певного класу (категорії). Наприклад, якщо всі позичальники розподіляються на s класів, то необхідно знати набір функцій $P_q(z)$, де індекс $q = 1, 2, \dots, s$ визначає клас позичальника, через z позначено рейтинг позичальника, а значення функції $P_q(z)$ є ймовірністю того, що позичальник із рейтингом z належить до q -го класу. Очевидно, що для кожного фіксованого значення z має виконуватися така рівність:

$$P_1(z) + P_2(z) + \dots + P_s(z) = 1. \quad (4)$$

Якщо група з m експертів оцінила позичальника відповідно з рейтингами $z_1, z_2, \dots, z_m$, то ймовірність належності позичальника до q -го класу згідно з оцінкою i -го експерта (індекс $i = 1, 2, \dots, m$) визначається як $P_q(z_i)$. Якби експерт був єдиним, то клас позичальника можна визначити таким чином [2]:

— для цього значення рейтингу позичальника розраховуються ймовірності належності до кожного з класів;

— позичальника відносять до того класу, ймовірність належності до якого є найбільшою.

Проблема, однак, у тому, що за наявності різних експертів позичальник характеризується набором з m рейтингових оцінок. Кожною з цих оцінок визначається окремий клас приналежності позичальника. Виходом із такої ситуації є розрахунок середніх значень ймовірностей належності до кожного з класів [2]. Усереднення виконується за множиною експертних оцінок. А саме, для кожного з індексів $q = 1, 2, \dots, s$ розраховуються значення

$$R_q = \frac{P_q(z_1) + P_q(z_2) + \dots + P_q(z_m)}{m}. \quad (5)$$

Індекс q , для якого параметр R_q набуває найбільшого значення, є індексом класу, до якого відносять позичальника.

Метод скорингового моделювання відносно простий, однак має ряд суттєвих недоліків. Головний із них — відсутність надійних критеріїв для аналізу достовірності експертних оцінок.

МОДЕЛІ НА ОСНОВІ ЛІНІЙНИХ РЕЙТИНГОВИХ ФУНКЦІЙ

Вельми популярними є скорингові моделі, в яких використовуються лінійні рейтингові функції. До таких моделей належать широко відомі моделі Альтмана та Фулмера [3, 8, 9]. Їхньою характерною рисою є те, що рейтингова функція, значення якої фактично і є рейтингом позичальника, визначається на основі лінійної комбінації факторів $x_1, x_2, \dots, x_n$ які характеризують позичальника:

$$f(x_1, x_2, \dots, x_n) = k_1x_1 + k_2x_2 + \dots + k_nx_n. \quad (6)$$

Коефіцієнти $k_1, k_2, \dots, k_n$ лінійної комбінації в сумі (6) визначаються на основі статистичних даних. Таким чином, скорингові моделі з лінійною рейтинговою функцією можуть відрізнятися набором параметрів $x_1, x_2, \dots, x_n$, якими характеризується позичальник, та коефіцієнтами $k_1, k_2, \dots, k_n$, з якими дані параметри входять у вираз для лінійної комбінації, що визначає рейтингову функцію.

Порівняно з попереднім підходом (метод експертних оцінок) принципова різниця полягає в тому, що коефіцієнти $k_1, k_2, \dots, k_n$ визначаються не на основі оцінок експертів, а шляхом обробки статистичних даних та розв'язання відповідної задачі оптимізації. Зрозуміло, у випадку моделювання на основі лінійної рейтингової функції менеджери банків можуть використовувати і теорію нечітких

множин — за наведеною вище схемою, але з поправкою на те, що за наявності єдиної рейтингової функції немає потреби усереднювати ймовірності належності позичальника до різних класів.

Основними факторами, що ускладнюють застосування на практиці цього методу моделювання, є відсутність достатньої статистичної бази даних. Проте це не єдина проблема, з якою стикаються дослідники. Серйозні проблеми можуть виникнути внаслідок використання саме лінійної рейтингової функції для оцінки позичальника. Проілюструємо це на простому прикладі. Припустимо, що позичальник, який характеризується набором характеристик $x_1, x_2, \dots, x_n$, повертає банку отриманий кредит з ймовірністю $F(x_1, x_2, \dots, x_n)$. Стратегія кредитної установи полягає в тому, щоб надавати кредити лише тим позичальникам, котрі повертають його з ймовірністю, не меншою, ніж F_0 . Отже, ключову умову надання кредиту записуємо як

$$F(x_1, x_2, \dots, x_n) \geq F_0. \quad (7)$$

Якщо значення $x_{0,1}, x_{0,2}, \dots, x_{0,n}$ такі, що забезпечується виконання рівності

$$F(x_{0,1}, x_{0,2}, \dots, x_{0,n}) = F_0, \quad (8)$$

то тоді можемо у виразі (7) виконати розклад у ряд Тейлора в околі відповідної точки до лінійних доданків, у результаті чого отримаємо таке наближене співвідношення:

$$k_1 x_1 + k_2 x_2 + \dots + k_n x_n \geq F_0, \quad (9)$$

яке визначає умову надання позики і в якому використано такі позначення (індекс $j = 1, 2, \dots, n$):

$$k_j = \frac{a_j F_0}{A}, \quad (10)$$

$$a_j = \frac{\partial F(x_{0,1}, x_{0,2}, \dots, x_{0,n})}{\partial x_j}, \quad (11)$$

$$A = a_1 x_{0,1} + a_2 x_{0,2} + \dots + a_n x_{0,n}. \quad (12)$$

Таким чином, у близькому околі точки $(x_{0,1}, x_{0,2}, \dots, x_{0,n})$ у просторі параметрів $x_1, x_2, \dots, x_n$ лінійне наближення є прийнятним. Проблема однак у тому, що зазначена точка є лише однією (випадково вибраною) серед множини точок, яка визначається рівнянням

$$F(x_1, x_2, \dots, x_n) = F_0. \quad (13)$$

Тобто формально коефіцієнти $k_1, k_2, \dots, k_n$ у лінійній комбінації (9) залежать від точки, в околі якої виконувався розклад у ряд. Що це означає на практиці? Це означає, що лінійний вираз для рейтингової функції з великою вірогідністю можна використовувати, якщо фактичні значення параметрів $x_1, x_2, \dots, x_n$, якими ха-

рактеризуються позичальники, локалізовані в певній області — тобто різниця значень по кожному з цих параметрів є незначною. Якщо це не так, то для надійності прогнозування всіх позичальників слід попередньо розбивати на певні групи з однотипними характеристиками. Для кожної з таких груп необхідно використовувати окрему рейтингову функцію. З метою забезпечення коректності моделювання в цьому випадку різні рейтингові функції коригуються для забезпечення неперервності на границях областей розбивки [7]. Зрозуміло, що такий алгоритм непростий. Тому перспективнішим може виявитися застосування для скорингового моделювання штучних нейронних мереж.

МОДЕЛІ НА ОСНОВІ ШТУЧНИХ НЕЙРОННИХ МЕРЕЖ

Штучна нейронна мережа — надзвичайно потужний інструмент функціонального моделювання [13, 14]. Далі ми розглянемо ключові складові алгоритму створення рейтингової функції на основі штучної нейронної мережі. Щоб зрозуміти принцип використання нейронної мережі, зручно скористатись аналогією з процесом проходження сигналу через певну схему. Ця схема складається зі з'єднаних між собою вузлів (такі вузли називаються нейронами). Кожен нейрон приймає сигнали на вході, обробляє їх за певним алгоритмом і видає сигнал на виході [10].

У найпростішому випадку нейронна мережа складається з кількох прошарків нейронів, які з'єднані за таким принципом: кожен нейрон прошарку отримує сигнали від кожного нейрона з попереднього прошарку і передає свій сигнал на кожен нейрон наступного прошарку. В межах одного прошарку нейрони не з'єднані. На схемі зображено нейронну мережу, яка

складається з трьох внутрішніх прошарків по два нейрони в кожному, вхідного прошарку з одного нейрона та вихідного прошарку також з одного нейрона.

Схема перетворення сигналів у нейроні така [10]:

— якщо на нейрон подаються сигнали $u_1, u_2, \dots, u_r$, то розраховується лінійна комбінація $u = c_1 u_1 + c_2 u_2 + \dots + c_r u_r$, де параметри $c_1, c_2, \dots, c_r$ є характеристиками нейрона;

— розраховане значення u порівнюється з деяким граничним значенням u_0 (ще одна характеристика нейрона);

— якщо сумарний сигнал u не перевищує граничне значення u_0 (тобто маємо співвідношення $u \leq u_0$), нейрон на виході видає значення 0;

— якщо сумарний сигнал u перевищує граничне значення u_0 (тобто маємо співвідношення $u > u_0$), нейрон на виході видає значення $f(u)$, причому функція $f(u)$ називається функцією активації нейрона.

Функції активації нейронів можуть бути найрізноманітнішими, однак на практиці вельми часто використовується функція активації логістичного типу:

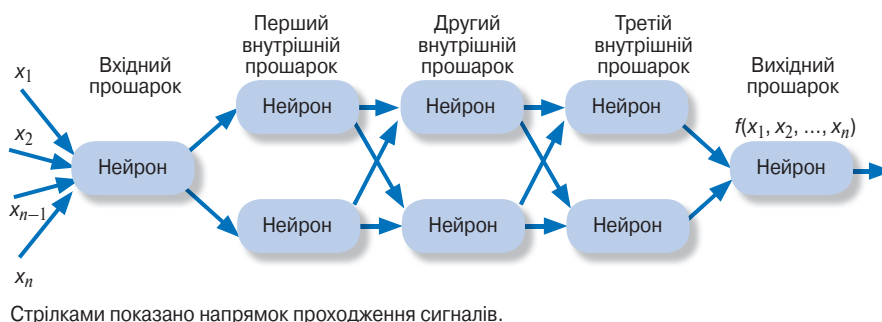
$$f(u) = \frac{1}{1 + \exp(-u)}, \quad (14)$$

яка набуває значення в діапазоні від 0 до 1. Профіль цієї функції подано на графіку.

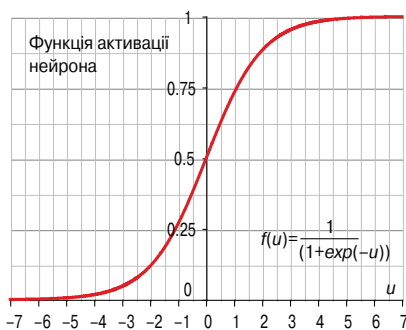
Оскільки ми розглядаємо моделювання рейтингової функції, на вхід першого вхідного нейрона подаються значення $x_1, x_2, \dots, x_n$. Після відповідних перетворень сигнал з першого нейрона подається на всі нейрони першого внутрішнього прошарку. З кожного нейрона першого прошарку сигнал передається на кожен нейрон другого прошарку, і так далі — аж доки на виході з останнього нейрона (у вихідному прошарку) не отримаємо значення рейтингової функції $f(x_1, x_2, \dots, x_n)$.

Варіюючи параметри кожного з

Схема. Нейронна мережа з трьох внутрішніх прошарків (по два нейрони в кожному), а також вхідного і вихідного прошарків (по одному нейрону в кожному)

Графік. Функція логістичного типу активації нейрона*

*Одиниці виміру на графіку безрозмірні.

нейронів нейронної мережі, отримуємо різні значення на виході. Параметри нейронів розраховуються на основі статистичних даних, і досліднику фактично необхідно розв'язати задачу оптимізації. Однак навіть для нейронних мереж із простою структурою така задача є вкрай складною і потребує, як правило, застосування спеціального програмного забезпечення. Сам процес розрахунку параметрів нейронів, що формують нейронну мережу, називається навчанням нейронної мережі.

Враховуючи технічну складність задачі зі створення та навчання нейронної мережі, ставимо запитання: а які ж переваги використання нейронних мереж за скорингового моделювання? Головна перевага полягає в тому, що за допомогою нейронної мережі фіксованої структури лише шляхом варіації параметрів нейронів теоретично можна апроксимувати будь-яку неперервну функціональну залежність — щоправда, в такій мережі має бути принаймні три внутрішніх прошарки нейронів [10]. Тому про моделювання з використанням нейронних мереж часто говорять як про функціональне моделювання. Крім того, нейронні мережі добре адаптуються для використання при моделюванні не лише кількісних, а й якісних характеристик позичальника. Перевагою нейронних мереж є спроможність створювати системи класифікації позичальників за класами чи групами залежно від їх фактичних характеристик.

З другого боку, використання нейронних мереж не вирішує всіх проблемних питань щодо створення скорингових моделей. Наприклад, важливим є питання виділення параметрів чи характеристик позичальника, які є значущими при створенні моделі. Інша складність пов'язана з тим,

що немає універсального способу знаходити оптимальні параметри штучної нейронної мережі, а це залишає відкритим питання про оптимальність отриманого на основі нейронної мережі результату. Тому безпідставною є точка зору про нейронну мережу як універсальний засіб моделювання. Хоча нейронні мережі й довели свою ефективність при розв'язанні багатьох задач, у тому числі й у сферах економіки та фінансів [10–12], до них усе ж слід ставитись як до ще одного альтернативного способу формування функціональних залежностей, який не виключає застосування інших методів чи підходів щодо моделювання.

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ СКОРИНГУ

Незважаючи на те, що скорингове моделювання широко використовується на практиці, і, за оцінками експертів, сфера впровадження скорингових методик постійно розширюватиметься, при роботі зі скоринговими технологіями фахівці-практики стикаються з низкою концептуальних проблем. Зрозуміло, що застосування скорингу для аналізу надійності позичальника дає змогу на кількісному рівні оцінити ризики кредитування, виробити адекватну фінансову стратегію, автоматизувати процес розгляду кредитної заявки та зменшити фактор суб'єктивності при наданні чи відмові в наданні кредиту.

Водночас існують і серйозні проблеми. Вони можуть бути суто технічними — наприклад, недостатній рівень підготовки персоналу для впровадження та ефективного використання скорингу. Суттєвою проблемою є розробка та впровадження загальної стратегії використання скорингу. Скажімо, виникають серйозні питання щодо того, наскільки статистичні скорингові моделі можуть бути адекватними за умов швидких інституційних суспільних змін. Адже при побудові моделі, яка базується на статистичних даних, вкрай важливим є питання про історичний інтервал, до якого ці дані належать.

Зміна соціально-економічних умов потребує коригування скорингової моделі. Оскільки такі зміни відбуваються постійно (лише з різною інтенсивністю), то постійного коригування потребують і скорингові методики. Очевидно, що за умови, коли суспільство перебуває в ситуації кризових ін-

тенсивних змін, якісне коригування скорингових моделей стає фактично неможливим. Більше того, застосування статистичних скорингових моделей у таких умовах може навіть погіршити ситуацію. Фактично ми стикаємося з дилемою: з одного боку, скорингове моделювання має на меті уніфікувати процедуру оцінки позичальників.

З другого боку, відсутність креативного, нестатистичного підходу до оцінки позичальників може бути причиною серйозних прорахунків. Тут криється навіть певна філософська проблема: теорія скорингу базується на неявному припущенні, що позичальники з однаковими кількісними характеристиками мають однаковий ступінь надійності і спроможності до повернення кредиту. Таким чином, майже повністю ігнорується індивідуальність позичальника [15]. Саме цей чинник у скоринговому моделюванні є слабкою ланкою.

Як уже зазначалося, важливе значення має також якість і повнота статистичних даних, на основі яких розраховуються параметри скорингових моделей. По-перше, не завжди є змога перевірити достовірність наданої потенційним позичальником інформації. По-друге, навіть за наявності відносно якісної бази даних немає гарантії того, що процедура кредитного скорингу не буде “занадто суворою” до позичальників. Так, є дані з досвіду застосування скорингових моделей у Латинській Америці про те, що статистичний скоринг “відсіває” клієнтів, які б мали непогані шанси на отримання кредиту (і, головне, повернули б його) за традиційного способу прийняття рішення — тобто коли питання про кредитування вирішується експертом (див., наприклад, працю [15] та посилання, що містяться в ній).

Інша потенційна проблема застосування автоматичних скорингових систем пов'язана з імовірністю запровадження банками дискримінаційної політики щодо певних категорій позичальників. Технічно це проявляється в тому, що деякі параметри скорингових моделей є фіксованими і не залежать від статистичних даних. Для боротьби із цим явищем доводиться забороняти такий спосіб скорингового моделювання на законодавчому рівні [15].

Враховуючи все викладене вище, можемо констатувати: важливе значення для фінансової установи має не тільки тип скорингової моделі чи про-

цедури, яка використовується для оцінки позичальників, а й вибір адекватної коректної скорингової політики. Світовий досвід свідчить про те, що скорингові моделі є найефективнішими при виявленні “проблемних” позичальників [15]. Іншими словами, використання лише статистичних скорингових моделей вважається не дуже бажаним. Зважена скорингова політика, як правило, передбачає застосування скорингової моделі лише після того, як кредитна заявка пройшла попередній традиційний кредитний аналіз [15].

ВИСНОВКИ

Створення скорингової моделі – завдання складне, творче і багатогранне. Будь-який із розглянутих у статті підходів щодо її розв’язання не є вичерпним чи самодостатнім. У кожного з них є свої переваги та недоліки. Загалом доводиться обирати між простотою та надійністю, і знайти оптимальне співвідношення буває дуже складно. Причому йдеться не лише про суто технологічний чи навіть фінансовий аспект. Адже застосування точніших моделей (наприклад, на основі штучних нейронних мереж) потребує, крім іншого, і значних матеріальних та людських ресурсів для їх реалізації і впровадження. Всі ці фактори мають бути враховані при використанні того чи іншого підходу.

Якщо ж характеризувати ситуацію в цілому, то найбільш якісні результати дає комплексне використання різних підходів. Саме в цьому напрямі необхідно проводити подальші дослідження.

Література

1. Черкашенко В. Н., Маршукіна Н. А. Система управління знаннями в стратегії банку // *Банковское дело*. – 2005. – № 9. – С. 45–50.
2. Камінський А. Експертна модель кредитного скорингу позичальника банку // *Банківська справа*. – 2006. – № 1. – С. 75–81.
3. Черкашенко В. Н. Этот “загадочный” скоринг // *Банковское дело*. – 2006. – № 3. – С. 42–48.
4. Дмитров С., Черняк В., Кузьменко О. Система скорингу на основі індикаторів ризику як ефективна складова фінансового моніторингу в банку // *Вісник Національного банку України*. – 2011. – № 1. – С. 26–32.
5. Смерічевський С., Клімова О. Удосконалення сучасних методик банківського регулювання оцінки кредитоспроможності фізичних осіб // *Вісник Національного банку України*. – 2012. – № 2. – С. 28–32.
6. Васильєв О. М. Теоретичні аспекти створення скорингових моделей // *Банківська справа*. – 2013. – № 2. – С. 73–81.
7. Васильєв А. Н. Особенности скорингового моделирования на основе ли-

нейных рейтинговых функций // *Банковское дело*. – 2013. – № 6. – С. 75–78.

8. Altman E.I. Financial Ratios, Discriminant Analysis and the Prediction of Corporate Bankruptcy // *Journal of Finance*. – 1968. – № 9. – P. 589–609.

9. Fulmer J.G. et al. A Bankruptcy Classification Model For Small Firms // *Journal of Commercial Bank Lending*. – 1984. – № 7. – P. 25–37.

10. Бэстэнс Д. Э., Берг В. М., Вуд Д. Нейронные сети и финансовые рынки. – М.: Научное изд-во “ТВП”, 1997. – 236 с.

11. Матвійчук А. В. Штучний інтелект в економіці: нейронні мережі, нечітка логіка. – К.: КНЕУ, 2011. – 439 с.

12. McNelis P.D. Neural networks in finance: gaining predictive edge in the market. Oxford: Elsevier. Academic Press, 2005. – 243 p.

13. Хайкин С. Нейронные сети: полный курс. – М.: Вильямс, 2008. – 1104 с.

14. Галушкин А. И., Нейронные сети. Основы теории. – М.: Горячая линия – Телеком, 2012. – 496 с.

15. Шрайнер М., Кредитный скоринг: очередной прорыв в микрофинансировании? Специальный выпуск “Центра Микрофинансирования для Центральной и Восточной Европы и Стран СНГ”. – 2003. – № 7. – 64 с. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.cgap.org/sites/default/files/CGAP-Occasional-Paper-Scoring-The-Next-Breakthrough-in-Microcredit-Jan-2003-Russian.pdf>.

Пам’ятна медаль/

Про випуск пам’ятної медалі “Небесна сотня на варті”

On issuing the commemorative medal “Celestial Hundred is on Guard”

Національний банк України підтримав ініціативу громадськості та випустив пам’ятну медаль на вшанування пам’яті Героїв Небесної сотні, які загинули під час трагічних подій у Києві на початку цього року.

Медаль виготовлено з нейзильберу. Категорія якості карбування – спеціальний анциркулейтед, маса – 16.54 г, діаметр – 35.0 мм, тираж – до 100 000 штук.

На аверсі медалі зображено архангела Михаїла в оточенні українського орнаменту, під ним написи – **МАМОЧКО, ВИБАЧ ЗА ЧОРНУ ХУСТИНУ, / ЗА ТЕ, ЩО ВІДНИНИ БУДЕШ САМА. / ТЕБЕ Я ЛЮБИВ І ЛЮБИВ УКРАЇНУ, / ВОНА, ЯК І ТИ, / БУЛА В МЕНЕ ОДНА.** та **ГЕРОЯМ СЛАВА!** Праворуч під орнаментом розміщено логотип Монетного двору

Національного банку України.

На реверсі медалі зображено групу героїв подій українського Майдану на барикаді, один із яких тримає синьо-жовтий Державний прапор України (використано тамподрук); угорі напис півколом – **НЕБЕСНА СОТНЯ НА ВАРТІ**; внизу ліворуч – рік карбування **2014**.

Автор вірша “Мамо, не плач. Я повернусь весною...”, рядки якого розміщено на аверсі пам’ятної медалі, – поетеса Оксана Максимішин-Корабель – українка, яка нині мешкає в Португалії, але глибоко вболіває за майбутнє України.

Над створенням медалі працювали: художник-скульптор – Анатолій Дем’яненко та скульптор – Володимир Атаманчук.

ЕКСКЛЮЗИВ/

Основні показники діяльності банків України на 1 квітня 2014 року

Basic indices of banks of Ukraine activities as of 1 April 2014

№ п/п	Назва показника	01.01. 2008 р.	01.01. 2009 р.	01.01. 2010 р.	01.01. 2011 р.	01.01. 2012 р.	01.01. 2013 р.	01.01. 2014 р.	01.04. 2014 р.
1	Кількість банків, що мають банківську ліцензію	175	184	182	176	176	176*	180*	181*
1.1	Із них: з іноземним капіталом;	47	53	51	55	53	53	49	51
1.1.1	у тому числі зі 100-відсотковим іноземним капіталом	17	17	18	20	22	22	19	19
2	Частка іноземного капіталу в статутному капіталі банків, %	35.0	36.7	35.8	40.6	41.9	39.5	34.0	33.6
Активи, млн. грн.									
1	Активи, всього	599 396	926 086	880 302	942 088	1 054 280	1 127 192	1 278 095	1 315 909
1.1	Загальні активи (не скориговані на резерви під активні операції)	619 004	973 332	1 001 626	1 090 248	1 211 540	1 267 892	1 408 688	1 463 459
2	Готівкові кошти та банківські метали	18 313	20 668	21 725	26 749	27 008	30 346	36 390	33 333
3	Кошти в Національному банку України	19 120	18 768	23 337	26 190	31 310	33 740	47 222	37 409
4	Кореспондентські рахунки, відкриті в інших банках	26 293	40 406	51 323	67 596	78 395	99 472	78 106	71 341
5	Кредити надані	485 368	792 244	747 348	755 030	825 320	815 327	911 402	1 008 626
5.1	У тому числі: кредити, надані суб'єктам господарювання;	276 184	472 584	474 991	508 288	580 907	609 202	698 777	768 700
5.2	кредити, надані фізичним особам	153 633	268 857	222 538	186 540	174 650	161 775	167 773	182 481
6	Частка простроченої заборгованості за кредитами у загальній сумі кредитів, %	1.3	2.3	9.4	11.2	9.6	8.9	7.7	9.3
7	Вкладення в цінні папери	28 693	40 610	39 335	83 559	87 719	96 340	138 287	151 409
8	Резерви за активними операціями банків	20 188	48 409	122 433	148 839	157 907	141 319	131 252	148 342
Пасиви, млн. грн.									
1	Пасиви, всього	599 396	926 086	880 302	942 088	1 054 280	1 127 192	1 278 095	1 315 909
2	Капітал	69 578	119 263	115 175	137 725	155 487	169 320	192 599	182 504
2.1	У тому числі: статутний капітал	42 873	82 454	119 189	145 857	171 865	175 204	185 239	186 666
3	Зобов'язання банків	529 818	806 823	765 127	804 363	898 793	957 872	1 085 496	1 133 404
3.1	У тому числі кошти суб'єктів господарювання;	111 995	143 928	115 204	144 038	186 213	202 550	234 948	236 434
3.1.1	із них строкові кошти суб'єктів господарювання	54 189	73 352	50 511	55 276	74 239	92 786	104 722	97 209
3.2	Кошти фізичних осіб;	163 482	213 219	210 006	270 733	306 205	364 003	433 726	435 354
3.2.1	із них строкові кошти фізичних осіб	125 625	175 142	155 201	206 630	237 438	289 129	350 779	354 104
Довідково									
1	Регулятивний капітал, млн. грн.	72 265	123 066	135 802	160 897	178 454	178 909	204 976	179 976
2	Достатність (адекватність) регулятивного капіталу (H2), %	13.92	14.01	18.08	20.83	18.90	18.06	18.26	14.80
3	Доходи, млн. грн.	68 185	122 580	142 995	136 848	142 778	150 449	168 888	50 473
4	Витрати, млн. грн.	61 565	115 276	181 445	149 875	150 486	145 550	167 452	52 466
5	Результат діяльності, млн. грн.	6 620	7 304	-38 450	-13 027	-7 708	4 899	1 436	-1 993
6	Рентабельність активів, %	1.50	1.03	-4.38	-1.45	-0.76	0.45	0.12	-0.63
7	Рентабельність капіталу, %	12.67	8.51	-32.52	-10.19	-5.27	3.03	0.81	-4.24

* Із них один банк має ліцензію санітарного банку.

Матеріал підготовлено працівниками управління аналізу діяльності системи банків департаменту нормативно-методологічного забезпечення банківського регулювання та нагляду Національного банку України.

■ **Валерій Селіверстов****Valerii Seliverstov**Кандидат економічних наук, доцент кафедри управління персоналом та економіки праці
Запорізького національного технічного університетуPh.D., Associate Professor of the Chair of Economics and Management of the Zaporizhzhia National
Technical University

E-mail: seliverstov1969@rambler.ru

Оцінювання впливу інструментів монетарної політики Євросистеми на цінову стабільність

Assessment of the influence of Eurosystem monetary policy instruments upon price stability

Проаналізовано особливості впливу інструментів монетарної політики Євросистеми на цінову стабільність на основі регресійних моделей. Наведено перелік найімовірніших факторів впливу, що визначають рівень узгодженого індексу споживчих цін у єврозоні. Зроблено застереження стосовно недоцільності підтримання цінової стабільності в Україні виключно монетарними інструментами.

The article discusses peculiarities of the influence of Eurosystem monetary policy instruments upon price stability on the basis of regression models. There is given the list of the most probable influences determining the harmonized index of consumer prices in the Eurozone. The author considers that it is not reasonable to maintain price stability in Ukraine exclusively by means of monetary instruments.

Ключові слова: інструменти монетарної політики, цінова стабільність, узгоджений індекс споживчих цін, операції на відкритому ринку, мінімальні резервні вимоги до кредитних організацій, індекс світових цін на паливні та непаливні сировинні товари.

Key words: monetary policy instruments, price stability, harmonized index of consumer prices, open market operations, marginal reserve requirements to credit institutions, index of world prices for energy and non-energy raw materials.

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЦІНОВОЇ СТАБІЛЬНОСТІ ЯК ПЕРЕДУМОВА ЗРОСТАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ АКТИВНОСТІ

Серед основних цілей грошово-кредитної політики центральних банків більшості країн світу є цінова стабільність. З досвіду економічно розвинутих країн відомо, що саме монетарні засоби та методи відігравали одну з провідних ролей у стратегії і тактиці подолання кризових явищ. Отже, у перспективі розвитку посткризового світу використання монетарного трансмісійного механізму ставатиме дедалі актуальнішим.

Особливо значущим для економічного розвитку є вплив заходів монетарної політики на економіку в цілому (у вигляді економічного зростання і повної зайнятості) та цінову

стабільність зокрема. Важливою особливістю дії монетарного трансмісійного механізму є наявність довгих, мінливих та невизначених часових лагів, унаслідок чого складно передбачити точні результати впливу заходів монетарної політики на економіку і цінову стабільність. Мета цінової стабільності полягає у забезпеченні загального рівня цін в економіці, що означає уникнення як інфляції, так і дефляції. Стабільність цін сприяє досягненню високих рівнів економічної активності і зайнятості шляхом:

- 1) підвищення прозорості механізму ціноутворення;
- 2) зниження премії за інфляційний ризик як складової процентних ставок;
- 3) уникнення непродуктивної діяльності, спрямованої на страхуван-

ня від негативного впливу інфляції або дефляції;

4) зменшення спричиненого інфляцією або дефляцією негативного впливу на економічну поведінку податкових і соціальних систем безпеки;

5) запобігання довільному перерозподілу багатства і доходів у результаті несподіваної інфляції або дефляції;

6) сприяння фінансовій стабільності.

Недарма цінова стабільність є пріоритетним напрямом грошово-кредитної політики Національного банку України (НБУ). Так, відповідно до змін, унесених у 2010 році до Закону України “Про Національний банк України”, при виконанні ним основної функції — забезпечення стабільності грошової одиниці України — НБУ в межах своїх повноважень по-

винен сприяти дотриманню стабільності банківської системи, додержанню стійких темпів економічного зростання та підтримувати економічну політику уряду за умови, що це не суперечитиме забезпеченню цінової стабільності [1]. Таким чином, у сучасних посткризових умовах надзвичайно гостро постає необхідність дослідження особливостей впливу монетарних інструментів на підтримання цінової стабільності на прикладі економічно розвинутих країн світу.

За таких умов особливо актуальним є вивчення та аналіз досвіду проведення Євросистемою (до складу якої входить Європейський центральний банк та національні центральні банки країн Євросоюзу, що перейшли з національних валют на євро) власної монетарної політики, основною метою якої є підтримання цінової стабільності. Останнє закріплено в Договорі про функціонування Європейського Союзу (далі – Договір), статтею 127 [2]. Договір встановлює чітку ієрархію цілей Євросистеми, надає першорядного значення ціновій стабільності і визначає, що забезпечення останньої є найважливішим внеском грошово-кредитної політики у формування сприятливого економічного середовища і досягнення високого рівня зайнятості. Водночас, якщо Договір чітко визначає головну мету діяльності ЄЦБ, то він не дає точного визначення цінової стабільності. Так, Керівна рада ЄЦБ оголосила таке кількісне визначення цінової стабільності: “Цінова стабільність визначається як річне збільшення узгодженого індексу споживчих цін (Harmonised Index of Consumer Prices – HICP) в зоні євро нижче 2%” [2]. Керівна рада ЄЦБ також уточнює, що прагнення до стабільності цін передбачає підтримку низьких темпів інфляції з наближенням до 2% за рік у середньостроковій перспективі. Такий рівень інфляції, на думку керівників ЄЦБ, достатньо низький для економіки, щоб повною мірою скористатися перевагами стабільності цін [2].

ПРАКТИКА ЗАСТОСУВАННЯ МОНЕТАРНИХ ІНСТРУМЕНТІВ ЄВРОСИСТЕМОЮ З МЕТОЮ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЦІНОВОЇ СТАБІЛЬНОСТІ

Для досягнення своєї основної мети – цінової стабільності – Євросистема використовує такий набір інструментів монетарної політики: *опе-*

рації на відкритому ринку (open market operations – OMO); постійні засоби (standing facilities – SF); мінімальні резервні вимоги до кредитних організацій (minimum reserve requirements for credit institutions – MRR).

1. *Операції на відкритому ринку* відіграють важливу роль у регулюванні процентних ставок, в управлінні ліквідністю на ринку і в сигналізації стосовно особливостей монетарної політики, яку проводить Євросистема. Операції на відкритому ринку ініціюються ЄЦБ, котрий приймає рішення про вибір інструментів, термінів та умов, і можуть виконуватися на основі стандартних тендерів, швидких конкурсів або двосторонніх процедур. У сучасних умовах виділяють чотири типи операцій на відкритому ринку, які різняться з позицій мети, регулярності і процедур проведення.

1. *Основні операції з рефінансування (main refinancing operations – MRO)* – регулярні зворотні угоди з періодичністю і тижневим строком погашення, спрямовані на забезпечення ліквідності. Їх здійснюють національні центральні банки на основі стандартних тендерів і відповідно до заздалегідь визначеного календарного плану. Основні операції з рефінансування відіграють ключову роль у реалізації цілей операцій Євросистеми на відкритому ринку і зазвичай забезпечують переважну частину рефінансування для фінансового сектору.

2. *Довгострокові операції з рефінансування (longer-term refinancing operations – LTRO)* – регулярні зворотні операції, які проводяться з місячною періодичністю і термінами погашення у три місяці з метою забезпечення ліквідності. Можливі також довгострокові операції рефінансування, які здійснюються нерегулярно або з іншими строками погашення, наприклад, шість, дванадцять або тридцять шість місяців. Довгострокові операції рефінансування здійснюються національними центральними банками на основі стандартних тендерів і відповідно до заздалегідь визначеного календарного плану. Ці операції спрямовані на забезпечення контрагентів додатковим довгостроковим рефінансуванням.

3. *Операції “тонкого настроювання” (fine-tuning reverse operations – FTRO)* здійснюються на спеціальній основі для управління ліквідністю на ринку і процентними ставками. Зокрема, вони покликані згладжувати вплив на процентні ставки несподіваних коли-

вань ліквідності. Операції “тонкого настроювання” зазвичай здійснюються у вигляді зворотних операцій, але також можуть набувати форми прямих операцій, валютних свопів чи залучення строкових депозитів. Інструменти і процедури, які використовуються при проведенні операцій “тонкого настроювання”, адаптуються до типів операцій і конкретних цілей, на досягнення яких вони спрямовані. Операції “тонкого настроювання”, як правило, здійснюють національні центральні банки шляхом проведення швидких тендерів або двосторонніх процедур. Євросистема може вибрати обмежену кількість контрагентів для участі в операціях “тонкого настроювання”.

4. *Структурні операції (structural reverse operations – SRO)* можуть здійснюватися Євросистемою через зворотні угоди, прями операції та випуск боргових сертифікатів з метою збільшення ліквідності або її поглинання. Ці операції виконуються щоразу, коли ЄЦБ хоче врегулювати структурний стан Євросистеми відносно фінансового сектору (на регулярній або нерегулярній основі). Структурні операції у формі зворотних угод і випуску боргових інструментів здійснюються національними центральними банками шляхом проведення стандартних тендерів, а у вигляді прямих угод – у межах двосторонніх операцій.

II. *Постійні засоби* спрямовуються на надання і поглинання овернайт-ліквідності, на сигналізування щодо загальних характеристик монетарної політики Євросистеми та на процентні ставки, пов'язані з ринком “овернайт”. Євросистема пропонує кредитним організаціям два види постійних засобів:

1. *Граничні кредитні засоби (marginal lending facility – MLF)* – контрагенти можуть їх використовувати для отримання овернайт-ліквідності від національних центральних банків під заставу прийнятних активів. Процентна ставка за граничними кредитними засобами зазвичай визначає верхню межу для ринкової процентної ставки “овернайт”;

2. *Депозитні засоби (deposit facility – DF)* – контрагенти можуть їх використовувати для розміщення депозитів “овернайт” у національному центральному банку. Процентна ставка за депозитними засобами зазвичай визначає нижню межу для ринкової процентної ставки “овернайт”.

Обидва види послуг доступні для

Характеристики операцій на відкритому ринку та постійних засобів					
Інструменти монетарної політики	Типи угод		Термін угоди	Частота укладення угод	Спосіб реалізації угод
	Угоди, що забезпечують ліквідність	Угоди, що поглинають ліквідність			
Операції на відкритому ринку					
Основні операції з рефінансування	Зворотні угоди	–	Один тиждень	Щотижня	Стандартні тендери
Довгострокові операції з рефінансування	Зворотні угоди	–	Три місяці	Щомісяця	Стандартні тендери
Операції "тонкого настроювання"	Зворотні угоди	Зворотні угоди	Нестандартизовані	Нерегулярні	Швидкі тендери
	Валютні свопи	Розміщення строкових депозитів	Нестандартизовані	Нерегулярні	Двосторонні операції
	–	Валютні свопи	Нестандартизовані	Нерегулярні	Двосторонні операції
Структурні операції	Зворотні угоди	Випуск боргових сертифікатів	Стандартизовані / нестандартизовані	Регулярні / нерегулярні	Стандартні тендери
	Угоди з продажу на умовах outright ¹	Угоди купівлі в умовах outright	–	Нерегулярні	Двосторонні операції
Постійні засоби					
Граничні кредитні засоби	Зворотні угоди	–	Один робочий день	За рішенням контрагентів	
Депозитні засоби	–	Розміщення депозитів	Один робочий день	За рішенням контрагентів	

¹ Умови outright означають, що дата поставки активу – не раніше трьох робочих днів після укладення угоди. Джерело: [2].

клієнтів за їх власної ініціативи та у разі виконання ними певних умов доступу. Управління постійними засобами здійснюється національними центральними банками в децентралізованому порядку. Терміни та умови використання постійних засобів однакові для всіх країн єврозони.

З метою повнішого розкриття властивостей монетарних інструментів Євросистеми у таблиці наведено основні характеристики операцій на відкритому ринку та постійних засобів.

III. *Мінімальні резервні вимоги до кредитних організацій* є невід’ємною оперативною складовою грошово-кредитної політики в єврозоні. Мета системи мінімальних резервів полягає у необхідності досягнення стабілізації процентних ставок грошового ринку, створенні (або збільшенні) структурного дефіциту ліквідності і, можливо, сприяттні контролю за грошовою експансією. Резервні вимоги для кожної установи визначаються відповідно до елементів її власного балансу. З метою стабілізації процентних ставок система мінімальних резервів Євросистеми дає можливість установам використовувати усереднені нормативи. Це означає, що дотримання обов’язкових резервів визначається на основі середнього одностороннього резерву, який встановлюється упродовж певного періоду, приблизно одного місяця. Точного відліку кожного наступного періоду підтримки резерву слід вважати розрахунковий день основних операцій рефінансування (*MRO*) після засідання Керівної ради ЄЦБ, на якому відбувається по-

передньо заплановане щомісячне оцінювання стану грошово-кредитної політики. Необхідні резервні запаси поповнюються до рівнів, що відповідають середній процентній ставці з обслуговування основних операцій з рефінансування Євросистеми.

МОДЕЛЮВАННЯ ВПЛИВУ МОНЕТАРНИХ ІНСТРУМЕНТІВ ЄВРОСИСТЕМИ НА ТЕМПИ ІНФЛЯЦІЇ

Протягом останніх років вплив монетарних інструментів на цінову стабільність був об’єктом дослідження багатьох вітчизняних та іноземних вчених: Б.Адамика, А.Бліндера, Дж. Галі, А.Гриценка, О.Дзюблюка, І.Іванченка, В.Козюка, М.Любського, І.Лютото, В.Мищенко, С.Науменкової, А.Сомик, Р.Тиркала, Т.Унковської, М.Фрідмана та фінансистів-практиків В.Степанаха, Н.Гребеніка, В.Лепушинського, Р.Лисенка, О.Петрика, С.Ніколайчука та інших. Але сьогодні нечасто трапляються публікації, присвячені регресійному аналізу впливу інструментів монетарної політики Євросистеми на підтримання цінової стабільності. Тож нами зроблено спробу зорієнтуватися в цих непростих проблемах. Метою даного дослідження є аналіз ефективності впливу монетарних інструментів Євросистеми на темпи інфляції на основі побудови регресійних моделей.

Для регресійного аналізу було використано метод найменших квадратів, вбудований у пакет аналізу програми “Майкрософт Ексель” (Місо-

soft Excel) та у файл “regression_analysis_ver2.xls”, що призначені для знаходження та аналізу регресійної залежності. Як індикатор інфляційних процесів розглядається узгоджений індекс споживчих цін єврозони (Harmonized Index of Consumer Prices – *HICP*), не скоригований відповідно до сезону та робочого дня, з базовим періодом (2005 рік = 100), що виконує роль залежної змінної у побудованих регресійних моделях.

Відповідно незалежними змінними (регресорами) виступають перераховані вище інструменти монетарної політики Євросистеми: основні операції з рефінансування (main refinancing operations – *MRO*), довгострокові операції з рефінансування (longer-term refinancing operations – *LTRO*), операції “тонкого настроювання” (fine-tuning reverse operations – *FTRO*), структурні операції (structural reverse operations – *SRO*), граничні кредитні засоби (marginal lending facility – *MLF*), депозитні засоби (deposit facility – *DF*) та мінімальні резервні вимоги до кредитних організацій (minimum reserve requirements for credit institutions – *MRR*).

При цьому у зв’язку з тим, що ЄЦБ публікує дані про основні операції з рефінансування, довгострокові операції з рефінансування, операції “тонкого настроювання”, структурні операції, граничні кредитні засоби, депозитні засоби у форматі тижневих показників, було зроблено їх перерахунок у місячний формат, в якому ЄЦБ оприлюднює дані про мінімальні резервні вимоги до кредитних організацій та узгоджений індекс споживчих цін. Вибірка місячних даних для аналізу охоплює період із лютого 1999 року до грудня 2012-го за винятком даних на лютий 2004 року (станом на січень 1999 року та лютий 2004 року ЄЦБ не надав даних про мінімальні резерви) і становить 166 спостережень [2].

Таким чином, у результаті проведеного регресійного аналізу було побудовано рівняння:

$$\begin{aligned}
 HICP = & 76.9752 + 8.69E - 05 \times MRR + \\
 & + 2.66E - 05 \times MRO + 2.25E - 05 \times LTRO + \\
 & + 1.49E - 05 \times FTRO - 4.3E - 05 \times SRO - \\
 & - 1.8E - 04 \times MLF + 3.17E - 06 \times DF, \quad (1)
 \end{aligned}$$

де *HICP* – узгоджений індекс споживчих цін, не скоригований відповідно до сезону та робочого дня, з базовим періодом (2005 рік = 100);

MRR – мінімальні резервні вимоги до кредитних організацій, млн. євро;

MRO – основні операції з рефі-

нансування, млн. євро;

LTRO — довгострокові операції з рефінансування, млн. євро;

FTRO — операції “тонкого настроювання”, млн. євро;

SRO — структурні операції, млн. євро;

MLF — граничні кредитні засоби, млн. євро;

DF — депозитні засоби, млн. євро.

Характеристики побудованої регресійної моделі (1) свідчать про досить високу її якість, тобто отриману модель можна вважати не тільки прийнятною, а й достатньо точною — її коефіцієнт детермінації за власним значенням ($R^2 = 0.8896$) наближається до 0.9. Крім того, значення середньої помилки апроксимації ($\bar{A} = 2.0851\%$) значно менше 10%, а фактичне значення *F*-критерію (181.8792) набагато перевищує відповідне критичне (табличне) значення (2.0680), що вказує на статистичну значущість побудованої регресійної моделі. До речі, це підтверджується значенням *F* (3.28Е–72), яке практично наближається до нуля.

До недоліків побудованої моделі насамперед належить те, що коефіцієнти окремих регресорів мають значення *t*-статистики (*FTRO* = –0.1422; *SRO* = –0.2629; *MLF* = –1.2348; *DF* = 0.9556), які за модулем менші від відповідного критичного (1.9750), що підтверджується їх *P*-значеннями (*FTRO* = 0.8871; *SRO* = 0.7930; *MLF* = 0.2187; *DF* = 0.3407). А в межах їхніх довірчих інтервалів знаходиться нуль, що автоматично робить перераховані коефіцієнти нульовими і потребує їх виключення із регресійної моделі. Коефіцієнти інших регресорів мають такі значення *t*-статистики: *MRR* (12.5892), *MRO* (7.2532), *LTRO* (11.6560), нульовий коефіцієнт (71.4784); *P*-значення: *MRR* (1.3Е–25), *MRO* (1.72Е–11), *LTRO* (4.75Е–23), нульовий коефіцієнт (3.1Е–122).

Окремо привертає до себе увагу коефіцієнт мінімальних резервних вимог до кредитних організацій (*MRR*), який набуває позитивного значення. Внаслідок цього розрахований окремий середній коефіцієнт еластичності *MRR* (0.1344) вказує на те, що збільшення мінімальних резервних вимог до кредитних організацій (*MRR*) на 1% спричиняє зростання середнього узгодженого індексу споживчих цін (*HICP*) на 0.1344%. Отже, за логікою значення цього коефіцієнта, скорочення грошової маси в обігу за рахунок збільшення мінімальних резервних вимог до кредитних організацій

(*MRR*) призводить до зростання темпів інфляції, що є досить парадоксальним. Аналогічні питання виникають до коефіцієнтів граничних кредитних засобів (*MLF*) та депозитних засобів (*DF*), але вони статистично незначущі та набувають нульових значень.

До того ж у побудованій регресійній моделі (1) визначаються позитивна автокореляція залишків, гетероскедастичність та ознаки мультиколінеарності. Так, статистика Дарбіна-Уотсона (*DW* = 0.2486) менша від нижньої критичної точки ($d_l = 1.6592$) — це підтверджує наявність позитивної автокореляції залишків, яка свідчить про можливість того, що залишилися неврахованими фактори впливу на залежну змінну і яка небудь нелінійна формула переважає за статистичними характеристиками запропоновану лінійну. Наявність гетероскедастичності підтверджує розрахункове значення *F*-статистики (5.2838), яке більше за відповідне критичне значення (1.6240), що робить усі висновки, отримані на основі відповідних *t*- і *F*-статистик, а також інтервальні оцінки, ненадійними. Мультиколінеарність фактора *LTRO* по відношенню до інших регресорів підтверджується значенням його фактора інфляції дисперсії (*VIF*), яке дорівнює 5.8241 (що перевищує норматив 5) — це свідчить про те, що висновки щодо коефіцієнта регресора *LTRO* ненадійні. Водночас значення *VIF* інших регресорів — *MRR* (1.5974), *MRO* (1.4047), *FTRO* (1.0444), *SRO* (1.0230), *MLF* (1.1574), *DF* (4.8757) — не ставлять під сумнів надійність висновків щодо їх коефіцієнтів.

МОДЕЛІ ВПЛИВУ НА ТЕМПИ ІНФЛЯЦІЇ МОНЕТАРНИХ І НЕМОНЕТАРНИХ ЧИННИКІВ

Аналіз отриманих результатів дослідження свідчить на користь того, що побудована регресійна модель (1) описує з достатньою точністю процес впливу інструментів монетарної політики на темпи інфляції в Єврозоні та є статистично значущою. Але необхідність виключення з моделі (1) регресорів *FTRO*, *SRO*, *MLF* та *DF*, достатньо несподіване значення коефіцієнта регресора *MRR*, наявність позитивної автокореляції залишків, гетероскедастичності, а також мультиколінеарності регресора *LTRO* ставить під сумнів доцільність використання регресійної моделі (1).

Таким чином, для подальшого дослідження впливу інструментів монетарної політики на цінову стабільність було вирішено побудувати нову регресійну модель, в яку включити в ролі додаткового регресора показник грошової бази (*Base money*). Таке рішення пояснюється тим, що в офіційній позиції ЄЦБ стосовно природи інфляції наголошується: “...У кінцевому підсумку, інфляція є монетарним феноменом. Тривалі періоди високої інфляції, як правило, пов’язані зі стрімким зростанням обсягів грошової маси...” [2].

Вибірка місячних даних для аналізу охоплює період із лютого 1999 року до грудня 2012-го, за винятком лютого 2004 року (станом на січень 1999 року та лютий 2004-го ЄЦБ не надав даних про мінімальні резервні вимоги й обсяги грошової бази), та становить 166 спостережень [2]. У результаті проведеного регресійного аналізу було побудовано рівняння:

$$HICP = 73.0426 + 4.86E - 05 \times MRR + 2.48E - 06 \times MRO - 1.1E - 05 \times LTRO - 1.6E - 04 \times FTRO - 7.9E - 06 \times SRO + 1.93E - 05 \times MLF + 4.4E - 06 \times DF + 2.9205 \times BM, \quad (2)$$

де *BM* — грошова база, млн. євро.

Характеристики побудованої регресійної моделі (2) свідчать про те, що за рахунок введення додаткового регресора (грошової бази) вдалося значно поліпшити її економетричні параметри — позбутися гетероскедастичності ($F_{\text{розр.}} (1.0683)$ менше за $F_{\text{крит.}} (1.6320)$), зменшити значення середньої помилки апроксимації ($\bar{A} = 1.5068\%$) і значно підвищити значення нормованого *R*-квадрата (0.9523) порівняно з аналогічним показником першої моделі (0.8847). Крім того, суттєво збільшилося фактичне значення *F*-критерію (412.9932), яке набагато перевищує відповідне критичне значення (1.9980), що вказує на статистичну значущість побудованої регресійної моделі — це, до речі, підтверджується значенням *F* (2.7Е–101).

До недоліків побудованої моделі насамперед слід віднести те, що коефіцієнти окремих регресорів мають значення *t*-статистики (*MRO* = 0.86849; *SRO* = 0.9404; *MLF* = 0.2020), які за модулем менші від відповідного критичного значення (1.9750), що підтверджується їх *P*-значеннями (*MRO* = 0.3865; *SRO* = –0.0750; *MLF* = 0.8402). До того ж у межах їх довірчих інтервалів знаходиться нуль, що автоматично робить перераховані коефіцієнти нульовими і потребує їх виключення з регресійної моделі. Водночас коефіцієнти

енти інших регресорів мають такі значення t -статистики: MRR (9.4859), $LTRO$ (−4.2263), $FTRO$ (−2.3334), DF (−1.9920), BM (15.0030), нульовий коефіцієнт (98.6457); P -значення: MRR (3.73E−17), $LTRO$ (4.02E−05), $FTRO$ (0.0209), DF (0.0481), BM (3.93E−32), нульовий коефіцієнт (3.7E−143).

Як і в попередній, у регресійній моделі (2) привертає до себе увагу коефіцієнт мінімальних резервних вимог до кредитних організацій (MRR), який має позитивне значення, а також коефіцієнт довгострокових операцій з рефінансування ($LTRO$), який набуває нехарактерного для нього від'ємного значення. Внаслідок цього розрахований окремий середній коефіцієнт еластичності MRR (0.0751) вказує на те, що збільшення мінімальних резервних вимог до кредитних організацій (MRR) на 1% призводить до зростання середнього узгодженого індексу споживчих цін ($HICP$) на 0.0751%. А аналогічний коефіцієнт $LTRO$ (−0.027) вказує на те, що збільшення довгострокових операцій з рефінансування на 1% призводить до зростання в середньому показника $HICP$ на 0.027%. Якщо про парадоксальність значення коефіцієнта MRR йшлося вище, то “незвичність” значення регресора $LTRO$ полягає в тому, що збільшення обсягів довгострокових операцій з рефінансування призводить до збільшення грошової маси в обігу, а це ніяк не може бути антиінфляційним заходом.

Крім того, у побудованій регресійній моделі (2) визначаються позитивна автокореляція залишків — статистика Дарбіна-Уотсона ($DW = 0.4804$) менша за значення нижньої критичної точки ($d_l = 1.6464$), і наявність мультиколінеарності відносно інших регресорів з боку таких незалежних змінних, VIF яких перевищує 5: $LTRO$ (24.3902), DF (5.1467), BM (23.2019), тоді як значення VIF інших регресорів — MRR (2.1263), MRO (2.0576), $FTRO$ (1.0755), SRO (1.0235), MLF (1.1806) — не ставлять під сумнів надійність висновків щодо їх коефіцієнтів.

Наявність указаних вище недоліків регресійної моделі (2) разом із твердженням про те, що причинами інфляції можуть бути не лише монетарні чинники, спонукають до створення нової регресійної моделі, до якої додано ще один регресор — індекс паливних і непаливних сировинних товарів (Index of Fuel and Non-Fuel Commodities — $PALLFNFW$) з базовим періодом (2005 рік = 100),

індексний кошик якого складається з усього спектра світових цін на основні сировинні товари [3]. Дійсно, в умовах відкритої ринкової економіки, характерної для Єврозони, динаміка світових цін на основні сировинні товари безпосередньо впливає на рівень цін товарів і послуг, які входять до індексного кошика узгодженого індексу споживчих цін ($HICP$) Єврозони.

Вибірка місячних даних для регресійного аналізу охоплює період із лютого 1999 року до грудня 2012-го, за винятком даних на лютий 2004 року, і становить 166 спостережень [2; 3]. У результаті проведеного регресійного аналізу було побудовано рівняння:

$$HICP = 75.7158 + 3.88E - 05 \times MRR + 9.57E - 06 \times MRO - 1.9E - 07 \times LTRO - 6E - 05 \times FTRO + 2.33E - 05 \times SRO - 1.5E - 05 \times MLF - 1.7E - 06 \times DF + 1.52E - 05 \times BM + 0.0524 \times PALLFNFW, \quad (3)$$

де $PALLFNFW$ — індекс паливних і непаливних сировинних товарів (2005 рік = 100).

Характеристики побудованої регресійної моделі (3) підтверджують доцільність введення додаткового регресора — індексу $PALLFNFW$, за рахунок чого вдалося ще більше підвищити її якість порівняно з попередньою моделлю. Так, значення нормованого R -квадрата третьої регресійної моделі (0.9675) перевищує значення аналогічного показника другої моделі (0.9523). Також меншим стало значення середньої помилки апроксимації ($\bar{A} = 1.2289\%$), і підвищилися фактичне значення F -критерію (546.0498), яке значно більше за відповідне критичне значення (1.9400), що вказує на суттєву статистичну значущість побудованої регресійної моделі, — такий висновок також підтверджується значенням F (4.2E−113).

До недоліків побудованої моделі (3) слід віднести те, що коефіцієнти окремих регресорів мають значення t -статистики ($MRO = -0.0765$; $FTRO = -1.0323$; $SRO = 0.2680$; $MLF = -0.1903$; $DF = -0.9275$), які за модулем менші від відповідного критичного значення (1.9750), що підтверджується їх P -значеннями ($MRO = 0.9391$; $FTRO = -0.3035$; $SRO = 0.7890$; $MLF = 0.8493$; $DF = 0.3551$). А в межах їхніх довірчих інтервалів знаходиться нуль, що автоматично робить перераховані коефіцієнти нульовими і потребує їх вилучення з регресійної моделі. Водночас коефіцієнти інших регресорів мають такі значення t -статистики: MRR (8.8530), MRO (3.8317), BM (6.6430), $PALLFNFW$

(8.6030), нульовий коефіцієнт (110.3499); P -значення: MRR (1.77E−15), MRO (0.0002), BM (4.84E−10), $PALLFNFW$ (7.81E−15), нульовий коефіцієнт (5.9E−150).

Як і в попередніх моделях, у побудованій регресійній моделі (3) також привертає до себе увагу коефіцієнт мінімальних резервних вимог до кредитних організацій (MRR), який набуває позитивного значення (3.88E−05). Питання стосовно інших коефіцієнтів, які набувають нехарактерних для себе значень — $LTRO$ та MLF , знімаються внаслідок того, що вони статистично незначущі, а в межах їхніх довірчих інтервалів знаходиться нуль, унаслідок чого ці змінні необхідно вилучити з рівняння. Регресори, які слід залишити в рівнянні, мають такі значення середніх коефіцієнтів еластичності: MRR (0.0560), MRO (0.0178), BM (0.1196), $PALLFNFW$ (0.0576).

До того ж у побудованій регресійній моделі (3) визначаються позитивна автокореляція залишків — значення статистики Дарбіна-Уотсона ($DW = 0.3015$) менше від нижньої критичної точки ($d_l = 1.6334$); відсутність гетероскедастичності — $F_{\text{розр.}}$ (0.3365) менше за $F_{\text{крит.}}$ (1.6420); наявність мультиколінеарності по відношенню до інших регресорів з боку незалежних змінних, в яких VIF має такі значення: $LTRO$ (32.6797), DF (5.2966), BM (6.4725) та $PALLFNFW$ (46.9484). Водночас значення VIF інших регресорів — MRR (2.2805), MRO (2.3089), $FTRO$ (1.1211), SRO (1.0253), MLF (1.1836) — не ставлять під сумнів надійність висновків щодо їх коефіцієнтів.

Логічним наступним кроком даного дослідження є вилучення з регресійної моделі (3) регресорів, P -значення яких більше за 0.05. У результаті була побудована регресійна модель (4), в якій залишилися такі незалежні змінні: мінімальні резервні вимоги до кредитних організацій (MRR), основні операції з рефінансування (MRO), грошова база (BM) та індекс паливних і непаливних сировинних товарів ($PALLFNFW$). Вибірка місячних даних для регресійного аналізу охоплює період із лютого 1999 року до грудня 2012-го, за винятком лютого 2004 року, і становить 166 спостережень [2; 3]. У результаті проведеного аналізу було побудовано таке рівняння регресії:

$$HICP = 75.8982 + 3.99E - 05 \times MRR + 9.91E - 06 \times MRO + 1.41E - 05 \times BM + 0.0545 \times PALLFNFW. \quad (4)$$

Побудована регресійна модель (4)

за економетричними характеристиками найточніше, порівняно з попередніми, описує процес впливу монетарних і немонетарних чинників на цінову стабільність у єврозоні. Про це свідчить насамперед значення нормованого R -квадрата (0.9680), яке перевищує аналогічні показники всіх інших регресійних моделей, побудованих у межах цього дослідження. Крім того, високу якість моделі (4) засвідчує розрахункове значення F -статистики (1250.1430), яке суттєво перевищує табличне (критичне) значення (2.4280), що додатково підтверджує значущість F (4.7E–120), яка практично наближається до нуля. На високу якість побудованої моделі (4) також позитивно вплинуло низьке значення середньої помилки апроксимації ($\bar{A}$ = 1.2295%).

Особливу увагу привертає той факт, що, на відміну від попередніх моделей, усі коефіцієнти регресійної моделі (4) статистично значущі, тобто значення їх t -статистик — MRR (10.4571), MRO (5.6705), BM (22.4454), $PALLFNFW$ (10.8530), нульового коефіцієнта (131.2707) — суттєво перевищують критичне значення (1.9750), що підтверджується їхніми P -значеннями: MRR (7.41E–20), MRO (6.44E–08), BM (1.91E–51), $PALLFNFW$ (6.11E–21), нульовий коефіцієнт (1.3E–165). Окремі середні коефіцієнти еластичності регресорів — MRR (0.0617), MRO (0.0184), BM (0.1114), $PALLFNFW$ (0.0598) — вказують на те, що найбільший вплив на темпи інфляції справляє грошова база, чим, по суті, підтверджується визначення ЄЦБ природи інфляції в єврозоні як монетарного феномена [2]. Як і в попередніх моделях, залишається позитивним значення коефіцієнта мінімальних резервних вимог (MRR), яке свідчить про недоцільність підвищення їхнього рівня з метою забезпечення цінової стабільності.

Ще однією перевагою регресійної моделі (4) перед рештою побудованих нами є відсутність ознак мультиколінеарності, що підтверджують значення VIF усіх регресорів — MRR (1.7603), MRO (1.1523), BM (3.6258), $PALLFNFW$ (4.4640). Також у моделі (4) немає гетероскедастичності — розрахункове значення F -статистики (0.3671) значно менше від критичного (1.599). А наявність позитивної автокореляції залишків — значення статистики Дарбіна-Уотсона (DW = 0.2837) менше нижньої критичної точки (d_l = 1.6971) — суттєво не впливає на якість побудованої мо-

делі (4), що можна пояснити таким чином. По-перше, дуже високий рівень коефіцієнта детермінації (R^2 = 0.9688) свідчить про достатньо точний опис процесу лінійною функцією і про врахування практично всіх значущих факторів впливу. По-друге, існує загальноприйняте положення про те, що автокореляція залишків зазвичай трапляється в регресійному аналізі при використанні даних часових рядів [4].

ВИСНОВКИ

Найважливішим висновком проведеного дослідження, безумовно, є те, що для досягнення своєї основної мети — цінової стабільності — Євросистемі недостатньо заявленого набору інструментів монетарної політики: мінімальних резервних вимог до кредитних організацій (MRR), основних операцій з рефінансування (MRO), довгострокових операцій з рефінансування ($LTRO$), операцій “тонкого настроювання” ($FTRO$), структурних операцій (SRO), граничних кредитних засобів (MLF) та депозитних засобів (DF). З названих монетарних інструментів лише мінімальні резервні вимоги (MRR) та основні операції з рефінансування (MRO) входять до переліку факторів реального впливу на цінову стабільність у єврозоні, тоді як вплив інших монетарних інструментів на узгоджений індекс споживчих цін ($HICP$) виявити за допомогою регресійного моделювання не вдалося.

Ще одним доволі несподіваним висновком даного дослідження є характер впливу на цінову стабільність мінімальних резервних вимог до кредитних організацій (MRR). Так, на офіційному сайті ЄЦБ зазначається: “Завдання системи мінімальних резервів полягає у необхідності добиватися цілей стабілізації процентних ставок грошового ринку, створення (або збільшення) структурного дефіциту ліквідності і, можливо, сприяння контролю за грошовою експансією” [2]. А виходячи з того, що ЄЦБ розглядає інфляцію як монетарний феномен досить несподіваними постають результати регресійного моделювання, згідно з яким зростання на 1% мінімальних резервних вимог до кредитних організацій (MRR) спричиняє зростання узгодженого індексу споживчих цін ($HICP$) на 0.0617%. Таким чином, підвищення мінімальних резервних вимог до кредитних організацій з ме-

тою забезпечення цінової стабільності можна розцінювати як досить сумнівне рішення.

Якщо залишити осторонь парадоксальний вплив мінімальних резервних вимог (MRR) на цінову стабільність, то ієрархія впливу решти факторів є досить очікуваною. Так, безумовним лідером є грошова база (BM), збільшення обсягу якої на 1% зумовлює зростання узгодженого індексу споживчих цін на 0.1114%. Друге і третє місця за рівнем впливу посіли відповідно індекс $PALLFNFW$ (0.0598%) та основні операції з рефінансування (0.0184%), що також є достатньо логічним для країн із відкритою економікою, які входять до єврозони.

З огляду на проаналізований досвід використання євросистемою монетарних інструментів для досягнення цінової стабільності напрошується таке застереження: слід дуже обачливо застосовувати інструменти грошово-кредитної політики на сучасному етапі розвитку економіки України. Усвідомлення цього факту особливо важливе тому, що в умовах занадто монополізованої економіки і за відсутності конкурентного середовища боротьба з інфляцією виключно монетарними методами призводить до спаду виробництва, оскільки підприємства-монополісти, стикаючись зі скороченням попиту, замість того, щоб вишукувати резерви для зниження витрат, згортають виробництво і забезпечують собі такий самий дохід за рахунок підвищених цін. Отже, в умовах сучасної України підтримання цінової стабільності виключно монетарними методами без реальної боротьби з існуючою монополією на ціноутворення підприємств-монополістів, прихованою за допомогою офшорних схем, є не тільки неефективним, а й шкідливим щодо економічного розвитку країни.

Література

1. “Про Національний банк України”: Закон України від 20.05.1999 р. № 679-XIV.
2. Офіційний сайт Європейського центрального банку. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.esb.europa.eu>.
3. Офіційний сайт Міжнародного валютного фонду. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.imf.org>.
4. Бородич С. А. Економетрика. Учебное пособие. — Минск: Новое знание, 2001. — 408 с.

Дискусія/

Євроінтеграційний поступ України: перспективи і виклики

European integration progress of Ukraine: prospects and challenges

В Університеті банківської справи Національного банку України (м. Київ) 10 квітня відбулося засідання Дискусійного клубу на тему “Україна XXI століття: європейський вибір”. За допомогою відеоконференції зв’язку в засіданні взяли участь науково-педагогічні працівники, студенти, аспіранти Львівського, Черкаського, Харківського, Севастопольського інститутів банківської справи, а також Інституту магістерської та післядипломної освіти, що у столиці. У київській аудиторії активну участь у дискусії також брали представники Національного банку України, Київського національного економічного університету ім. Вадима Гетьмана, Київського національного університету ім. Тараса Шевченка, Академії муніципального управління та інших навчальних закладів.

On 10 April 2014, in the University of Banking of the National Bank of Ukraine (City of Kyiv), the Debating Society held a meeting on the issue “Ukraine of the 21st century: European choice”. Researchers and teachers, students and postgraduates of the Lviv, Cherkasy, Kharkiv and Sevastopol Institutes of Banking and of the Institute of Master and Postgraduate Education (City of Kyiv) took part in the meeting by means of videoconference communication. Among the Kyiv audience, representatives of the National Bank of Ukraine, Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman, Taras Shevchenko National University of Kyiv, Academy of Municipal Management and other educational establishments also actively participated in the discussion.

На тлі російської військової агресії європейський шлях розвитку України бачиться безальтернативним. Тому дискусія розгорталася не довкола європейського чи якогось іншого інтеграційних векторів, а довкола цільових перспектив нашої країни саме у європейській спільноті, механізмів мінімізації потенційних загроз і викликів для української економіки, подолання розривів і прогалів, що виникнуть у результаті підписання Угоди про асоціацію з ЄС, а також пошуку конкретних шляхів перетворення ризиків на переваги.

За традицією Дискусійного клубу, його засідання проводяться у формі оксфордських дебатів, коли одна команда має донести до аудиторії переваги та сильні сторони відносно порушеної теми, а друга — недоліки, загрози та потенційно можливі ризики.

Тож у першій частині основної доповіді, яку оприлюднила студентка п'ятого курсу Інституту магістерської та післядипломної освіти УБС НБУ **Ольга Богатиренко**, наголошувалося на тому, що Європа являє собою один із масштабних, платоспроможних та інноваційних ринків, освоїти який прагне багато країн світу. Середній показник ВВП на душу населення в ЄС майже у 8 разів вищий, ніж в Україні, і в 2.5 раза вищий, ніж у Росії. Продуктивність праці, що є одним із найхарактерніших показників ефективності економіки, в Єврозоні у 2.5 раза вища, ніж у Росії, і в 4 рази вища, ніж

Учасники Дискусійного клубу за круглим столом.

в Україні. Щорічний бюджет ЄС, який становить близько 1 трлн. євро, створюється шляхом відрахування кожною країною 1% від її ВВП, а розподіл видатків здійснюється з урахуванням політики вирівнювання розвитку, в результаті чого деякі країни з високим рівнем розвитку несуть більші бюджетні витрати, а країни з нижчим рівнем розвитку отримують фінансування з бюджету ЄС, обсяги якого значно перевищують сплачені ними внески, — це, зокрема, стосується Польщі, Румунії, Греції, Чехії, Португалії.

ЄС давно став лідером щодо прямих іноземних інвестицій в Україну. Інвестиційно привабливим для європейців залишається і вітчизняний

банківський сектор. За результатами експертного опитування щодо переваг інтегрування вітчизняної банківської системи, проведеного у липні 2013 року, 98% респондентів розглядають інтегрування банківської системи як розширення доступу вітчизняних банківських установ до додаткових фінансових ресурсів, що забезпечить достатній рівень їхньої капіталізації.

Одним із потужних мотиваційних чинників для євроінтеграційного вибору України має стати високий інноваційний потенціал. Реалістичність таких перспектив для України підтверджує успіх країн Центрально-Східної Європи та Балтії. Скажімо, Естонія за рівнем інноваційного роз-

витку вже вийшла на середні показники єврозони, Нідерландів, Австрії та перевищила відповідні показники Данії і Франції.

Незаперечно привабливими є високі соціальні європейські стандарти. Так, середньомісячна заробітна плата в ЄС сьогодні майже в дев'ять разів вища, ніж в Україні, і в чотири — ніж у Росії. Така ж динаміка характерна і для пенсійного забезпечення, яке в Європі давно сформувалося як тривірневе і тісно прив'язане до доходів населення. Принципово важливим питанням для України є вихід на європейський стандарт оцінки робочої сили, яка в Україні на сьогодні недооцінена порівняно з середньою в ЄС і єврозоні вдвічі, а порівняно з Бельгією, Францією, Швецією — вчетверо. Мається на увазі частка оплати праці у ВВП. Видатки на соціальний захист населення та соціальну допомогу в багатьох країнах ЄС становлять від третини до половини ВВП. І, як не дивно, серед лідерів тут країни з високим борговим навантаженням — Греція, Італія, Португалія, Ірландія, які мають державний борг більший за річний обсяг ВВП, а соціальні видатки у них перевищують половину ВВП.

Врешті-решт, Угода про асоціацію з ЄС дає можливість Україні завершити процес побудови ринкової економіки, розпочатий понад 20 років тому.

Про ризики й загрози євроінтеграції України у коротко- і середньостроковій перспективі говорив співдоповідач, також п'ятикурсник Інституту магістерської та післядипломної освіти УБС НБУ **Назар Галько** (на його переконання, у довгостроковій перспективі є значний потенціал для зростання). Він почав з аналізу нинішньої структури експортних операцій, де Європа не є основним нашим партнером і за обсягами українського експорту поступається країнам СНД. Причому якщо в Європу ми продаємо переважно сировину, а купуємо готову продукцію, то з СНД ситуація діаметрально протилежна: ми продаємо туди товари з високою доданою вартістю, передусім продукцію машинобудування, а лівову частку імпорту з північного сходу займає газ. Наслідки вступу до ЄС країн Центрально-Східної Європи у цьому контексті теж не додають оптимізму: приклад Угорщини, Словенії, Болгарії, Чехії свідчить про падіння темпів приросту зовніш-

нього товарообороту, що може очікувати й вітчизняних експортерів. Невтішним є приклад країн Балтії, Словенії, Угорщини і щодо динаміки ВВП: до вступу в ЄС у цих країнах спостерігався приріст ВВП від 4 до 7%, а після вступу — лише 0.4–4%. Якщо в Україні за 2013 рік уже було зафіксовано нульовий приріст ВВП, то оптимістичний прогноз на 2014 рік передбачає його падіння на –3%. Підписання ж договору з ЄС, як очікується, тільки подовжить довгостроковий горизонт виходу з економічної кризи.

Гострою для України є і надалі залишатиметься проблема ціни на газ: як для населення, так і для бюджетних і промислових споживачів, що негативно позначиться на домогосподарствах та енергоємних галузях економіки. Однак ціна на газ для України — це ціна її свободи, наголосив доповідач.

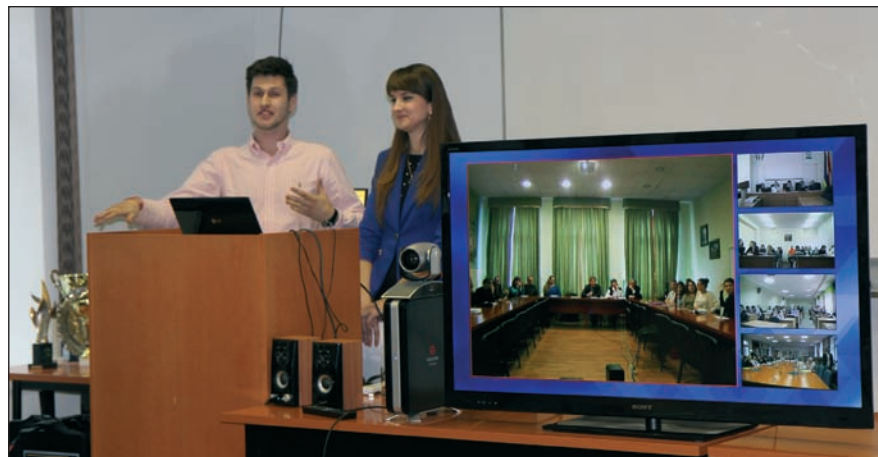
Тінізація та офшоризація української економіки вже стала “притчею во язицех”, однак в ЄС цей показник у відношенні до ВВП вдвічі вищий за неєвропейські країни, а впродовж десяти років зниження зафіксовано всього на 3 процентні пункти, тоді як в неєвропейських країнах — в 1.5 раза.

У банківському секторі інтеграційні процеси також неоднозначні. З одного боку, лібералізація руху капіталів сприятиме збільшенню потоків інвестицій у країну, забезпечить ліквідність, зниження вартості капіталу та стимулювання інвестиційної діяльності, сприятиме реформам фінансового сектору та розширенню фінансового ринку. З другого боку, іноземний капітал загострить конкуренцію, яку витримують далеко не всі вітчизняні банківські установи,

підвищить вразливість фінансової системи країни до волатильності європейських ринків, до зовнішніх шоків у разі відпливу капіталу, зменшить ступінь незалежності фінансової та економічної політики. Надконцентрація банківського кредитування позичальників із високим рейтингом може зробити кредитні ресурси недоступними для підприємств із нижчим рейтингом.

Кредитних ресурсів особливо потребуватимуть власники сільськогосподарських та переробних підприємств, яким необхідно буде провести повну модернізацію виробництва для приведення його до стандартів та вимог ЄС, підвищення якості й конкурентоспроможності м'ясної та молочної продукції, овочів і фруктів. Досвід нових країн ЄС свідчить, що стандарти і квоти насамперед ударять по дрібних і приватних господарствах, можуть призвести до скорочення поголів'я худоби (як це було в країнах Балтії), до зменшення обсягів сільськогосподарського експорту (Болгарія і Греція). Європа вимагає, щоб Україна скасувала експортне мито на соняшник, у результаті чого наша країна може перетворитися з експортера соняшникової олії на її імпортера, а це підвищить ціни на внутрішньому ринку не тільки на олію, майонез чи маргарин, а й на свинину та яловичину, адже відходить олійної промисловості використовуються у тваринництві.

Цілком очевидно і те, що позитивні наслідки від підписання Угоди про асоціацію з ЄС для вітчизняного машинобудування будуть відчутні не одразу. Як і для будь-якої іншої галузі, знадобляться додаткові інвестиції та модернізація виробництва. Най-

Доповіді Ольги Богатиренко і Назара Галька слухали аудиторії у Києві, Львові, Харкові, Черкасах і Севастополі.

вразливішим є вагонобудування, продукція якого становить 80% усього експорту машинобудівної галузі і переважно надходить до Росії та інших країн СНД. За суто технічними характеристиками (стандартами колії) українські вагони без модернізації швидко не вийдуть на нові ринки. Запровадження Росією обмежувальних заходів зачепить цілу низку великих українських підприємств: Крюківський вагонобудівний завод, “Луганськтепловоз”, “Електровозобудування”, “Азовмаш”, “Дніпровагонмаш” та інші. Нелегко буде й вітчизняній авіаційній промисловості, яка має глибоко інтегроване виробництво з північно-східними партнерами.

Окреслені плюси і мінуси європейської інтеграції стали відправною точкою дискусії, учасники якої наперед поцікавилися думкою доповідачів: які ж першочергові кроки вони можуть рекомендувати українській владі для зупинки процесів економічної стагнації, які галузі слід визначити пріоритетними?

Стратегічним завданням на довгострокову перспективу, на переконання доповідачів, має стати перехід від галузевого принципу управління до реалізації проектів, кластеризація української економіки за найпрогресивнішими напрямками, спроможними створювати додану вартість і конкурувати на європейському ринку. Потрібно розробити довгострокову економічну стратегію на 20–30 років. А однією з перспективних, конкурентоспроможних й активно експортованих є галузь інформаційних технологій, в якій Україна має значний потенціал.

Завідувач кафедри фінансів Інституту магістерської та післядипломної освіти УБС НБУ **Олена Лап-**

ко підтримала точку зору про необхідність реформування структури виробництва на користь інноваційних галузей. Водночас нагадала, що в Україні неодноразово розроблялися ґрунтовні довгострокові економічні стратегії: і на період 2004–2015 років, і на період до 2050 року, однак їх практичне впровадження з тих чи інших причин, у тому числі й політичних, постійно відкладалося.

А чому б не зробити рушієм реформ аграрний сектор, адже наші природно-кліматичні ресурси, родючі чорноземи – чи не найдорожчий ресурс, яким ми володіємо? Завідувач кафедри управління банківською безпекою УБС НБУ **Надія Юрків** зауважила, що подальше зростання населення планети, чисельність якого вже перевищила 7 мільярдів, загострюватиме продовольчу проблему, у вирішенні якої Україна має великі перспективи. А розвиток аграрного сектору потребуватиме й високих інформаційних технологій, і впровадження інновацій, і висококваліфікованого кадрового потенціалу.

Думку підхопив професор кафедри управління банківською безпекою УБС НБУ **Віктор Горицький**. “Що таке ХХІ століття з точки зору економіки? Це перехід людства у третю цивілізаційну фазу свого розвитку – інформаційне суспільство, де головною цінністю є інформація. Але не в розумінні глобального Інтернету, а у вигляді знань, інновацій, ноу-хау. Це стосується не лише Ай-Ті-технологій, а всіх галузей економіки, починаючи з сільського господарства і закінчуючи космосом”. Саме в інноваціях – потенціал нашого майбутнього розвитку, наголосив він. Віктор Горицький як представник Національного агентства з акредитації України торк-

нувся ще одного аспекта євроінтеграції: понад 15 років Україна послідовно рухалася в напрямку Європи і світу, приводячи українську систему технічного регулювання у відповідність до вимог Світової організації торгівлі та Євросоюзу. Нещодавно була озвучена інформація, що для того, аби Україна могла поставляти свою продукцію до ЄС, нам потрібно гармонізувати ще дві тисячі стандартів. Але слід сказати, що вже гармонізовано значно більше – три тисячі стандартів, а це десятки і сотні технічних регламентів. Тобто пройдено колосальний шлях, звертати з якого на манівці немає сенсу.

Учасники дискусійного клубу із Севастополя порушили питання щодо перспектив долучення України до європейського механізму регулювання валютних курсів (ERM II) та вступу до єврозони. Представники Львова у відповідь нагадали, що вступ країни в зону євро є найвищим ступенем інтеграції, але не обов’язковим: можна бути членом ЄС, але не бути в зоні євро, і таких прикладів ми знаємо багато. Тож не варто забігати так далеко наперед, адже нині йдеться лише про початковий етап інтеграції – Угоду про асоціацію з ЄС.

А от європейський досвід проведення монетарної політики вже нині втілюється у вітчизняну практику. Зокрема, Національний банк України працює над повномасштабним впровадженням режиму інфляційного таргетування, який зарекомендував себе як одна з найуспішніших стратегій грошово-кредитної політики. Про це розповів начальник управління стратегії грошово-кредитної політики Національного банку **Володимир Лепушинський**. Він уточнив, що Євросоюз не використовує цей

Слово має отець Петро Жук.

Найактивніша учасниця дискусії Юлія Чумак отримала спеціальну відзнаку.

режим у чистому вигляді, інфляція — не єдиний, а лише один з основних показників, яких необхідно досягати в монетарній політиці. “Невипадково монетарна інтеграція є останнім етапом інтеграції до ЄС. Цьому мають передувати структурні зміни в економіці, адже структурна політика є основною передумовою успішного функціонування економіки й отримання позитивів від асоціації з ЄС”, — наголосив Володимир Лепушинський. Стосовно ж дискусії про пріоритетність сільського господарства чи інформаційних технологій, то, на його думку, розвиток сільського господарства — це питання безпеки країни, а в основі розвитку Ай-Ті-технологій лежить стимулювання підприємницької ініціативи, для чого потрібні не так державні кошти, як послідовна дерегуляція.

Професор кафедри економіки та управління УБС НБУ **Грант Багратян** запропонував прагматично поглянути на глобалізовані економічні реалії. Що таке євроінтеграція України на даному етапі? Асоціація — це не вступ до Євросоюзу, вступ нині дійсно не вигідний Україні, яка більше імпортує, ніж експортує. Нині ж ідеться про різке зниження митних тарифів, про суттєву одномоментну лібералізацію української економіки. З одного боку, це загострить проблему виживання суб’єктів господарювання, з другого — відкриє додаткові можливості: виживуть креативні, але будуть і втрати — такий закон лібералізації економіки. Ще Україна отримує можливість відтворюватися в умовах економічного простору обсягом 15 трильйонів доларів. Для порівняння: обсяг Митного союзу в п’ять разів менший. Якщо відтворення економіки відбувається у більш масштабному економічному просторі, то шанси сталого розвитку значно зростають, і це важливо.

Грант Багратян зауважив, що Україні слід ретельно попрацювати над інституційними й інфраструктурними змінами, аби органічніше, безболісніше й вигідно для себе інтегруватися в Європу. Він нагадав, що економічне зростання України припадає на період 2000—2007 років — у середньому по 7% щорічно. Воно забезпечувалося насамперед за рахунок поступового відновлення втрачених у 1990-х роках обсягів ВВП, зростання споживчого попиту, грошової маси, експорту, грошових доходів населення та обсягів грошових

переказів трудових мігрантів. Цікаво, що економіка України починає зростати тоді, коли інфляція становить від 5 до 15%, а зниження темпів інфляції гальмує зростання нашої економіки. В Європі від нас вимагатимуть низької інфляції, а тому економічне зростання повинно буде корелювати з інвестиціями, зі стимулюванням нарощування пропозиції, а не тільки попиту. Потребує вирішення ціла низка нагальних питань інституційного характеру: збільшення частки населення, зайнятого в реальній економіці; розвиток позабанківського сектору фінансової системи, збільшення в рази обсягів інвестицій тощо. “Досвід вирішення аналогічних проблем є — в Болгарії, Румунії, інших нових членів ЄС. Це може стати прикладом для подальшого розвитку України, — наголосив Грант Багратян. — Лише слід усвідомлювати, що доведеться значно більше працювати”.

А чи готове українське суспільство до таких змін? Студент Інституту магістерської та післядипломної освіти Назар Галько навів результати опитування компанії Джі Еф Кей (GFK) Україна, згідно з якими 44% громадян на Півдні і 51% на Сході України не готові поступитися своїм нинішнім добробутом заради кращого, але поки що примарного європейського майбутнього. Що робити з цією соціологією, як врахувати психологію й менталітет людей у різних економіко-географічних регіонах України?

Під час дискусії з Харкова надійшла пропозиція чітко розрізняти вступ та асоціацію з ЄС, адже вступ — це для нас віддалена перспектива, а нині йдеться про зовсім інші ризики і виклики. Аудиторії в Севастополі й Черкасах висловили спільне міркування: а чи варто взагалі ставити питання руба про приєднання до якихось економічних систем, втрати і поступки пов’язані з цим? Чому б Україні не будувати власну самостійну і самодостатню економіку без інтеграції в інші об’єднання? Студентка КНЕУ **Юлія Чумак**, яка отримала відзнаку за активну участь у дискусії, з цього приводу висловила таку думку: ми усвідомлюємо, що Україна недосконала, що для подальшого розвитку в сучасному глобалізованому світі нам потрібно чимось поступатися, приймати складні рішення, робити важкі, непопулярні кроки. Будь-які серйозні реформи супрово-

джуються певними втратами на початковому етапі, однак у подальшому приносять додаткові зиски. Але виходити при цьому слід не з вимог Європейського, Митного чи будь-якого іншого союзу або інтеграційного об’єднання, а насамперед із національних інтересів, потреб подальшого розвитку нашої держави. З того, що зовнішні партнери вимагають від нас, ми маємо обирати те, що потрібно нам самим, “нам треба розвивати себе, а не допомагати їм захопити нас”.

Загалом під час обговорення було порушено надзвичайно широкий спектр проблем. Студентка зі Львова навіть поцікавилася думкою решти учасників Дискусійного клубу, як дотримуватимуться принципи гендерної рівності в Україні після підписання Угоди про асоціацію з ЄС? У своїй відповіді ректор Київської Трьохсвятительської Духовної семінарії УГКЦ, капелан УБС НБУ ієрей **Петро Жук** поглянув на поняття рівності ширше. Він процитував притчу зі Святого Письма про чоловіка, який на базарі угледів перлину та захотів її придбати, а продавець забавив за це: “Віддай усе, що маєш”. Україна не може керуватися таким самим принципом та віддати заради інтеграції до Європи все, що має. Ми не повинні здати жодної своєї позиції. Навпаки, маємо мислити чітко й прагматично та отримати від Європи те, чого насамперед самі потребуємо. “Бо як Україна потребує Європи, так само Європа потребує України”, — наголосив отець Петро. Питання не обмежується лише економічним виміром, ідеться про цінності, які ми здобуваємо, а також про духовні, моральні, сімейні цінності, які зберіг наш народ і готовий збагатити ними Європу. Дорога до мети завжди нелегка і супроводжується труднощами, додав отець Петро, але і в тих труднощах є колосальний позитив: ми готові їх терпіти і долати. Адже український народ — єдиний, який уже довів свою готовність до самопожертви за ідеали Європи, формально не будучи членом європейської спільноти.

Юрій Матвійчук,

Yurii Matviichuk,

“Вісник НБУ”.

“Herald of the National Bank of Ukraine”.

Фото Дмитра Безштанька.

Photos by Dmytro Bezshanko.

■ **Володимир Сухотеплий****Volodymyr Sukhoteplyy**

Директор ТОВ "Дім і нація", м. Дніпропетровськ

Director of the LLC "Home and Nation", Dnipropetrovsk

E-mail: bankway@ukr.net

Модель кризової та прогноз післякризової динаміки активів банківської системи України

The crisis dynamics model of the Ukrainian banking system's assets and a forecast of the post-crisis dynamics of the assets

Побудовано математичну модель динаміки активів банківської системи України (БСУ) за період із 01.07.1998 р. до 01.10.2013 р. Модель представлено у вигляді суперпозиції трьох експонент типу Вейбулла з різними значеннями параметрів. Модель дає змогу описати як загальну тенденцію динаміки, так і піки та спади, спричинені останньою фінансовою кризою. Коефіцієнт кореляції фактичних даних і розрахункових значень моделі становить не менш як $R = 0.999$. Розроблено прогноз післякризової динаміки активів банківської системи України.

There was built a mathematical model of the Ukrainian banking system's assets for the period since 1 July 1998 to 1 October 2013. The model is represented by the superposition of the three Weibull type exponents with various values of parameters. The model makes it possible to describe a trend of the general dynamics as well as peaks and falls caused by the latest financial crisis. The correlation coefficient of actual data and design data of the model is not less than $R=0.999$. The author developed a forecast of the post-crisis dynamics of the Ukrainian banking system's assets.

Ключові слова: банківська система, банківські активи, фінансова криза, математичне моделювання, прогнозування, функція Вейбулла.

Key words: banking system, bank assets, financial crisis, mathematical modeling, forecasting, Weibull function.

Проблеми фінансової кризи 2008—2009 років та паралельного спаду економіки у світі не перестають бути предметом наукових досліджень. Оскільки Україна, порівняно з багатьма іншими країнами, перебуває в більш скрутному становищі, то для нас такі дослідження мають особливу актуальність. Важливою складовою таких досліджень є пошуки можливостей ранньої діагностики і попередження криз, їх подолання та відновлення повноцінного й ефективного функціонування банківської системи України (БСУ). Так, наприклад, у праці [1] з метою ранньої діагностики та прогнозування наслідків обґрунтовано використання сучасного методу стрес-тестування.

Рання діагностика фінансових та банківських криз залишається важливою темою досліджень фахівців Світового банку. Серед останніх досліджень у цьому напрямі слід звернути увагу на праці 2013 року, присвячені питанням класифікації криз [2], впливу кредитних бумів на стан фінансових систем [3], а також аналізу загальних макроекономічних та інституційних особливостей економічних систем, для яких зниження темпів зростання після періоду стрімкого розвитку є закономірністю [4].

Наше дослідження має на меті побудову математичної моделі динаміки активів БСУ з урахуванням кризових явищ та вираження формально-математичних параметрів побудова-

ної моделі через мінімальну кількість як макроекономічних показників, так і показників банківської системи України. Застосування такої моделі має забезпечити достатньо чутливе реагування на періодичні зміни значень досліджуваної змінної (активи) та прогнозування різних варіантів розвитку подій.

ПРИНЦИПИ ПОБУДОВИ МОДЕЛІ ТА ОБРОБКА ДАНИХ

При обґрунтуванні принципів побудови моделі автор виходив із того, що у ній має бути присутня складова, котра відображає протікання базових процесів у банківських системах незалежно від криз, а

Таблиця 1. Нормовані значення обсягів активів банківської системи України щоквартально за період із 01.07.1998 р. до 01.10.2013 р.

№ п/п кварталу	Нормо- ване значення показ- ника	№ п/п кварталу	Нормо- ване значення показ- ника	№ п/п кварталу	Нормо- ване значення показ- ника	№ п/п кварталу	Нормо- ване значення показ- ника	№ п/п кварталу	Нормо- ване значення показ- ника
1	1	14	2.719387	27	7.647407	40	36.7509	53	58.05012
2	1.157483	15	2.86842	28	8.604734	41	39.77085	54	58.58243
3	1.219787	16	3.033058	29	9.38766	42	43.01082	55	60.01174
4	1.251081	17	3.200906	30	10.45369	43	52.71509	56	61.61700
5	1.299898	18	3.573864	31	12.17445	44	49.55857	57	62.86486
6	1.413524	19	3.857833	32	12.94906	45	49.22054	58	63.60773
7	1.468954	20	4.259713	33	14.49008	46	50.6586	59	64.16179
8	1.708543	21	4.805432	34	16.36286	47	49.71887	60	65.18392
9	1.838737	22	5.11538	35	19.36383	48	49.80512	61	67.97739
10	1.950833	23	5.705583	36	21.54175	49	50.3909	62	70.12867
11	2.104963	24	6.113655	37	25.04988	50	52.22618		
12	2.398589	25	6.79834	38	28.95277	51	53.62571		
13	2.585100	26	7.690231	39	34.11908	52	56.6397		

також складові, які “відповідають” за кризові явища.

Для зручності проведення аналізу та виконання розрахунків, а також для забезпечення наочності отриманих результатів проміжок часу, починаючи з 01.07.1998 р. і до 01.10.2013 р., розбито на 62 квартали, причому дати 01.07.1998 р. відповідає квартал № 1, а дати 01.10.2013 р. — квартал № 62. Значення обсягу активів БСУ станом на 01.07.1998 р. (17 567 768 тис. грн.) прийнято за одиницю, а всі наступні значення обсягів активів нормовані на величину 17 567 768 тис., що і відображено в таблиці 1. Усі дані щодо активів БСУ автором зібрано з журналу “Вісник Національного банку України” за період 1998–2013 рр. та з Офіційного інтернет-представництва НБУ (<http://www.bank.gov.ua>).

Якісний аналіз динаміки активів БСУ дає змогу виокремити три періоди: 1-й — період стрімкого зростання з 01.07.1998 р. до 01.01.2009 р. (квартали 1–43); 2-й — період нестабільності з 01.04.2009 р. до 01.10.2010 р. (квартали 44–50) та 3-й — період стабілізації з 01.01.2011 р. до 01.10.2013 р. (квартали 51–62).

Динаміку активів БСУ впродовж 1-го періоду (періоду стрімкого зростання) з досить високою точністю можна описати формулою:

$$Y = e^{\left(\frac{x-1}{\beta}\right)^{\alpha}}, \quad (1)$$

де параметри $\alpha = 1.346016$, $\beta = 15.09394$, а змінна x набуває значення від 1 до 43. Функціональна залежність (1), на думку автора, є характерною для багатьох природних та економічних процесів, і відповідним підбором параметрів можливо з високою точніс-

тю описати, скажімо, динаміку сумарного ВВП країн світу чи кількість патентів, виданих в усьому світі протягом значного періоду часу [5].

Стосовно динаміки зростання обсягів активів БСУ за період із 1-го до 43-го кварталів включно, то коефіцієнт кореляції фактичних даних і розрахункових значень моделі, отриманих за формулою (1) за цей же період, становить $R = 0.998426$, що дає підстави для використання цієї формули з метою досить якісного умовного прогнозування динаміки активів БСУ на наступні після 01.01.2009 р. часові проміжки за умови відсутності кризи. На графіку 1 відображено фактичну динаміку активів банківської системи за весь досліджуваний період та можливу “прогнозу” динаміку з використанням формули (1) на період після 43-го кварталу. Додатково на графіку 1 позначено реальну динаміку ВВП України за період із 01.01.1999 р. до 01.01.2013 р. Обсяги активів та ВВП нормовано відповідно на їхні значення станом на 01.07.1998 р. (для активів) та станом на 01.01.1999 р. (для ВВП). Крива умовного, тобто за відсутності кризи, прогнозу ВВП також побудована за допомогою формули (1) зі значеннями $\alpha = 1.260475$, $\beta = 22.96552188$.

Як свідчать дані, наведені на графіку 1, теоретично, за умови відсутності кризи, обсяг активів БСУ станом на 01.10.2013 р. (62-й квартал) міг би бути значно більшим — за підрахунками автора, після 01.01.2009 р. обсяг активів постійно зростав би і збільшився б майже у 10 разів порівняно з реально досягнутими параметрами. Тобто якби станом на 01.01.2009 р. або кварта-

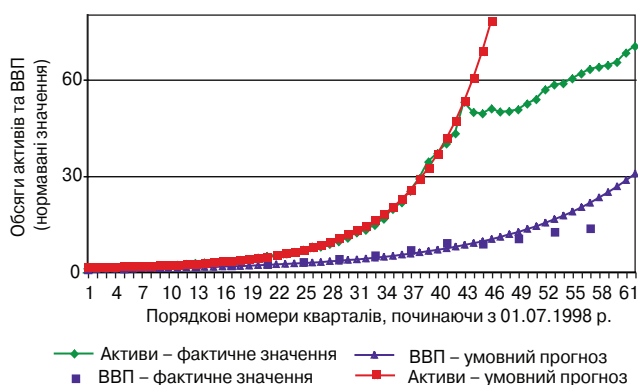
лом раніше було відомо, що динаміку активів за попередній проміжок часу можна моделювати за допомогою формули (1), то ще тоді постало б питання: а чи будуть такими ж високими реальні темпи зростання обсягів активів БСУ у наступні чотири роки? Іншими словами: чи буде лінія тренду, навіть збігаючись протягом попередніх 43 кварталів із фактичною динамікою активів, відображати реальні банківські процеси, що відбуватимуться в Україні у найближчому майбутньому? Мало того, чи довго ще так стрімко збільшуватиметься різниця між темпами зростання обсягів банківських активів та ВВП?

Відповідь на ці запитання можна знайти, якщо порівняти динаміку активів БСУ з динамікою активів інших банківських систем, особливо систем із високими темпами економічного розвитку. Згідно з даними Європейської банківської федерації (European Banking Federation) [6] протягом 10 років (2001–2011 рр.) активи європейських банків країн — членів Євросоюзу збільшилися в 1.85 раза, і для сталих економік це вважається дуже значним зростанням. Стосовно економік, що розвиваються, то згідно з висновками компанії Прайсвотерхаус Куперс Інтернешнл Лтд. (Pricewaterhouse Coopers International Ltd.) [7] зростання обсягів активів національних банківських систем у 8–10 разів можливе, і воно прогнозується для таких країн, як Китай та Бразилія, але цей прогноз має часовий горизонт до 2050 року й охоплює період у 41 рік, а не у 4 роки, як у випадку умовного прогнозу для України. Таким чином, темпи зростання обсягів активів банківської системи України протягом 1998–2009 років були занадто високими, щоб бути сталими, і питання суттєвого спаду або кризи було лише питанням часу незалежно від інших причин, тому що теоретично можливий, але занадто високий темп зростання обсягів активів відповідно до (1) з параметрами $\alpha = 1.346016$ і $\beta = 15.09394$ не відповідає реальним можливостям жодної економіки у світі з точки зору довгострокової перспективи.

ПОБУДОВА МОДЕЛІ, РОЗРАХУНКИ ЇЇ ПАРАМЕТРІВ

Зрозуміло, що для такої складної геометрії часового ряду динаміки активів БСУ модель цього ряду може бути побудована тільки у вигляді суперпозиції кількох функцій.

Графік 1. Графічне зіставлення реальної динаміки активів БСУ і ВВП України та їх прогнозної динаміки за умови відсутності кризи

Для пошуку цих функцій оберемо стандартну процедуру декомпозиції часового ряду і визначимо його складові. Першою складовою можна обрати функцію (1) із параметрами, що характеризують динаміку ВВП у докризовий період.

Що ж до форми інших складових, то вона стає зрозумілою з аналізу динаміки кредитів, наданих банками України як фізичним особам, так і суб'єктам господарювання за період із 01.01.2006 р. до 01.01.2013 р. Динаміку зростання обсягу зазначених кредитів подано на графіку 2, побудованому на основі даних [8].

На графіку 2 видно, що характерною ознакою динаміки кредитів, наданих фізичним особам, є значний загострений пік станом на 01.01.2009 р., а динаміка кредитів, наданих суб'єктам господарювання, крім відносно невеликого піку на 01.01.2009 р., характеризується постійним зростанням, швидкість якого із часом уповільнюється. Крім того, відповідно до даних Світового банку [9] динаміку чистих іноземних активів в органах фінансового управління та банках України відображено на графіку 3, що є додатковим аргументом на користь багатокомпо-

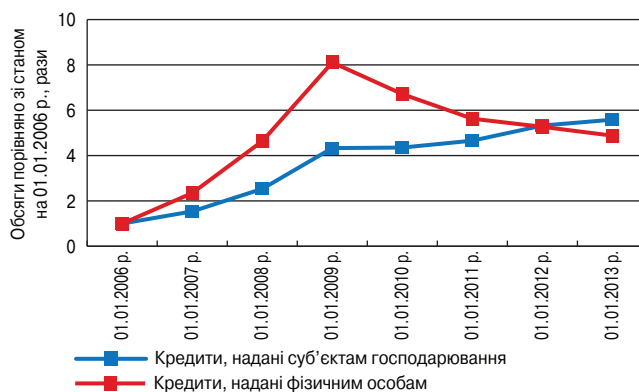
нентної структури сумарного тренду динаміки активів БСУ.

Зазначену динаміку реальних змін можна узагальнено промодельовати кривими, що базуються на експоненціальній частині функції розподілу Вейбулла [10]. Такі залежності автор уже використовував [11, с. 87] для розрахунку показників БСУ, тому на основі аналізу реальної динаміки активів БСУ автор пропонує для моделювання ще двох додаткових складових такої динаміки використати варіанти функції:

$$Y = K_A e^{\pm \left(\frac{|x-A|}{\beta} \right)^\alpha}, \quad (2)$$

де коефіцієнт K_A змінюється у межах $-\infty < K_A < \infty$, змінна x (час у кварталах) набуває значень у межах $1 < x < \infty$, коефіцієнт A може змінюватися у межах $1 < A < \infty$, $|x-A|$ означає модуль числа $x-A$, параметри α та β одночасно > 0 , A — це значення змінної x (час), для якої або відоме емпіричне числове значення коефіцієнта K_A , або підбрано відповідне модельне значення. Тобто якщо, наприклад, станом на 01.07.1998 р. (у нашому випадку це 1-й квартал) активи БСУ у відносних одиницях дорівнювали 1

Графік 2. Динаміка обсягів кредитів, наданих фізичним особам та суб'єктам господарювання за період 2006–2012 рр.

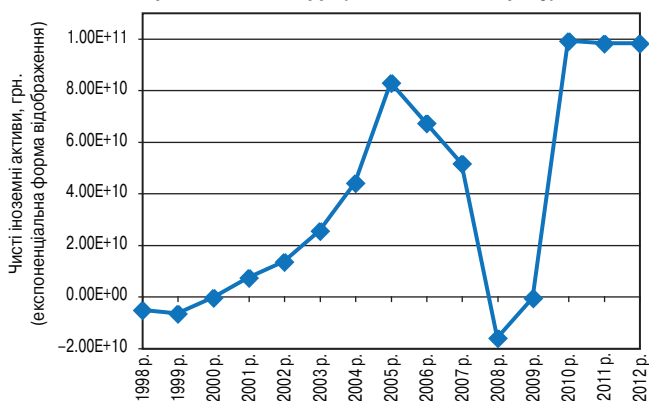

(див. таблицю 1), тоді $A = 1$ і $K_A = 1$, якщо ж станом на 01.07.1998 р. (1-й квартал) активи БСУ становили 17 567 768 000 грн. в абсолютних одиницях, тоді $A = 1$, а $K_A = 17\,567\,768\,000$. Знак “+” у показники експоненти використовується для опису динаміки абсолютного зростання, а знак “-” — для опису змінних процесів із використанням модуля $|x-A|$. Використання модуля $|x-A|$ замість $x-A$ за решти рівних умов дає змогу забезпечити додатне значення показника в дужках експоненти незалежно від того, парне чи непарне значення має показник α . Крім того, це дає можливість забезпечувати максимум модельної функції у точці $x = A$ для значень $A \geq 2$. Як з'ясувалося в результаті цього дослідження, за допомогою функцій (1) і (2) можна побудувати всі складові моделі динаміки активів БСУ з урахуванням кризових явищ.

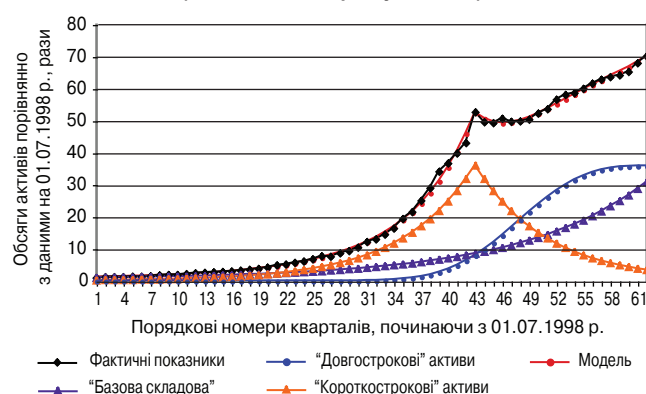
Таким чином, крива моделі динаміки активів БСУ за період із 01.07.1998 р. до 01.10.2013 р. може бути подана у вигляді складної функції, що є суперпозицією трьох таких функцій:

1. Y_1 — крива динаміки “базової

Графік 3. Динаміка чистих іноземних активів, мобілізованих органами фінансового управління та банками України за період 1998–2012 рр. (станом на кінець року)

Графік 4. Модель, її окремі складові та фактична динаміка активів БСУ за період із 01.07.1998 р. до 01.10.2013 р. (або з 1 до 62 кварталу включно)

Графік 5. Значення залишкової компоненти залежно від часу та апроксимаційна лінія залишкової компоненти для динаміки активів БСУ за період із 01.07.1998 р. до 01.10.2013 р. (62 квартали)

Примітка. Апроксимаційну лінію та коефіцієнт детермінації побудовано за допомогою пакета Excel.

складової” активів, яка має вигляд:

$$Y_1 = K_1 e^{\left(\frac{x-A_1}{\beta_1}\right)^{\alpha_1}}; \quad (3)$$

2. Y_2 – крива динаміки “короткострокових” активів, що має вигляд:

$$Y_2 = K_2 e^{\left(-\frac{|x-A_2|}{\beta_2}\right)^{\alpha_2}}; \quad (4)$$

3. Y_3 – крива динаміки “довгострокових” активів, яка має вигляд:

$$Y_3 = K_3 e^{\left(-\frac{|x-A_3|}{\beta_3}\right)^{\alpha_3}}. \quad (5)$$

Назви “базова складова”, “короткострокові” та “довгострокові” активи – умовні, і вивчення особливостей їхньої динаміки буде предметом окремого дослідження. Але вже зараз можна стверджувати, що характер зростання “базової складової” суттєво залежить від темпів зростання ВВП, а характер динаміки “короткострокової” та “довгострокової” складових активів БСУ істотно залежить відповідно від обсягів кредитування фізичних осіб та суб’єктів господарювання.

Для кожної з цих трьох функцій автором було розраховано значення параметрів A , K , α та β , які наведено в таблиці 2, і побудовано відповідні криві, наведені на графіку 4. Крім того, на графіку 4 позначено також сумарну модельну криву та криву, що відображає фактичну динаміку активів.

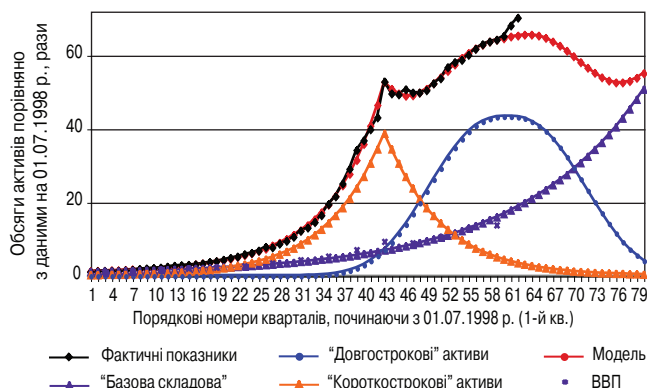
На графіку 4 чітко видно, що модельна крива і крива фактичних значень динаміки активів БСУ майже збігаються. Об’єктивним показником такого збігу є те, що коефіцієнт кореляції R для даної моделі становить $R = 0.9994757$. Крім того, можна дослідити так звану залишкову ком-

поненту [12, с. 369] і переконатись, що вона має випадковий характер. Для цілей цього дослідження достатньо вивчити графік залишкової компоненти, яка визначається як відхилення фактичних даних від розрахункових значень моделі. На графіку 5 зображено як криву залежності залишкової компоненти від часу (з 1-го до 62-го кварталу), так і її апроксимаційну лінію.

Із графіка 5 видно, що апроксимаційна лінія для залишкової компоненти майже збігається з горизонтальною віссю незалежної змінної. Це є досить вагомим показником відсутності неврахованих компонент тренду, тобто підтвердженням того, що тренд було обрано досить якісно. Крім того, загальна сума залишків становить 4.91×10^{-5} , а коефіцієнт кореляції для значень залишкової компоненти і чинника часу (розраховано автором) становить $R = 0.0004508$, що є ще одним свідченням високої якості моделі.

Таким чином, із використанням формул (3), (4), (5) було сформовано три складові загального тренду динаміки активів банківської системи України і на їх основі побудовано модель динаміки активів БСУ за останні 15 ро-

Графік 6. Модель “песимістичної” динаміки активів БСУ на базі фактичних даних станом на 01.01.2013 р.

ків. Створена модель дає змогу навіть урахувати складну динаміку активів, спричинену фінансовою кризою.

АНАЛІЗ ЧУТЛИВОСТІ МОДЕЛІ

Однією з важливих умов побудови моделі є її здатність враховувати поточні відхилення у фактичній динаміці досліджуваної змінної та можливість прогнозувати загальну динаміку з урахуванням подій, що мали місце в останні один-два періоди.

Із цієї точки зору дуже цікавим для аналізу був період із 01.07.2012 р. до 01.01.2013 р. (квартали 57–59), протягом якого темпи зростання обсягів активів БСУ значно зменшилися і взагалі могло постати питання про можливість чергової фінансової кризи в Україні. Станом на 01.01.2013 р. було побудовано модельну криву “песимістичного” варіанта подальшого розвитку подій. Модель мала відповідати таким вимогам: коефіцієнт кореляції фактичних даних та розрахункових значень моделі мав бути не меншим 0.999 за умови, що апроксимаційна лінія залишкової компоненти моделі мала б вигляд прямої, максимально наближеної до осі незалеж-

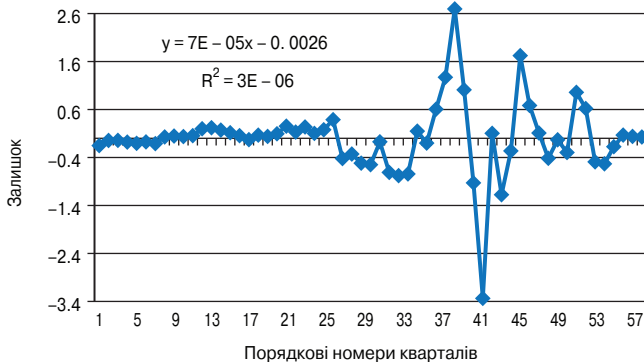
Таблиця 2. Значення параметрів A , K , α та β , що забезпечують побудову моделі динаміки активів БСУ за період із 01.07.1998 р. до 01.10.2013 р.

Функція	A	K	α	β
Y_1	1.00	1.000000	1.260474671	22.96552188
Y_2	43.00	36.030000	0.999000000	8.000000000
Y_3	62.00	35.87263	2.834400000	16.45000000

Таблиця 3. Значення параметрів A , K , α та β , що забезпечують побудову моделі динаміки активів БСУ за період із 01.07.1998 р. до 01.01.2013 р.

Функція	A	K	α	β
Y_1	1.00	1.000000	1.130862420	23.58654218
Y_2	43.00	38.63000	1.034000000	8.020000000
Y_3	60.53	43.40000	2.500000000	13.85000000

Графік 7. Значення залишкової компоненти залежно від часу та апроксимаційна лінія залишкової компоненти для динаміки активів БСУ за період із 01.07.1998 р. до 01.01.2013 р. (59 кварталів)

Примітка. Апроксимаційну лінію та коефіцієнт детермінації побудовано і розраховано за допомогою пакета Excel.

ної змінної (осі часу). Така модель автором була побудована, значення параметрів наведено в таблиці 3, а відповідні криві подано на графіку 6.

Модель із параметрами, зазначеними у таблиці 3, та динамікою, відображеною на графіку 6, забезпечила коефіцієнт кореляції фактичних даних і розрахункових значень моделі $R = 0.999477$ та характеристики залишкової компоненти, позначені на графіку 7, що гарантує відсутність прихованих додаткових трендів і свідчить про достатню якість моделі. Коефіцієнт кореляції залишкової компоненти і чинника часу, розрахований автором для цього випадку, дав значення $R = 0.0016446$, підтверджуючи те, що всі складові тренду враховано.

Порівнявши графіки 4 і 6 та проаналізувавши відповідні дані, можна стверджувати, що запропонована модель виявилася досить чутливою до коливань фактичних даних і дає змогу описувати динаміку активів з урахуванням змін часового ряду, що мали місце в останні періоди.

“Песимістичність” прогнозу на основі даних станом на 01.01.2013 р. полягає в тому, що якби не відбулося значного зростання обсягів активів за останні три досліджувані нами квартали (з 01.01.2013 р. до 01.10.2013 р.), то із часом дуже ймовірним було б очікувати загального скорочення обсягів активів БСУ і навіть повернення до стану на 01.01.2009 р. Важливо при цьому зазначити, що модель такого спаду побудовано з використанням “базової складової”, яка відображає зменшені темпи зростання ВВП (див. графік 6), що і спостерігається в останні роки. Ця обставина підкреслює особливе значення “базової складової”, оскільки внесок двох інших складових із часом зменшується,

потім узагалі зникає і підтверджує, що зростання ВВП, серед іншого, буде запорукою сталого безризикового зростання обсягу активів БСУ.

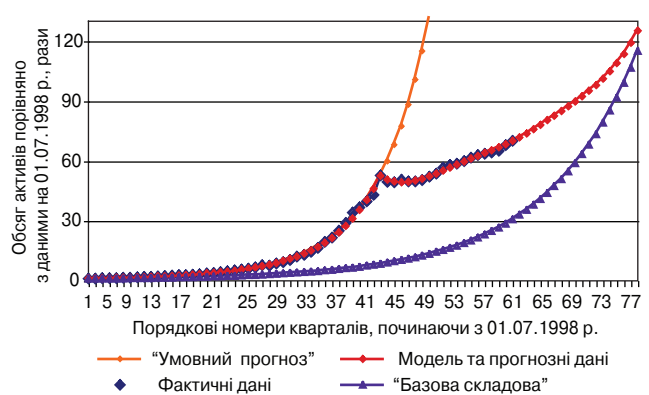
МОДЕЛЬ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПРОГНОЗУВАННЯ

Добре відомо, що будь-який високоточний (кількісний) прогноз на довгий термін побудувати практично неможливо, але ймовірні напрями динаміки активів варті того, аби дати їм загальну оцінку. Складність моделювання у нашому випадку полягає в тому, що модель формується трьома складовими, і кожна з цих складових залежить від 4 параметрів, тобто загальний результат залежить від 12 параметрів. Зрозуміло, що за такої кількості параметрів досить якісну модель у цілому можливо побудувати за певної варіативності співвідношень окремих параметрів, але з аналізу великої кількості комбінацій параметрів автор дійшов висновку, що і криві моделей, і криві “базових” трендів, відображені на графіках 4 і 6, є найбільш характерними та відповідають досить суворим вимогам. Тому, з урахуванням згаданих вище зауважень, можна побудувати прогноз динаміки активів БСУ, принаймні на найближчу перспективу.

Оскільки модель відповідно до даних таблиці 2 та графіка 4 досить точно відтворює динаміку активів протягом останніх 12 кварталів, то ця модель доцільно використати для прогнозування динаміки активів на наступні 12–16 кварталів. Таку прогнозу криву подано на графіку 8.

Порівнюючи графіки 8 та 4, бачимо, як у міру зменшення внеску складових, що відображають “короткострокові” та “довгострокові” активи,

Графік 8. Прогноз динаміки активів БСУ на перспективу 12–16 кварталів (із 01.01.2014 р. до 01.01.2017 р. і далі)

домінуючою стає тенденція “базової складової”, яка приблизно повторює динаміку зростання ВВП у період до 01.01.2009 р. Вірогідно, що за умови стабілізації темпів зростання ВВП ця “базова складова” може слугувати нижньою межею для темпів зростання обсягів активів БСУ. Верхньою, але дуже небажаною межею, можна вважати тренд “умовного прогнозу” зростання обсягів активів БСУ (див. графіки 8, 1), котрий побудовано на основі темпів зростання обсягів активів у період до 01.01.2009 р.

Для перевірки якості моделі та можливості на її основі будувати достовірні прогнози дослідники часто використовують так званий метод *ex post-прогнозу* [12, с. 364], тобто умовного “прогнозування з минулого” або ретроспективного прогнозу з використанням моделі, яка коректно описує поточний стан. Застосувавши цей метод до нашої задачі, питання поставимо так: починаючи з якої дати у минулому модель із параметрами, означеними у таблиці 2, почала б давати надійний прогноз динаміки активів БСУ, і яка точність такого прогнозу?

Якщо такою датою в минулому обрати період на 12 кварталів раніше за 62-й квартал, тобто 01.10.2010 р. (50-й квартал), то на додаток до графічного відображення (див. графік 4) фактичного стану і моделі зауважимо, що коефіцієнт кореляції за 50 кварталів становить $R = 0.999097$, сумарне значення залишкової компоненти дорівнює -0.6016 і її загальний вигляд відтворено на графіку 9.

Слід зазначити, що апроксимаційна лінія для залишкової компоненти за період у 50 кварталів так само, як і для періоду в 62 квартали, збігається з віссю часу, а коефіцієнт кореляції за-

Графік 9. Значення залишкової компоненти залежно від часу та апроксимаційна лінія залишкової компоненти для динаміки активів БСУ за період із 01.07.1998 до 01.10.2010 р. (50 кварталів)

Примітка. Апроксимаційну лінію та коефіцієнт детермінації побудовано і розраховано за допомогою пакета Excel.

лишкової компоненти і чинника часу $R = 0.006563$ (розраховано автором) також практично дорівнює нулю.

Для з'ясування можливості використання *ex post-прогнозу* на базі останніх 12 кварталів для прогнозування подальшої динаміки активів треба розрахувати показники середньоквадратичної похибки у відсотках (*RMSPE*):

$$RMSPE = \sqrt{\frac{100}{m} \sum_{i=n-m+1}^n \left(\frac{y_i - y_i^{\wedge}}{y_i} \right)^2} \quad (6)$$

та абсолютної похибки у відсотках (*MAPE*):

$$MAPE = \sum_{i=n-m+1}^n \frac{100|y_i - y_i^{\wedge}|}{m|y_i|}, \quad (7)$$

де, у нашому випадку, $n = 62$, $m = 12$, y_i — фактичні дані, $y_i^{\wedge}$ — дані моделі, і за величиною цих показників зробити висновки про очікувану точність прогнозу.

Якщо вказані два показники не перевищують 10% [12, с. 365], тоді точність прогнозу вважається високою.

Розрахунки автора показали, що за останні 12 кварталів $RMSPE = 0.139\%$, а $MAPE = 1.061\%$, тобто точність прогнозу висока, і якщо у майбутньому не станеться різких змін загального напрямку тренду, така точність має зберігатися. Об'єктивним підтвердженням якості моделі та придатності її використання для прогнозу є той факт, що протягом зазначених 12 кварталів коефіцієнт кореляції між фактичними даними і розрахунковими значеннями моделі тільки зростав (від $R = 0.999097$ станом на 01.10.2010 р. до $R = 0.9994757$ на 01.10.2013 р.).

Таким чином, якби станом на 01.10.2010 р. було побудовано прогноз у вигляді суперпозиції трьох функцій (3), (4), (5) із параметрами,

наведеними у таблиці 2, то цей прогноз був би коректним протягом наступних 12 кварталів (так і сталося), а тому є підстави очікувати, що за відсутності різких змін модельна прогнозна крива, побудована на графіку 8, відображатиме реальне зростання обсягів активів БСУ із досить високою точністю. З урахуванням певної нестабільності динаміки зростання активів БСУ цей результат можна вважати цілком задовільним.

Крім іншого, дані на графіку 9 свідчать про те, що нестабільність динаміки активів БСУ почала зростати не під час фінансової кризи, тобто не з 01.01.2009 р., або 43-го кварталу, а значно раніше — починаючи з 26-го кварталу, тобто із 1 жовтня 2004 року.

ПРАКТИЧНЕ ЗАСТОСУВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ МОДЕЛЮВАННЯ

З уважимо, що побудована модель динаміки активів БСУ та відповідний прогноз на найближчі 12 кварталів у даному випадку описують ситуацію, яка ймовірна за умови відсутності нових тенденцій, нових складових та невтручання учасників систем і пасивного спостереження ними за розвитком подій. У такому випадку в міру затухання амплитуд наявних “короткострокової” та “довгострокової” складових модельна крива в певний момент зіллється з кривою “базового” тренду, і питання тільки у тому, коли саме це станеться. Такий варіант прогнозу динаміки активів БСУ можна назвати прогнозом “пасивної” динаміки.

Зрозуміло, що банківські системи невпинно розвиваються, зростання обсягів активів залежить від стану економіки та інших чинників, тому

зменшення внеску існуючих складових до нульового рівня має компенсуватися появою нових складових, покликаних забезпечити нове послідовне зростання обсягів активів.

Слід окремо зауважити, що наявність “базового” тренду і тренду “умовного прогнозу” дає можливість порівнювати реальну динаміку активів банківської системи зі згаданими трендами та залежно від ступеня відхилення обсягу реальних активів від значень “базового” тренду робити висновки про надмірно високі (надмірно низькі) темпи зростання обсягу активів і, відповідно, про можливість наближення кризової ситуації у банківській системі. Виходячи з даних станом на 01.10.2013 р. та нехтуючи впливом інших чинників, можна очікувати, що у найближчому майбутньому траєкторія сталого, безризикового й інтенсивного нарощування обсягів активів БСУ має “піднятися” над прогнозованою траєкторією на найближчі 12 кварталів (траєкторія “пасивного” зростання) та проходити між “базовим” трендом і трендом “умовного прогнозу”, приблизно повторюючи профіль “базового” тренду. Це, з одного боку, щонайменше забезпечить швидкість зростання обсягів активів БСУ не меншу за швидкість зростання ВВП та обмежить не виправдано швидке зростання обсягів активів БСУ, з другого боку.

Національний банк України й уряд мають подумати над тим, як, збільшуючи обсяги активів БСУ, збільшуючи обсяги кредитування суб'єктів господарювання, одночасно обмежити темпи зростання можливої нової “короткострокової” складової активів і скерувати гроші на забезпечення зростання “базового” тренду. Швидше за все, це можна зробити, заохочуючи банки економічними важелями до вкладення довгострокових інвестицій у реальну економіку, обмежуючи банківські спекулятивні операції та підвищуючи норми резервування на операції з “короткостроковими” активами у вигляді споживчих кредитів фізичним особам.

ВИСНОВКИ

1. Математична модель динаміки активів банківської системи України за період із 01.07.1998 р. до 01.10.2013 р., яка враховує вплив світової фінансової кризи 2008–2009 рр., може бути

побудована як суперпозиція трьох функцій типу

$$Y = K_A e^{\pm \left(\frac{|x-A|}{\beta} \right)^\alpha}$$

з відповідними параметрами.

2. Коефіцієнт кореляції фактичних даних і розрахункових значень моделі становив не менш як $R = 0.9994757$, а середньоквадратична похибка у відсотках та абсолютна похибка у відсотках за останні 12 кварталів були настільки мізерними, що характеризують модель як досить якісну і придатну для принаймні короткострокового прогнозування подальших змін в обсягах активів банківської системи України.

3. Порівнюючи реальну динаміку активів банківської системи України з динамікою “базового” тренду, що відповідає динаміці ВВП України, можна робити висновки про надмірно високі або надмірно низькі темпи зростання обсягу активів і можливість наближення кризової ситуації у банківській системі.

4. У найближчому майбутньому траєкторія сталого, безризикового зростання обсягів активів БСУ має “піднятися” над прогнозованою траєкторією на найближчі 12 кварталів та проходити між “базовим” трендом і трендом “умовного прогнозу”, при-

близно повторюючи профіль “базового” тренду.

Література

1. Вовк В., Дмитрик Ю. Діагностування кризи з боку центральних банків: зарубіжний та вітчизняний досвід / В.Вовк, Ю.Дмитрик // Вісник Національного банку України. — 2013. — № 3. — С. 20–25.
2. S. Claessens, M. Ayhan Kose. Financial Crises: Explanations, Types, and Implications / S.Claessens, M.Ayhan Kose // International Monetary Fund Working Paper. — January 2013. — № 13/28. — P. 66.
3. Luis A. V. Catão and Gian Maria Milesi-Ferretti. External Liabilities and Crises / Luis A. V. Catão and Gian M. Milesi-Ferretti // International Monetary Fund Working Paper. — May 2013. — № 13/113. — P. 37.
4. Shekhar Aiyar, Romain Duval, Damien Puy, Yiqun Wu, and Longmei Zhang. Growth Slowdowns and the Middle-Income Trap / S.Aiyar et al. // International Monetary Fund Working Paper. — March 2013. — № 13/71. — P. 64.
5. Кардак С. Е., Сухомеллий В. Т. Періодизація та прогноз глобальної динаміки розвитку людських ресурсів / Кардак С. Е., Сухомеллий В. Т. // Економічний часопис — XXI. — 2013. — № 3–4 (1). — С. 3–6.

6. European Banking Sector. Facts and Figures 2012 / European Banking Federation. — October 2012. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.ebf-fbe.eu/uploads/FF2012.pdf>.

7. Banking in 2050 / PricewaterhouseCoopers International Limited (PwCIL). May 2011. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://www.pwc.com/gx/en/banking-capital-markets/publications/banking-in-2050.html>.

8. Белова І. В. Концентрація кредитів банків України як системний ризик. // Вісник Української академії банківської справи. — 2013. — № 1 (34). — С. 106–112.

9. World Bank Open Data: free and open access to data about development in countries around the globe. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://data.worldbank.org/country/ukraine#cp_fin.

10. Christian Kleiber and Samuel Kotz. Statistical Size Distributions in Economics and Actuarial Sciences. — John Wiley & Sons, Inc. — 2003. — P. 74.

11. Сухомеллий В. Математична реконструкція структури власного капіталу та прибутковості реального банківського сектору України / В.Сухомеллий // Банківська справа. — 2009. — № 1. — С. 84–94.

12. Присенко Г. В., Равікович Є. І. Прогнозування соціально-економічних процесів. — К.: КНЕУ, 2005. — 378 с.

Монети України/

Про введення в обіг пам'ятної монети “Ягнятко”

Putting into circulation the commemorative coin “Aries (Little Ram)”

Національний банк України, започатковуючи серію “Дитячий Зодіак”, 20 березня 2014 року ввів в обіг пам'ятну монету номіналом 2 гривні, присвячену дітям, які народилися під сузір'ям Овна.

Монету виготовлено зі срібла 925 проби. Категорія якості карбування — спеціальний анциркулейтед, маса дорогоцінного металу в чистоті — 7.78 г, діаметр — 26.5 мм, тираж — до 10 000 штук. Гурт монети, яка має форму дев'ятикутника, — гладкий.

На аверсі монети розміщено: вгорі малий Державний герб України, написи: вгорі півколом — **НАЦІОНАЛЬНИЙ БАНК УКРАЇНИ**, внизу — номінал **ДВІ ГРИВНІ** та стилізовану композицію — на тлі зоряного неба зображення знаків зодіаку, під якими на Місяці солодко спить дитина; рік карбування монети — **2014** та

логотип Монетного двору Національного банку України (праворуч), зазначено метал, його пробу та масу дорогоцінного металу в чистоті — **Ag 925 / 7.78** (ліворуч).

На реверсі монети зображено стилізовану композицію: ліворуч на матовому тлі — символ знака зодіаку Овен, у центрі на траві — ягнятко, вгорі напис — **ЯГНЯТКО**.

Художник — Наталія Фандікова.

Скульптори — Святослав Іваненко, Анатолій Дем'яненко.

Пам'ятна монета номіналом 2 гривні “Ягнятко” є дійсним платіжним засобом України та обов'язкова до приймання без будь-яких обмежень за її номінальною вартістю до всіх видів платежів, а також для зарахування на розрахункові рахунки, вклади, акредитиви та для переказів.

Про введення в обіг пам'ятної монети “75 років Запорізькій області” Putting into circulation the commemorative coin “75 Years of the Zaporizhia Oblast”

Національний банк України, продовжуючи серію “Області України”, 25 березня 2014 року ввів в обіг пам'ятну монету номіналом 5 гривень, присвячену одному з найрозвинутіших індустріальних регіонів, розташованому на південному сході нашої країни, який на півдні омивається водами Азовського моря. Це земля творців Української козацької держави, справжніх лицарів духу.

Монету відкарбовано з використанням сучасних технологій виготовлення біметалевих монет: зовнішнє коло — мідно-нікелевий сплав, внутрішнє — нордік (CuAl5Zn5Sn1). Категорія якості карбування — спеціальний анциркулейтед, діаметр — 28.0 мм, маса — 9.4 г, тираж — 20 000 штук. Гурт монети — секторальне рифлення.

На аверсі розміщено: вгорі малий Державний герб України, по колу написи — **НАЦІОНАЛЬНИЙ БАНК УКРАЇНИ** (вгорі), **П'ЯТЬ ГРИВЕНЬ** (унизу), праворуч — логотип Монетного двору Національного банку України; у центрі зображено греблю Дніпрогесу (будівництво

цієї електростанції свого часу дало поштовх стрімкому розвитку промисловості регіону), над якою — рік карбування монети **2014**, по колу розміщено символи регіону: літак (моторобудування), сталерозливний ківш (чорна металургія), соняшник та колосся пшениці (сільське господарство), а також знак мирного атома (атомна енергетика).

На реверсі зображено герб області, по колу розміщено написи: **ЗАПОРІЗЬКА ОБЛАСТЬ** (угорі), **ЗАСНОВАНА У 1939 РОЦІ** (внизу).

Художник — Святослав Іваненко.

Скульптори — Святослав Іваненко, Володимир Атаманчук.

Пам'ятна монета номіналом 5 гривень “75 років Запорізькій області” є дійсним платіжним засобом України та обов'язкова до приймання без будь-яких обмежень за її номінальною вартістю до всіх видів платежів, а також для зарахування на розрахункові рахунки, вклади, акредитиви та для переказів.

Про введення в обіг пам'ятної монети “70 років Херсонській області” Putting into circulation the commemorative coin “70 Years of the Kherson Oblast”

Національний банк України, продовжуючи серію “Області України”, ввів в обіг 28 березня 2014 року пам'ятну монету номіналом 5 гривень, присвячену індустріально-аграрному регіону на півдні України, який омивається водами Чорного та Азовського морів. Херсонщина — це унікальні степові заповідники, земля, що має давню історію, край козацької слави, колиска суднобудування.

Монету відкарбовано з використанням сучасних технологій виготовлення біметалевих монет: зовнішнє коло — мідно-нікелевий сплав, внутрішнє — нордік (CuAl5Zn5Sn1). Категорія якості карбування — спеціальний анциркулейтед, діаметр — 28.0 мм, маса — 9.4 г, тираж — 20 000 штук. Гурт монети — секторальне рифлення.

На аверсі розміщено: вгорі малий Державний герб України, під яким рік карбування монети — **2014**; написи півколом — **НАЦІОНАЛЬНИЙ БАНК УКРАЇНИ** (вгорі), **П'ЯТЬ ГРИВЕНЬ** (унизу), праворуч — логотип Монетного двору Націо-

нального банку України; в центрі зображено браму Херсонської фортеці, одну з найстаріших споруд міста, праворуч від якої — Аджигольський маяк, побудований за проектом інженера і вченого Володимира Шухова, символ порту і суднобудування — судно (над брамою), ліворуч — три дельфіни, внизу — дари ланів Херсонщини: кавун, помідор, виноград, колосся.

На реверсі зображено герб області, по колу розміщено написи: **ХЕРСОНСЬКА ОБЛАСТЬ** (угорі), **ЗАСНОВАНА У 1944 РОЦІ** (внизу).

Художник і скульптор — Святослав Іваненко.

Пам'ятна монета номіналом 5 гривень “70 років Херсонській області” є дійсним платіжним засобом України та обов'язкова до приймання без будь-яких обмежень за її номінальною вартістю до всіх видів платежів, а також для зарахування на розрахункові рахунки, вклади, акредитиви та для переказів.

Подія/

У Моринцях відновлено дубову алею пам'яті Шевченка

The oak alley in memory of Taras Shevchenko was restored in Moryntsi village

Вісім місяців реалізації благодійного проекту “Аукціон надій” – “Шевченко live: 200 років живого спілкування”, понад 300 залучених партнерів, з десятків різноманітних заходів у багатьох областях України, більше 400 тисяч зібраних гривень дали змогу втілити в життя ідею акції та відновити дубову алею в селі Моринці Черкаської області, що на території Національного заповідника “Батьківщина Тараса Шевченка”. Організатор проекту – Університет банківської справи НБУ.

The “Auction of hopes” – “Shevchenko live: 200 years of live communication” charity project being realized within eight months, more than 300 attracted partners, a dozen of various events in many Ukrainian regions and more than 400 thousand hryvnias raised gave an opportunity to realize the idea of the action and to restore the oak alley in Moryntsi village (Cherkasy oblast), which is situated on the territory of the “Taras Shevchenko’s Homeland” National Preserve. The University of Banking of the National Bank of Ukraine was the organizer of the project.

На відновленій дубовій алеї з'явилися огорожа, лави, вимощені бруківкою доріжки, а також букросингова шафа, книги до якої пожертвували українські письменники, зокрема Любка Дереш, Олеся Мамчич, Оксана Забужко, Нестор Подольський, а також працівники та партнери університету.

Під час відкриття оновленої алеї було посаджено ще 20 молодих дубів, кожен з яких став іменним. Список відомих особистостей, чий іменний дерева відтепер ростимуть у Моринцях, поповнили: Святійший Патріарх Київський і всієї Руси-України Філарет, Блаженніший Любомир (Гузар),

вугання НБУ Павло Сениш, голова правління Асоціації банкірів Львівщини, директор Львівської обласної дирекції Райффайзен-банку “Аваль” Сергій Бойко, віце-президент Харківського банківського союзу Юрій Шрамко та інші.

Ректор Університету банківської справи НБУ Тамара Смовженко подарувала заповіднику “Батьківщина Тараса Шевченка” серію фотографій пам'ятників Кобзарю з цілого світу, зроблену Русланом Теліпським, та Книгу фундаторів і засновників алеї, до якої вписано імена всіх меценатів, котрі долучилися її до відновлення.

У рамках акції Отець і Глава Української греко-католицької церкви Блаженніший Святослав відслужив молебень і посадив іменне дерево. Архієрей наголосив, що традицію варто підтримувати, адже “Європа починається з посадженого дерева”. Блаженніший Святослав висловив вдячність за громадську ініціативу Університету банківської справи. “Нехай посажені нами дерева стануть столітніми дубами, які про волю в Моринцях з людьми і Богом будуть говорити”, – побажав Верховний Архієпископ.

За словами голови Черкаської обласної ради Валентини Коваленко, дубова алея – те місце, де можна відчувати Шевченка. “Нам не потрібні великі об'єкти, на яких відмиваються гроші, а ось такі зворушливі глибокозмістовні проекти допомагають посправжньому пізнати Шевченка та популяризувати його творчість”, – зауважила вона.

Начальник Головного управління НБУ по місту Києву і Київській області Євстахія Лехіцька від Національного банку України подарувала заповіднику

Глава Української греко-католицької церкви Блаженніший Святослав відслужив молебень і посадив іменне дерево.

“Батьківщина Тараса Шевченка” пам'ятні монети із зображенням Шевченка, посадила іменний дуб Степана Кубіва та висловила особливу радість з приводу того, що ініціаторами та реалізаторами даного проекту стала молодь.

Голова студентської координаційної ради УБС НБУ Надія Панкратова подякувала всім, хто допоміг студентам у реалізації їхніх благородних задумів.

Дубову алею в Моринцях було створено півстоліття тому. В 1964 році дерева тут садили такі визначні особистості, як Олесь Гончар, Дмитро Павличко, Іван Ле, Дмитро Гнатюк та інші. Алея налічувала більше сотні дубів, проте довгий час була в занедбаному стані.

**Наталія Кузьма,
Nataliia Kuzma,**

керівник сектору зв'язків із засобами масової інформації Університету банківської справи Національного банку України.

Head of the Public Relations Division of the University of Banking of the National Bank of Ukraine.

Фото автора.

Photos by the author.

Ректор Університету банківської справи НБУ Тамара Смовженко (на фото ліворуч) подарувала директору Національного заповідника “Батьківщина Тараса Шевченка” Богдану Писару Книгу фундаторів та засновників алеї.

Глава Української греко-католицької церкви Блаженніший Святослав Шевчук, Голова Національного банку України Степан Кубів, керівник дирекції з забезпечення проведення навчання персоналу та організації інформаційно-бібліотечного обслуго-

Регулювання діяльності банків: модернізація чи консерватизм?

Banks' activities regulation: modernization or conservatism?

Регулювання діяльності банків в умовах глобальних викликів: монографія / Л.О.Примостка, М.І.Дибя, О.О.Чуб, Г.Т.Карчева та ін. / за ред. д-ра екон. наук, проф. Л.О.Примостки. – К.: KNEU, 2012. – 459 с.

Проблема активізації банківської діяльності з огляду на її значення для сталого та збалансованого розвитку економіки набуває особливої актуальності в період економічних потрясінь. Нині відбуваються досить складні процеси, спрямовані на подолання кризових явищ, збереження банків із національним капіталом, посилення ролі банківського регулювання та нагляду, зміцнення фінансової стійкості банків у майбутньому. В умовах загальної економічної нестабільності та кризових явищ суттєво зростає роль і значення банківського регулювання та нагляду. Дослідженню цих актуальних як у науковому, так і в практичному аспекті проблем присвячено монографію, підготовлену авторським колективом кафедри менеджменту банківської діяльності Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана, в якій концептуально обґрунтовується стратегія регулювання діяльності банків у глобальному середовищі в посткризовий період.

Праця містить низку нових для науки теоретичних та практичних положень. Зокрема, авторським колективом уперше комплексно досліджено теоретичні положення та практичні аспекти регулювання банківської діяльності в умовах глобальних викликів, а також визначено напрями трансформації його концептуальних засад, які викристалізувалися під час фінансової кризи.

Незважаючи на багатоаспектність порушених проблем, структуру монографії логічно й ретельно продумано. Праця складається з п'яти розділів, у яких проблеми банківського регулювання та нагляду послідовно висвітлюються в контексті історичних, глобалізаційних та інтеграційних процесів. У першому розділі розкрито об'єктивну необхідність і сутність регулювання, визначено роль, функції та завдання державного регулювання економіки, розглянуто еволюцію підходів до регулювання банківської діяльності. Особливу увагу приділено вивченню світового досвіду організації банківського регулювання та нагляду, з'ясовано переваги та недоліки кожної з трьох її основних моделей, а також наведено аргу-

менти щодо доцільності створення метарегулятора. За результатами ґрунтовного дослідження процесу еволюції принципів, методів та стандартів банківського регулювання на міжнародному рівні визначено напрями адаптації і гармонізації банківського законодавства України та Європейського Союзу.

У другому розділі висвітлено історичну ретроспективу банківських криз та здійснено комплексне дослідження причин, проявів і наслідків глобальної фінансової кризи у банківському секторі. Особливу увагу приділено політи-

ці Національного банку України в період кризи, практиці регулювання ліквідності банків, виявленню позитивного та негативного досвіду антикризового управління банками в умовах економічної нестабільності. У монографії розглянуто також міжнародні принципи і стандарти регулювання, зокрема нові вимоги регулятивних органів, викладені в угодах Базель II і Базель III, та можливі наслідки їх впровадження в діяльність вітчизняних банків. Проведене дослідження дало змогу сформулювати пропозиції щодо вдосконалення наглядової роботи в банківській сфері, а також окреслити напрями капіталізації банків за новими міжнародними стандартами.

Особливості регулювання окремих видів банківської діяльності викладено в третьому розділі. Тут зокрема проаналізовано практику регулювання депозитних операцій банків, вплив заощаджень населення на формування ресурсної бази банків та заходи держави,

спрямовані на підвищення довіри громадян до банківської системи. В дослідженні наголошується, що за умов нестабільності особливу увагу слід приділяти регулюванню кредитних операцій банку, оскільки саме в цей період значно зростає кредитний ризик та накопичуються проблемні кредити. В праці ґрунтовно проаналізовано причини та наслідки кредитної експансії, яка мала місце в передкризовий період, а також міжнародний досвід формування банками резервів за кредитними операціями банків. Системно викладено нові підходи до управління кредитним ризиком банків, спрямовані насамперед на його упередження, зокрема обґрунтовано необхідність впровадження методів динамічного резервування та створення буфера резервів з метою амортизації кредитних шоків. Не обійшли увагою автори й сучасні тенденції валютного регулювання та контролю в Україні.

Важливе місце в монографії відведено аналізу проблем регулювання процесів входження іноземного капіталу в банківську систему України, висвітлених у четвертому розділі. Зокрема наголошується, що іноземний капітал привносить новітні банківські технології та фінансові продукти, культуру банківського корпоративного управління, сучасні стандарти обслуговування, одночасно загострюючи конкуренцію. Автори вважають, що поступово мають бути створені умови для доступу в український банківський сектор іноземного капіталу, аналогічні умовам для резидентів. У праці здійснено теоретичне узагальнення процесів експансії іноземного капіталу з погляду формування стратегії державного регулювання, виявлено позитивні та негативні сторони цього процесу, проаналізовано вплив іноземного капіталу на ефективність банківської діяльності за допомогою нормативно-індексної моделі, визначено концептуальні засади формування державної стратегії регулювання діяльності банків з іноземним капіталом та методи її реалізації.

У п'ятому розділі запропоновано нову методику оцінювання фінансової стійкості банків на основі інтегральної

динамічної моделі та наведено результати її апробації на прикладі найбільших банків, які доводять адекватність розробленої моделі. У монографії також розглянуто питання безпеки банківської діяльності в нестабільному середовищі. За результатами проведеного дослідження запропоновано напрями вдосконалення банківського регулювання та нагляду, які сприятимуть вітчизняній банківській системі в процесі євроінтеграції та фінансової глобалізації.

Безсумнівною заслугою авторського колективу є й те, що в дослідженні порушено низку гостро дискусійних

питань, які перебувають у різних площинах глобального розвитку та на різних рівнях інституціональної фінансової архітектури.

Без перебільшення можна сказати, що колективна монографія “Регулювання діяльності банків в умовах глобальних викликів” є одним із перших ґрунтовних досліджень проблем концептуалізації банківського регулювання та нагляду в глобальному середовищі. Книга дає змогу вдумливому читачеві переосмислити процеси, які відбуваються в сучасному банківництві, почерпнути нові ідеї щодо подальшого розвитку банківської діяль-

ності як на національному, так і на міжнародному рівнях, та є вагомим внеском у розвиток теорії і практики банківської справи.

Михайло Савлук,

Mykhailo Savluk,

доктор економічних наук, професор,
професор-консультант кафедри банківської справи
Київського національного економічного університету
імені Вадима Гетьмана.

Sc.D. (Economics), Professor,
Professor-consultant of the Banking Department
of the Kyiv National Economic University
named after Vadym Hetman.

Конкурс/

Студентський внесок у розвиток банківництва Students' contribution to the development of banking

1 квітня 2014 року в Київському національному економічному університеті імені Вадима Гетьмана відбувся другий тур Першого міжнародного конкурсу студентських наукових робіт “Кредитно-банківська система: історія, сучасність та перспективи розвитку”. Крім господарів, участь у цьому змаганні взяли студенти Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Університету банківської справи НБУ та інших вишів України, а також Санкт-Петербурзького державного університету і Санкт-Петербурзького державного економічного університету.

On 1 April 2014, the second round of the First international competition of students' scientific works “Credit and banking system: history, the present and prospects for future” was held in the Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman. Besides the host student group, students of the Taras Shevchenko Kyiv National University, NBU University of Banking and other institutes of higher education of Ukraine as well as students of the St. Petersburg State University and St. Petersburg State University of Economics took part in the competition.

Метою конкурсу є активізація наукової роботи серед студентів та залучення талановитої молоді до наукових досліджень у сфері банківництва. До організаційного комітету і журі конкурсу ввійшли кращі викладачі кредитно-економічного факультету КНЕУ та інших навчальних закладів, зокрема із Санкт-Петербурга. Оргкомітет очолив доктор економічних наук, професор, декан кредитно-економічного факультету КНЕУ Михайло Діба, головою журі була доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри менеджменту банківської діяльності КНЕУ Людмила Примостка.

Конкурс відбувався у два етапи. На перший тур надійшло понад 30 наукових робіт із багатьох ВНЗ України та Росії. Переможцями першого туру стали 16 учасників. У фіналі конкурсу вони представили на суд членів журі цікаві наукові доповіді на актуальну банківську тематику. Всі дослідження було проведено на досить високому науковому рівні, учасники конкурсу продемонстрували також і своє вміння вести інтелектуальну дискусію, чітко відповідали на запитання

колег та самі їх ставили. Їхні дослідження присвячувалися важливим темам банківської сфери: діяльності банківських установ, інвестиційній діяльності, ставкам депозитів, рефінансуванню банків та багатьом іншим. В обговоренні доповідей та дискусіях брали слово навіть члени журі, особливо коли теми доповідей торкалися їхніх особистих наукових інтересів. Так, професор Михайло Діба взяв участь у дискусії з приводу рефінансування банків, доктор економічних наук Борис Самородов ставив запитання щодо адекватності застосування методів статистичного аналізу, завідувача кафедри банківської справи КНЕУ імені Тараса Шевченка Світлану Науменкову зацікавили проблеми упередження системного ризику ліквідності і фінансової стійкості банків. Дискусії проходили в діловій, доброзичливій атмосфері, яка поєднувалася зі щирою зацікавленістю всіх присутніх сучасними проблемами банківської справи та пошуком шляхів їхнього розв'язання.

Згідно з рішенням журі дипломи І ступеня отримали студент п'ятого курсу Інституту магістерської та післядип-

ломної освіти Університету банківської справи НБУ (м. Київ) Віталій Лях і студент четвертого курсу Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана Віталій Кузьменко. Дипломами II ступеня нагороджено студентку четвертого курсу КНЕУ Юлію Чумак, студента п'ятого курсу КНЕУ імені Тараса Шевченка Антона Бондаря, п'ятикурсника Черкаського інституту банківської справи УБС НБУ Василя Шльончака та студенток Севастопольського інституту банківської справи УБС НБУ Анастасію Пастушко і Ліонгіну Потьомкіну. Всіх переможців конкурсу також нагороджено цінними призами. Вітаючи їх, голова журі Людмила Примостка зазначила, що Перший міжнародний конкурс студентських наукових робіт “Кредитно-банківська система: історія, сучасність та перспективи розвитку” стане традиційним і талановита молодь під керівництвом досвідчених наставників зробить гідний науковий внесок у розвиток вітчизняного банківництва.

Дослідження/

■ **Юлія Єльнікова**
Yuliia Yelnikova

Аспірант кафедри бухгалтерського обліку і аудиту Державного вищого навчального закладу
"Українська академія банківської справи Національного банку України"

Ph.D. student of the Chair of Accounting and Audit of the State Higher Educational Institution
"Ukrainian Academy of Banking of the National Bank of Ukraine"

E-mail: yuyelnikova@gmail.com

Сучасна інфраструктура ринку похідних фінансових інструментів

Modern infrastructure of the financial derivatives market

Автором побудовано дескриптивну модель інфраструктури ринку похідних фінансових інструментів, у межах якої виділено регулюючу, операційну, інформаційну та науково-дослідницьку підсистеми в розрізі рівнів (макро-, мезо- та мікрорівень). Також здійснено аналіз підходів до трактування поняття "інфраструктура ринку похідних фінансових інструментів", узагальнення яких дало змогу авторові запропонувати власне визначення.

The author built a descriptive model of the infrastructure of the financial derivatives market. The model was divided into regulatory, operational, information and research subsystems by level (macro-, meso- and micro-level). The author analyzed approaches to the interpretation of the term "infrastructure of the financial derivatives market". The generalization of these approaches made it possible to suggest the author's own definition.

Ключові слова: інфраструктура, інститути, модель, ринок похідних фінансових інструментів.

Key words: infrastructure, institutions, model, market of derivative financial instruments.

Інфраструктура ринку, як і сам ринок похідних фінансових інструментів (надалі — ПФІ), — динамічна система, функції та завдання якої безперервно змінюються і розширюються відповідно до основних тенденцій розвитку світових та національних ринків ПФІ, зміни потреб основних суб'єктів ринку тощо. Правильне тлумачення функцій інфраструктури сприяє повнішому розумінню її суті та ролі в ринковій економіці.

Метою цієї статті є побудова дескриптивної моделі інфраструктури ринку ПФІ у розрізі її функцій та елементів з урахуванням взаємозв'язків між ними.

На сьогодні в наукових джерелах мало уваги приділялося питанням функціонування та структуризації інфраструктури ринку ПФІ. Водночас інфраструктуру фінансового ринку, сегментом якого є ринок ПФІ, досліджує чимало науковців. Переважна більшість учених структурує інфраструктуру цього ринку через перелік

його учасників, що, на нашу думку, обмежує розуміння специфіки її побудови (В.М.Суторміна [18], В.Г.Федоренко [19], В.І.Оспішев [20] та інші), адже є велика ймовірність появи нових учасників на ринку внаслідок його динамічного розвитку. Інша ж група науковців інфраструктуру фінансового ринку розглядає як сукупність взаємопов'язаних та взаємозалежних підсистем, що дає змогу досліджувати інфраструктуру як економічне явище (І.О.Школьник [21], С.О.Юрченко [22] та ін.). Беручи до уваги недостатнє висвітлення у наукових джерелах питань щодо структуризації інфраструктури ринку ПФІ, актуальним на сьогодні залишається питання про побудову її дескриптивної моделі.

ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ "ІНФРАСТРУКТУРА"

Аналіз базових підходів до тлумачення поняття "інфраструктура" дає змогу розрізняти такі з них:

— філософсько-логічний: тлумачення поняття як сукупності елементів, що забезпечують функціонування об'єкта в цілому [4, 5];

— економічний: розкриття дефініції через категорії "невід'ємна структурна одиниця господарського комплексу", "умови навколишнього суспільного середовища", "фундамент", "сукупність технологій" [3, 12];

— виробничий: трактування інфраструктури як інтегральний елемент продуктивних сил, включаючи загальні умови праці, що здійснюють обслуговування всього процесу господарювання [1, 17];

— галузевий: наголошується на існуванні сукупності галузей, розвиток яких є необхідною умовою функціонування ринку [16];

— функціональний: особлива увага у визначеннях приділяється ролі і функціям інфраструктури на ринку [2, 6];

— інституційний: акцент на формуванні інституційного поля, структурні елементи якого надають спеці-

алізовані послуги суб'єктам господарювання [7, 10].

Для повного розкриття економічного змісту поняття "інфраструктура ринку ПФІ" його визначення, на нашу думку, повинно поєднувати філософський, функціональний та інституційний підходи. За першим, філософським, підходом трактування поняття має враховувати такі ознаки інфраструктури, як: системність, гнучкість, взаємозалежність, упорядкованість, цілеспрямованість, тобто всі ті якості, котрі характеризують її як цілісну систему взаємопов'язаних елементів. Урахування у визначенні функціонального підходу дає уявлення про значення інфраструктури в економічних процесах та показує її мету. Натомість інституційний підхід характеризує основних суб'єктів (елементи системи) та розкриває їхні загальні риси, що дає змогу визначити належність того чи іншого інституту до інфраструктури за умови неможливості наведення їх вичерпного переліку.

Основний акцент у визначенні поняття "інфраструктура" повинен робитися на тому, що це насамперед сукупність інститутів. До того ж розгляд інфраструктури як сукупності інституційних об'єктів дає низку переваг: по-перше, саме інституційний поділ дає можливість найповніше кількісно оцінити інфраструктуру та ефект від її функціонування; по-друге, створює передумови для врахування функціональних відмінностей у діяльності елементів інфраструктури.

СКЛАДОВІ ІНФРАСТРУКТУРИ РИНКУ ПФІ

На сьогодні будова інфраструктури ринку дуже складна, оскільки до неї входить велика кількість інститутів. Залежно від функцій, що реалізуються в процесі ринкової взаємодії, учасники ринку ПФІ поділяються на групи: основні й інфраструктурні. Тому більшість науковців, розглядаючи складові елементи інфраструктури, об'єднують їх у такі підсистеми: організаційно-технічну, фінансово-кредитну, державно-регулятивну (законодавче регулювання ринкових відносин), науково-дослідного та інформаційного забезпечення [8, 21, 22].

Проте, зважаючи на особливості функціонування ринку ПФІ, зауважимо, що розглянуті точки зору щодо групування структурних елементів (інститутів) інфраструктури ринку не

дають змоги повною мірою структурувати інфраструктурних учасників ринку ПФІ.

На нашу думку, в інфраструктурі ринку ПФІ слід виділити такі підсистеми: *операційну, інформаційну, регулюючу та науково-дослідницьку*, кожна з яких охоплює різні види інфраструктури.

Розглянемо окремо зазначені підсистеми в розрізі ринку ПФІ. При цьому вважаємо за доцільне в кожній підсистемі виділяти суб'єктну та об'єктну складові. Перша є сукупністю відповідних інститутів, котрі результатами своєї діяльності задовольняють потреби учасників ринку ПФІ. Сукупність цих результатів, у свою чергу, утворює об'єктну складову кожної з підсистем інфраструктури.

Так, *операційна* підсистема інфраструктури ринку ПФІ включає інститути, які сприяють організаційному оформленню ринкових відносин, полегшують основним учасникам ринку реалізацію їхніх інтересів, підвищують оперативність, ефективність їхньої роботи й опосередковують усю систему ринкових відносин тощо. До операційної підсистеми належать: торговці ПФІ, депозитарії, організатори торгівлі на ринку ПФІ та клірингові установи.

Зауважимо, що нині в Україні функціонує понад 1 200 професійних учасників, які мають ліцензії на певні види професійної діяльності на ринку ПФІ [9] (див. таблицю 1).

Отже, суб'єктна складова операційної підсистеми інфраструктури ринку ПФІ охоплює організаторів, посередників, клірингових депозитаріїв, зберігачів та реєстраторів. Натомість об'єктна складова цієї підсистеми є сукупністю операцій, здійснення яких забезпечують її інститути, а саме: операції купівлі-продажу ПФІ, їх зберігання, реєстрація, облік тощо.

Стосовно *інформаційної* підсистеми, то її складовими є:

— суб'єктна, основу якої становлять аналітичні агентства, компанії, котрі надають послуги з оцінювання, рейтингові агентства, системи та консалтингові компанії, інформаційно-консультативні фірми, аудиторські організації;

— об'єктна, яка є сукупністю баз даних, аналітичних та біржових оглядів, аудиторських висновків, звітів тощо.

При цьому результати діяльності інститутів суб'єктної складової інформаційної підсистеми інфраструктури становлять об'єктну складову цієї підсистеми, наявність якої сприяє ефективності, оперативності функціонування інститутів як операційної, так і регулюючої підсистеми.

Наступною підсистемою інфраструктури ринку ПФІ є *регулююча*, суб'єктну складову якої утворюють інститути, до компетенції котрих належить здійснення регуляторних функцій на ринку. Ми вважаємо, що регулюючу підсистему інфраструктури ринку ПФІ слід представити як трирівневую структуру: макрорівень (державні органи регулювання), мезорівень (саморегулювні організації (СРО)) та мікрорівень (учасники ринку ПФІ). При цьому об'єктну складову регулюючої підсистеми інфраструктури слід розглядати на кожному із трьох рівнів:

— макрорівень: до об'єктної складової на цьому рівні належить нормативно-правова база, елементами якої є законодавчі та нормативні акти, системи захисту прав основних учасників ринку, інструкції та методики, а також інструменти впливу, розроблені відповідними органами державного регулювання;

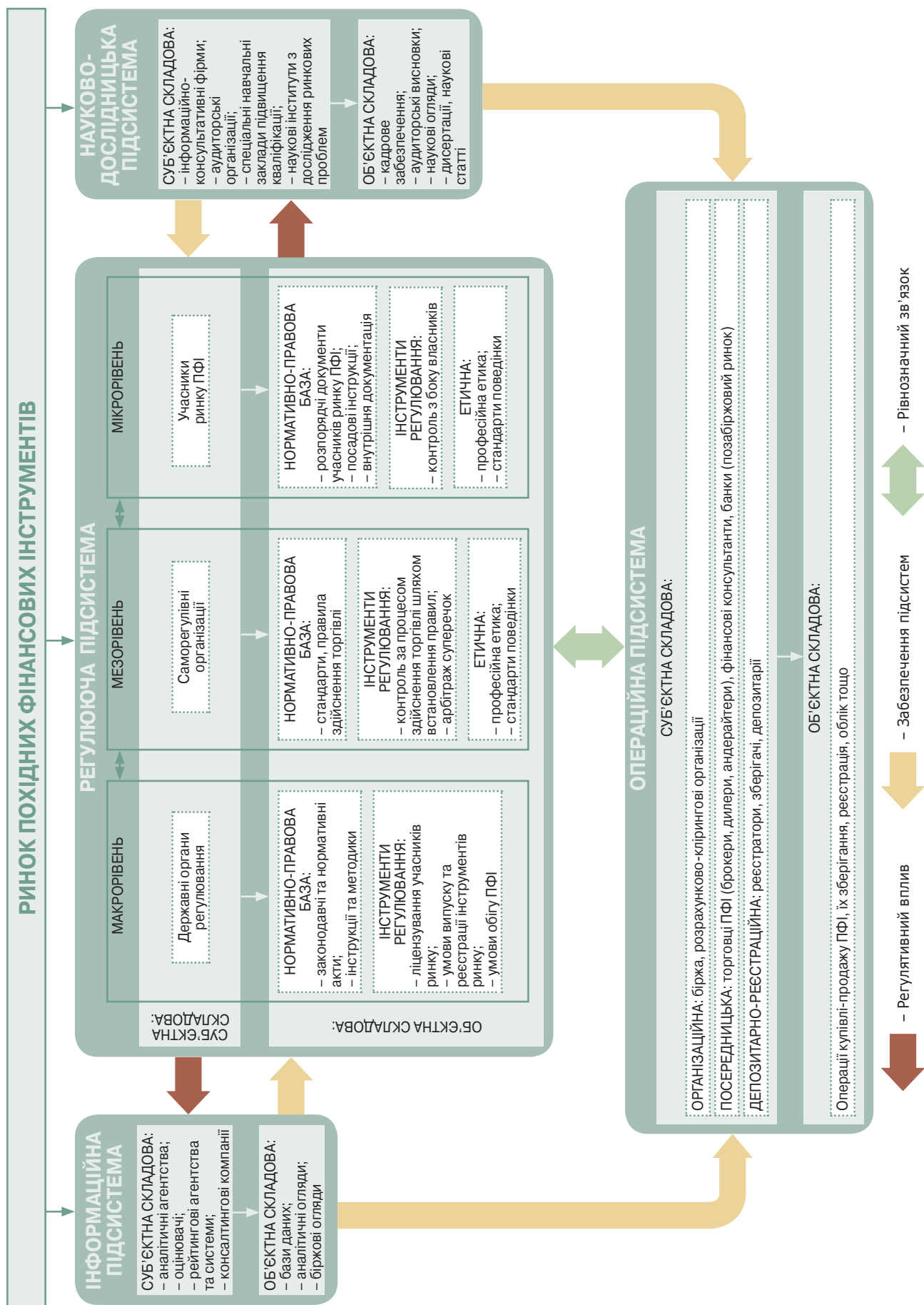
— мезорівень: об'єктна складова на цьому рівні представлена нормативно-правовою базою, що містить

Таблиця 1. Кількість професійних учасників, які мали ліцензії на певні види професійної діяльності на фондовому ринку, в тому числі на ринку ПФІ

№ п/п	Показник	Рік					Відхилення, +/-	
		2008	2009	2010	2011	2012	осіб	%
1	Торговці цінними паперами	818	737	763	734	700	-118	86
2	Зберігачі	235	297	372	384	383	148	163
3	Реєстратори	376	367	297	188	168	-208	45
4	Організатори торгівлі на ринку	10	10	10	10	10	0	100
5	Клірингові депозитарії	2	3	2	2	2	0	100
6	Депозитарії	2	3	2	2	2	0	100
Усього		1 443	1 417	1 446	1 320	1 265	-178	88

Джерело: складено автором на основі статистичних даних Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку.

Схема. Інфраструктура ринку похідних фінансових інструментів

стандарти, правила здійснення торгівлі, системи захисту прав учасників ринку, розроблені СРО для своїх членів, інструменти впливу та етичну складову, елементами якої є професійна етика та мова, система професійної освіти, підвищення кваліфікації, якості обслуговування та діяльності СРО;

— мікрорівень: об'єктна складова регулюючої підсистеми цього рівня утворена з нормативного забезпечення (розпорядчих документів, прийнятих безпосередньо учасниками ринку ПФІ), інструментів впливу та етичної складової.

Крім цього, вважаємо за доцільне виокремити науково-дослідницьку підсистему внутрішньої будови ринку ПФІ, оскільки саме вона забезпечує кваліфікованими кадрами решту підсистем, сприяє науковому прогресу на ринку, створенню та впровадженню інновацій, інжинірингу тощо. Складовими цієї підсистеми є:

— суб'єктна, до якої належать інформаційно-консультативні фірми, аудиторські організації, спеціальні навчальні заклади, наукові інститути з вивчення ринкових проблем;

— об'єктна, котра становить сукупність результатів функціонування суб'єктної складової науково-дослідницької підсистеми інфраструктури ринку ПФІ й основними елементами якої є кваліфіковані працівники, аудиторські висновки, результати наукових досліджень тощо.

Запропоновану нами описативну модель, з урахуванням усіх розглянутих складових, подано на схемі.

ОСНОВНІ ФУНКЦІЇ ІНФРАСТРУКТУРИ РИНКУ ПФІ

У контексті функціонального підходу для всебічного розкриття змісту поняття “інфраструктура” його визначення має містити перелік основних функцій, що дасть можливість конкретизувати значення інфраструктури в економічних процесах, розкрити мету її функціонування, а також враховує особливості побудови моделі.

Так, в економічній літературі існують різні погляди на перелік і зміст основних функцій, котрі виконує ринкова інфраструктура, що пов'язано зі специфікою ринку:

— обслуговування ринку: виокремлення тих функцій, які дають змогу інфраструктурі опосередковувати всю систему ринкових відносин;

— організація торгівлі на ринку: виокремлення функцій, пов'язаних зі створенням умов для торгівлі та підписання ділових контрактів;

— регулювання ринку: виокремлення функцій, основна спрямованість яких пов'язана з контролем діяльності основних учасників ринку.

При цьому, зважаючи на запропоновану інституційну будову інфраструктури ринку ПФІ, можемо говорити про те, що інфраструктурні учасники ринку ПФІ провадять свою діяльність з метою як організації торгівлі на ринку, обслуговування учасників, котрі беруть участь у ринкових операціях, так і регулювання ринкових процесів.

З огляду на специфіку кожної підсистеми інфраструктури, основною метою її існування є забезпечення ефективного функціонування відповідного ринку. На основі синтезу функціональних властивостей інфраструктури та цільового її спрямування пропо-

нуємо розподілити функції інфраструктури ринку ПФІ на дві групи, а саме: загальноринкові (організаційна, розподільча, забезпечувальна, регулююча, посередницька, технічна, інтеграційна, інноваційна та інформаційна) та специфічні (стимулююча, хеджування, спекулювання, створення та переміщення фіктивного капіталу). Зміст зазначених функцій подано в таблиці 2.

Отже, враховуючи філософський, функціональний та інституціональний підходи, інфраструктуру ринку ПФІ слід трактувати як упорядковану систему взаємопов'язаних інститутів різних рівнів, котрі забезпечують функціонування ринку ПФІ шляхом виконання загальноринкових та специфічних функцій.

ВИСНОВКИ

У процесі дослідження було формалізовано інфраструктуру ринку ПФІ через побудову її описативної

Таблиця 2. Функції інфраструктури ринку ПФІ та види робіт, що забезпечують їх виконання

Назва функції	Види робіт, що забезпечують виконання функції
Загальноринкові	
Організаційна	- організація процесу здійснення торгівлі ПФІ; - забезпечення рівноправних, недискримінаційних, взаємовигідних відносин між учасниками ринку; - формування ефективного конкурентного середовища; - забезпечення умов для формування фінансових зв'язків між учасниками ринку та вільного руху грошових потоків; - забезпечення умов для функціонування ринку
Забезпечувальна	- забезпечення реалізації вартості і споживчої вартості, що виражається у фінансових активах; - фінансове забезпечення процесів інвестування та споживання; - забезпечення підвищення ефективності функціонування ринку в цілому
Регулююча	- створення нормативної та правової бази, що регламентує діяльність суб'єктів ринку; - контроль руху грошових потоків; - здійснення моніторингу ринку; - сприяння подоланню ринкового дисбалансу; - контроль та нагляд за діяльністю суб'єктів ринку; - сприяння формуванню та функціонуванню системи саморегулювання; - створення можливості миттєвого реагування на зміну економічної, політичної та соціальної ситуації
Посередницька	- забезпечення ефективної взаємодії продавців і покупців; - полегшення суб'єктам ринку реалізації їхніх інтересів; - опосередкування системи ринкових відносин
Технічна	- матеріально-технічне забезпечення, потреба в якому виникає в результаті здійснення операцій на ринку; - забезпечення висококваліфікованими кадрами
Інформаційна	- створення інформаційної бази, яка описує поточний стан ринку та тенденції його розвитку; - сприяння створенню прозорого інформаційного простору
Інтеграційна	сприяння входженню в світовий фінансовий ринок
Інноваційна	забезпечення розробки та впровадження фінансових інновацій
Специфічні	
Стимулююча	створення додаткових стимулів розвитку ринку та економіки в цілому.
Хеджування	- створення ефективної системи хеджування фінансових ризиків; - забезпечення стабільності діяльності учасників ринку та мінімізації цінового ризику, спричиненого коливанням цін чи валютних курсів
Спекулювання	сприяння активному використанню ПФІ завдяки забезпеченню можливості отримання суб'єктами ринку так званого “спекулятивного прибутку”
Створення та переміщення фіктивного капіталу	сприяння високим темпам соціально-економічного розвитку

Джерела: розробка автора з використанням [13, 14].

моделі. Ця модель розкриває інфраструктуру ринку ПФІ на макро-, мезо- та мікрорівні, втілену в єдності регулюючої, операційної, інформаційної, науково-дослідницької підсистем, у межах яких виділено суб'єктну та об'єктну складові. Це дає змогу упорядкувати і скоординувати взаємодію підсистем інфраструктури ринку ПФІ, розмежувати роль і місце кожної з них. Крім того, дана модель може бути використана як зразок під час оцінювання ефективності функціонування інфраструктури цього ринку.

Література

- Jochimsen R. *Theorie der Infrastruktur*. — Jübingen. — 1966. — P. 133–135.
- Беленький П. Ю. Інфраструктурне забезпечення конкурентної економіки регіонів (методологія і механізми) [Текст] / П.Ю.Беленький, О.Л.Вальдрат, Н.І.Гомольська та ін. / НАН України. Інститут регіональних досліджень; Науковий редактор д. е. н., проф. П.Ю.Беленький. — Львів, 2002. — 308 с.
- Бутирська І. В. Інфраструктурне забезпечення регіонального розвитку: проблеми та шляхи їх вирішення [Текст]: монографія / І.В.Бутирська. — Чернівці: Книги—XXI, 2006. — 238 с.
- Гриценко А. А. Макроекономіка: підручник / А.А.Гриценко, В.М.Соболев. — 2008. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.ief.org.ua/Arjiv_ET/lekts8%20ua308.pdf.
- Економіка підприємства [Текст]: підручник / за заг. ред. С.Ф.Покропивного. — Вид. 2-ге, перероб. та доп. — К.: КНЕУ, 2001. — 528 с.
- Желіхівська А. М. Особливості формування інфраструктури фондового ринку України [Текст] / А.М.Желіхівська // Наукові праці НДФІ. — 2009. — С. 75–81.
- Іваницька О. М. Концептуальний підхід щодо регулювання розвитку фінансової інфраструктури в Україні / О.М.Іваницька // Державне управління: теорія і практика. — № 1. — 2006. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.academy.kiev.ua>.
- Інфраструктура ринку: основні риси та елементи. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://cybportal.univ.kiev.ua>.
- Корисні статті. Інтернет-трейдинг. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://kinto.com/useful_itrade/17512.html. — Офіційний сайт “KINTO”.
- Мочерний С. В. Основи економічних знань [Текст]: підручник / С.В.Мочерний. — К.: Видавничий центр “Академія”, 2002. — 312 с.
- Про цінні папери та фондовий ринок: Закон України від 23.02.2006 р. № 3480-IV. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3480-15> — Законодавство України.
- Радьгин А. Д. Базовый курс по рынку ценных бумаг [Текст]: учеб. пособие / А.Д.Радьгин, Л.П.Хабарова, Л.Б.Шапиро. — М.: Финансовый издательский дом “Деловой экспресс”, 1997. — 485 с.
- Рекуненко І. І. Функції інфраструктури фінансового ринку [Текст] / І.І.Рекуненко // Актуальні проблеми економіки. — 2011. — № 9. — С. 244–249.
- Савощенко А. С. Інфраструктура товарного ринку [Текст]: навч. посібник / А.С.Савощенко. — К.: КНЕУ, 2005. — 336 с.
- Советский энциклопедический словарь [Текст] / глав. ред. А.М.Прохоров — 3-е изд. — М.: Сов. энцикл., 1985. — 1600 с.
- Статистика рынка товаров и услуг [Текст]: учебник / И.К.Белявский, Г.Д.Кулагин, И.В.Короткова и др.; под ред. И.К.Белявского. — М.: Финансы и статистика, 1995. — 432 с.
- Стаханов В. Н. Экономика инфраструктуры общественного производства [Текст]: учебное пособие / В.Н.Стаханов. — Ростов н/Д.: Феникс, 1989. — 212 с.
- Суторміна В. М. Фінансовий ринок [Текст]: навч.-метод. посібник для самост. вивч. дисц. / В.М.Суторміна, В.М.Радзієвська, Б.С.Стеценко. — К.: КНЕУ, 2001. — 100 с.
- Федоренко В. Г. Інвестознавство [Текст]: підручник / В.Г.Федоренко. — 3-тє вид., допов. — К.: МАУП, 2004. — 480 с.
- Фінанси: курс для фінансистів [Текст]: навч. посіб. / За ред. В.І.Оспіщева. — К.: Знання, 2008. — 567 с.
- Школьник І. О. Фінансовий ринок України: сучасний стан і стратегія розвитку [Текст]: монографія / І.О.Школьник. — Суми: ВВП “Мрія-1” ЛТД, УАБС НБУ, 2008. — 348 с.
- Юрченко С. А. Інфраструктура мира [Текст]: підручник / С.А.Юрченко. — Харьков: ХНУ, 2006. — 328 с.

Офіційний курс гривні щодо іноземних валют, який встановлюється
Національним банком України один раз на місяць (за березень 2014 року)*
Official exchange rate of hryvnia against foreign currencies, which is established
by the National Bank of Ukraine monthly (for March 2014)

№ п/п	Код валюти	Назва валюти	Офіційний курс	№ п/п	Код валюти	Назва валюти	Офіційний курс
1	100 BGL	100 левів (Болгарія)	697.2743	16	434 LYD	100 лівійських динарів	799.2237
2	986 BRL	100 бразильських реалів	425.6916	17	484 MXN	100 мексиканських нових песо	75.1172
3	051 AMD	10000 вірменських драмів	241.8400	18	496 MNT	10000 монгольських тугриків	56.0713
4	410 KRW	1000 вонів Республіки Корея	9.3395	19	554 NZD	100 новозеландських доларів	835.6695
5	704 VND	10000 в'єтнамських донгів	4.7328	20	586 PKR	100 пакистанських рупій	9.5167
6	981 GEL	100 грузинських ларі	570.8088	21	604 PEN	100 перуанських нових сол	355.3211
7	344 HKD	100 доларів Гонконгу	128.7095	22	642 ROL	100 румунських лейв	302.9499
8	818 EGP	100 єгипетських фунтів	143.4648	23	682 SAR	100 саудівських ріялів	266.2729
9	376 ILS	100 ізраїльських нових шекелів	284.0406	24	760 SYP	100 сирійських фунтів	6.9712
10	356 INR	1000 індійських рупій	161.0304	25	901 TWD	100 нових тайваньських доларів	32.9652
11	364 IRR	1000 іранських ріалів	0.4012	26	972 TJS	100 таджицьких сомоні	207.7925
12	368 IQD	100 іракських динарів	0.8594	27	952 XOF	1000 франків КФА	20.8067
13	417 KGS	100 киргизьких сомів	19.0448	28	152 CLP	1000 чилійських песо	17.8172
14	414 KWD	100 кувейтських динарів	3542.4973	29	191 HRK	100 хорватських кун	178.0767
15	422 LBP	1000 ліванських фунтів	6.6420	30	255	100 доларів США за розр. із Індією	798.9040

* Курс встановлено з 01.03.2014 року.

Підготовлено департаментом аналізу та прогнозування грошово-кредитного ринку Національного банку України.

Офіційний курс гривні щодо іноземних валют, який встановлюється

Official exchange rate of hryvnia against foreign currencies, which is established

№ п/п	Код валюти	Назва валюти						
			01.03.2014 р.	02.03.2014 р.	03.03.2014 р.	04.03.2014 р.	05.03.2014 р.	
1	036 AUD	100 австралійських доларів	892.1426	892.1426	869.1956	891.4941	869.8116	
2	826 GBP	100 англійських фунтів стерлінгів	1662.3748	1662.3748	1621.5166	1671.5311	1623.5922	
3	031 AZM	100 азербайджанських манатів	1272.9509	1272.9509	1236.5375	1273.8909	1239.6864	
4	974 BYR	10 білоруських рублів	0.0102	0.0102	0.0099	0.0102	0.0099	
5	208 DKK	100 датських крон	182.7443	182.7443	179.5348	184.3531	179.4008	
6	840 USD	100 доларів США	998.6300	998.6300	969.9400	999.2400	972.4100	
7	352 ISK	100 ісландських крон	8.7776	8.7776	8.6217	8.8885	8.6214	
8	124 CAD	100 канадських доларів	897.1902	897.1902	872.4218	900.4802	878.2564	
9	398 KZT	100 казахстанських тенге	5.4256	5.4256	5.2691	5.4286	5.3294	
10	440 LTL	100 литовських літів	394.9633	394.9633	388.0266	398.4458	387.7474	
11	498 MDL	100 молдовських лейв	73.4325	73.4325	70.9498	73.1947	71.2414	
12	578 NOK	100 норвезьких крон	164.8310	164.8310	161.9067	165.4047	162.3100	
13	985 PLN	100 польських злотих	326.4150	326.4150	321.4747	328.1229	319.7932	
14	643 RUB	10 російських рублів	2.7701	2.7701	2.6805	2.7468	2.6773	
15	702 SGD	100 сингапурських доларів	788.8299	788.8299	766.1566	787.9008	766.3942	
16	792 TRL	100 турецьких лір	449.1270	449.1270	438.4808	449.9456	438.6678	
17	795 TMM	100 туркменських манатів	350.3965	350.3965	340.3298	350.6105	341.1965	
18	348 HUF	1000 угорських форинтів	43.8639	43.8639	43.1560	44.0030	43.0279	
19	860 UZS	100 узбецьких сумів	0.4479	0.4479	0.4350	0.4468	0.4348	
20	203 CZK	100 чеських крон	49.8822	49.8822	48.9972	50.2944	48.9172	
21	752 SEK	100 шведських крон	152.9119	152.9119	151.3446	155.1859	151.1026	
22	756 CHF	100 швейцарських франків	1121.3955	1121.3955	1102.4258	1134.2680	1099.9130	
23	156 CNY	100 юанів женьміньбі (Китай)	162.9540	162.9540	157.8401	162.6398	158.3196	
24	392 JPY	1000 японських єн	98.0042	98.0042	95.2697	98.6133	95.4932	
25	978 EUR	100 євро	1363.7291	1363.7291	1339.7781	1375.7536	1338.8141	
26	960 XDR	100 СПЗ	1545.2832	1545.2832	1500.8882	1546.0357	1503.5238	
			16.03.2014 р.	17.03.2014 р.	18.03.2014 р.	19.03.2014 р.	20.03.2014 р.	21.03.2014 р.
1	036 AUD	100 австралійських доларів	859.4392	866.5721	886.1476	907.6443	903.7026	911.8622
2	826 GBP	100 англійських фунтів стерлінгів	1581.3394	1593.2124	1621.4886	1651.6896	1648.9765	1667.0398
3	031 AZM	100 азербайджанських манатів	1208.0444	1224.1107	1244.0138	1269.8967	1264.5416	1288.9456
4	974 BYR	10 білоруських рублів	0.0097	0.0098	0.0099	0.0101	0.0101	0.0103
5	208 DKK	100 датських крон	177.0121	178.6021	181.7937	185.5078	184.8667	186.3843
6	840 USD	100 доларів США	947.5900	960.0700	975.6800	995.9800	991.7800	1010.9200
7	352 ISK	100 ісландських крон	8.4470	8.5279	8.6735	8.8202	8.7729	8.8677
8	124 CAD	100 канадських доларів	856.3197	865.9528	881.4270	901.7332	887.6575	897.1613
9	398 KZT	100 казахстанських тенге	5.2037	5.2722	5.3591	5.4706	5.4481	5.5539
10	440 LTL	100 литовських літів	382.6257	386.0522	392.9508	401.0112	399.6361	402.9275
11	498 MDL	100 молдовських лейв	70.1747	71.2519	72.6147	74.1305	73.8773	75.4609
12	578 NOK	100 норвезьких крон	159.9915	160.4527	163.8624	166.7202	165.8988	166.2061
13	985 PLN	100 польських злотих	312.8342	314.2072	321.3597	328.9488	328.6798	331.0399
14	643 RUB	10 російських рублів	2.5992	2.6203	2.6621	2.7326	2.7392	2.7997
15	702 SGD	100 сингапурських доларів	749.4922	758.7007	771.1610	787.4716	783.3457	791.6400
16	792 TRL	100 турецьких лір	425.7589	429.4334	438.6333	448.3119	446.4133	451.8441
17	795 TMM	100 туркменських манатів	332.4877	336.8667	342.3439	349.4667	347.9930	354.7088
18	348 HUF	1000 угорських форинтів	42.3847	42.3768	43.4448	44.4470	44.5002	44.5393
19	860 UZS	100 узбецьких сумів	0.4224	0.4279	0.4336	0.4426	0.4407	0.4492
20	203 CZK	100 чеських крон	48.2957	48.7229	49.4977	50.5130	50.2499	50.6122
21	752 SEK	100 шведських крон	149.2887	150.3181	153.1286	156.9392	156.2009	157.0660
22	756 CHF	100 швейцарських франків	1086.4556	1099.4401	1116.3243	1138.4734	1134.1033	1141.2864
23	156 CNY	100 юанів женьміньбі (Китай)	154.3989	156.1119	157.9580	160.8461	160.0547	162.3029
24	392 JPY	1000 японських єн	92.1933	94.7850	95.9194	98.1298	97.6480	98.7737
25	978 EUR	100 євро	1321.1300	1332.9612	1356.7806	1384.6114	1379.8635	1391.2281
26	960 XDR	100 СПЗ	1472.3115	1488.9238	1513.0106	1546.5192	1540.3276	1560.9506

Національним банком України щоденно (за березень 2014 року)

by the National Bank of Ukraine daily (for March 2014)

Офіційний курс										
	06.03.2014 р.	07.03.2014 р.	08.03.2014 р.	09.03.2014 р.	10.03.2014 р.	11.03.2014 р.	12.03.2014 р.	13.03.2014 р.	14.03.2014 р.	15.03.2014 р.
	848.3314	850.7165	850.7165	850.7165	850.7165	843.3464	839.9894	831.2588	859.4392	859.4392
	1579.0714	1567.1203	1567.1203	1567.1203	1567.1203	1548.8666	1544.7502	1542.0900	1581.3394	1581.3394
	1204.6022	1196.8256	1196.8256	1196.8256	1196.8256	1177.4477	1185.3009	1183.3631	1208.0444	1208.0444
	0.0097	0.0096	0.0096	0.0096	0.0096	0.0094	0.0095	0.0095	0.0097	0.0097
	173.8701	172.9088	172.9088	172.9088	172.9088	171.9464	172.5543	172.7278	177.0121	177.0121
	944.8900	938.7900	938.7900	938.7900	938.7900	923.5900	929.7500	928.2300	947.5900	947.5900
	8.3700	8.3256	8.3256	8.3256	8.3256	8.2581	8.2644	8.2290	8.4470	8.4470
	854.1955	851.0532	851.0532	851.0532	851.0532	840.8597	836.7146	833.5163	856.3197	856.3197
	5.1980	5.1556	5.1556	5.1556	5.1556	5.0724	5.1066	5.0965	5.2037	5.2037
	375.7886	373.7161	373.7161	373.7161	373.7161	371.6508	372.9448	373.3298	382.6257	382.6257
	69.2648	68.6938	68.6938	68.6938	68.6938	67.6147	68.4641	68.6693	70.1747	70.1747
	157.6481	156.8549	156.8549	156.8549	156.8549	155.0176	156.3032	155.5488	159.9915	159.9915
	310.4493	308.3682	308.3682	308.3682	308.3682	306.1154	305.3601	304.9378	312.8342	312.8342
	2.6185	2.5987	2.5987	2.5987	2.5987	2.5470	2.5542	2.5440	2.5992	2.5992
	744.7184	742.6144	742.6144	742.6144	742.6144	731.1053	733.7761	732.2803	749.4922	749.4922
	428.0841	426.4830	426.4830	426.4830	426.4830	420.9677	417.2863	414.3069	425.7589	425.7589
	331.5404	329.4000	329.4000	329.4000	329.4000	324.0667	326.2281	325.6947	332.4877	332.4877
	41.9259	41.6503	41.6503	41.6503	41.6503	41.3947	41.1736	41.1372	42.3847	42.3847
	0.4225	0.4197	0.4197	0.4197	0.4197	0.4129	0.4144	0.4137	0.4224	0.4224
	47.4362	47.1574	47.1574	47.1574	47.1574	46.9482	47.0824	47.1258	48.2957	48.2957
	146.5813	146.1344	146.1344	146.1344	146.1344	144.8511	145.8543	145.4579	149.2887	149.2887
	1064.7653	1058.5454	1058.5454	1058.5454	1058.5454	1052.6093	1057.6622	1060.1472	1086.4556	1086.4556
	154.1770	153.3814	153.3814	153.3814	153.3814	150.7756	151.4233	151.0397	154.3989	154.3989
	92.2126	91.3728	91.3728	91.3728	91.3728	89.7242	90.0177	90.3443	92.1933	92.1933
	1297.5229	1290.3669	1290.3669	1290.3669	1290.3669	1283.2359	1287.7038	1289.0330	1321.1300	1321.1300
	1459.1679	1450.3884	1450.3884	1450.3884	1450.3884	1433.1935	1438.6380	1437.4448	1472.3115	1472.3115
	22.03.2014 р.	23.03.2014 р.	24.03.2014 р.	25.03.2014 р.	26.03.2014 р.	27.03.2014 р.	28.03.2014 р.	29.03.2014 р.	30.03.2014 р.	31.03.2014 р.
	911.8622	911.8622	924.4540	947.0663	967.7464	985.5292	1001.9267	1001.9267	1001.9267	1012.5241
	1667.0398	1667.0398	1681.3183	1710.8185	1746.8820	1765.5822	1803.5164	1803.5164	1803.5164	1822.1028
	1288.9456	1288.9456	1300.0765	1322.9887	1348.4381	1360.7166	1383.4247	1383.4247	1383.4247	1396.7359
	0.0103	0.0103	0.0104	0.0105	0.0107	0.0108	0.0110	0.0110	0.0110	0.0111
	186.3843	186.3843	188.2321	191.4635	195.3591	197.1560	199.9452	199.9452	199.9452	201.8891
	1010.9200	1010.9200	1019.6500	1037.6200	1057.5800	1067.2100	1085.0200	1085.0200	1085.0200	1095.4600
	8.8677	8.8677	8.9592	9.1227	9.3040	9.4044	9.5969	9.5969	9.5969	9.6909
	897.1613	897.1613	910.3192	925.1798	946.1474	955.8315	978.0963	978.0963	978.0963	992.4563
	5.5539	5.5539	5.6019	5.7006	5.8102	5.8612	5.9600	5.9600	5.9600	6.0177
	402.9275	402.9275	406.9386	413.9301	422.3520	426.2596	432.3362	432.3362	432.3362	436.5279
	75.4609	75.4609	76.1183	77.3916	78.7611	79.4623	80.7385	80.7385	80.7385	81.4923
	166.2061	166.2061	167.8807	171.1741	174.8558	176.6430	180.6026	180.6026	180.6026	182.7959
	331.0399	331.0399	334.7416	340.8987	347.3542	352.0774	357.1649	357.1649	357.1649	361.1115
	2.7997	2.7997	2.8011	2.8690	2.9433	3.0105	3.0494	3.0494	3.0494	3.0696
	791.6400	791.6400	799.8393	815.9499	833.2174	842.0329	857.8155	857.8155	857.8155	868.9786
	451.8441	451.8441	455.2776	463.5952	474.2275	483.4256	496.6796	496.6796	496.6796	500.1139
	354.7088	354.7088	357.7719	364.0772	371.0807	374.4596	380.7088	380.7088	380.7088	384.3719
	44.5393	44.5393	44.9495	45.6780	46.7688	47.1319	47.8928	47.8928	47.8928	48.7955
	0.4492	0.4492	0.4531	0.4597	0.4685	0.4728	0.4807	0.4807	0.4807	0.4853
	50.6122	50.6122	51.1719	52.1403	53.2322	53.5995	54.4608	54.4608	54.4608	54.9627
	157.0660	157.0660	158.6923	161.2676	164.6379	165.3101	167.3678	167.3678	167.3678	168.7616
	1141.2864	1141.2864	1153.4048	1171.7781	1195.6195	1204.8046	1224.8876	1224.8876	1224.8876	1236.8648
	162.3029	162.3029	163.7772	167.5126	170.5112	171.8758	174.7054	174.7054	174.7054	176.3394
	98.7737	98.7737	99.6015	101.3270	103.2642	104.1975	106.0583	106.0583	106.0583	106.9726
	1391.2281	1391.2281	1405.0777	1429.2178	1458.2971	1471.7893	1492.7705	1492.7705	1492.7705	1507.2434
	1560.9506	1560.9506	1575.3865	1601.4112	1634.4641	1649.0157	1676.5092	1676.5092	1676.5092	1693.1742

Підготовлено департаментом аналізу та прогнозування грошово-кредитного ринку Національного банку України.

Спортивне дозвілля/

Завершальний етап Банківської футзальної ліги засвідчив зрослу майстерність команд-учасниць

Closing stage of the Banks Futsal League demonstrated the developed skill of participant teams

На початку квітня в спорткомплексі Національного університету "Київський політехнічний інститут" відбулися фінальні ігри чемпіонату Банківської футзальної ліги м. Києва сезону 2013/2014 рр. Переможцем фінального матчу Золотого дивізіону стали футболісти Євробанку, які з рахунком 2 : 1 здобули перемогу над командою Альфа-банку, котра посіла друге місце в дивізіоні. На третьому – команда банку ПУМБ. У фінальному поєдинку Срібного дивізіону перемогу здобула команда Промінвестбанку, друге місце виборола спортивна дружина Національного банку України, третє – спортсмени Дочірнього банку Сбербанку Росії.

At the beginning of April, final games of the Kyiv Banks Futsal League Championship 2013-2014 were played in the sports complex of the National Technical University of Ukraine "Kyiv Polytechnic Institute". Footballers of the Eurobank became the winners of the final match of the Gold Division, having achieved a victory over Alfa-Bank's team (the runner-up) with a score of 2 goals to 1. The team of the First Ukrainian International Bank took the third place. In the final match of the Silver Division, Prominvestbank's team attained a victory, while the NBU team and the team of the Sberbank of Russia affiliate took the second and the third places, correspondingly.

Кубок за друге місце у Срібному дивізіоні вручають капітану команди НБУ Олегу Гудзю.

Загалом у чемпіонаті Банківської футзальної ліги м. Києва сезону 2013/2014 рр. брали участь 14 команд: Євробанку, Національного банку України, Укрсоцбанку, Актив-банку, Альфа-банку, Укресімбанку, Дочірнього банку Сбербанку Росії, Промінвестбанку, Універсалбанку, Платинум-банку, Діамант-банку, банків ПУМБ, "Фінансова ініціатива", "Національний кредит", які на відбірковому етапі були розподілені на два дивізіони. У регулярному чемпіонаті Золотого дивізіону перемогу здобула команда Альфа-банку, у Срібному дивізіоні першу сходинку на цьому етапі посіла команда Національного банку України.

За результатами регулярного чемпіонату було визначено по чотири команди – учасниці фінальних матчів плей-офф у кожному з дивізіонів. У півфінальному принциповому поєдинку Срібного дивізіону спортсмени Національного банку України впевнено перемогли футболістів

Дочірнього банку Сбербанку Росії з рахунком 4 : 2 і вийшли до фіналу. У Срібному дивізіоні у фінальній зустрічі футболісти Національного банку України та Промінвестбанку продемонстрували високий рівень майстерності, волю до перемог та наполегливість. Гравці команди центрального банку в цьому поєдинку вважалися фаворитами, певний час навіть вели в рахунку, але футболісти Промінвестбанку змогли відновити рівновагу – 2 : 2, а в серії післяматчевих пенальті вирвати перемогу. Однією з ключових причин програшу капітан команди НБУ

Призи переможців турніру.

Олег Гудзь після матчу назвав відсутність на майданчику з поважних причин кількох ключових гравців, зокрема, кращого бомбардира дивізіону Андрія Ващенка (за турнір забив у ворота суперників 17 м'ячів), до того ж травму ноги в попередніх поєдинках отримав основний воротар команди Володимир Костінов.

Кращим гравцем Срібного дивізіону суддівська колегія визнала Антона Шпаценка з команди Дочірнього банку

Сбербанку Росії, кращим бомбардиром – Андрія Ващенка, воротарем – Олега Войтовича (команда Промінвестбанку). Серед команд – учасниць Золотого дивізіону кращим гравцем став Дмитро Ржондовський (команда Укресімбанку), бомбардиром – Іван Кравець (команда ПУМБ, забив 17 м'ячів), кращим воротарем – Артем Мельниченко (команда Альфа-банку).

Важливий результат змагань полягає також у тому, що для багатьох працівників банківської системи спорт стає невід'ємною складовою їхнього життя, улюбленим хобі та запорукою підтримання відмінної фізичної форми. Змагання в рамках проведення Банківської футзальної ліги щосезону вирізняються видовищністю й високим рівнем майстерності гравців. Мінімальна перевага у фінальних матчах в обох дивізіонах ліги свідчить про те, що найсильніші команди були дуже близькими за рівнем підготовки. Від самого початку змагань більшість учасників ставила за мету досягти найкращого результату, а не лише "розім'ятися та потренуватися". Якісний рівень більшості ігор і гострота боротьби в нинішньому сезоні регулярного чемпіонату порівняно з минулими значно зросли, що свідчить про формування невідомого інтересу до цього виду спорту в банківському середовищі.

Роман Підвисоцький,
Roman Pidvysotskyi,

"Вісник НБУ".
"Herald of the NBU".

Основні монетарні параметри грошово-кредитного ринку України у березні 2014 року

Main parameters of the monetary market of Ukraine in March 2014

Структура кредитів, наданих Національним банком для підтримання ліквідності банків України у березні 2014 р.* (в розрізі інструментів)

Показники	2014 р.	Відсотки У тому числі за березень
Обсяги рефінансування банків, усього	100.00	100.00
У тому числі через:		
– кредити "овернайт", надані через постійно діючу лінію рефінансування	15.62	15.20
– кредити рефінансування, надані шляхом проведення тендера	24.32	42.83
– операції прямого РЕПО	28.36	–
– інші короткострокові кредити	20.96	38.42
– інші довгострокові кредити під програми фінансового оздоровлення	10.74	3.54

* З урахуванням округлення до двох знаків після коми.

Середньозважена процентна ставка за кредитами, наданими Національним банком для підтримання ліквідності банків України у березні 2014 р.

Показники	2014 р.	Відсотки річні У тому числі за березень
Середньозважена процентна ставка за кредитами рефінансування, всього	12.62	15.66
У тому числі за:		
– кредитами "овернайт", наданими через постійно діючу лінію рефінансування	7.50	7.50
– кредитами, наданими шляхом проведення тендера	14.47	14.79
– операціями прямого РЕПО (розрахунково)	6.53	–
– іншими короткостроковими кредитами	19.50	19.50
– іншими довгостроковими кредитами під програми фінансового оздоровлення	18.52	19.50

Процентні ставки банків за кредитами та депозитами у національній валюті у березні 2014 р.**

Показники	Березень 2014 р.	Відсотки річні
На міжбанківському ринку:		
за кредитами, наданими іншим банкам***	10.25	
за депозитами, розміщеними в інших банках	2.42	
Фізичним та юридичним особам:		
за кредитами***	19.69	
за депозитами	12.18	

** За щоденною звітністю банків; відображено вартість кредитів (депозитів), фактично наданих (отриманих) банками.

*** Без урахування ставок за кредитами "овердрафт".

Темпи зростання грошової маси у 2014 р.

Агрегати грошової маси	01.01.2014 р.		01.02.2014 р.		01.03.2014 р.		01.04.2014 р.	
	%	Млн. грн.	%	Млн. грн.	%	Млн. грн.	%	Млн. грн.
Готівка. Гроші поза банками								
M0, до початку року	117.0	34 531.6	99.2	–1 895.6	106.4	15 295.5	113.0	30 840.9
M0 + переказані кошти в національній валюті								
M1, до початку року	118.7	60 595.4	98.0	–7 818.6	101.2	4 537.9	104.8	18 481.1
M1 + переказані кошти в іноземній валюті та інші кошти								
M2, до початку року	117.5	135 110.2	98.2	–16 021.9	102.6	23 640.1	103.7	33 239.5
M2 + цінні папери власного боргу банків								
M3, до початку року	117.6	135 795.7	98.3	–15 047.6	102.8	25 122.3	103.9	35 834.0

Примітка. Облікова ставка Національного банку України у березні 2014 року не змінювалася і, починаючи з 13.08.2013 р., становила 6.5% річних (постанова Правління НБУ від 09.08.2013 р. № 315).

Відповідно до постанови Правління НБУ від 14.04.2014 р. № 212 з 15 квітня 2014 року облікову ставку встановлено у розмірі 9.5% річних.

З 24 лютого 2014 року встановлено такий порядок формування обов'язкових резервів банками України (постанова Правління НБУ від 21.02.2014 р. № 86):

– на окремому рахунку в Національному банку України № 3203 "Кошти обов'язкових резервів, що перераховані банками" зберігаються кошти в розмірі 20% від суми обов'язкових резервів, що сформовані за попередній звітний період резервування;

– на кореспондентському рахунку банку в Національному банку України формується та зберігається залишок суми обов'язкових резервів, сформованих згідно з установленними нормативами на відповідний період.

Обсяг обов'язкових резервів, який має зберігатися щоденно на початок операційного дня на кореспондентському рахунку банку в Національному банку України, повинен становити не менш як 50% від суми обов'язкових резервів, що сформовані за попередній звітний період резервування.

З 30 вересня 2013 року встановлено такі нормативи обов'язкового резервування для формування банками обов'язкових резервів (постанова Правління НБУ від 19.09.2013 р. № 371):

кошти вкладів (депозитів) юридичних і фізичних осіб у національній валюті на вимогу і кошти на поточних рахунках – 0; кошти вкладів (депозитів) юридичних осіб в іноземній валюті на вимогу і кошти на поточних рахунках – 10; кошти вкладів (депозитів) фізичних осіб в іноземній валюті на вимогу і кошти на поточних рахунках – 15; строкові кошти і вклади (депозити) юридичних і фізичних осіб у національній валюті – 0; короткострокові кошти і вклади (депозити) юридичних і фізичних осіб в іноземній валюті – 10; довгострокові кошти і вклади (депозити) юридичних і фізичних осіб в іноземній валюті – 7; кошти, які залучені банками від банків-нерезидентів, міжнародних та інших організацій-нерезидентів у національній валюті, – 0; кошти, які залучені банками від банків-нерезидентів, міжнародних та інших організацій-нерезидентів в іноземній валюті (крім російських рублів), – 5; кошти, які залучені банками від банків-нерезидентів, міжнародних та інших організацій-нерезидентів у російських рублях, – 0.

Водночас банкам дозволено зараховувати для покриття обов'язкових резервів, що мають формуватися та зберігатися на кореспондентському рахунку в Національному банку України:

придбані ними облігації внутрішніх державних позик, номінованих в іноземній валюті, у розмірі 10% від їхньої балансової вартості в гривневому еквіваленті; придбані ними довгострокові облігації внутрішніх державних позик у національній валюті з терміном обігу (відповідно до умов первинного випуску) понад 3 600 днів у розмірі 100% від їхньої балансової вартості; залишки коштів, які перебувають на рахунках банку № 1500 "Кореспондентські рахунки, що відкриті в інших банках" та № 1502 "Кошти банків у розрахунках", відкритих у ПАТ "РОЗРАХУНКОВИЙ ЦЕНТР З ОБСЛУГОВУВАННЯ ДОГОВОРІВ НА ФІНАНСОВИХ РИНКАХ", у розмірі 100%.

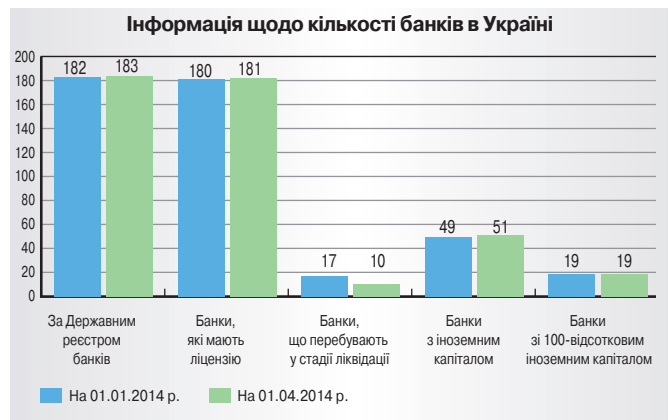
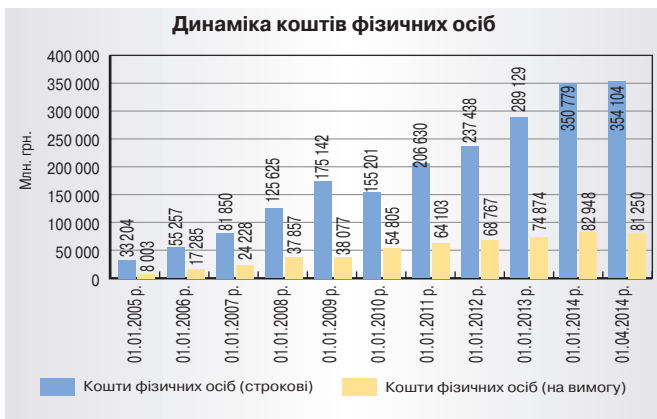
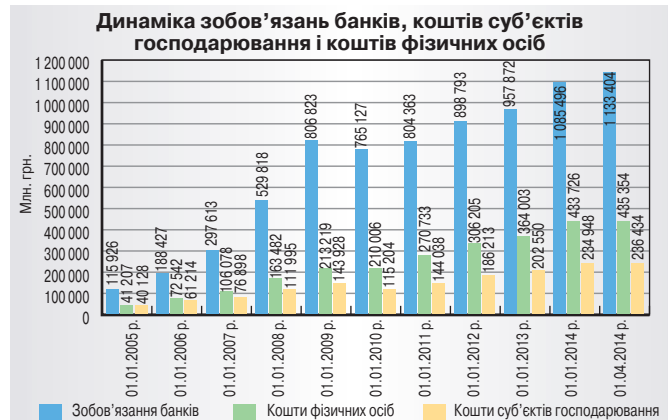
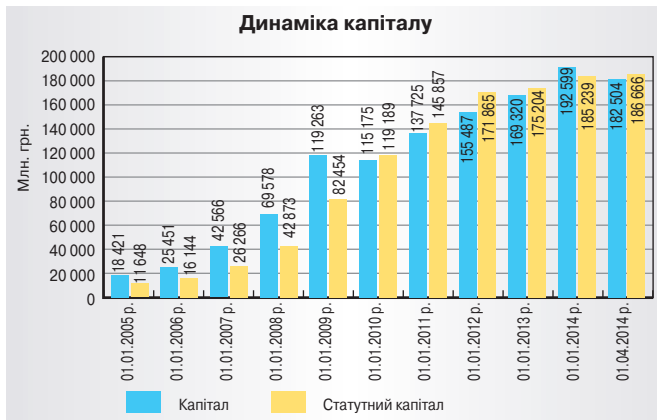
З 02.10.2009 р. за залишками коштів обов'язкових резервів, що перераховані банками на окремий рахунок у Національному банку України, Національний банк нараховує проценти в розмірі 30% від облікової ставки Національного банку України за умови дотримання банком порядку формування та зберігання обов'язкових резервів (постанова Правління НБУ від 29.09.2009 р. № 567).

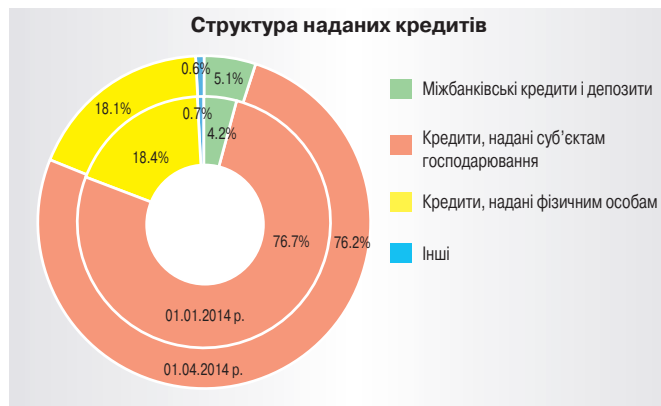
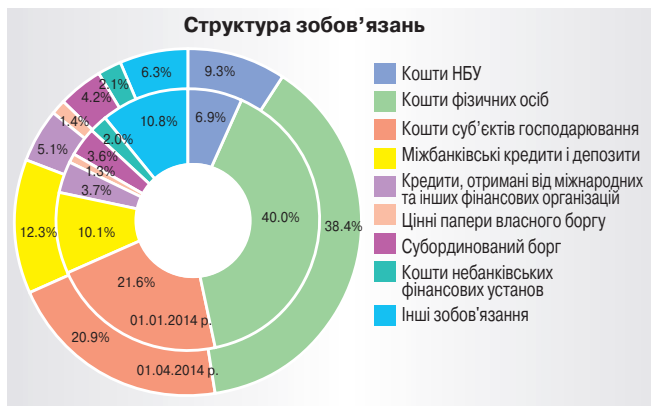
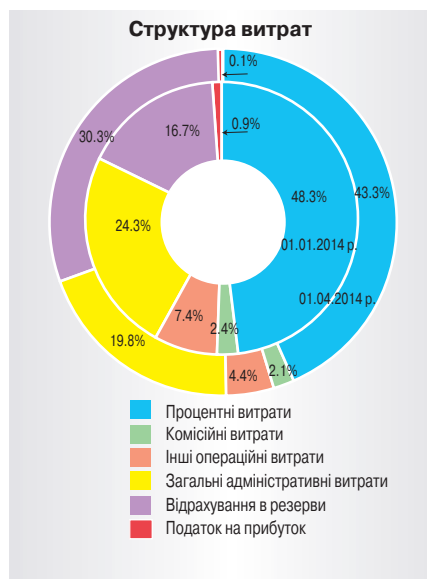
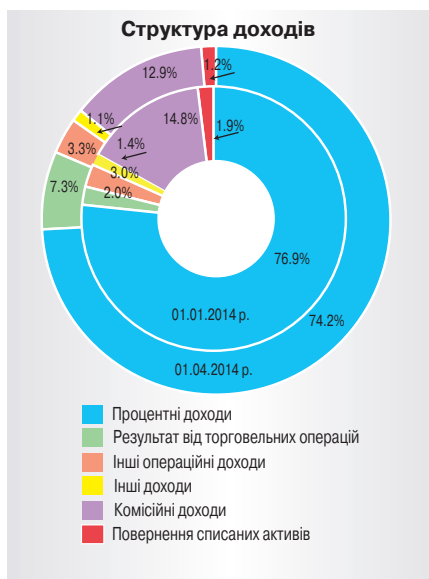
Матеріали підготовлено працівниками Генерального департаменту грошово-кредитної політики і департаменту статистики, аналізу та прогнозування Національного банку України.

Ексклюзив/

Динаміка фінансового стану банків України на 1 квітня 2014 року

Dynamics of financial performance of banks of Ukraine as of 1 April 2014

Для "Вісника НБУ" підготовлено працівниками управління аналізу діяльності системи банків департаменту нормативно-методологічного забезпечення банківського регулювання та нагляду Національного банку України.

Монети України/

Поповнення готівково-грошового обігу розмінною монетою номіналом 25 копійок із низьковуглецевої сталі

Replenishment of money circulation with the 25 kopyyka small coin made of low-carbon steel

Готівково-грошовий обіг в Україні, починаючи з 1 квітня 2014 року, поповнено розмінною монетою номіналом 25 копійок 2014 року карбування, виготовленою з низьковуглецевої сталі з гальванічним покриттям латунню. Решта технічних параметрів та дизайн монети не відрізняються від технічних параметрів і дизайну монет відповідного номіналу попередніх років карбування, крім зазначеного року випуску — 2014 р.

Зауважимо, що досі для виготовлення розмінних монет номіналом 25 копійок використовувався сплав алюмінієвої бронзи. Основною передумовою для зміни матеріалу заготовок є зменшення собівартості виробництва монет шляхом відмови від кольорових металів

і сплавів, вартість яких на міжнародному ринку зростає. Використання нового матеріалу для виготовлення монет не впливає на термін їхнього обігу та захищеність від підробки.

Розмінна монета номіналом 25 копійок 2014 року карбування є дійсним платіжним засобом України і функціонує в обігу разом із відповідними монетами попередніх років карбування, які не вилучатимуться з обігу.

Нагадаємо, з 1 жовтня 2013 року введено в обіг монету номіналом 50 копійок із низьковуглецевої сталі з гальванічним покриттям латунню, а з 1 вересня 2014 року планується ввести в обіг монету номіналом 10 копійок, виготовлену з аналогічного матеріалу.

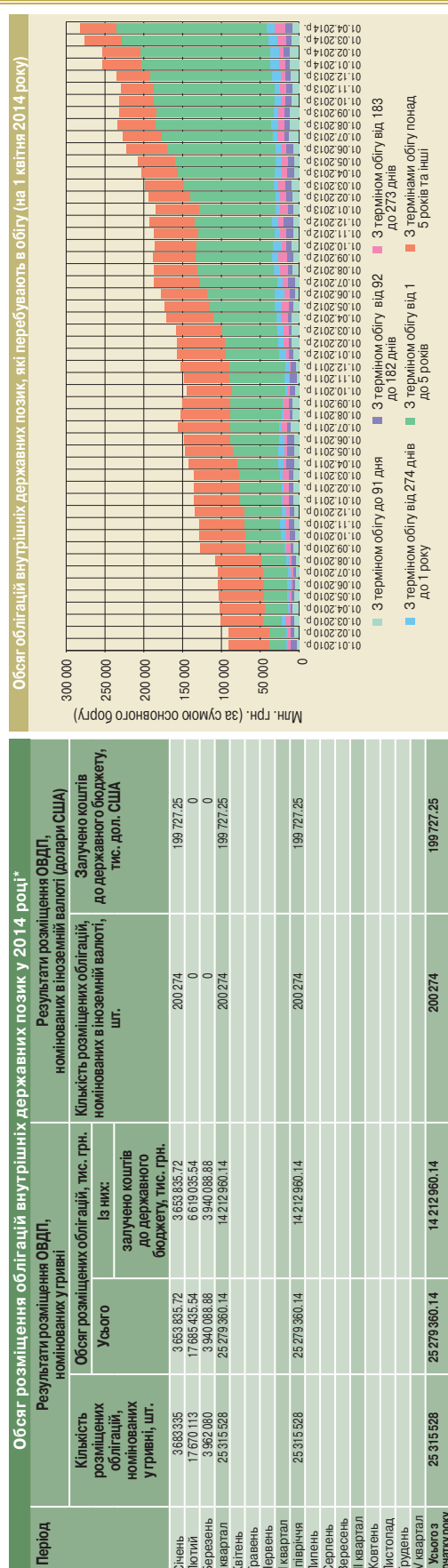

Ринок державних цінних паперів України у березні 2014 року

Government securities of Ukraine market in March 2014

Результати розміщення облігацій внутрішніх державних позик, номінованих у національній валюті, у березні 2014 року									
Номер розміщення	Дата проведення розрахунків за придбані облігації	Пропозиція		Результати розміщення			Результати розміщення		
		Встановлені обмеження на загальну кількість розміщення облігацій, шт.	Номинал облігацій, грн.	Розмір купона на одну облігацію, грн.	Термін погашення облігацій	Кількість розміщених облігацій, шт.	Загальна сума розміщення ОВДП, тис. грн.		Середньозважений рівень доходності облігацій, %
							Усього	Інші	
44	05.03.2014 р.	-	1 000	-	28.05.2014 р.	-	-	-	-
45	05.03.2014 р.	-	1 000	-	03.12.2014 р.	-	-	-	-
46	05.03.2014 р.	1 000 000	1 000	57.50	27.02.2019 р.	1 000 000	1 000 000.00	-	11.50
47	05.03.2014 р.	-	1 000	-	17.02.2021 р.	-	-	-	-
49	06.03.2014 р.	1 100 000	1 000	57.50	27.02.2019 р.	1 100 000	1 100 341.00	-	11.50
50	12.03.2014 р.	-	1 000	-	11.03.2015 р.	-	-	-	-
51	12.03.2014 р.	-	1 000	-	06.03.2019 р.	-	-	-	-
52	12.03.2014 р.	-	1 000	-	17.02.2021 р.	-	-	-	-
53	12.03.2014 р.	412 080	1 000	-	25.06.2014 р.	412 080	396 128.38	-	-
54	12.03.2014 р.	300 000	1 000	-	25.06.2014 р.	300 000	288 387.00	-	14.00
55	19.03.2014 р.	-	1 000	-	18.06.2014 р.	-	-	-	-
56	19.03.2014 р.	-	1 000	-	03.12.2014 р.	-	-	-	-
57	19.03.2014 р.	-	1 000	-	06.03.2019 р.	-	-	-	-
58	19.03.2014 р.	-	1 000	-	17.02.2021 р.	-	-	-	-
60	26.03.2014 р.	-	1 000	-	25.03.2015 р.	-	-	-	-
61	26.03.2014 р.	-	1 000	-	06.03.2019 р.	-	-	-	-
62	26.03.2014 р.	-	1 000	-	17.02.2021 р.	-	-	-	-
63	31.03.2014 р.	1 150 000	1 000	71.25	15.03.2017 р.	1 150 000	1 155 232.50	-	14.25
Разом						3 962 080	3 940 088.88	3 940 088.88	

Результати розміщення облігацій внутрішніх державних позик, номінованих в іноземній валюті (долари США), у березні 2014 року									
Номер розміщення	Дата проведення розрахунків за придбані облігації	Пропозиція		Результати розміщення			Результати розміщення		
		Встановлені обмеження на загальну кількість розміщення облігацій, шт.	Номинал облігацій, дол. США	Розмір купона на одну облігацію, дол. США	Термін погашення облігацій	Кількість розміщених облігацій, шт.	Загальна сума розміщення ОВДП, тис. дол. США		Середньозважений рівень доходності облігацій, %
							Усього	Інші	
48	05.03.2014 р.	-	1 000	-	24.02.2016 р.	-	-	-	-
59	19.03.2014 р.	-	1 000	-	24.02.2016 р.	-	-	-	-
Разом									

Хроніка найважливіших подій і рішень. Березень 2014 року

Chronicle of the most important events and resolutions. March 2014

1 березня

Голова Національного банку України Степан Кувів провів зустріч із керівниками малих і середніх банків країни.

Під час наради було обговорено поточну ситуацію в банківській системі та на грошово-кредитному й валютному ринках, розглянуто заходи, яких вживає Національний банк України для їх стабілізації. Участь у нараді взяли понад 100 фінансистів.

7 березня

Національний банк України ввів в обіг пам'ятні монети "200-річчя від дня народження Т. Г. Шевченка" номіналами 50 та 5 гривень. Монети присвячені річниці від дня народження видатного сина українського народу, геніального поета, художника, мислителя, який зробив неоціненний внесок у духовну скарбницю людства.

18 березня

Набула чинності Постанова Правління Національного банку України від 28 лютого 2014 року № 110 "Про регулювання Національним банком України ліквідності банків України".

Постановою знято на період до 1 травня 2014 року обмеження на обсяг наданих Національним банком кредитів рефінансування (крім кредиту "овернайт") і коштів за операціями прямого РЕПО у розмірі 50 відсотків розміру регулятивного капіталу банку.

18 березня

Правління Національного банку України прийняло постанову № 137 "Про внесення зміни до постанови Правління Національного банку України від 06 лютого 2014 року № 49 (зі змінами)".

Нормами постанови скорочено термін здійснення операції з купівлі уповноваженими банками іноземної валюти за дорученням юридичних осіб і фізичних осіб-підприємців. Після набрання постановою чинності, кошти для купівлі іноземної валюти за дорученням юридичних осіб і фізичних осіб-підприємців можуть бути перераховані не раніше п'ятого операційного дня після дня зарахування гривень на окремий аналітичний рахунок, а починаючи з 25 березня 2014 року – не раніше четвертого операційного дня після дня зарахування гривень на цей рахунок.

Постанова набула чинності 19 березня та втратила чинність 28 березня у зв'язку з прийняттям Правлінням Національного банку України постанови № 172.

20 березня

Національний банк України започаткував серію пам'ятних монет "Дитячий Зодіак". Першою з цієї серії введено в обіг пам'ятну монету "Ягнятко" номіналом 2 гривні. Монету виготовлено зі срібла та присвячено дітям, які народилися під сузір'ям Овна.

21 березня

Призначено в. о. Першого заступника Голови Національного банку України.

Ним став Володимир Леонідович Кротюк, який має багаторічний досвід роботи в центральному банку та банках України. Сферою його діяльності будуть банківський нагляд, реєстрація та ліцензування банків, їх фінансовий моніторинг.

25 березня

Набула чинності Постанова Правління Національного банку України від 6 лютого 2014 року № 45 "Про внесення змін до нормативно-правового акта Національного банку України".

Згідно з постановою внесено зміни до Положення "Про відкриття та функціонування кореспондентських рахунків банків – резидентів та нерезидентів в іноземній валюті та кореспондентських рахунків банків-нерезидентів у гривнях". Так, банкам-нерезидентам дозволяється проведення операцій з купівлі за гривні будь-якої іноземної валюти в межах відповідної групи Класифікатора.

25 березня

Набула чинності Постанова Правління Національного банку України від 4 лютого 2014 року № 43 "Про затвердження Положення про порядок реєстрації платіжних систем, учасників платіжних систем та операторів послуг платіжної інфраструктури".

Цією постановою запроваджено порядок реєстрації Національним банком операторів послуг платіжної інфраструктури – клірингових установ, процесингових установ та інших осіб, уповноважених надавати окремі види послуг у платіжній системі або здійснювати операційні, інформаційні та інші технологічні функції щодо переказу коштів.

Реєстрація операторів послуг платіжної інфраструктури сприятиме надійному та стабільному проходженню платежів і захисту прав осіб, які користуватимуться послугами щодо переказу коштів.

25 березня

Національний банк України ввів в обіг пам'ятну монету "75 років Запорізькій області" номіналом 5 гривень, присвячену одному з найрозвинутіших промислових регіонів країни. Це земля творців Української козацької держави, справжніх лицарів духу.

26 березня

Голова Національного банку України Степан Кубів провів робочу зустріч із членом Європейської комісії, економіком з питань бюджету Янушем Левандовським.

Зокрема було обговорено питання щодо умов та механізмів виділення 1 млрд. євро понад обсяг раніше заявленої країнами Європейського Союзу макрофінансової допомоги Україні у розмірі близько 610 млн. євро.

27 березня

Відбулася спільна прес-конференція Голови Національного банку України Степана Кубіва та голови місії МВФ Ніколая Георгієва за результатами роботи місії в Україні (з 4 до 26 березня 2014 року).

Було оголошено про досягнуте порозуміння щодо програми економічних реформ. Голова місії МВФ повідомив, що на реалізацію програми Україні може бути надано дворічний кредит за програмою "Стенд-бай" у розмірі 14–18 млрд. доларів США.

28 березня

Національний банк України ввів в обіг пам'ятну монету "70 років Херсонській області" номіналом 5 гривень, присвячену промислово-аграрному регіону на півдні України, який омивається водами Чорного та Азовського морів.

28 березня

Правління Національного банку України прийняло Постанову № 172 "Про врегулювання діяльності фінансових установ та проведення валютних операцій".

Нормами постанови запроваджено пакет тимчасових регуляторних заходів, який сприятиме підтриманню рівноваги на грошово-кредитному ринку на період до ухвалення програм співпраці з міжнародними фінансовими організаціями. Він передбачає збереження низки регуляторних заходів, що діяли в межах постанови Правління НБУ № 49, з одночасним пом'якшенням деяких обмежень.

31 березня

Відбулася завершальна зустріч Голови Національного банку України Степана Кубіва з керівником місії Світового банку Александром Паньковим.

Місія працювала в Україні з 24 до 28 березня для визначення пріоритетів та основних напрямів реформування фінансового сектору, які потенційно можуть бути підтримані Світовим банком.

Зокрема, керівник місії заявив про всебічну підтримку структурних реформ в Україні та про готовність Світового банку надати для сприяння економічному розвитку України пакет фінансової допомоги в розмірі до 3 млрд. доларів США.

31 березня

Правління Національного банку України прийняло Постанову № 182 "Про приведення лімітів відкритої валютної позиції банківської системи України до міжнародних стандартів".

Нормами постанови запроваджується поетапне включення до розрахунку загальної (довгої / короткої) відкритої валютної позиції уповноважених банків резервів, сформованих для відшкодування можливих втрат за активними банківськими операціями в іноземній валюті, за встановленим графіком. Постанова набуває чинності з 1 травня 2014 року.

31 березня

Національний банк підтримав ініціативу громадськості й випустив пам'ятну медаль "Небесна сотня на варті", вшанувавши пам'ять Героїв Небесної сотні, які загинули під час трагічних подій у Києві на початку 2014 року.

31 березня

Правління Національного банку України прийняло Постанову № 180 "Про внесення змін до Положення про встановлення офіційного курсу гривні до іноземних валют і курсу банківських металів".

Відповідно до норм постанови офіційний курс гривні щодо іноземних валют і курс банківських металів визначатимуться Національним банком України на поточний робочий день і діятимуть з моменту їх встановлення до наступного перегляду. Офіційний курс гривні щодо долара США розраховуватиметься як середньозважений курс продавців і покупців, що склався в поточний робочий день за даними "Системи підтвердження угод на міжбанківському валютному ринку України" Національного банку України.

Огляд підготовлено департаментом офіційних публікацій та інформаційного забезпечення Національного банку України.

Вимоги до авторів щодо оформлення та подання творів

Requirements to authors concerning materials presentation

I. Вимоги до текстових матеріалів

1. Стаття повинна відповідати тематичному спрямуванню журналу.

2. Рукописи для публікації подаються:

а) електронною поштою за адресою (litvinova@bank.gov.ua) або на електронному носії у текстовому редакторі Microsoft Office Word та у двох роздрукованих екземплярах (шрифт Times New Roman, Arial);

б) паперовий варіант статті має бути надрукований на одній стороні стандартного аркуша формату А4 12 або 14 кеглем через півтора інтервалу (ширина полів: ліве, верхнє і нижнє – 2.5 см, праве – 1.5 см, сторінки мають бути пронумеровані).

3. Максимальний обсяг статті – 30–35 тисяч знаків із пробілами, рекомендований обсяг – 20–25 тисяч знаків із пробілами.

4. Статті надсилаються українською мовою. Основний текст починається зі вступу, в якому має бути розкрито суть проблеми, що розглядається, основні підходи до її вирішення, запропоновані авторами, а також обґрунтовані висновки і пропозиції. Прізвища іноземних авторів, назви банків, установ та організацій, наукових праць, терміни тощо після викладу українською мовою подаються в дужках мовою оригіналу.

5. Наукові статті мають бути викладені й оформлені відповідно до вимог Постанови Президії Вищої атестаційної комісії України “Про підвищення вимог до фахових видань, внесених до переліку ВАК України” від 15.01.2003 р. № 7-05/1. На початку статті обов’язково вказується код за Універсальною десятиковою класифікацією (УДК), а також додаються анотації і ключові слова українською та англійською мовами. В анотаціях необхідно стисло і чітко сформулювати основну тему, ціль і методи дослідження, його практичні результати, пропозиції і перспективи подальших досліджень на цю тему.

6. Цитати, таблиці, статистичні дані, цифрові показники подаються з посиланням на друковані або електронні джерела (для друкованих джерел вказується назва, місто, видавництво, рік, том, сторінка). Список використаних джерел подається наприкінці статті мовою оригіналу після слова “Література” (це також стосується назви праці, посилання на які є у тексті статті). Посилання в тексті на ту чи іншу працю позначається її порядковим номером за списком використаних джерел. Оформляти список використаних джерел необхідно відповідно до державного стандарту ДСТУ ГОСТ 7.1: 2006 “Система стандартів з інформації, бібліотечної та видавничої справи. Бібліографічний запис. Бібліографічний опис. Загальні вимоги та правила складання”.

7. Статті подаються в структурованому вигляді: розділи, підрозділи мають бути виділені, з назвами (особливо для великих статей); головні думки автора та висновок виділяються в тексті напівжирним шрифтом, курсивом або підкресленнями.

8. Формули та розрахунки, наведені для обґрунтування та підтвердження результатів дослідження, мають бути подані у тексті статті не як вставлене зображення, а як текст, до якого можуть бути внесені правки. Тобто формули, рівняння та інші математичні обчислення необхідно набирати за допомогою текстового редактора Microsoft Office Word – функції “Формула” Microsoft Equation.

9. До рукопису додається заява з підписом (підписами) автора (авторів) про те, що надіслана праця не друкувалася і не подана для публікації до інших видань.

10. Скорочення, крім загальноприйнятих (скорочення мір, термінів, математичних величин), не допускаються.

II. Вимоги до ілюстративних матеріалів

1. До статті додаються якісна кольорова фотокартка автора або слайд, а також інші ілюстрації, придатні для сканування (непошкоджені, чіткі й якісні).

2. Якщо фотографія надається в електронному форматі, то вона повинна мати роздільну здатність не менш як 300 dpi (Photoshop – формат *.tif чи *.eps).

3. Графіки подаються окремим файлом у Microsoft Office Excel.

4. До кожного графіка обов’язково подається окрема таблиця даних, на основі якої він збудований, та його паперова роздруковка в кольорі. Зведені таблиці даних не бажані.

5. Таблиці, графіки, схеми повинні бути пронумеровані і мати назву.

6. Подаючи весь матеріал у цілісному вигляді, схеми і таблиці слід додатково подавати ще й окремим файлом.

III. Персональні дані

1. До статті обов’язково додаються такі персональні дані автора (авторів): прізвище, ім’я та по батькові, місце роботи, посада, науковий ступінь та вчене звання; службова та домашня адреси, службовий, а також мобільний або домашній телефони, адреса електронної пошти (E-mail); копія (копії) довідки (довідок) про присвоєння контролюючим органом реєстраційного номера облікової картки платника податків (ідентифікаційного номера), а для осіб, які через свої релігійні переконання відмовляються від прийняття реєстраційного номера облікової картки платника податків та офіційно повідомили про це відповідний контролюючий орган, – копію відмітки у паспорті про наявність права здійснювати будь-які платежі за серією та номером паспорта; копії 1, 2, 3 і 12 сторінок паспорта; реквізити рахунку, відкритого в одному з банків України, для зарахування авторської винагороди; копію договору про розподіл авторської винагороди між спів-авторами (за наявності). Необхідно також обов’язково поставити підпис під твором.

2. На окремому аркуші автор (автори) дає (дають) письмову згоду на обробку персональних даних Редакцією періодичних видань Національного банку України відповідно до Закону України “Про захист персональних даних”.

IV. Авторська винагорода

1. При наданні матеріалів на розгляд автор (автори) на окремому аркуші має (мають) повідомити Редакцію періодичних видань Національного банку України щодо згоди (відмови) на виплату авторської винагороди за використання твору відповідно до Закону України “Про авторське право і суміжні права”.

V. Статті, оформлені з порушенням зазначених вище вимог, а також рукописні матеріали до розгляду не приймаються

VI. Відповідальність за точність викладених фактів несуть автори

VII. Національний банк України не несе відповідальності за відправлений автором (авторами) твір, який не був отриманий Редакцією періодичних видань Національного банку України